

Γαλαξίας

Η

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ

7

ΣΥΝΤΑΞΗ

54

2025

ΔΕ ΑΠΛΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΗ Ε'

ΖΩΗΣ ΚΩΤΟΥΛΑ – ΣΟΦΙΑΣ ΚΟΚΟΛΑΚΗ

Φιλολόγων

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Ι ΣΙΔΕΡΗ»

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΙΣΤ
ΝΕΑ
[19---?]

Δαγαβινός >

**Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΣΥΝΤΑΞΗ ΣΕ
ΑΠΛΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ**

17448

Στὰ παιδιά μας,
πού γιὰ πρώτη φορά περπάτησαν μαζί μας στὸ δύσκολο
δρόμο τοῦ συνταχτικοῦ,

καὶ σ' ὅλα τὰ παιδιά τῆς Ἑλλάδας,
μὲ στοργή τὸ ἀφιερώνουμε.

ΖΩΗΣ ΚΩΤΟΥΛΑ - ΣΟΦΙΑΣ ΚΟΚΟΛΑΚΗ
ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ

Βιβλιότυπος "Ευφρασύνη".

Η
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ
ΣΕ ΑΠΛΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ,, ΑΘΗΝΑΙ

Κάθε γνήσιο αντίτυπο έχει την υπογραφή των συγγραφέων.

Ε.Α. 713

A handwritten signature in black ink, appearing to be the initials 'E.A.' followed by the number '713'. The signature is stylized and written in a cursive-like manner.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είναι, βέβαια, κοινός τόπος πώς, τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος μιλάει, ἐξαρτᾶται ἀπὸ μίαν ἔμφυτη φυσικὴ διάθεση· τὸ ὅτι ὅμως μπορεῖ καὶ μι-
λάει μ' αὐτὸν ἢ μ' ἐκεῖνο τὸν τρόπον εἶναι κάτι πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν
ἀτομικὴ πρωτοβουλία καθενός. Γι' αὐτὸ κι ὁ ἕνας ἄνθρωπος ἐκφράζεται
διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν ἄλλον — ἀνάλογα μὲ τὸ βάθος τῆς μόρφωσής του.
Κι ὁ ἕνας λαὸς ἐκφράζεται διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν ἄλλον — ἀνάλογα μὲ
τὴν καλλιέργειά του.

Ἔτσι ἡ ἱκανότητα νὰ μιλοῦμε, ἐνῶ ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ εἶναι ἕνα
δῶρο φυσικὸ, πού γεννιέται μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες φυσικὲς καὶ πνευματικὲς
μας ἱκανότητες, εἶναι ὅμως κι ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ κάτι πού δέχεται
ἐξέλιξη, κάτι πού διδάσκεται, κάτι πού ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸ περιβάλλον
τὸ πατριωτικὸ, τὸ οἰκογενειακὸ, τὸ σχολικὸ.

Εἰπώθηκε κι ὅλοι τὸ ξέρομε ἀπὸ τὴ μάνα τὸ παιδί βυζαίνοντας
τὸ γάλα, μαθαίνει νὰ μιλή ἀυθόρμητα, ἀσυνείδητα — κι ὄχι μόνο ἀπὸ
τὴ μάνα, ἀλλὰ κι ἀπὸ τὴν οἰκογένεια κι ἀπὸ τοὺς φίλους κι ἀπὸ κείνους
πού τὸ περιβάλλουν. Καὶ τὴν ἀνάγκη αὐτὴ νὰ ἐκφραστῆ τὸ παιδί τὴ βο-
θᾶνε ἔπειτα τὸ σχολεῖο, οἱ σπουδές, ἡ ἀνατροφή.

Ποιά εἶναι ἡ προσφορὰ τοῦ σχολείου; Αὐτὰ πού, χωρὶς νὰ τὸ κατα-
λαβαίῃ, μαθαίνει τὸ παιδί στὸ πρῶτο περιβάλλον, νὰ τὰ δουλέψῃ καὶ νὰ
τὰ κάνῃ συνειδητά. Νὰ τὸ κάνῃ νὰ ἀντιληφτῆ πὼς χτίζεται μιὰ φράση
κι ἀπὸ ποιά μέρη ἀποτελεῖται. Νὰ τὸ βοηθήσῃ νὰ μελετήσῃ — καὶ πῶς
νὰ ξεχωρίσῃ κάθε φορὰ τὸ γιατί καὶ τὸ πὼς — τὰ μέρη τοῦ λόγου καὶ
τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὅποιο πρέπει νὰ τὰ νύνη γιὰ νὰ γίνεταί πὺ κομψὸς
αὐτὸς ὁ λόγος, πὺ ζουμερός. Ἄλλὰ αὐτὰ μᾶς τὰ διδάσκει ἡ γραμ-
ματικὴ στὴν πὺ πλατεῖά της ἔννοια, πού μελετᾶ τὸ λόγο εἴτε σὰν ἦχο
καὶ μορφὴ (ἢ καθαυτὸ γραμματικὴ), εἴτε σὰν κατασκευὴ μέσα στὶς προ-
τάσεις καὶ στὴν περίοδο (τὸ συντακτικὸ). Ἔτσι, τὸ συντακτικὸ ἐρευνᾶ
κυρίως τὸ λογικὸ μηχανισμό πού πρέπει νὰ ἔχῃ ἡ κάθε φράση γιὰ νὰ
εἶναι σωστὰ εἰπωμένη.

Τώρα δικίω εἶναι νὰ ποῦμε πὼς, ὅποιος διδάσκει τὸ παιδί νὰ βλέπῃ
σωστὰ τὰ παραπάνω, κάνει ὅπως πρέπει σὰ δάσκαλος τὴ δουλειά του.
Ἄλλοι, ὅμως, πέρα ἀπὸ τὴ διδακτικὴ πράξη, θέλει νὰ βοηθήσῃ καὶ

τούς συναδέλφους του, μιλώντας τους γιά τὰ προβλήματα πού αὐτός ἀντιμετώπισε διδάσκοντας καί γιά τόν τρόπο πού τὰ ἔλυσε ἢ σκέφτεται νά τὰ λύση καί προσφέροντάς τους ἕνα μεθοδικό ἐγχειρίδιο πού νά μπορῇ νά ἀπλοποιήσῃ, ὅσο γίνεται, τόν τεράστιο, ἄλλωστε, μόχθο τους τὸν καθημερινό — αὐτὸς πάει πιὸ πέρα. Συμβάλλει θετικά στὴν πρόοδο τῶν νέων.

Αὐτῆ, νομίζω, στάθηκε ἡ φιλοδοξία, εὐγενική φιλοδοξία, τῶν δυὸ καθηγητριῶν, Σοφίας Κοκολάκη καί Ζωῆς Κοιτοῦλα, ὅταν ξεκίνησαν σὸ γράψιμο αὐτοῦ τοῦ βιβλίου. Οἱ δυὸ αὐτὲς καθηγήτριες πῆραν ἀπάνω τους τὴν εὐθύνη τῆς διδασκαλίας τῶν ἐλληνικῶν στὴν Α' τάξη, ἡ κάθε μιὰ χωριστὰ σὸ κάθε τμημα.

Αὐτὸς πού ὑπογράφει τίς γραμμὲς τοῦτες εἶναι σὲ θέση νά δεβαιώσῃ γιά τὴ φλόγα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μὲ τὸν ὁποῖον δούλεψαν καί δουλεύουν, γιά νά ὀλοκληρώσουν αὐτὸ πού ἀνέλεβαν. Ἡ εὐσυνειδησία τους, ἡ ἐργατικότητά τους, ἡ ἀγρυπνη φροντίδα τους νά δώσουν τὸ καλύτερο εἶχαν σὰν καρπὸ τους, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦτο, πού ἔχει τόσα καινούργια ἐνδιαφέροντα σημεῖα νά παρουσιάσῃ στὴ διδασκαλία τοῦ συντακτικοῦ, καί τὴν κατάλληλη καλλιέργεια τοῦ κλίματος τῆς ἀγάπης γι' αὐτὸ πού μαθαίνουν, στὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν, πού πῆραν νά μορφώσουν, ὥστε νά παρουσιάζεται τὸ φαινόμενο τὰ παιδιά τὰ ἴδια νά περιμένουν ἀνυπόμονα τὴ συνέχεια τοῦ μαθήματος.

Μὲ τὴ δεβαιότητα πὼς ἡ προσφορὰ τῶν δυὸ φιλόλογων πού δούλεψαν πάνω σὲ τοῦτο τὸ βιβλίον, θὰ ἐκτιμηθῇ ὅσο πρέπει, χαίρειζω τούτη τὴν ἐκδοσὴ καί τῆς εὐχομαι τὸ πιὸ λαμπρὸ ταξίδι πρὸς τὸ λιμάνι τῆς ἐπιτυχίας...

Κ. Π. ΔΕΜΕΡΤΖΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ ἀπόφαση τοῦ σχολείου μας νὰ μᾶς δώσει νὰ διδάξουμε στὴν πρώτη τάξη τὰ ἑλληνικά, σύμφωνα μὲ τὸ καινούργιο ἐκπαιδευτικὸ σύστημα, ἦταν ἡ ἀφορμὴ γιὰ νὰ καταπιαστοῦμε συστηματικὰ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς διδασκαλίας τῆς ζωντανῆς γλώσσας μας, τῆς Δημοτικῆς.

Εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ διδασκαλία μιᾶς γλώσσας στηρίζεται στὴ Γραμματικὴ καὶ τὸ Συνταχτικὸ. Ἐμεῖς μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς σχολικῆς χρονιάς θεθήκαμε νὰ ἔχουμε δυὸ θαυμάσια βιβλία γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς, τὰ γνωστά: «Μικρὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ» τοῦ Μ. Τριανταφυλλίδη καὶ «Ἡ γλώσσα μου» τῶν Μ. Οἰκονόμου, Θρ. Σταύρου, Μ. Τριανταφυλλίδη καὶ σχεδὸν τὰ χέρια ἄδεια γιὰ τὴ διδασκαλία τοῦ Συνταχτικοῦ. Τὸ ἀξιόλογο ἔργο τοῦ Ἀχ. Τζάρτζανου «Νεοελληνικὴ Σύνταξις» εἶναι μὲν ἀπαραίτητο γιὰ ἓνα ἐπιστήμονα ὄχι ὅμως κατάλληλο γιὰ σχολικὴ χρῆση.

Μὲ πολλὴ ἀγάπη γιὰ τὴ γλώσσα μας καὶ γιὰ τὰ παιδιά πὺν εἶχαμε στὰ χέρια μας ἀποφασίσαμε νὰ φτιάξουμε μιὰ σειρά ἀπὸ μαθήματα Νεοελληνικῆς Σύνταξης καὶ νὰ τὰ διδάξουμε στὶς τάξεις μας.

Τὴν ἰδέα, τὰ μαθήματά μας καὶ τὴν πείρα μας ἀπὸ τὴ διδασκαλία τους νὰ τὰ κάνουμε βιβλίον, μᾶς τὴν ἔδωσε ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς κ. Δ. Μαντζουράνης καὶ γι' αὐτὸ πολὺ τὸν εὐχαριστοῦμε.

Πολύτιμος ἐμφυχωτὴς καὶ βοηθὸς στὴ δουλειά μας στάθηκε ὁ Γυμνασιάρχης μας κ. Κ. Δεμερτζῆς, στὴν ἐκπαιδευτικὴν πείρα τοῦ ὁποίου καὶ τὶς πολλὰς τὸν γνώσεις ἔμεῖς, σὰν καθηγήτριες τοῦ σχολείου τοῦ διευθίνει, ὀφείλομε πολλά.

Πολὺ θὰ θέλαμε τοῦτο τὸ βιβλίον νὰ τὸ δοῦν σὰν μιὰ προσπάθεια ὅλοι οἱ συνάδελφοι Δημοτικοῦ καὶ Γυμνασίου καὶ νὰ τὸ ἐφαρμόσουν στὶς τάξεις τους. Εἶναι ἀλήθεια πὼς θὰ παρουσιάσῃ πολλὰς ἐλλείψεις. Περιμένουμε τὶς παρατηρήσεις ὅλων αὐτῶν πὺν θὰ ἐργαστοῦν μὲ τὴ βοήθειά του καὶ ὑποσχομαστε στὴ δευτέρῃ του ἐκδοσὴ νὰ εἶναι πὺν καλὸ.

Ἡ πορεία πὺν ἀκολουθήσαμε σὲ πολλὰ σημεία δὲν εἶναι ἡ καθιερωμένη στὰ γνωστά συνταχτικὰ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, γιὰτὶ αὐτὰ ἐξυπηρετοῦν περισσότερο μεταφραστικούς σκοπούς.

Ἀρχίσαμε μὲ τὸν ἀπλὸ καὶ ἀνεξάρτητο λόγο καὶ τελειώσαμε μὲ τὸν σύνθετο καὶ ἐξαρτημένο. Δώσαμε πρῶτα τὴν ἀπλὴ πρόταση μὲ τὰ εἶδη

της, τούς κύριους όρους της, έπομένως και τὸ ρήμα και ἔπειτα τούς προσδιορισμούς. Τοῦτο τὸ κάναμε, γιατί πιστεύουμε πὸς οἱ γνώσεις γύρω ἀπὸ τὸ ρήμα και τὴ χρήση του ἀποτελοῦν τὴ βάση γιὰ τὴ διδασκαλία ὅποιασδήποτε γλώσσας.

Σὲ κάθε μάθημα προτάξαμε πολλὰ παραδείγματα. Ἄπ' αὐτὰ ὁ μαθητὴς μὲ τὴ βοήθειά μας θὰ βγάλει τὸν κανόνα πὸν θὰ βοηῖ διατυπωμένο κατόπιν. Οἱ ἀσκήσεις πὸν ἀκολουθοῦν εἶναι στὰ περισσότερα μαθήματα δυὸ λογιῶν. Οἱ πρώτες σκοπὸ ἔχουν τὴν ἀναγνώριση τῶν συνταχτικῶν φαινομένων πὸν διδάσκει τὸ μάθημα πάνω σὲ κείμενα μεγάλων τεχνικῶν τοῦ νεοελληνικοῦ λόγου. Οἱ δεύτερες εἶναι κατασκευαστικὲς και ἔχουν σκοπὸ τὴν καλύτερη ἐμπέδωση και ἀφομοίωση τοῦ μαθήματος.

Μὲ τὴ μέθοδο αὐτὴ θελήσαμε νὰ κινήσουμε τὸ παιδί σὲ μιὰ αὐτεγεργὸ ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τῆς γλώσσας του, ὥστε νὰ τὴ γνωρίσει σοβαρά, νὰ τὴν ἀγαπήσει, νὰ μπῆ στὸν ἔσωτερικὸ της ρυθμὸ και νὰ νοιώσει τὴν ὁμορφιά της.

Κλείνοντας τὸ μικρὸ τοῦτο σημεῖωμα θὰ θέλαμε νὰ εὐχαριστήσουμε ὅλους ἐκείνους πὸν μὲ τὴν πλούσια λογοτεχνικὴ και ἐπιστημονικὴ παραγωγή τους ἔκαναν τὸ βιβλίον μας νὰ πάρη λίγη ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τῶν ἔργων τους και νὰ ζητήσουμε τὴ συγγνώμη τους, πὸν ἔτσι κομματιαστὰ τὸ ἀνεβάσαμε στὸ ψυχρὸ ἀνατομικὸ τραπέζι ἑνὸς συνταχτικοῦ.

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Γ' ΕΚΔΟΣΗΣ

Παρουσιάζοντας τὴν τρίτη ἔκδοση τοῦ βιβλίου μας, ὀφείλουμε πρώτα νὰ εὐχαριστήσουμε ὅλους τούς πνευματικὸς ἀνθρώπους γιὰ τὴν εὐνοϊκὴ ὑποδοχὴ πὸν τοῦ ἔκαμαν και ἰδιαίτερα τούς συναδέλφους, πὸν τόσο θεμελιὰ τὸ ὑποστήριξαν. Σ' αὐτὴ τὴν ὑποδοχὴ και ὑποστήριξη ὀφείλεται ἄλλωστε ἡ ἐξάντληση μέσα σ' ἕνα χρόνον δυὸ ἐκδόσεων. Ἡ πρώτη ἔκδοση ἐξαντλήθηκε τόσο γρήγορα, πὸν δὲν μᾶς ἄφησε χρονικά περιθώρια, ὥστε στὴ δεύτερη νὰ κάμουμε τίς βελτιώσεις πὸν ὑποσχηθήκαμε. Σὲ τούτῃ τὴν ἔκδοση προσθέσαμε ἕνα μεγάλο κεφάλαιο: Τὰ σχήματα λόγου, πὸν ἦταν μιὰ σοβαρὴ μας παράλειψη.

Οἱ συγγραφεῖς

Σημείωση: Στὰ κείμενα τῶν ἀσκήσεων χρητήσαμε τὴν ὀρθογραφία τῶν συγγραφέων τους. Στους γραμματικὸς και συνταχτικὸς ὀρους χρητήσαμε τὴν ὀρολογία τῆς Μικρῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς τοῦ Μ. Τριανταφυλλίδη, πὸν διδάσκαμε, γιὰ νὰ ἀποφύγουμε τὴ σύγχυση τῶν μαθητῶν μας.

ΜΑΘΗΜΑ 1ο

Συνταχτικό είναι το μάθημα πού μᾶς διδάσκει τὸ σωστὸ τρόπο τῆς γραφτῆς καὶ προφορικῆς διατύπωσης τῶν νοημάτων μας.

ΑΠΛΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Παραδείγματα:

1. Γράφω.
2. Ἐγὼ γράφω.
3. Ὁ Πέτρος εἶναι μαθητῆς.

Κανόνας:

Ἡ ἀπλή πρόταση λέγεται ἓνα σύντομο κομμάτι τοῦ λόγου μὲ ἀπλὸ περιεχόμενο.

Α'. Εἶδη προτάσεων κατὰ περιεχόμενον

Παραδείγματα:

1. Ὁ οὐρανὸς εἶναι γαλανός.
2. Ὁ μαθητῆς προσέχει τὸν καθηγητή.
3. Κλείσε τὸ παράθυρο.
4. Περίμενε.
5. Εἶναι πλούσιος ὁ Γεώργιος;
6. Νὰ ἔρθω στὸ σχολεῖο τὸ ἀπόγεμα;
7. Τί ὠραία μέρα!
8. Πόσο σὲ ἀγαπῶ!

Κανόνας:

Οἱ προτάσεις ἀνάλογα μὲ τὸ περιεχόμενό τους χωρίζονται σέ:

1. Προτάσεις κρίσεως, ὅταν ἐκφράζουν μιὰ κρίση (παρδ. 1, 2).

2. Προτάσεις ἐπιθυμίας, ὅταν ἐκφράζουν μίαν ἐπιθυμία (παρδ. 3, 4).

3. Προτάσεις ἐρωτηματικές, ὅταν ἐκφράζουν ἐρώτηση (παρδ. 5, 6).

4. Προτάσεις ἐπιφωνηματικές, ὅταν ἐκφράζουν ἕνα ἔντονο συναίσθημα (παρδ. 7, 8).

Β'. Εἶδη προτάσεων κατὰ τὴ μορφή.

Παραδείγματα:

1. Ὁ οὐρανὸς δὲν εἶναι καθαρός.
2. Μὴν κάνετε θόρυβο.
3. Ὁ οὐρανὸς εἶναι καθαρός.
4. Προσέχετε.

Κανόνας:

Οἱ προτάσεις ἀνάλογα μὲ τὴ μορφή τους χωρίζονται σέ:

1. Ἀρνητικές προτάσεις, ἂν ἔχουν τὸ ἀρνητικὸ μόριο —δὲ(ν)—ἢ τὸ ἀπαγορευτικὸ—μὴ(ν)— (παρδ. 1, 2).
2. Καταφατικές προτάσεις, ἂν δὲν ἔχουν ἄρνηση (παρδ. 3, 4).

Σημείωση:

Οἱ προτάσεις κρίσης παίρνουν τὸ ἀρνητικὸ μόριο — δὲ(ν) — καὶ οἱ προτάσεις ἐπιθυμίας τὸ ἀπαγορευτικὸ — μὴ(ν) —.

Γ'. Εἶδη προτάσεων ἀνάλογα μὲ τὴ θέση τους στὸ λόγιο.

Παραδείγματα:

1. Τὴν Κυριακὴ θὰ πᾶμε ἐκδρομὴ.
2. Τὴν Κυριακὴ θὰ πᾶμε ἐκδρομὴ, ἂν ὁ καιρὸς εἶναι καλός.

Κανόνας:

Οἱ προτάσεις ἀνάλογα μὲ τὴ θέση τους (τὸ θᾶρος τους) στὸ λόγιο χωρίζονται σέ:

1. Κύριες, ἔταν ἔχουν ὀλοκληρωμένο νόημα καὶ γι' αὐτὸ μποροῦν νὰ σταθοῦν μόνες τους στὸ λόγιο (παρδ. 1 καὶ ἀπὸ τὸ παρδ. 2 ἢ πρώτη πρόταση).

2. Δευτερεύουσες, όταν δὲν ἔχουν ολοκληρωμένο νόημα και ἐπομένως δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦν μόνες τους στὸ λόγο, ἀλλὰ ἔχουν ἀνάγκη μιᾶς κύριας πρότασης (παρδ. 2, ἡ δευτέρα πρόταση).

ΛΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νὰ ἔρῃτε τὸ εἶδος τῶν προτάσεων πού ἀκολουθοῦν:

1. Ὁ Κώστας εἶναι ἐπιμελής.
2. Πῶς μ' ἀρέσει τὸ παιχνίδι!
3. Φεύγουμε;
4. Μὴ διάζεσαι.
5. Δὲ μ' ἀρέσει τὸ ποδόσφαιρο.
6. Τὸ πρωὶ σηκώνομαι, ἐτοιμάζομαι και πηγαίνω στὸ σχολεῖο.
7. Τὸ πρωὶ, ἀφοῦ σηκωθῶ και ἐτοιμαστῶ, πηγαίνω στὸ σχολεῖο.

Β'. Νὰ ἔρῃτε τὸ εἶδος τῶν προτάσεων πού περιέχει τὸ κείμενο πού ἀκολουθεῖ:

«Κατόπι γίνεται μεγάλη παύση, ὅπου τελειώνουν τὰ τσιγάρα. Πρῶτα τὸ δικό του. Κατόπι τὸ δικό μου. Πολεμοῦμε κι οἱ δυὸ νὰ κοιμηθῶμε. Ἄδύνατο. Στριφογυρίζουμε πολλήν ὥρα μὲ τὰ μάτια ἀνοιχτά ἢ κλειστά. Τὸ ἴδιο κάνει. Συλλογίζομαι:

— Τὸ σκοτάδι εἶναι τὸ μόνο πράγμα πού μπορεῖ νὰ τὸ βλέπη κανεὶς εἴτε μὲ ἀνοιχτὰ μάτια εἴτε μὲ κλειστά.

Λέω τούτη τὴ φράση μέσα στὸ νοῦ μου, μιὰ, δυὸ, τρεῖς φορές. Στὸ τέλος γιὰ νὰ τὴν ξεφορτωθῶ, νὰ τελειώνω, φωνάζω τοῦ Φύκου:

— Ἄκους;

— Ἄκούω.

— Σκέφτηκες καμιά φορὰ αὐτό; Τὸ σκοτάδι εἶναι τὸ μόνο πράγμα πού μπορεῖ νὰ τὸ βλέπη κανεὶς μὲ ἀνοιχτὰ μάτια εἴτε μὲ κλειστά.

— Σωστό, λέει ὁ Φύκος. Ὅμως ἐγὼ δὲν τ' ἀγαπῶ τὸ σκοτάδι. Τὴ νύχτα ἔναθε πάντα νυχτοκάντηλο γιὰ νὰ κοιμηθῶ.

(Στράτη Μυριθήλη—Γαλάζιο βιβλίο — «Κεροδοσία»)

Γ'. Νὰ κάνετε δέκα προτάσεις στὶς ὁποῖες νὰ περιέχονται ὅλα τὰ εἶδη πού ἀναφέραμε.

ΜΑΘΗΜΑ 2ο

1. ΣΥΝΤΑΞΗ ΠΑΡΑΤΑΧΤΙΚΗ

Παραδείγματα:

1. Ὁ Πέτρος γράφει και διαβάζει. K K
2. Ὁ Πέτρος ἢ διαβάζει ἢ παίζει. K K
3. Διάβασα τὸ μάθημα, ἀλλὰ δὲν τὸ ἔμαθα. K K K A
4. Ἄν ἔρθῃ νωρὶς ὁ πατέρας καὶ ἂν εἶναι καλὸς ὁ καιρὸς, θὰ πᾶμε περίπατο. E O I O A P O I
5. Ἐπειδὴ εἶμαι ἐπιμελής και δὲν κάνω ἀταξίες, οἱ γονεῖς μου μοῦ χάρισαν ἓνα ποδήλατο.

Κανόνας:

Σύνταξη παραταχτική ἔχομε, ὅταν δύο ἢ περισσότερες προτάσεις συνδέωνται μεταξύ τους με συνδέσμους συμπλεκτικούς, διαχωριστικούς ἀντιθετικούς. Οἱ σύνδεσμοι αὐτοὶ ἐνώνουν ὅμοιες προτάσεις, κύριες (παρδ. 1, 2, 3) ἢ δευτερεύουσες (παρδ. 4, 5).

2. ΤΟ ΚΟΜΜΑ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΤΑΧΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ

Παραδείγματα:

1. Ἡ γῆ εἶναι στρογγυλή και γυρίζει γύρω ἀπὸ τὸν ἄξονά της.
2. Οὔτε τὸν εἶδα οὔτε τὸν γνωρίζω.
3. Ἦ ἔρθῃς ἢ δὲν ἔρθῃς, ἐγὼ θὰ φύγω.
4. Τὸ πρῶτὸ πῆγα στὸ σχολεῖο και, ἐπειδὴ δὲν εἶχαμε μάθημα, γύρισα σπίτι και ἔπαιξα.
5. Δὲν εἶχα πιά καιμὰ φροντίδα, οὔτε εἶ νὰ διαβάσω οὔτε με τί ν' ἀσχοληθῶ.
6. Εἶναι λίγοι, ἀλλὰ ἔχουν μεγάλη δύναμη.

7. Ἦταν λίγοι ἀλλὰ γενναῖοι.
8. Χθὲς πῆγα σχολεῖο, γύρισα σπίτι, ἔφαγα, διάβασα, ἔπαιξα καὶ κοιμήθηκα.
9. Ὅταν σηκωθῶ, πλυθῶ καὶ ἐτοιμαστῶ, ἀρχίζω τὴ δουλειά μου.
10. Καὶ ὁμῶς πίστεψα πὼς μᾶς εἶδε, πὼς ἄκουσε τὶς φωνές, γνώρισε τὸν κίνδυνο καὶ ἔρχόταν βόλι κατὰπάνω μας.

Κανόνες:

1. Οἱ παραταχτικὲς προτάσεις ποὺ ἐνώνονται μὲ συμπλεχτικoὺς καὶ διαχωριστικoὺς συνδέσμους κανονικὰ δὲ χωρίζονται μὲ κόμμα. (Παρδ. 1, 2, 3). Βάζομε κόμμα μετὰ ἢ πρὶν τὸ συμπλεχτικὸ ἢ διαχωριστικὸ σύνδεσμο, ὅταν αὐτὸς δὲν ἔχη σχέση μὲ τὴν πρόταση ποὺ ἀμέσως ἀκολουθεῖ ἢ προηγεῖται ἀλλὰ μὲ κάποιαν ἄλλη τῆς περιόδου (παρδ. 4, 5).

Σημείωση:

Πολλὲς φορὲς οἱ συγγραφεῖς, ὅταν θέλουν νὰ ξεχωρίσουν χτυπητὰ τὴ μιὰ πρόταση ἀπὸ τὴν ἄλλη, βάζουν κόμμα καὶ ἐκεῖ ποὺ δὲν εἶναι ἀπαραίτητο σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες, π.χ.

«Ἀπὸ κείνους οὔτε κινήθηκε, οὔτε φώναξε κανένας».

(Καρκαβίτσα — Λόγια τῆς Πλώρης — «Ἡ δικαιοσύνη τῆς θάλασσας»)

«Ἡ γυναίκα του τὸν κοίταξε μὲ τὰ χέρια στὴ μέση, καὶ τὸ πρόσωπό της δὲν εἶχε καμιὰ ἔκφραση».

(Στράτη Μυριβήλη — Γαλάζιο Βιβλίο — «Νικημένος ἥρωας»).

2. Οἱ παραταχτικὲς προτάσεις ποὺ ἐνώνονται μὲ ἀντιθετικoὺς συνδέσμους χωρίζονται μὲ κόμμα (παρδ. 6), ἐκτὸς ἐὰν ἡ δευτέρα δὲν ἔχη ρῆμα (παρδ. 7).

3. Ὅταν ἔχουμε παράταξη προτάσεων ποὺ δὲν ἐνώνονται μετὰξὺ τους μὲ σύνδεσμο, τὶς χωρίζομε μὲ κόμμα (παρδ. 8, 9, 10).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

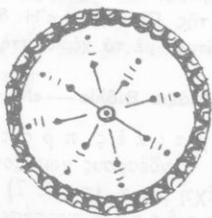
1. Νὰ διαβάσετε ἀπὸ τὴ Μικρὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ τοῦ Μ. Τριανταφυλλίδη στὴ σελίδα 191 τὶς παραγράφους 772, 773 (1, 2, 3).

2. Σχηματίζετε περιόδους χρησιμοποιώντας καθέναν ἀπὸ τοὺς συνδέσμους ποὺ διαβάσατε στὴν προηγούμενη ἀσκηση.

3. Βάλτε τὰ κόμματα ποὺ λείπουν ἀπὸ τὸ ἐπόμενο κείμενο:

Τὸ σπίτι μας δὲν εἶναι μεγάλο ἀλλὰ εἶναι ὁμορφο. Χθὲς δὲν ἔβρεχε οὔτε ἔκανε πολὺ κρύο. Ὁ πατέρας ἦρθε στὸ σπίτι, ἀφοῦ πέρασε ἀπὸ τὴν ἀγορὰ καὶ ἔκανε διάφορα ψώνια. Τὰ αὐριανὰ μου μαθήματα εἶναι πολλὰ

άλλα ευχάριστα. Οι εργατικοί άνθρωποι ζυμνούν γωρίς τὸ πρῶτὸ πηγαί-
 νουν στὴ δουλειά τους, ἐργάζονται περίπου ὀκτὼ ὥρες καὶ γυρνοῦν ἔπειτα
 στὸ σπίτι τους, γιὰ νὰ ξεκουραστούν. Θὰ πάω στὸ κοντινὸ δάσος θὰ περ-
 πατήσω πολὺ καὶ ὅταν κουραστῶ θὰ καθίσω κάτω ἀπὸ ἕνα δέντρο, γιὰ
 νὰ ἀπολαύσω τὴν ὁμορφιά του. Δὲ θέλω πιά οὔτε τὴ βοήθειά σου
 τίς συμβουλές σου.

ΜΑΘΗΜΑ 3ο

1. ΣΥΝΤΑΞΗ ΥΠΟΤΑΧΤΙΚΗ

Παραδείγματα:

1. Τὸ σκοτάδι εἶναι τὸ μόνο πράμα πὺ μὲ φοβίζει.
2. Τῶξερα πῶς χωρὶς τὸν πατέρα θάμασταν μόνοι στὸν κόσμο.
3. Φοβήθηκε μήπως δὲν ἔρθω.
4. Μὲ ρώτησε ἂν θέλω τίποτα.
5. Σκέφτομαι τί νὰ κάνω.
6. Δὲ ρωτᾶ πᾶ κανένας γιατί εἶναι τέτοια πὺ εἶναι.
7. Ντύθηκα βαριά, γιατί κάνει κρύο.
8. Ἄρχισε νὰ βρέχη, μόλις τέλειωσε τὸ μάθημα.
9. Ὅταν ἔρθης σπῆτι μου, θὰ σοῦ δείξω τὴ συλλογὴ τῶν γραμμα-
τοσήμων μου.
10. Θὰ πάω περίπατο, ἂν δὲ βρέχη.
11. Ἔβρεξε τόσο πολὺ, πὺ πλημμύρισαν οἱ δρόμοι.
12. Σ' ἀγαπῶ τόσο, ὥστε δὲ λογαριάζω κόπους γιὰ σένα.
13. Πηγαίνω στὸ σχολεῖο, γιὰ νὰ μάθω γράμματα.
14. Θέλω νὰ μάθω μὲ τέχνη.
15. Ἄν καὶ δὲν εἶναι ἔξυπνος, τὰ κατάφερε νὰ προκόψη.
16. Ὅσο καὶ ἂν τὸ ἐπιθυμῆς, δὲν μπορείς νὰ τὸ πετύχης.
17. Καὶ νᾶθελες νᾶρθης, δὲ θὰ σὲ ἄφηναν.

Κανόνες:

1. Σύνταξη ὑποταχτικὴ ἔχομε, ὅταν συνδέωνται δευτε-
ρεύουσες μὲ κύριες προτάσεις. Οἱ λέξεις πὺ κάνουν αὐτὴ
τὴ σύνδεση εἶναι οἱ ἑξῆς:

α' Οἱ Σύνδεσμοὶ (εἰδικοί, δισταχτικοί, χρονικοί, αἰτιολο-
γικοί, ὑποθετικοί, τελικοί, ἀποτελεσματικοί — μόνο οἱ: ὥστε, πὺ — καὶ
ἀπὸ τοὺς ἀντιθετικούς οἱ: ἂν καὶ, μολοντί, ἐνῶ).

β' Ἄναφορικὲς λέξεις (ἀντωνυμίες καὶ ἐπιρρήματα).

γ' Ερωτηματικές λέξεις (άντωνυμίες και επίρρηματα).
 2. Οί δευτερεύουσες προτάσεις παίρνουν τὸ ὄνομά τους ἀπὸ τίς λέξεις πού τίς συνδέουν μὲ τὴν κύρια. Ἔτσι ἔχομε τίς ἐξῆς δευτερεύουσες προτάσεις:

- α' Ἀναφορικές (παρδ. 1, πρόταση β').
- β' Εἰδικές (παρδ. 2, πρόταση β').
- γ' Δισταχτικές (παρδ. 3, πρόταση β').
- δ' Πλάγιες ἐρωτηματικές (παρδ. 4, 5, 6, προτάσεις β').
- ε' Αἰτιολογικές (παρδ. 7, πρόταση β').
- στ' Χρονικές (παρδ. 8, πρόταση β' καὶ 9, πρόταση α').
- ζ' Ὑποθετικές (παρδ. 10, πρόταση β').
- η' Ἀποτελεσματικές (παρδ. 11, 12, προτάσεις β').
- θ' Τελικές (παρδ. 13, 14, προτάσεις β').
- ι' Παραχωρητικές (παρδ. 15, 16, 17, προτάσεις α').

ΤΟ ΚΟΜΜΑ ΣΤΗΝ ΥΠΟΤΑΧΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ

Παραδείγματα:

1. Σήμερα κάνει κρύο, γιατί στά βουνά χιόνισε.
2. Τρώμε, γιά νά ζοῦμε.
3. Ὁ Γιάννης θέλει νά πάη στὸν κινηματογράφο.
4. Ἦταν τόσο ἄμορφα στὴν ἐξοχή, ὥστε κανεὶς δὲν ἤθελε νά φύγη.
5. Θά ἔρθω στὸ θέατρο, ἂν δὲν ἔχω δουλειά.
6. Θά στρωθῶ πολὺ στὸ διάβασμα, ὅταν περάσουν οἱ γιορτές.
7. Ὁ ἄνθρωπος πού μοῦ σύστησες δέ μοῦ ἄρεσε.
8. Ἡ πατρίδα μου, πού θρίσκειται στή νότια Πελοπόννησο, εἶναι ἕνα χωριουδάκι.
9. Οἱ γονεῖς μου μ' ἀγαποῦν, ὅσο καὶ ἂν μὲ μαλώνουν.
10. Ἔχω τὴ γνώμη πὼς δὲ λές τὴν ἀλήθεια.
11. Φοβήθηκα μήπως βρέξη.
12. Δὲν ἤξερε πὺ νά πάη.

Ἐκανόνες:

1. Χωρίζονται μὲ κόμμα ἀπὸ τίς κύριες προτάσεις οἱ ἐξῆς δευτερεύουσες:
 - α' Αἰτιολογικές (παρδ. 1).
 - β' Τελικές (παρδ. 2), ἐκτός ἐὰν συνδέονται μὲ τὸ — νά — (παρδ. 3).
 - γ' Συμπερασματικές (παρδ. 4).
 - δ' Ὑποθετικές (παρδ. 5).

- ε' Χρονικές (παρδ. 6).
 στ' Αναφορικές, όταν δεν είναι απαραίτητο συμπλήρωμα στη
 κύρια πρόταση (παρδ. 8).
 ζ' Παραχωρητικές (παρδ. 9).
 2. Δε χωρίζονται με κόμμα από τις κύριες προτάσεις
 οι έξης δευτερεύουσες:
 α' Ειδικές (παρδ. 10).
 β' Δισταχτικές (παρδ. 11).
 γ' Πλάγιες έρωτηματικές (παρδ. 12).
 δ' Αναφορικές, όταν είναι απαραίτητο συμπλήρωμα στην κύ-
 ρια πρόταση (παρδ. 7).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Να μελετήσετε από τη Μικρή Νεοελληνική Γραμματική του Μ. Τριανταφυλλίδη τα έξης κεφάλαια:

1. Σύνδεσμοι (§ 773, αριθμ. 3—12).
2. Άνωθυμίες: Έρωτηματικές (§ 577 — 580). Αναφορικές (§ 567 — 576).
3. Έπιρρήματα (§ 741, 743, 744, 745, 751, α' και β').

Β'. Να κάνετε φράσεις μέσα στις όποιες να βάλετε όλα τα είδη των δευτερευουσών προτάσεων.

Γ'. Να βάλετε τα κόμματα που λείπουν στο παρακάτω κείμενο:

«Σ' όλο τὸ δρόμο δὲν περπατοῦσε ὁ Κουτσογιάννης ἀλλὰ πετοῦσε. Μεγάλῃ χαρὰ τὸν εἶχε πιάσει πού βγήκε ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ χωριοῦ του κι ἔμελλε νὰ ἰδῇ τὰ Γιάννινα, τὴν περίφημῃ πολιτεία κι αὐτὸ τοῦδινε φτερά· τὰ Γιάννινα πού τοῦ ἦταν χρυσὸ ὄνειρο. Ἄκουε ἀπὸ τὰ μικρά του χρόνια ὅτι εἶναι πολιτεία κι ἔχι χωριὸ ὅτι εἶχε ἀπ' ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου ἀλλὰ δὲν μπορούσε νὰ τὸ χωρέσῃ ὁ νοῦς τοῦ τί λογίων ἦταν ἡ πολιτεία. Χωριὰ εἶχε ἰδῇ ἀπ' ἀγνάντια, καμιά δεκαριά και πλιότερα πού εἶναι γύρα στὸ χωριὸ του ἀλλὰ δὲν μπορούσε νὰ καταλάβῃ τί πράμα και πῶς ἦταν ἡ πολιτεία. Ἐκεῖνο μονάχα πού ἤξερε ἀόριστα γιὰ τὰ Γιάννινα ἦταν ὅτι βρῖσκονταν ἐκεῖ και τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα κι ἔτι πουλοῦσαν κι ἀγόραζαν ἐκεῖ ὁ κόσμος ὅτι ἤθελαν. Τὰ ἤξερε αὐτὰ τὰ πράματα ἀπὸ κουβέντες και μολογήματα τῶν ἀλλωνῶν και πάντα ὄνειρευόνταν νὰ τὰ ἰδῇ και μὲ τὰ μάτια του νὰ τὰ χορτάσῃ και νὰ μὴν ἀνοιγῇ τὸ στόμα του σὰ χάχας όταν μιλοῦσε κανεὶς γιὰ τὰ Γιάννινα πού τὴ θεωροῦσε ὡς τὴ μόνη πόλῃ τοῦ κόσμου γιατί δὲν ἔφταναν πάρα πέρα οἱ γεωγραφικὲς του γνώσεις».

(Χρηστοδασίλη: «Ὁ Κουτσογιάννης στὰ Γιάννινα»).

Δ'. Να χωρίσετε τὸ παραπάνω κείμενο σὲ προτάσεις και νὰ βρῆτε σὲ ποῖο εἶδος ἀνήκει ἡ κάθε μιὰ.

ΜΑΘΗΜΑ 4ο

Η ΑΠΛΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Κύριοι δροι

Παραδείγματα:

1. Γράφω.
2. Ο μαθητής γράφει.

Κανόνες:

Βασικοί δροι στην πρόταση είναι:

α' Τò ρήμα, πού στό συνταχτικό λέγεται και κατηγορημα και πού μόνο του άποτελεί πρόταση (παρδ. 1).

β' Τò Ὑποκείμενο, δηλαδή έκείνο για τò όποιο γίνεται ό λόγος στην πρόταση.

1. Κατηγορημα (Ρήμα)

Παραδείγματα:

1. Ο ήλιος λάμπει.
2. Ο Σωκράτης είναι σοφός.
3. Ο Κώστας είναι γιατρός.

Κανόνες:

Τò κατηγορημα μπορεί νά είναι:

- Α'. Μονολεκτικό, δηλ. νά άποτελῆται από ένα ρήμα (παρδ. 1).
- 1.) και Β'. Περιφραστικό, δηλ. νά άποτελῆται από έναν τύπο του ρήματος είμαι και ένα όνομα επίθετο ή οδισιαστικό πού αναφέρε-

ται στο υποκείμενο. Αυτό λέγεται κατηγορούμενο. Το ρήμα που συνδέει το υποκείμενο με το κατηγορούμενο λέγεται συνδετικό (παρδ. 2, 3).

2. Υποκείμενον

Παραδείγματα:

1. Ὁ Ὀλυμπος εἶναι βουνό.
2. Σεις ἐργάζεστε.
3. Ἐκεῖνος παίζει.
4. Ὁ καλὸς ἀμείβεται.
5. Τὸ νὰ θυσιάζετε γιὰ τὸ συνάνθρωπό σου εἶναι ἀρετὴ.
6. Τὸ λέγω εἶναι ρῆμα.
7. Τὸ ἀχ εἶναι ἐπιφώνημα.

Κανόνες:

1. Ὑποκείμενο εἶναι ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται ὁ λόγος στὴν πρόταση.

2. Τὸ υποκείμενο κανονικὰ εἶναι ὄνομα οὐσιαστικὸ ἢ ἀντωνυμία, συνήθως προσωπικὴ ἢ δειχτικὴ (παρδ. 1, 2, 3).

Μπορεῖ ὅμως ἀν υποκείμενο νὰ χρησιμοποιηθῆ ὁποιοδήποτε ἄλλο μέρος τοῦ λόγου ἢ καὶ ὀλόκληρη πρόταση. Τότε τὰ παίρνουμε ἀν οὐσιαστικά καὶ θάζουμε μπροστὰ τους τὸ ἄρθρο (παρδ. 4, 5, 6, 7).

3. Τὸ υποκείμενο μπαίνει πάντα σὲ πτώση ὀνομαστικὴ καὶ τὸ θρῖσκομε κάνοντας τὴν ἐρώτηση: Ποιὸς; ἄ; -ό;

3. Συνδετικὸ

Παραδείγματα:

1. Ὁ οὐρανὸς εἶναι γαλανός.
2. Ὁ οὐρανὸς ἐγένε μαυρός.
3. Ὁ Γιάννης φαίνεται λυπημένος.
4. Ὁ Μάρκος διορίστηκε καθηγητής.
5. Ἡ Μαρία στάθηκε τυχερή.

Κανόνες:

1. Συνδετικὸ λέγεται τὸ ρῆμα πού συνδέει τὸ υποκείμενο μετὰ τὸ κατηγορούμενο (παρδ. 1—5).

2. Συνδυετικά ρήματα είναι κυρίως τὸ εἶμαι καὶ τὸ γίνομαι. Σὰ συνδυετικά θεωροῦνται καὶ τὰ ρήματα φαίνομαι, ὀνομάζομαι, ἐκλέγομαι, διορίζομαι, ἀποδείκνυμαι, χειροτονοῦμαι καὶ ὅσα ἄλλα ἔχουν παρῶμοια μὲ αὐτὰ σημασία (παρδ. 1—5).

4. Κατηγορούμενο

Παραδείγματα:

1. Ἡ μητέρα μου εἶναι νέα.
2. Ὁ ἀδελφός μου εἶναι γιατρός.
3. Τὸ σύνθημα ἦταν ἐμπρός.
4. Ἡ ἀπάντηση ἦταν νὰ μὴ φύγη κανεὶς.
5. Τὸ τραπέζι εἶναι ἀπὸ ξύλο.

Κανόνες:

1. Κατηγορούμενο λέγεται τὸ ὄνομα ποῦ περιέχει τὸ περιφραστικὸ κατηγορημα καὶ ποῦ ἀναφέρεται στὸ ὑποκείμενο.

2. Τὸ κατηγορούμενο εἶναι ὄνομα ἐπίθετο ἢ οὐσιαστικὸ (παρδ. 1, 2). Μπορεῖ ὁμως σὰν κατηγορούμενο νὰ χρησιμοποιηθῆ καὶ κάθε ἄλλο μέρος τοῦ λόγου, πρόταση ἐλόκληρη καὶ ὁποιαδήποτε φράση, εἴταν τὰ παίρνωμε σὰν ὀνόματα (παρδ. 3, 4, 5).

Σημείωση Α'.

Πολλὰ ρήματα καὶ κυρίως αὐτὰ ποῦ φανερώουν κίνηση παίρνουν κατηγορούμενο. Αὐτὸ λέγεται ἐπιρρηματικὸ, γιατί ἔχει σημασία ἐπιρρηματος. Π.χ. Ὁ πατέρας ἔρχεται διασπικὸς (διασπικά). Ταξιδεύαμε δρθιο (στὰ δρθια).

Σημείωση Β'.

Ὅταν σὰ συνδυετικὸ ἔχουμε ρήμα ποῦ ἐκφράζει μιὰν ἐνέργεια ὄχι τελειωμένη, τὸ κατηγορούμενο λέγεται προληπτικὸ, γιατί ἐκφράζει ἀπὸ πρὶν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνέργειας τοῦ ρήματος. Π.χ. Ὁ Χρῆστος σπουδάζει μηχανικὸς (γιὰ νὰ γίνῃ μηχανικὸς). Ὁ Βασίλης πάει γιὰ δῆμαρχος (γιὰ νὰ γίνῃ δῆμαρχος).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νὰ βρῆτε τοὺς κύριους δρους τῶν προτάσεων ποῦ ἀκολουθοῦν:

Ποιός είναι;

Τὸ νὰ νομίζεις πὼς τὰ ξέρεις ὅλα εἶναι ἀνοησία.

Εἶναι εὐχῆς ἔργο πὺ σὲ συνάντησα.

Γράφετε.

Φαίνεσαι κουρασμένος.

Αὐτὸς ἀποδείχτηκε ἀνόητος.

Ἔγινα ἔξω φρενῶν.

Κατάντησα ράκος.

Τὸ σήμερα εἶναι ἐπίρρημα.

Ὁ δυνατὸς ἀντέχει.

Αὐτὸς εἶναι ὅ,τι νὰ πῆς.

«Ἡ αἰτία ἦταν ἐκεῖνος.

Τὸ καράβι ἀρμένιζε καμαρωτό.

Ὁ ἥλιος βασίλεψε μαραμένος».

(Ἰ. Α. Καρκαβίτσας)

— «Καὶ φεύγεις ὁδοιπὸρος γιὰ τὰ Σούσα.

* Κι ὅλοι γυρνοῦν στὰ σπίτια τους πολὺ συλλογισμένοι.

* Οἱ φυχῆς πὺ κάθονται, κωμικοτραγικές.

* Ἡ εἰκὼν ἀκούει, σοβαρὴ καὶ λυπημένη.

* Καὶ μεγαλοπρεπῆς ἐβάδιζε καὶ σιωπηλῆ.

* Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦταν μὰ κάποια λύσις».

(Καβάφης)

— «Μὰ νὰ τον καὶ κατέβαινε στοὺς κάμπους καβαλλάρης».

(Δημ. Μοιρολόγια)

— «Θέλω νὰ γένω χρυσοχός, νὰ φτιάνω δαχτυλίδια».

(Δημ. Δίστιχα)

— «Τ' ἀγνωρα ρεποθέμελα τοῦ ἀρχαίου ναοῦ στὸ ἔριμο ἀκροθαλάσσιο πλάι χορταριασμένα κοίτονται».

(Δ. Μάβιλη: «Καρδάκι»)

— «Ὁρθὸς ὁ γέρος, ἄσειστος ἀκούει»

(Βλαχογιάννης)

— «Ὁ Βάσος ἦταν μικρὸς, δούλευε σ' ἓνα παραγκούδικο, βιάζονταν νὰ γίνῃ μάστορας. Κι ἡ τέταρτη, ἡ Δροσουλά, εἶναι ἀκόμα μικρή, πάει στὸ σχολεῖό, νὰ γίνῃ, λέει, δασκάλα».

(Καζαντζάκη: «Ἀδερφοφάδες»)

— «Ὁ οὐρανὸς ἦταν μαλακωμένος»

(Χρηστοδασίλης)

Β'. Νὰ κάνετε ἀπλὲς προτάσεις μὲ μονολεχτικὸ καὶ περιφραστικὸ κατηγόρημα καὶ μὲ διάφορα ὑποκείμενα καὶ κατηγορούμενα.

ΜΑΘΗΜΑ 5ο

ΕΛΛΗΝΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗ — ΣΥΝΘΕΤΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

1. Ἐλλιπής πρόταση.

Παραδείγματα:

1. Φύγε.
2. Κουράστηκα.
3. Βρέχει.
4. Καλὸ τὸ παιχνίδι!
5. Ἐσὺ εἶσαι προσεχτικός, ἐγὼ δὲν εἶμαι.
6. Ἡ Ἀθήνα ἔχει ξηρὸ κλίμα, ἡ Θεσσαλονίκη ὑγρὸ.

Κανόνας:

Μία πρόταση λέγεται ἔλλιπής, ὅταν παραλείπεται ἀπ' αὐτῆς ἕνας ἢ καὶ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κύριους ὄρους (παρδ. 1—6).

Α'. Πότε παραλείπεται τὸ ὑποκείμενο.

Παραδείγματα:

1. Γράφετε.
2. Ἔρχομαι.
3. Ἐγὼ τὸ ἔκαμα αὐτό.
4. Ἐσὺ ἔπαιζες κι ἐγὼ διάβαζα.
5. Τὰ παιδιά μπήκαν στὴν τάξη καὶ ἄρχισαν μάθημα.
6. Χιονίζει.
7. Χτύπησε διάλειμμα.
8. Λένε πὼς θὰ ἔχουμε βαρὺ χειμῶνα.

Κανόνες:

1. Τὸ ὑποκείμενο κανονικὰ παραλείπεται στὸ πρῶτο καὶ δεῦτερο πρόσωπο ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ, γιατί ἐννοεῖται ἀπὸ τὴν κατάληξη τοῦ ῥήματος (παρδ. 1, 2). Στὰ πρόσωπα αὐτὰ τὸ βάζομε μόνο, ὅταν θέλωμε νὰ φανερώσωμε ἔμφαση (παρδ. 3) ἢ ἀντίθεση (παρδ. 4).

2. Στὸ τρίτο πρόσωπο τὸ ὑποκείμενο κανονικὰ δὲν πρέπει νὰ παραλείπεται, γιατί δὲν ἐννοεῖται ἀπὸ τὴν κατάληξη. Παραλείπεται ὅμως στὶς ἐξῆς περιπτώσεις:

α' "Ὅταν ἐννοεῖται ἀπὸ τὰ προηγούμενα (παρδ. 5, πρόταση 6').

β' "Ὅταν τὸ ῥῆμα φανερώνη κάποιο φυσικὸ φαινόμενο, ὅπως τὰ ῥήματα: ὀρέχει, χιονίζει, ξημερώνει, ἀστράφτει κ.λ.π. (παρδ. 6).

γ' "Ὅταν τὸ ὑποκείμενο καθορίζεται ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ ῥήματος (παρδ. 7).

δ' "Ὅταν τὸ ὑποκείμενο εἶναι γενικὸ καὶ ἀόριστο. Τότε τὸ ῥῆμα μπαίνει στὸ τρίτο πληθυντικὸ πρόσωπο (παρδ. 8, πρόταση α').

Β'. Πότε παραλείπεται τὸ ῥῆμα

Παραδείγματα:

1. "Ετοιμοι;
2. Μαμά, τὸ γάλα μου.
3. Χρόνια πολλά.
4. Παρηγοριά στὸν ἄρρωστο.
5. Κατὰ μάνα, κατὰ κύρη, τὸ παιδὶ κι ἡ θυγατέρα (Παροιμία).
6. Διψοῦν οἱ κάμποι γιὰ νερὰ καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια. (Δημ. Τραγουδοῦ: «Τοῦ Γυφτάκη»).
7. "Ὁρα γιὰ ὕπνο.
8. Ποιὸς ὁ λόγος νὰ σοῦ τὸ πῶ;
9. Εὐκόλο νὰ τὸ μάθης.
10. Φοβερὸ ἀγριοκαίρι, Χριστούγεννα, καρδιά τοῦ χειμῶνα (Χρηστοδασίλη: «Ὁνειρο τῶν Χριστουγέννων»).
11. Προσοχή, χρώματα.
12. Κίνδυνος θάνατος.
13. Σύκα, γλυκὰ σύκα!
14. "Ὁρατος καιρὸς!

Κανόνας:

Τὸ ῥῆμα παραλείπεται στὶς ἐξῆς περιπτώσεις:

α' Όταν έννοηται ή τὸ ἔχουμε πεί στήν προηγούμενη πρόταση (παρδ. 1, 2 καί 6).

β' Στις εὐχές καί τίς παροιμίες (παρδ. 3, 4, 5).

γ' Τὸ τρίτο ἐνικό πρόσωπο τοῦ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς τοῦ εἶμαι στίς ἀπρόσωπες ἐκφράσεις: ἀδύνατο (εἶναι), ἀνάγκη (εἶναι), ὦρα (εἶναι) κ.λ.π. (παρδ. 7, 8, 9, προτάσεις α').

δ' Στις διηγήσεις, ὅταν θέλωμε νά ἐκφραστοῦμε μέ ζωηρότητα (παρδ. 10).

ε' Στις ἐπιγραφές, προσταγές, ἀναφωνήσεις, διαλαλήσεις (παρδ. 11, 12, 13, 14).

Γ'. Πότε παραλείπεται τὸ κατηγορούμενο

Παραδείγματα:

1. Ὁ Γεώργιος εἶναι ψηλός, ὁ Νίκος δὲν εἶναι.

2. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι λογικός, τὰ ζῶα δὲν εἶναι.

Κανόνας:

Τὸ κατηγορούμενο παραλείπεται μόνο, ὅταν ἐννοεῖται ἀπὸ τὰ προηγούμενα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νά βρῆτε τίς ἑλλείψεις προτάσεις καί τοὺς ὅρους πού παραλείπονται σ' αὐτὲς ἀπὸ τὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν.

Β'. Νά δικαιολογήσετε τὴν καθιεμῆ ἀπαλείψην καί νά τὴ συμπληρώσετε.

— «Τὴ βλέπεις αὐτὴ ἐκεῖ τὴ γλῶσσα τῆς ἀμμουδιᾶς; Τὴ λένε «τοῦ Θανατᾶ». Τὴν κατάρρα μου! ἐμουρμούρισε... Ἔργα διαβολικά... Μοῦ τὸ βούλιαξαν... Δυὸ ψυχῆς ἐκεῖ μέσα... ἡ καπετάνισσα καί ἡ μικρούλα».

(Πετιμεζᾶ — Λαύρα: «Ὁ θάνατος τοῦ καραβιοῦ»)

— «Ὁ ἄνεμος παίρνει τὰ κεραμίδια ἀπὸ τίς σκεπές, τὰ τινάζει: στοὺς τσίγκους, πετροβολᾷ τίς μανταλωμένες πόρτες καί τσακίζει τίς τρυφερὲς λεῦκες».

(Στράτη Μυριβήλη: «Ἡ Παναγιά ἡ Γοργόνα»)

— «Πλάκωσε ὥστόσο ἡ νύχτα. Καί τί νύχτα! Κόλαση σωστή! Οὔτε ἄστρο στὸν οὐρανό, οὔτε φανὸς στὴ θάλασσα!»

(Καρκαβίτσα: «Ἡ δικαιοσύνη τῆς θάλασσας»)

- « Ἄνοιξη! Ἡ νιότη τοῦ χρόνου! Εἶπε ἕνας ποιητής».
(Ξενόπουλου: «Τὸ περιβόλι μας»)
- « Ποιὸς θὲ ν' ἀκούση κλάματα καὶ μαῦρα μοιρολόγια,
ἄς πᾶ στὰ κάστρη τοῦ Μωρεᾶ, σ' τῆς πόλης τὰ καντούνια·
ποὺ κλαίγ' ἢ μάννα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τῆ μάννα».
(Δημοτικό: «Θρῆνος μητρικὸς»)
- « Τώρα μαϊά, τώρα ὄροσιά, τώρα τὸ καλοκαίρι».
(Δημοτικό: «Ξενητεμὸς»)
- « Πραματευτὴς κατέβαινε ἀπὸ τὰ κορφοβούνια.
Σέρνει μολάρια δώδεκα καὶ μούλες δεκαπέντε.
Καὶ κλέφτες τὸν ἀπάντησαν καταμεσῆς τοῦ δρόμου.
Κι ἔπιασαν τὰ μολάρια του, γιὰ νὰ τὰ ξεφορτώσουν».
(Δημοτικό: «Οἱ δυὸ ἀδερφοί»)
- « Πῆραν τὰ κάστρα, πῆραν τα, πῆραν καὶ τὰ Δερβένια,
πῆραν καὶ τὴν Τριπολιτσάν, τὴν ξακουσμένην χώραν».
(Δημοτικό: «Ἄλωση Τριπολιτσᾶς»)
- « Φωτιά τὸ ζώνει,
φωτιά τὸ τρώει.
Στάχτη καὶ σκόνη καὶ μοιρολόι.
Γειά σας τριαντάφυλλα καὶ γιασεμιὰ
στοῦ βράχου φέρτε με τὴν κυκλαμιὰ».
(Παλαμᾶ: «Πεντασύλλαβοι»)
- « Τ' ἀδέρφια ὄντας σμίγουνε, τριαντάφυλλα ἀνοιγμένα»
(Παροιμία)
- « Γλυκειά ἢ ζωὴ κι ὁ θάνατος μαυρίλα».
(Σολωμοῦ: «Ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς»)
- « Ὅμορφος κόσμος, ἠθικός, ἀγγελικά πλασμένος».
(Σολωμοῦ: «Εἰς Φραγκίσκαν Φραιζερ»)
- « Ὡ κρία, φαντὰ σεντόνια, χιόνια τοῦ Μαρτιοῦ!
Ὡ φρένα θαιπωμένα μπρὸς στὸ διάπλατο θωμό!»
(Σικελιανοῦ: «Χωριάτικος γάμος»)
- « Ἀλλὰ ἡ μέρα ἦτανε ζεστή καὶ ποιητικὴ,
ὁ οὐρανὸς ἕνα γαλάζιο ἀνοιχτό,
τὸ Ἀλεξανδρινὸ Γυμνάσιο ἕνα,
θριαμβικὸ κατόρθωμα τῆς τέχνης,
τῶν ἀδλικῶν ἢ πολυτέλεια ἐκτακτῆ,
ὁ Καισαρίων ὄλο χάρις κι ἔμορφιά»
(Καβάφη: «Ἀλεξανδρινοὶ βασιλεῖς»)

2. ΣΥΝΘΕΤΗ ΠΡΟΤΑΣΗ.

Παραδείγματα:

1. «Πέτρες και χῶμα και ἄνθρωποι ἔγιναν ἕνα».
(Καμπούρογλου: «Λουμπαρδιάρης»)
2. «Γίνε ὀργυτόμος, φυτευτής, διαφεντευτής».
(Παλαμᾶ: «Πατέρες»)

Κανόνες:

Ὅταν μιὰ πρόταση ἔχη περισσότερα ἀπὸ ἕνα ὀποκειμένα ἢ κατηγοροῦμένα, λέγεται σύνθετη (παρδ. 1—2).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νὰ βρῆτε ἀπὸ τὰ παρακάτω κείμενα τὶς σύνθετες προτάσεις καὶ νὰ τὶς δικαιολογήσετε.

- « Σαρανταπέντε μάστοροι κι ἑξήντα μαθητάδες,
γιοφύρι ἐθεμέλιωγαν στῆς Ἴρτας τὸ ποτάμι.
Ὅλημερίς τὸ χτίζανε, τὸ δράδυ ἐγκρεμιζόταν».
(Δημοτικό: «Τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἴρτας»)
- « Τὰ καλλιχάρια τοῦ Μωριά κι ἔμορφες τῆς Πάτρας
ποτέ δὲν καταδέχονται πεζοὶ νὰ περπατήσουν».
(Δημοτικό: «Σκλάβοι στοὺς Ἀρβανίτες»)
- « Ὁ Πάτροκλος ποὺ ἦταν τόσο ἀνδρεῖος, δυνατὸς καὶ νέος».
(Καβάφη: «Τὰ ἄλογα τοῦ Ἀχιλλέως»)
- « Σύγγεφο, καταχνιά δὲν ἀπερνοῦσε
τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη».
(Σολωμοῦ: «Ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς»)
- « Κάθε μοσκοβολιά καὶ κάθε χρώμα,
κάθε πουλιοῦ κελᾶηδημα ξυπνάει
κόθο στὰ φυλλοκάρῳ:α μου κι ἐλπίδα».
(Μαβίλη: «Πατρίδα»)
- « Ἐσεῖς τραγούδια
καὶ φῶς μαζὶ
λευκὰ λουλούδια
ξανθοὶ καρποί».
(Παλαμᾶ: «Πεντασύλλαβοι»)

—« Δὲ θὰ ν' ἀπλωθῇ τὸ χέρι μου
ἀπάνω ἀπ' ὅλες τὶς ἀντινομίες
γαλήνιο,
σὰν πλατάνου κλώνος,
σὰν τοῦ Ἀπόλλωνα τὸ χέρι, δλόισο».

(Σικελιανοῦ: «Ἡ συνείδηση τῆς προσωπικῆς δημιουργίας»)

—« Τὸ ξανθὸ καὶ τὸ κοντὸ μουστάκι του, τὰ χωριάτικα μάτια του
κι ἡ μικρὴ κλίτσα του ἔδειχναν κάθε ἄλλο παρὰ ποιητῆ».

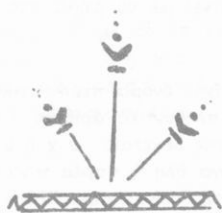
(Ζ. Παπαντωνίου: «Τὸ λαμπρὸ ἀμάξι»)

—« Ἡ προκοπὴ σας καὶ ἡ μάθησή σας νὰ μὴ γίνη σκεπάρνι γιὰ τὸ
ἄτομό σας».

(Σπ. Μελά: «Ὁ Γέρος τοῦ Μωριά»)

—« Ἀρχοντιά κι ὀμορφιά καὶ στόλος στὸ ἀνάστημά του ὄλο».

(Κρυστάλλη: «Εἰκόνα»)

ΜΑΘΗΜΑ 6ο

ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΟΡΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΗ

1. Πώς συμφωνεί το ρήμα με το υποκείμενο

Α'. Στην άπλη πρόταση

Παραδείγματα:

1. Τα παιδιά τρέχουν.
2. Το παιδί τρέχει.
3. Έγώ μίλησα, σεις ακούσατε.

Κανόνας:

Το υποκείμενο συμφωνεί με το ρήμα στο πρόσωπο και τον αριθμό.

Σημείωση:

Όταν το υποκείμενο είναι όνομα περιληπτικό ή άοριστη άντωνυμία, το ρήμα μπορεί να μπη στον πληθυντικό αριθμό.

Αυτός ο τρόπος έκφρασης λέγεται: **σχημα κατὰ τὸ νοοῦμενο**. Π.χ. «Στὴν ταβέρνα δλη ἡ παρέα πίναμε ἐφές» (Βάρναλη «Οἱ μοι-ραῖοι»). Κάνετε ὁ καθένας τὴ δουλειά σας. Βλέπε καὶ ἄσκηση Γ', μάθημα 3.

Β'. Στὴ σύνθετη.

Παραδείγματα:

1. Ὁ μαθητὴς καὶ ἡ μαθήτρια γράφουν.
2. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ στοργὴ τῆς μάνας παρακολουθεῖ τὰ παιδιά.
3. Ἐγὼ κι ἐσὺ θὰ παίξουμε.
4. Ἐσὺ καὶ αὐτὸς θὰ φύγετε.

Κανόνες:

1. Όταν έχουμε πολλά υποκείμενα, τὸ ρῆμα συνήθως μπαίνει στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ (παρδ. 1). Μπορεῖ ὅμως νὰ μπῆ καὶ στὸν ἐνικὸ (παρδ. 2).

2. Όταν τὰ υποκείμενα εἶναι διαφορετικοῦ προσώπου, τότε τὸ ρῆμα μπαίνει στὸν πληθυντικὸ καὶ συμφωνεῖ μὲ τὸ πιὸ ἰσχυρό. Εἶναι δὲ στὴ γραμματικὴ καὶ τὸ συνταχτικὸ τὸ πρῶτο πρόσωπο πιὸ ἰσχυρὸ ἀπὸ τὸ δεύτερο καὶ τὸ τρίτο, τὸ δὲ δεύτερο πιὸ ἰσχυρὸ ἀπὸ τὸ τρίτο (παρδ. 3, 4).

2. Πῶς συμφωνεῖ τὸ κατηγορούμενο μὲ τὸ υποκείμενο.

Α'. Στὴν ἀπλή πρόταση.

1. Ὁ ἥλιος εἶναι λαμπρός.

2. Ἡ τάξη εἶναι μεγάλη.

3. Τὰ χιόνια εἶναι ἄσπρα.

4. Τὰ παιδιά ἦταν φρόνιμα.

5. Τὰ βιβλία εἶναι θησαυρός.

6. Ἡ ελικρίνεια εἶναι ἀρετή.

7. Ἡ κραυγὴ ἔγινε θρήνος.

8. Σεῖς εἶστε δικαστής.

Κανόνες:

Τὸ κατηγορούμενο συμφωνεῖ μὲ τὸ υποκείμενο, ἂν εἶναι ἐπίθετο, στὸ γένος, τὴν πτώση καὶ τὸν ἀριθμὸ (παρδ. 1, 2, 3, 4). Ἐὰν ὅμως εἶναι οὐσιαστικὸ, συμφωνεῖ πάντα μὲν στὴν πτώση, τυχαῖα δὲ στὸ γένος καὶ τὸν ἀριθμὸ (παρδ. 5, 6, 7).

Σημείωση:

Όταν χρησιμοποιοῦμε πληθυντικὸ ἀπὸ εὐγένεια, τὸ κατηγορούμενο μπαίνει πάντα στὸν ἐνικὸ, γιατί πρόκειται γιὰ ἕνα πρόσωπο (παρδ. 8).

Β'. Στὴ σύνθετη

Παραδείγματα:

1. Ὁ καθηγητὴς καὶ ὁ δάσκαλος εἶναι αὐστηροί.

2. Ἡ Μαρία καὶ ἡ Σοφία εἶναι φίλες.
3. Ὁ Πέτρος καὶ ἡ Μαρία εἶναι μαθητές.
4. Ἡ μητέρα καὶ τὸ ἀγόρι εἶναι περιποιητικοί.
5. Ἡ μητέρα καὶ τὸ κορίτσι εἶναι λεπτές.
6. Ὁ γλάρος καὶ τὸ περιστέρι εἶναι ἄσπρα.
7. Ὁ καναπές, ἡ καρέκλα καὶ τὸ τραπέζι εἶναι ἐπιπλα.

Ἐκανόνες:

1. Ὄταν ἔχουμε πολλὰ ὑποκείμενα, τὸ κατηγορούμενο μπαίνει πάντα στὸν πληθυντικὸ (παρδ. 1—7).

2. Σχετικὰ μὲ τὸ γένος τοῦ κατηγορουμένου, ἂν εἶναι ἐπίθετο, παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς:

α' Ἐὰν τὰ ὑποκείμενα εἶναι τοῦ ἴδιου γένους, τὸ κατηγορούμενο συμφωνεῖ μὲ τὸ γένος τους (παρδ. 1, 2).

β' Ἐὰν τὰ ὑποκείμενα εἶναι ἔμφυχα διαφορετικοῦ γένους, τὸ κατηγορούμενο συμφωνεῖ μὲ τὸ πιδ ἰσχυρό. Εἶναι δὲ πιδ ἰσχυρὸ τὸ ἀρσενικὸ ἀπὸ τὸ θηλυκὸ (παρδ. 3).

γ' Ἐὰν ἕνα ἀπὸ τὰ ἔμφυχα ὑποκείμενα εἶναι οὐδέτερο (γραμματικὸ γένος), τότε θὰ ὑπολογίσουμε τὸ φυσικὸ γένος (παρδ. 4, 5).

δ' Ἐὰν τὰ ὑποκείμενα εἶναι ἄφυχα ἢ ζῶα διαφορετικοῦ γένους, τὸ κατηγορούμενο μπαίνει στὸ οὐδέτερο (παρδ. 6, 7).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν νὰ δικαιολογήσετε τὴ συμφωνία τῶν κύριων ὀρων τους.

—«Ψωμί, κρέας, ρύζι, κρασί εἶχαν γίνει πάλε ἄφαντα.

* Χριστιανοί, Τοῦρκοι, Ἑβραῖοι πῆγαιναν ἄνω κάτω.

* Τὸ ξερακιανὸ κορμί, τὸ ψηλὸ ἀνάστημά της, τὸ κατάμαυρο πρόσωπό της, ἡ πλατιά μύτη της, τὰ χοντρά χεῖλια της καὶ τὰ μακρουλά χέρια της ἦταν τὸ καθένα σὰ μασιάς μὲ πέντε περόνια.

Μπαίνοντας στὰ Γιάννινα προχωροῦσαν μπροστὰ ὁ Κώστας καβάλα καὶ πίσω αὐτὸς πεζός».

(Χρυστοδασίλη: «Ὁ Κουτσογιάννης στὰ Γιάννινα»)

—«Ὁ Σκέντος, ὁ Λιούλιος κι ἄλλοι σύντροφοί τους ἀναδάκρυσαν καὶ κρέμασαν λυπητερά καὶ παραπονεμένα τὰ ξέσκαπα κεφάλια τους».

(Κρυστάλλη: «Εἰκόνα»)

—«Καί στ' Ἀπριλιοῦ τοῦ μήνα τὸ ἔδγα
τὸ κάστρο ἀγνάντια τὸ μεγάλο,
τὸ τριδιπλοθεμελιωμένο,
κι αὐτὸ χλωρὸ κι δλάνθιστο εἶναι·
κισσοὶ κι ἀγράμπελες καὶ δάφνες,
βραγιῆς τὰ κάνουν, ὡς κι αὐτὰ
τὰ πολεμόχαρα μουράγια
τὰ πυργωτά».

(Παλαμᾶ: «Τὸ πανηγύρι τῆς Κακάδας»)

—«Ὅμως ἔλα ἦταν ἄγρια, φοβερὰ».

(Βενέζη — Νικημένοι: «Ἡ Λεύκα»)

—«Ὁ ἥλιος στραφτοκοποῦσε στοὺς γυμνοὺς θράχους, οἱ ἄντρες
περπατοῦσαν ἀποφασισμένοι, πιστεύοντας στὴν ἐλπίδα καὶ τὴν Ἑλλάδα,
οἱ γυναῖκες χαμογελοῦσαν, πενθοῦσαν ἢ περιμένανε· ἔλα ἦταν ταραχὴ
καὶ φωνὴ καὶ ἀγῶνας».

(Βενέζη — Νικημένοι: «Ὁ Ναυαγός»)

—«Οἱ ἐκκλησιᾶς εἶναι τῶν ἐλευθέρων ὁ σεπτὸς βωμός».

(Καρκαβίτσα: «Θυσία»)

—«Ἄν ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος χαιρετοῦσαν τὸν ἕναν καὶ τὸν ἄλλον
ποὺ ἀπαντοῦσαν στὸ δρόμο, τότε δὲ θᾶκαναν ἄλλη δουλειά, παρὰ νὰ
χαιρετοῦν ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ».

* Ἐκεῖ ἔμπαιναν κι ἔβγαῖναν κόσμος».

(Χρηστοβασίλη: «Ὁ Κουτσογιάννης στὰ Γιάννινα»)

Β'. Νὰ συμπληρώσετε τοὺς ὅρους ποὺ λείπουν ἀπὸ τὶς παρακάτω
προτάσεις:

1. Ὁ Κώστας, ὁ Γιάννης κι ἡ Μαρία —
2. Ἡ μητέρα καὶ τὰ παιδιά εἶναι —
3. Ὁ οὐρανὸς κι ἡ θάλασσα ἦταν —
4. — — φαίνονται περιποιημένα.
5. Τὰ ἐλάφια καὶ οἱ τίγρεις εἶναι —
6. — — ἀκουγαν σιωπηλοί.
7. Ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιά — χαρούμενοι.
8. Μηλιές, κερασιές καὶ ἀχλαδιές ἦταν —
9. Οἱ κῆποι, τὰ δέντρα, οἱ γλάστρες — —
10. — — — ἔγιναν —

ΜΑΘΗΜΑ 7ο

ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑΤΙΚΗ

Παραδείγματα:

1. Τò σπίτι είναι τοῦ πατέρα μου.
2. Ὁ κήπος είναι τοῦ γείτονα.
3. Αὐτός είναι τῆς συντροφιάς μας.
4. Αὐτός ὁ μαθητής είναι τῆς τάξης μας.
5. Τò παιδί είναι ἑπτὰ χρονῶ.
6. Τò ἄγαλμα είναι τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς.
7. Είναι κρασί δέκα χρονῶ.
8. Τò ποτήρι είναι τοῦ ταλήρου.
9. Ὁ δρόμος είναι ἑκατὸ μέτρων.
10. Τò δαχτυλίδι είναι μεγάλης ἀξίας.

Κανόνες:

Ὅταν σὲ μιὰ πρόταση τὸ κατηγορούμενο εἶναι σὲ πτώση γενική, λέγεται γενική κατηγορηματική καὶ φανερώνει:

- α' Κ τ ῆ σ η (παρδ. 1, 2).
- β' Τ ὸ σ ὄ ν ο λ ο (παρδ. 3, 4).
- γ' Ἰ δ ι ὀ τ η τ α (παρδ. 5, 6, 7, 9).
- δ' Ἀ ξ ί α (παρδ. 8, 10).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Στις φράσεις ποὺ ἀκολουθοῦν νὰ θρῆτε τὶς γενικὲς κατηγορηματικὲς καὶ νὰ δηλώσετε τὴ σημασία τους.

- Τὸν ἔκανε τ' ἄλατιοῦ.
- Αὐτὸ δὲν εἶναι τοῦ χαρακτήρα μου.
- Αὐτὸ τὸ ποίημα εἶναι τοῦ Δροσίνη.

κτ.— Τὸ χωράφι εἶναι τοῦ παπποῦ μου.

κτ.— «Ὅχι, ἐδῶ δὲν ἦταν χώρα τοῦ θανάτου, χώρα τῶν τάφων». (Βενέζη — Νικημένοι: «Θεώνυχος καὶ Μνησαρέτη»)

— Δὲν πρόφτασε νὰ γίνη δέκα χρονῶ κι ἄρχισαν τὰ προξενιά.

(Καρκαβίτσα — Λόγια τῆς Πλώρης — «Καβομαλιὰς»)

— Σοῦ δίνει ἓνα γιατρικό, στάλες εἶναι, σκονάκια εἶναι, θὰ σὲ γελάσω καὶ γίνεσαι πάλι εἴκοσι χρονῶ.

(Καζατζάκη: «Ζορμπᾶς»)

— «Ἄλλωστε μιὰ πανελλήνια ἐκστρατεία χωρὶς

Σπαρτιάτη βασιλέα γι ἄρχηγὸ

δὲν θὰ τοὺς φαινόταν πολλῆς περιωπῆς.

(Καβάφη: «Στὰ 200 π.Χ.») (Ρουφὸν)

— «Τὸ τρίτον, τὸ ὑστερινόν, νὰ 'ναι τῆς ποθητῆς μου.

(Δημοτικό: «Θρήνος μητρικός»)

— «Ἡ ὥρα εἶναι λουλουδάτη, τοῦ σούρουπου»

(Τερζάκη: «Χωρὶς Θεὸς»)

Β', Κάμετε προτάσεις μὲ ὄλα τὰ εἶδη τῶν γενικῶν κατηγορηματικῶν.

ΜΑΘΗΜΑ 8ο

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΕΝΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Παραδείγματα:

1. Ο μαθητής γράφει.
2. Γράφετε.
3. Ο μαθητής και η μαθήτρια γράφουν.
4. Ο καλός μαθητής γράφει το μάθημα καθαρά.

Κανόνες:

Οι προτάσεις μπορεί να είναι:

- α' Ἄ π λ έ ς (παρδ. 1), όταν έχουν μόνο τούς κύριους δρους.
β' Ἐ λ λ ι π ε ι ς (παρδ. 2), όταν ένας από τούς κύριους δρους λείπει.
γ' Σ ύ ν θ ε τ ε ς (παρδ. 3), όταν έχουν δυο ή περισσότερα ὑποκείμενα ή κατηγορούμενα.
δ' Σ υ μ π λ η ρ ω μ έ ν ε ς (παρδ. 4), όταν κάποιος από τούς δρους ή και ὅλοι έχουν συμπληρώματα.

ΑΣΚΗΣΗ

Σε ποιά είδος ανήκει κάθε μιὰ από τίς προτάσεις τοῦ κειμένου πού ἀκολουθεῖ;

— « Ἡ ἀστροφεγγιά φώτιζε τή στάνη σάν ἡμέρα. Ὁ οὐρανός ἦταν βαθιά γαλανός. Ὁ γαλαξίας τόν ἐχώριζε τόν οὐρανὸ στή μέση σάν ἀπέραντο ἀσημόστρωτο ποτάμι. »

Μέσα στό μαντρί τὰ πρόβατα πλαγιασμένα κατὰ γῆς, τὸ ἕνα κοντὰ στοῦ ἄλλο, φαίνονταν σὰ μεγάλη φλοκάτα ἀπλωμένη στήν ἀστροφεγγιά. Ἡ πόρτα τοῦ μαντριοῦ ἦταν κλειστή. Δεξιά κι ἀριστερὰ γυάλιζαν οἱ μεγάλες πέτρες πού κάθονται οἱ τσοπάνηδες τὴν αὐγὴ καὶ ἀριμέγουν. Ἄπá-

νω στά ξύλα φαίνονταν οί ξύλινες καρδάρες ανάποδα σάν καπέλλα στρα-
θοβαλμένα. Πάρα έξω τó γάλα. Καί θατιά μέσα στό μαντρί ξεχώριζε ή
καλύθα του τσοπάνη μέ τή στρογγυλή μικρή πορτούλα της, σά μεγάλο
μάτι θρθάνοιχτο. Φωνή, μιλιά, τίποτα. Μόνο κάπου - κάπου ένα κουδου-
νάκι ξυπνούσε τή νύχτα μέ τή φωνίτσα του: γνίν! γνίν! γνίν!..»
(Καρκαδίτσα: «Αυτοθυσία μάννας»)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ:

Ἄν προσέξουμε τó παραπάνω κείμενο, θά παρατηρήσουμε πώς ἀπο-
τελεῖται ἀπό δύο μεγάλα κομμάτια. Τά κομμάτια αὐτά τά λέμε π α ρ α γ ρ α
φ ο υ ς.

Κάθε παράγραφος ἀποτελεῖται ἀπό π ε ρ ι ό δ ο υ ς.

Κάθε περίοδος ἀποτελεῖται ἀπό μιὰ ἢ περισσότερες προτάσεις.

Ἡ π α ρ ά γ ρ α φ ο ς ἀρχίζει ἀπό καινούργια σειρά καί ἀποτε-
λεῖται ἀπό προτάσεις ἢ περιόδους μέ τίς ὁποῖες ἀναπτύσσουμε μιὰ ὁ λ ο -
κ λ η ρ ω μ έ ν η σ κ έ ψ η.

Π ε ρ ί ο δ ο ς εἶναι: τó κομμάτι τοῦ λόγου πού θρῖσκεται ἀνάμεσα
σέ δύο τελείες καί μπορεῖ νά περιέχη μιὰ ἢ περισσότερες προτάσεις.

Καμιὰ φορά στά κείμενα συναντοῦμε ἕνα κομμάτι τοῦ λόγου ἀνά-
μεσα σέ μιὰ τελεία καί σέ μὴδ' ἄνω τελεία. Τό κομμάτι αὐτό λέγεται
ἡ μ ι π ε ρ ί ο δ ο ς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Ἀναγνωρίστε στό παραπάνω κείμενο τίς παραγράφους καί πε-
ρίόδους.

Β'. Χωρίστε τó κείμενο πού ἀκολουθεῖ σέ παραγράφους καί πε-
ρίόδους.

«Ἀκούω τή φωνή του μονότονη, νά φλυαρεῖ, ὅμως πάλι εἶναι μιὰ πα-
ρηγόρια κι αὐτά, μιὰ φωνή ἀνθρώπινη μέσα στό ἀπόλυτο σκοτάδι, εἶναι μιὰ
ἀντίσταση, μιὰ νίκη ἐναντία στό σκοτάδι, ὅπως ἕνα φῶς, γίνεται πάλι
σιωπὴ μιὰ μακριὰ σιωπὴ χωρὶς καμιὰ παύλα, τότε ἀρχίζει κάτι νά γρα-
τίζουνάει φοβισμένα δισταχτικά στήν ἀρχὴ κατόπι πιδ θαρρετά, πιδ γρή-
γορα, εἶναι σάν ἕνα δόντι πού ροκανίζει τή σιωπὴ χτυπῶ δυνατὰ τó σανί-
διωμα μέ τά παπουτσιώμένα μου πόδια».

(Στράτη Μυριδύλλη — Τό Γαλάζιο Βιβλίο — «Κεροδοσία»)

ΜΑΘΗΜΑ 9ο

ΤΟ ΡΗΜΑ

1. Διάρθρωση

Παραδείγματα:

1. Λύνω τὸ πρόβλημα.
2. Ἡ ἀδερφή μου χτενίζεται.
3. Οἱ ἄταχτοι τιμωρήθηκαν.
4. Τὰ παιδιὰ κοιμούνται.

Ἐκδόσεις:

Τὰ ρήματα ἀνάλογα μὲ τὴ σημασία τους χωρίζονται σὲ τέσσερες διαθέσεις: ἐνεργητική, μέση, παθητική καὶ οὐδέτερη. Γι' αὐτὸ ἔχουμε καὶ τέσσερες κατηγορίες ρημάτων:

α' Ἐνεργητικά, πὺ φανερώνουν πὺς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ (παρδ. 1).

β' Μέσα, πὺ φανερώνουν πὺς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ καὶ ἡ ἐνέργεια γυρίζει στὸ ἴδιο (παρδ. 2).

γ' Παθητικά, πὺ φανερώνουν πὺς τὸ ὑποκείμενο παθαίνει κάτι ἀπὸ ἄλλο (παρδ. 3).

δ' Οὐδέτερα, πὺ φανερώνουν πὺς τὸ ὑποκείμενο βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση (παρδ. 4).

2. Ρήματα μεταβατικά καὶ ἀμετάβατα

Παραδείγματα:

1. Λέρωσα τὸ τετράδιό μου.
2. Περιποιούμαι τὸς φίλους μου.

3. "Όλοι οί μαθητές γέλασαν.

4. "Έτρεξαν όλοι γρήγορα.

Εκάνοντας:

Τά ρήματα πού ή ένέργειά τους πηγαίνει (μεταβαίνει) σέ άλλο πρόσωπο ή πράγμα, λέγονται **μ ε τ α β α τ ι κ ά** (παρδ. 1, 2).

Τά ρήματα πού ή ένέργειά τους δέν πηγαίνει σέ άλλο πρόσωπο ή πράγμα, λέγονται: **ά μ ε τ ά β α τ α**. (παρδ. 3, 4).

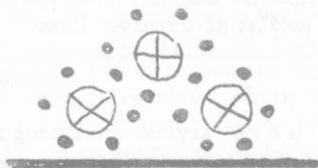
Σημείωση:

Πολλά μεταβατικά ρήματα χρησιμοποιούνται και σάν άμετάβατα και τó αντίθετο. Π.χ. Πιάνω τήν κιμαλία. 'Η γαρδένια έπιασε. Τό πουλί πετά. Πετώ τή μπάλα. Ταξιδεύω. «Νά τότε ταξιδέψουτε στής θάλασσας τά πλάτια» ('Όμήρου 'Οδύσσεια, Μετ. 'Εφταλιώτη, Ε 17).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νά μελετήσετε από τή Μικρή Νεοελληνική Γραμματική τού Μ. Τριανταφυλλίδη τίς § 600—612.

Β'. Νά βρήτε από τήν πρώτη σελίδα τού μαθήματός σας τών Νέων Έλληνικών τά ρήματα. Βάλτε σέ χωριστές στήλες τά μεταβατικά και τά άμετάβατα και σημειώστε πλάι στό καθένα τή διάθεσή του.

ΜΑΘΗΜΑ 10ο

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

Παραδείγματα:

1. Κυτάζω τὸ βιβλίο.
2. Ἀκούω θόρυβο.
3. Δὲ σοῦ πάει τὸ γαλάζιο.
4. Τοῦ μίλησα.
5. Γεμίζω τὴ στάμνα νερό.
6. Τοῦ τὸ πῆρα.
7. Διάβασα τοῦ πατέρα τὸ γράμμα σου.
8. Δὲ μοῦ εἶπες τὴν ἀλήθεια.
9. Ἡ Μαρία ἔστειλε τῆς μητέρας τῆς χρήματα.
10. Ποιὸν συνάντησες;
11. Τί φαντάζεσαι πὼς θὰ γίνη;
12. Εἴρω τὸ γιατί.
13. Ὅλοι φώναζαν «στὸ καλό!».
14. Εἶδα τὰ πλοῖα νὰ φεύγουν.
15. Μοῦ διηγῆθηκε πὼς τὰ κατάφερε.
16. Εἶπα τοῦ πατέρα μου πὼς θὰ γυρίσω γρήγορα.
17. Τὸ φεγγάρι μοιάζει μὲ ἀσημένιο δίσκο.

Κανόνες:

1. Ἀντικείμενο λέγεται τὸ ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τῶν ἐνεργητικῶν μεταβατικῶν ρημάτων καὶ φανερώνει τὸ πρόσωπο ἢ τὸ πράγμα ὅπου πηγαίνει (μεταβαίνει) ἢ ἐνέργεια τοῦ ρήματος (παρδ. 1—17). Τὸ βρῖσκομε μὲ τὴν ἐρώτηση: ποιὸν; τί;

2. Τὸ ἀντικείμενο εἶναι κυρίως οὐσιαστικὸ (παρδ. 1, 2, 5, 7, 8, 9, 14, 16) ἢ ἀντωνυμία, συνήθως προσωπικὴ ἢ (παρδ. 3, 4, 6, 8, 10, 11, 15).

Ἄλλα καὶ κάθε ἄλλο μέρος τοῦ λόγου, δλόκληρη πρόταση καὶ σὲ ὀρισμένα ρήματα ἐμπρόθετος προσδιορισμὸς μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῆ σὰν ἀντικείμενο (παρδ. 17, 12, 13, 14, 15, 16).

3. Πτώση τοῦ ἀντικειμένου εἶναι κυρίως ἡ αἰτιατική (παρδ. 1, 2, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14) καὶ σπάνια ἡ γενική. Τὸ ἀντικείμενο σὲ πτώση γενική εἶναι συνήθως προσωπική ἀντωνυμία. (παρδ. 3, 4, 6, 7, 8, 9, 15, 16).

4. Τὸ ἀντικείμενο σὲ πτώση αἰτιατική, ὅταν εἶναι λέξη πού ἔχει τὴν ἴδια ρίζα μὲ τὸ ρῆμα λέγεται ἐσωτερικὸ ἀντικείμενο καὶ συνήθως συνοδεύεται ἀπὸ κάποιο ἐπίθετο.

Ἐπειδὴ τὸ ἐσωτερικὸ ἀντικείμενο τὸ φανερώνει τὸ ἴδιο τὸ ρῆμα κατὰ κανόνα παραλείπεται καὶ μένει τὸ ἐπίθετο ἢ σὰν οὐσιαστικὸ (χορεύουν — χορὸ — καλαματιανὸ) ἢ σὰν ἐπίρρημα τροπικὸ (ζῶ — ζωὴ — πλούσια).

5. Ἄλλα ἐνεργητικὰ μεταβατικὰ ρήματα ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἓνα μόνον ἀντικείμενο (παρδ. 1, 2, 3, 4, 10, 12, 13) καὶ ἄλλα ἀπὸ δύο στὴν ἴδια πτώση (παρδ. 5) ἢ σὲ διαφορετική (παρδ. 6, 7, 8, 9). Ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἓνα, τὸ πρὸ ἀπαραίτητο, λέγεται ἄμεσο καὶ τὸ ἄλλο, πού θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ συνοδέψουμε καὶ μὲ μιὰ πρόθεση, ἔμμεσο. Π.χ. Γεμίζω τὴ στάμνα νερὸ (μὲ νερὸ). — Διάβασα τοῦ πατέρα (στὸν πατέρα) τὸ γράμμα σου.

Σημείωση:

Ὅταν σὲ μιὰ πρόταση ἔχουμε δύο ἢ περισσότερα ἀντικείμενα σὲ παράταξη (μὲ κόμμα ἀνάμεσά τους ἢ σύνδεσμο παραταχτικὸ), δὲν πρόκειται γιὰ ἄμεσα καὶ ἔμμεσα ἀντικείμενα ἀλλὰ γιὰ σύνθετη πρόταση. Π.χ. Κυτάζω τὸ βιβλίον, τὸ μολύβι, τὸ θρανίον. Δὲν ἄκουσα οὔτε θόρυβο οὔτε μουσική. Γέμισε τὴ βαλίτσα ρούχα, παπούτσια, δῶρα κ.λ.π.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νὰ βρῆτε στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν τὰ ἀντικείμενα.

«Σοῦ εἶπα πὼς ὅλες τίς τέχνες τίς πέρασα. Μιά φορά τὸ λοιπὸν ἔβανα καὶ τὸν κανάτι. Τὴν ἀγαποῦσα τὴν τέχνην αὐτὴν σὰν παλαβὸς. Ἐέρεις τί θὰ πεῖ νὰ πιάνεις ἓνα σβῶλο λάσπη καὶ νὰ κάνεις ὄτι θές; Φρρρ! Ὁ τροχὸς, κι ἡ λάσπη στριφογυρίζει σὰ δαιμονισμένη καὶ σὺ ἀπὸ πάνω της καὶ λές: Θὰ κάμω κανάτι, θὰ κάμω πιάτο, θὰ κάμω λυχνάρι.»

* Ἐάπλωσα στὴν καμπίνα μου, πῆρα ἓνα βιβλίον, ὁ Βούδας κυβερνοῦσε ἀκόμα τίς ἔγνοιες μου· διάβασα τὸ «Διάλογο Βούδα καὶ Βοσκού» πού τὰ τελευταῖα μου τὰ χρόνια γέμιζε τὸ στήθος μου εἰρήνην καὶ ἀσφάλεια.

* Ἄμ' τί ἔχεις στὶς τσέπες σου καὶ φουσκώνουν;

— Ὅνα βιβλίον, ἓνα μαντήλι, χαρτί, μολύβι, ἓνα σουγιά, ἀποκρίθη-

κα βγάζοντας ένα - ένα ό,τι είχα στήν τσέπη μου. Νά σοῦ χαρίσω τὸ σουγιά;

— *Ἐχω ἅπ' ὄλα ἔχω. Καὶ φωμι καὶ τυρὶ καὶ ἐλιές καὶ μαχαίρι καὶ σουβλί καὶ πετσὶ γιὰ τὰ στιβάνια μου κι ἓνα φλασκὶ νερό»

(Καζαντζάκη: «Ζόρμπας»)

— «Τὸ κατάστημα πουλοῦσε βαφτιστικά, κουστομακία, φουστανάκια, μπλουζίτσες, πουκαμισάκια κι ἓνα σωρὸ ἄλλα πράματα γιὰ παιδιὰ».

* Ἡ Ἀμαλία κεντοῦσε τὶς τραχιλιές, τὰ τσεπάκια, τὰ μανίκια, τὶς οὐγιές.

(Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου: «Ἴχνη δακρῶν»)

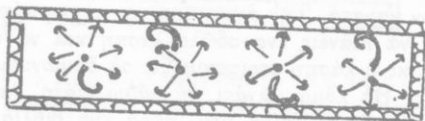
— «Νά χάνωμεν ἀδέρφια,
Πατρίδα καὶ γονεῖς,
τοὺς φίλους, τὰ παιδιὰ μας,
κι ὄλους τοὺς συγγενεῖς».

(Ρήγα: «Θούριος»)

— «... Νά μ' ἀπλώνουν
τὶς φουχτες τοὺς οἱ ἀνθρώποι κι ἓνας ἓνας
νά προσπερνοῦν κι ἀδιάκοπα νά ρέω
τῆ ζωῆ, τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀγάπη,
τὸ χρῶμα τ' οὐρανοῦ, τὴ λάμψη τοῦ ἡλίου,
τοῦ ἡλιογέρματος τὸ γαρουφαλένιο
ψιχάλισμα στὰ ὄρη, τὴ χαρά,
τὰ χρῶματα νά ρέω τοῦ οὐράνιου τόξου
καὶ τῆ βροχούλα τῆς ἀστροφεγγιάς».

(Ν. Βρεττάκου: «Ἡ ἔρση τοῦ Πουλιού»)

Β'. Γράψετε προτάσεις μὲ μεταβατικά ρήματα.

ΜΑΘΗΜΑ 11ο

ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ

Παράδειγμα:

1. Όλοι τὸν φώναζαν τρελλό.
2. Στὴ βόρεια Ἑλλάδα τὴ γιαγιά τὴ λένε βάδω.
3. Ὁ πατέρας εἶπε πὼς θὰ μὲ κάμη γιατρό.
4. Τὸ Γιάννη τὸν βγάλανε δήμαρχο.
5. Τὸν ἔκαναν τ' ἀλατιοῦ.
6. Μᾶς πήραν γιὰ πλούσιους.

Κανόνες:

Τὰ συνδετικὰ ρήματα, ὅταν χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐνεργητικὰ μεταβατικά, ἔχουν στὸ ἀντικείμενό τους ὡς συμπλήρωμα κατηγορούμενο (παρδ. 1—6)°

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α' Νὰ βρῆτε τοὺς γνωστούς ὄρους στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν:
— «Εἶχε τὰ πράσινα ματάκια μισόκλειστα, τὴ γλωσσίσσα ξεχασμένη ἀπ' ἔξω».

(Στράτη Μυριβήλη—Γαλάζιο Βιβλίο — «Ἱστορία τῆς Γιουγιούσας»).

— «Τὸ ἐργαστήρι, «ἀτελιέ» τὸ ἔλεγαν τὰ κορίτσια».

(Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου: «Ἰχνη δακρύων»)

— «Κάνει τὸ σύμφετο ἄλογο καὶ τ' ἄστρο χαλινάρι
καὶ τὸ φεγγάρι συντροφιά καὶ πάει νὰ τῆς τὴν φέρη.

* Βλέπει τοὺς κήπους τῆς γυμνοῦς, τὰ δέντρα μαραμμένα,
βλέπει τὸ μπάλαμο ξερό, τὸ καρυοφύλλι μαῦρο,
βλέπει μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ χορτάρια φυτρωμένα,

καὶ τὰ πορτοπαράθυρα σφιχτὰ μανταλωμένα».

(Δημοτικὸ: «Τοῦ νεκροῦ ἀδερφοῦ»)

—«Μιὰ μαύρη πέτρα τοῦ γιालοῦ
νὰ βάλω προσκεφάλι».

(Δημ. Δίστιχα)

—«Τὸν Καισαρίωνα καὶ τὰ μικρά του ἀδέρφια
ἐκεῖ νὰ τὰ κηρύξουν βασιλεῖς.

* Αὐτὸν τὸν εἶπαν βασιλέα τῶν βασιλέων.

(Καδάφη: «Ἀλεξανδρινοὶ βασιλεῖς»)

—«Δὲν ξέρεῖ ἡ μητέρα μου τί εἶναι ὁ ἥλιος.

Τὸν φαντάζεται ἀγάπη πού ἀνατέλλει στὸν οὐρανό».

(Νικ. Βρεττάνου: «Ἡ μητέρα μου στὴν ἐκκλησία»)

Β' ὄρους. Νὰ συμπληρώσετε στὶς φράσεις τὰ κενὰ μὲ τοὺς ἀπαραίτητους ὄρους.

1. Ἡ Μαρία καὶ ἡ Χριστίνα — τὸ μάθημα.
2. Ὁ πατέρας καὶ ἡ κόρη εἶναι —
3. Χαρτιά, ρούχα, ξύλα — στάχτη.
4. Νόμισα —
5. Δίνω — —
6. — — ἔδωσα.
7. Βλέπαμε — — — —
8. Τὸν — κομμάτια.
9. Ἡ μητέρα ἔλεγε —
10. Τὸ σχολεῖο μας εἶναι — — — —

ΜΑΘΗΜΑ 12ο

ΜΕΣΑ ΡΗΜΑΤΑ

Παραδείγματα:

1. Ἡ ἀδερφή μου ντύεται.
2. Ἐγὼ χτενίζομαι στὸ κομμωτήριο.
3. Ὁ Γιώργος καὶ ὁ Γιάννης τσακώνονται.

Κανόνας:

Τὰ μέσα ρήματα, ἀνάλογα μὲ τὴ σημασία τους, χωρίζονται σέ:

α' Μέσα αὐτοπαθῆ, ὅταν φανερώουν πὼς ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου γυρίζει ἄμεσα στὸ ἴδιο (παρδ. 1).

β' Μέσα πλάγια, ὅταν φανερώουν πὼς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἑμμεσα, δηλ. διὰ μέσου ἄλλου (παρδ. 2).

γ' Μέσα ἀλληλοπαθῆ, ὅταν φανερώουν πὼς ἡ ἴδια ἐνέργεια δυὸ ἢ πολλῶν ὑποκειμένων πηγαίνει ἀπὸ τὸ ἓνα στὸ ἄλλο (παρδ. 3).

ΑΣΚΗΣΗ

Νὰ ὀνομάσετε, σύμφωνα μὲ τὴ σημασία τους, τὰ μέσα ρήματα τῶν κειμένων πὸ ἀκολουθοῦν:

— « Ἄφοῦ φοβοῦνται καὶ πὸ μᾶς δλέπουν μοναχά, σφίξῃ καμιά δὲν ἔχοιμε νὰ κρυβόμαστε: θὰ πᾶμε νὰ χωθοῦμε μέσα στὸ μάτι τους».

(Σπύρου Μελά: «Ὁ Γέρος τοῦ Μωριά»)

« Ἔτσι, πολλοὶ πὸ τρέφανε μεγάλη ἐχθρητα ἀπὸ παλιὰ πάθη, συμφιλιωθήκανε καὶ τοὺς ἔβλεπες πολλὰ ἀγαπημένους.

* Ἡ διευθυντικὴ ἐπιτροπὴ κι ἡ στρατιωτικὴ ἐπιτροπὴ συνηγορήκανε καὶ πῆρκαν ἀπόφαση.

* Ο Σερασκέρης ετοιμάστηκε, μὰ δὲ διάζεται νὰ κάνει ἀκόμα τὸ ρεσάλτο.

* Οἱ Τούρκοι ἔτσι θὰ ξεγελιόνταν πὼς οἱ δικοὶ μας θὰ κάναν κίνημα κατὰ κεῖ».

(Φωτιάδη: «Καραϊσκάκης»)

— «Σὲ λίγο μπήκαν σὰν παλέρροια κι ἄλλοι τρεῖς συνάδελφοί του. Φιλήθηκαν. Χτυπήθηκαν στοὺς ὤμους. Στρώθηκαν σὲ μιὰν ἀμέριμνη, εἰρηνικὴ συνομιλία.

* Δοκίμασε τὸ πρῶι νὰ ξυριστῆ μόνος του καὶ κόπηκε.

(Λουντέμης)

— «Καὶ σὰν ἐλούστηκαν κι αὐτὲς κι ἀλείφτηκαν μὲ λάδι.

* Κι αὐτὲς ἀποτραβήχτηκαν καὶ τὸ εἶπαν τῆς παρθένας καὶ στὸ ποτάμι πλέγονταν ὁ μέγας Ὀδυσσεύς».

(Ὀμήρου Ὀδύσεια. Μετάφραση Ἐφταλιώτη)

— «Ἐὰν μισοῦνται ἀνάμεσὸ τους.

δὲν τοὺς πρέπει ἐλευθεριά.

* Σὰς ὀρκίζω ἀγκαλιασθῆτε
σὰν ἀδέλφια γκαρδικά.

* Πάντα ἢ νίκη, ἂν ἐνωθῆτε,
πάντα ἐσὺς θ' ἀκολουθῆ».

(Σολωμοῦ: «Ὕμνος πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν»)

ΜΑΘΗΜΑ 13ο

ΠΑΘΗΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ

Σύνταξη παθητικής

1. Τὸ ποιητικὸ αἷτιο

Παράδειγμα:

1. Τὸ σπῖτι χτίστηκε.
2. Τὰ δέντρα ξεριζώθηκαν ἀπὸ τὴν καταιγίδα.
3. Πάγωσαν τὰ χέρια μου ἀπὸ τὸ κρύο.
4. Εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ δουλέψω.
5. Τὰ χιόνια ἔλυωσαν.
6. Ζεστάθηκα.
7. Ἔχω τιμωρηθῆ ἀπὸ τὴ μητέρα μου.
8. Τὰ λουλούδια ποτίζονται ἀπὸ τὸν κηπουρό.

Κανόνας:

Στὶς προτάσεις μὲ ρήματα παθητικῆς διάθεσης ἔχουμε γιὰ συμπλήρωμα τὸ ποιητικὸ αἷτιο. Αὐτὸ φανερώνεται ἀπὸ τοῦ προέρχεται τὸ πάθημα τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἐκφέρεται μὲ τὴν πρόθεση ἀπὸ καὶ αἰτιατικῆ (παρδ. 2, 3, 7, 8). Συχνὰ ὅμως παραλείπεται, γιατί ἐννοεῖται (παρδ. 1, 4, 5, 6).

Σημείωση:

Τὸ ποιητικὸ αἷτιο μὲ ρηματικὰ σὲ -τος ἐκφέρεται καὶ μὲ τὴν πρόθεση σὲ καὶ αἰτιατικῆ (σεβαστὸς σὲ ὄλους) μὲ μετοχές σὲ -μενος καὶ μὲ τὴν πρόθεση μὲ καὶ αἰτιατικῆ (θυμωμένος μὲ τὰ καμώματά σου).

2. Πῶς μετατρέπομε τὴν ἐνεργητικὴν σύνταξιν σὲ παθητικὴν καὶ ἀντίστροφα.

15. Ὁ δικαστὴς τὸν ἀνάγκασε νὰ πῆ τὴν ἀλήθεια.
 16. Ἡ κάμαρά σου θὰ φωτίζεται μόνο ἀπὸ τὴ φλόγα τοῦ τζακιοῦ.
 (Σεφέρη: «Μυθιστόρημα»)

Β'. Νὰ ὀρῆτε τὰ ποιητικὰ αἷτια στὰ κείμενα τοῦ ἀκολουθοῦν:

«Ὁ Παραδείσης κυριεύτηκε ἀπὸ τὸ νευρικό του, ἕνα τίναγμα τῆς ὀμοπλάτης ποῦ τὸν ἔπιανε μονάχα στὶς ἐξαιρετικὲς περιστάσεις.

* Ἡ «σάλλα», ὅπου ἔμπασαν τοὺς δύο φίλους, ἔβλεπε στὸ δρόμο, ἕνα δρόμο κατηφορικό, σκαμμένο ἀπὸ τὰ νερὰ τοῦ χειμῶνα.

(Τερζάκη: «Χωρὶς Θεό»)

- «Χῶμα δροσιμένο μὲ νυχτιᾶς ἀγέρι,
 χῶμα βαφτισμένο μὲ βροχὴ τοῦ Μάη,
 χῶμα μυρισμένο ἀπ' τὸ καλοκαίρι».

(Δροσίγη: «Χῶμα Ἑλληνικό»)

- «Γυρίσαμε στὰ σπίτια μας τσαχισμένοι
 μ' ἀνήμπορα μέλη, μὲ τὸ στόμα ρημαγμένο
 ἀπὸ τὴ γέψη τῆς σκουριᾶς καὶ τῆς ἀρμύρας».

(Σεφέρη: «Μυθιστόρημα»)

- «Ἀπλώνει μιὰ παλάμη ροζιασμένη ἀπὸ τὰ σκοινιά καὶ
 τὸ δοιάκι, μὲ δέρμα δουλεμένο ἀπὸ τὸ ξεροδόρι
 ἀπὸ τὴν κάψα κι ἀπὸ τὰ χιόνια.

* Μοῦ λέει τὸ δύσκολο πόνο νὰ νοιώθεις τὰ πανιά τοῦ
 карабиоῦ σου φουσκωμένα ἀπὸ τὴ θύμηση
 καὶ τὴν ψυχὴ σου νὰ γίνεται τιμόνι».

(Σεφέρη: «Πάνω σ' ἕνα ξένο στίχο»)

ΜΑΘΗΜΑ 14ο

ΑΠΡΟΣΩΠΑ ΡΗΜΑΤΑ

Παραδείγματα:

1. Πρέπει νά φύγω.
2. Δέ' μοῦ ἐπιτρέπεται νά μιλήσω.
3. Δέν πρόκειται νά τὸ μάθης.
4. Εἶναι ἀνάγκη νά ἔρθης.
5. Δέν εἶναι σωστό νά μαλώνετε.
6. Ἀξίζει ν' ἀγωνίζεστε γιὰ τὴν πατρίδα.
7. Μοῦ φαίνεται πὼς θά βρέξῃ.
8. Εἶναι εὐτύχημα πού πρόλαβες.
9. Ὑποτίθεται πὼς τὸ ἤξερες.

Κανόνες:

1. Ἀπρόσωπα λέγονται τὰ ρήματα πού κανονικά χρησιμοποιοῦνται στό τρίτο ἐνικό πρόσωπο καί δέν ἔχουν ὑποκείμενο πρόσωπο ἢ πράγμα πού νά ὑπάρχη ἢ νά ἐννοεῖται. Σάν ὑποκείμενος παίρνουν πρόταση τελική (παρδ. 1, 2, 3, 4, 5, 6) ἢ εἰδική (παρδ. 7, 8, 9).

2. Ἐκτός ἀπό τὰ μονολεχτικά ἀπρόσωπα ρήματα ἔχομε καί ἀπρόσωπες ἐκφράσεις πού ἀποτελοῦνται ἀπό τὸ τρίτο ἐνικό πρόσωπο τοῦ ρήματος—εἶμαι—καί ἓνα οὐδέτερο ἐπιθέτου ἢ ἓνα οὐσιαστικό (παρδ. 4, 5, 8).

3. Συχνά κοντὰ στά ἀπρόσωπα ρήματα ἢ τίς ἀπρόσωπες ἐκφράσεις θρίσκομε μιὰ πλάγια πτώση, συνήθως προσωπικῆς ἀντωνυμίας, πού φανερώνει τὸ πρόσωπο τὸ σχετικό μὲ τὸ ρῆμα. Ἡ πτώση αὐτὴ λέγεται γενική ἢ αἰτιατική προσωπική. (παρδ. 2, 7).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νά κάνετε συνταχτική ἀνάλυση στὶς παρακάτω φράσεις:

— «Κάτι πρέπει νά κάνης καὶ δὲν ξέρεις τί.
* * Ω! Πάντα ἀξίζει νά πολεμᾷ κανεὶς γιὰ τὴ λευτεριά καὶ γιὰ
τοὺς σκλάβους».

(Στράτη Μυριβήλη: «Ἡ Ζωὴ ἐν τάφῳ»)

— «Ὅπου τοῦ μέλει νά πνιγῆ, ποτέ του δὲν πεθαίνει». (Παροιμία)

— «Δὲν εἶναι κρίμα καὶ ἄδικο, παράξενο μεγάλο
νά περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀποθαμένους». (Δημοτικό: «Τοῦ νεκροῦ ἀδερφοῦ»)

— «Ποῦ ἄλλο στὴ γῆς καλλίτερο καὶ πιὸ λαμπρὸ δὲν εἶναι,
παρὰ μία γνώμη νᾶχουνε γυναῖκα καὶ ἄντρας πάντα
στὸ σπίτι».

* Νά τὸν δεχτοῦμε | πρέπει μας, | γιὰτί ὁ Δίας
μᾶς στέλνει φτωχοὺς καὶ ξένους».

(Ὅμηρου Ὀδύσεια. Μετάφραση Ἑφταλιώτη)

«Δὲν εἶναι κρίμα στὸ γιὰλὸ τοῦ ποταμοῦ ἀπλωμένο
νά σέπεται τὸ κύμα τοῦ θολοῦ χορταριασμένο».

(Βαλαωρίτη: «Φωτεινός»)

«Καὶ δύσκολο στὴ πόλι ἐκείνην εἶναι
καὶ σπάνιο νά σὲ πολιτογραφῆσουν».

Κι ἂν εἶσαι στὸ σκαλί τὸ πρῶτο | πρέπει |
νᾶσαι ὑπερήφανος καὶ εὐτυχισμένος.

(Καδάφη: «Τὸ πρῶτο σκαλί»)

— «Μοῦ φαινότανε | πῶς ἤμουν μετ' ἐσένα μιά νυχτιά». |
(Σολωμοῦ: «Τὸ δνειρο»)

Β. Διαλέξετε δέκα ἀπὸ τὰ ἀπρόσωπα ρήματα καὶ τίς ἀπρόσωπες
ἐκφράσεις ποὺ ἀκολουθοῦν καὶ σχηματίσετε μὲ αὐτὰ προτάσεις.

Πειράζει, λέγεται, ταιριάζει, πρέπει, μέλει, εἶναι δίκαιο, εἶναι
ἀνάγκη, εἶναι κρίμα, εἶναι ἀλήθεια, εἶναι γεγονός, ὑποτίθεται, διαδί-
δεται, ἀρκεῖ, φτάνει, ἀξίζει, πρόκειται, τυχαίνει. ✓

ΜΑΘΗΜΑ 15ο

ΡΗΜΑ

1. Φωνή

Παραδείγματα:

1. Γράφω
2. Υποφέρω
3. Έρχομαι
4. Τιμωρούμαι

Κανόνας:

Τὰ ρήματα, ανάλογα με τὴ μορφή τους (κατάληξη), χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, που λέγονται φωνές. Αὐτές είναι:

- α' Ένεργητική.
- β' Παθητική.

Στὴν πρώτη ἀνήκουν ὅσα ρήματα ἔχουν κατάληξη —ω στὸ α' ἐνικό πρόσωπο τοῦ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς καὶ στὴ δεύτερη ὅσα ἔχουν κατάληξη —μαι.

Ὅσα ρήματα ἔχουν μόνο παθητικὴ φωνὴ λέγονται ἀ π ο θ ε - τ ι κ ἄ. Π.χ. ἔρχομαι, ἐργάζομαι, γίνομαι, δέχομαι, φοβοῦμαι, αἰσθάνομαι κ.λ.π.

Σημείωση:

Ἡ διαίρεση σὲ φωνές δὲν ἔχει καμιά σχέση με τὴ διαίρεση σὲ διαθέσεις. Ἡ πρώτη εἶναι διαίρεση μορφῆς ἐνῶ ἡ δεύτερη σημασίας.

2. Ἐγκλίσεις

Παραδείγματα:

1. Τὸ σχολεῖο μας εἶναι μεγάλο.

2. Νά μελετήσετε καλά.
3. Φύγετε.

Κανόνες:

Οι μορφές του ρήματος που φανερώνουν την ψυχική διάθεση του υποκειμένου λέγονται *εγκλίσεις*. Αυτές είναι τρεις:

- α' Οριστική (παρδ. 1)
- β' Υποταχτική (παρδ. 2)
- γ' Προσταχτική (παρδ. 3)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νά βρῆτε τὰ ρήματα τοῦ κειμένου πού ἀκολουθεῖ καί νά πῆτε σέ ποιά φωνή ἀνήκει τὸ καθένα.

«Χωρίς νά τὸ ἰδῆ κανεῖς, κουκουλώθηκε μὲ τὸ παπλωματάκι του, πῆρε τὸ προσκεφαλάκι του καὶ πῆγε νά ξαπλωθῆ ἐκεῖ ἔξω. Δὲν εἶχε φόβο κανένα. Στὴ χειμωνιάτικη νύχτα τὸ ζέσταινε τὸ πάπλωμα κι ἡ ἐλπίδα.

Γύρισε τρέμοντας στὸ κρεβατάκι του. Σκεπάστηκε ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ προσπάθησε νά κοιμηθῆ. Μὰ τὸ ἄφησε γιὰ πολλή ὥρα ἀγρυπνο τὸ ἐκπληκτικὸ θέαμα ἀπ' τὸνα μέρος, πού βασάνιζε ἀκόμα τὰ μάτια του, καὶ μιὰ ἀνήσυχη σκέψη ἀπὸ τ' ἄλλο, πού βασάνιζε τὸ μυαλό του. Τί λαμπρὸ κι ἀπίστευτο θαῦμα! Νά τὸν ἄκουσε τάχα ὁ Θεός; Πρόφτασε νά μιλήσῃ σὲ κατάλληλη στιγμή; Ἄχ, καὶ θ' ἀποχτούσε τὸν πλοῦτο, τὸ ἕνα πράγμα πού ζήτησε μὲ τὴν καρδιά του τὸ φτωχὸ παιδάκι;»

(Ξενόπουλου: «Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐτυχία»).

Β'. Νά κάνετε προτάσεις στὶς ὁποῖες νά μεταχειριστῆτε ρήματα καὶ τῶν δυὸ φωνῶν.

ΜΑΘΗΜΑ 16ο

Α' ΟΡΙΣΤΙΚΗ

Παραδείγματα:

1. Ο κόσμος εξελίσσεται.
2. Ἄν εἶχα χρήματα, θὰ σοῦ ἔδινα.
3. Μακάρι νὰ ταξίδευα τότε κι ἐγώ.
4. Θὰ τράβηξες πολλά.
5. Θὰ ἦσουνα στὸ θέατρο, ἔταν πέρασα ἀπὸ τὸ σπίτι σου.

Κανόνες:

Ἡ ὀριστικὴ εἶναι ἡ ἐγκλιση τοῦ πραγματικοῦ καὶ κανονικὰ ἐκφράζει μιὰ κρίση (παρδ. 1).

Ἐκφράζει ὅμως καὶ ἄλλες σημασίες, ὅπως εὐχή, τὸ δυνατὸ νὰ γίνῃ, πιθανότητα κ.λπ. Ἔτσι ἔχομε:

α' Δυνητικὴ ὀριστικὴ (παρδ. 2, πρόταση 6') ποὺ ἐκφέρεται μὲ χρόνον παρατατικὸν καὶ μὲ τὸ μόριον θὰ ἢ νὰ μπροστά της.

β' Εὐχετικὴ ὀριστικὴ (παρδ. 3) ποὺ ἐκφέρεται μὲ παρατατικὸν καὶ τὰ: μακάρι νὰ, νὰ, ἄς κ.ἄ.

γ' Πιθανολογικὴ ὀριστικὴ (παρδ. 4, 5) ποὺ ἐκφέρεται μὲ τὸ θὰ καὶ μὲ χρόνους τοῦ παρελθόντος.

Οἱ χρόνοι στὴν ὀριστικὴ

1. Ἐνεστώτας (Τί κάνεις; Γράφω).
2. Παρατατικὸς (Τί ἔκανες; Ἐγράφα)
3. Μέλλοντας Στιγμιαῖος (Τί θὰ κάμης; Θὰ γράφω).
4. Μέλλοντας Ἐξακολουθητικὸς (Τί θὰ κάνης; Θὰ γράφω)
5. Ἀόριστος (Τί ἔκαμες; Ἐγράφα)

6. Παρακείμενος (Τί έχεις κάμει; Ἐχω γράψει).
7. Ὑπερσυντέλικος (Τί εἶχες κάμει, ὅταν ἤρθα; Εἶχα γράψει).
8. Μέλλοντας Συντελεσμένος (Τί θά ἔχης κάμει, ὅταν θά ἔρθω; Θά ἔχω γράψει).

Κανόνας:

Οἱ χρόνοι στήν ὀριστική εἶναι οἱ τύποι τοῦ ρήματος πού φανερώ-
νουν τὸ χρόνο καί τὸν τρόπο πού γίνεται μιὰ πράξη. Γι' αὐτὸ
τούς χωρίζουμε:

Β'. Ἀνάλογα μὲ τὸ χρόνο σέ:

1. Παρελθοντικούς (Παρατατικός, Ἀόριστος, Ὑπερσυντέ-
λικος).
2. Παροντικούς (Ἐνεστώτας, Παρακείμενος).
3. Μέλλοντικούς (Μέλλοντες: Ἐξακολουθητικός, Στιγμι-
αῖος καί Συντελεσμένος).

Β'. Ἀνάλογα μὲ τὸν τρόπο σέ:

1. Ἐξακολουθητικούς (Ἐνεστώτας, Παρατατικός, Ἐξα-
κολουθητικός Μέλλοντας).
2. Στιγμιαίους (Ἀόριστος, Στιγμιαῖος Μέλλοντας).
3. Συντελεσμένους (Παρακείμενος, Ὑπερσυντέλικος, Συν-
τελεσμένος Μέλλοντας).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΡΟΝΩΝ

ΤΡΟΠΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ	Παρελθόν	Ἐξακολουθητικός	Στιγμιαῖος	Συντελεσμένος
	Παρόν	Παρατατικός	Ἀόριστος	Ὑπερσυντέλικος
	Μέλλον	Ἐνεστώτας		Παρακείμενος
	Μέλλον	Ἐξακολουθητικός Μέλλοντας	Στιγμιαῖος Μέλλοντας	Συντελεσμένος Μέλλοντας

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

A'. Νά βρῆτε τὰ εἶδη τῆς ὀριστικῆς στά κείμενα πού ἀκολουθοῦν:

— Ἄχ, ἔλεγε ὁ Κοκός,
παππούς νά ἤμουν τώρα»

(Σουρῆ: «Νά ἤμουνα παππούς»)

— «Ἦθελα νάμουν τσέλιγκας, νάμουν κι ἕνας σκουτέρης
νά πάω νά ζήσω στό μαντρί, στήν ἐρημιά στά δάση».

(Κρυστάλλη: «Ἦθελα νάμουν τσέλιγκας»)

— «ὦχ! ἄς ζοῦσα πάντα ἐδῶ, νάχα κονάκι
μιὰ δλόφτωχη καλύβα ἀπό κλαδιά
νά πίνω ἀπό τοῦ βράχου τήν καρδιά
τό κρύσταλλο, τό ἀθάνατο νεράκι».

(Στ. Σπεράντζα: «Ζωή και βουνό»)

— «Ἐπειτα ἄρχισε τό κρύο. Νά κι ἄλλο πράγμα πού δέν φαντα-
ζόμουν πῶς στήν ἐξοχή ἢ θερινή νύχτα θά ἦταν τόσο... χει-
μωνιάτικη».

(Ξενόπουλου: «Ἡ ἐξοχή»)

— «Μά τότε δύσκολα θά γύριζες, γιατί στίς πόρτες θά σέ πιάνανε».

(Βλαχογιάννη: «Τά παλικάρια τὰ παλιά»)

— «Νά ἤμουν πουλί νά πέταγα, νά πήγαίνα τοῦ ψήλου,
Ν' ἀγνάντευα πρὸς τήν Φραγκιάν, τήν ἔρημην. Ἰθάκην,
Νά ἄκουα τήν Λούκαιναν, τοῦ Λούκα τή γυναίκα,
Πῶς κλαίει, πῶς μοιρολογᾷ, πῶς μαῦρα δάχρυα χύνει».

(Δημοτικό: «Τοῦ Καλιακούδα»)

Β'. Νά βρῆτε τοὺς χρόνους τῶν ρημάτων τοῦ κειμένου πού ἀκολουθεῖ
καί νά τοὺς κατατάξετε σύμφωνα μὲ τὴ χρονική καὶ τροπική τους ση-
μασία.

«Ἦρθαν οἱ μπέηδες καὶ πῆγαν στο σπίτι τοῦ Κότσικα. Ἐκεῖ πού
εἶναι τώρα τὸ Κοτσικίικο, τότε ἦταν χαμηλὰ ἀκόμα τὸ ἐπάνω πάτωμα
τὸ εἶχαν χαλάσει οἱ μπόμπες καὶ οἱ ἴδιοι οἱ νοικοκυραῖοι τὸ εἶχαν
ἀπογχεμίσει.

Ἐκαμιν τεμενάδες, ρώτησαν «πῶς τὰ περνᾶμε» καὶ ὕστερα ἦρθαν
σὴν κουδέντα.

— Καπετάν Θανάση, τοῦ λέγε, τί περιμένετε, δὲ βλέπετε, πού εἶστε
κλεισμένοι ἀπ' ὄλες τίς μεριές; Νά παραδοθῆτε τώρα, καὶ κανεὶς δὲ θά

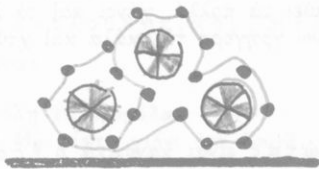
σας κατηγορήση. Οί πασαδες σας χαρίζουν τή ζωή και τὸ εἶδ' σας, νά ζήσωμε, ὅπως και πρίν, ἤσυχαι και ἀγαπημένοι».

(Τραυλαντώνη: «Τὸ νερὸ τῶν διφασμένων»)

«Ἡ γόνδολα περιγοῦσε μέσα στὰ κανάλια. Καὶ στὰ πιὸ φαρδιά οἱ ἀντικαθρεφτίσεις τῶν σπιτιῶν ἀγγίζουσι ἢ μιὰ τὴν ἄλλη. Τὰ νερά εἶναι παντοῦ φορτωμένα. Τὰ συγκολλημένα σπιτία θυθίζονται κάθετα μέσα στὰ κανάλια, κι ὀρθώνουσι γύρω τους τοίχους ποῦ, παρ' ὅλη τὴ λεπτή τους διακόσμηση δὲν κατορθώνουσι νά δώσουσι πουθενά τὴν ἔστω κι ἀμυδρὴ ὑπόσχεση μιᾶς διαφάνειας. Οὔτε μιὰ σπιθαμὴ γῆς δὲν εἶναι ἀκτιστή. Ἡ θάλασσα πνίγεται ἀπὸ τὴν πόλη και ἡ πόλη αἰχμαλωτίζεται ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἡλιπια πῶς, ἅμα θὰ ἔμενα λίγο σ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον, τὸ πάρα πολὺ ἀλλοιώτικο ἀπὸ τὸ συνηθισμένο μου, θὰ ὑπερνοκοῦσα αὐτὴ τὴν πρώτη ἐντύπωση τῆς ἀπογοήτευσής και τῆς ἀνυπόφορης δυσφορίας».

(Ἄλκη Θρούλου: «Ἐκδρομὲς και ταξίδια»)

Γ'. Νά κάνετε προτάσεις με ὄλα τὰ εἶδη τῆς ὀριστικῆς και με ὄλους τοὺς χρόνους τῆς.

ΜΑΘΗΜΑ 17ο

ΧΡΟΝΟΙ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΗΤΙΚΟΙ

Παραδείγματα:

1. Τώρα παίζω μπάλα.
2. Χτές τὸ ἀπόγευμα ἔπαιζα κρυφτό.
3. Αὔριο τὸ πρωὶ θὰ παίζω μπάσκετ.

Κανόνας:

Ἐξακολουθητικοὶ λέγονται οἱ χρόνοι ποὺ παρουσιάζουν μιὰ πράξη νὰ ἐξελισσεται ἢ στὸ παρὸν (παρδ. 1) ἢ στὸ παρελθὸν (παρδ. 2) ἢ στὸ μέλλον (παρδ. 3).

Α'. Ἐνεστώτας

Παραδείγματα:

1. Σὲ βλέπω κουρασμένο.
2. Ἐγὼ τίς Κυριακὲς πηγαίνω γιὰ φάρμα.
3. Ὅποιος γυρεύει τὰ πολλὰ, χάνει καὶ τὰ λίγα.
4. Τότε, ἀνεβαίνω γρήγορα τὴ σκάλα καὶ χτυπῶ τὴν πόρτα.

Κανόνες:

1. Ὁ Ἐνεστώτας εἶναι κανονικὰ ὁ ἐξακολουθητικὸς χρόνος τοῦ παρόντος. (παρδ. 1),

2. Τὸν Ἐνεστώτα ἔμως τὸν μεταχειριζόμαστε καὶ στίς ἐξῆς ἄλλες περιπτώσεις:

α' Γιὰ νὰ δείξουμε πὺς μιὰ πράξη γίνεται συχνὰ ἢ πάντοτε. Ἐπαναληπτικὸς Ἐνεστώτας (παρδ. 2).

β' Στα γνωμικά και τις παροιμίες. Γνωμικός Ένεστώτας (παρδ. 3).

γ' Στις διηγήσεις και τις περιγραφές στη θέση του Παρατατικού ή του Άορίστου, για να κάνουμε την αφήγηση πιο ζωντανή. Ιστορικός Ένεστώτας (παρδ. 4).

3. Τέλος, τόν Ένεστώτα τόν χρησιμοποιούμε, για να εκφράσουμε:

α' Έναρξη (Ό πατέρας γερνάει).

β' Αποτέλεσμα (Καταλαβαίνω τί θέλεις να πής).

γ' Τό δυνατό της πράξης (Αυτό δέ γίνεται).

δ' Βεβαιότητα (Τό τραίνο φεύγει σέ πέντε λεπτά).

ε' Θέληση (Μέ παίρνετε μαζί σας;).

στ' Προσπάθεια (Ό Γιάννης μās κάνει τό σπουδαίο).

Β'. Παρατατικός

Παραδείγματα:

1. Τί έκανες χτες τό απόγευμα; Μελετούσα.
2. Τί θα έκανες σ' αυτή την περίπτωση; Θα έφευγα.
3. Τί θα ήθελες ν' αποκτήσης; Θα ήθελα ύγεία.

Κανόνες:

1. Ό Παρατατικός είναι ό εξακολουθητικός χρόνος του παρελθόντος (παρδ. 1).

2. Ό Παρατατικός με τά μόρια: θα, να, και μακάρι να, σχηματίζει, όπως είπαμε, την εϋχρητική, δυνητική και πιθανολογική όριστική. (παρδ. 2, 3),

3. Ό Παρατατικός μπορεί να εκφράζει επίσης όλες τις σημασίες που σημειώσαμε για τόν ένεστώτα στόν κανόνα 3.

Γ'. Έξακολουθητικός Μέλλοντας

Παραδείγματα:

1. Θα μελετώ όλη τή δομάδα.
2. Κάνει κρύο! Θα πέφτη χιόνι στά βουνά.

Κανόνες:

Ό Έξακολουθητικός μέλλοντας είναι ό εξακολουθητικός χρόνος του μέλλοντος. Μπορεί όμως να εκφράζει και πιθανότητα, όπως δείχνει τό παράδειγμα 2, πρόταση β'.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Νά βρῆτε τοὺς ἑξακολουθητικούς χρόνους τῶν κειμένων πού ἀκολουθοῦν καί νά δηλώσετε τήν ιδιαίτερη σημασία τους.

«Ταξιμάρηδες θά κρεμοῦσαν τίς καμπάνες, θά χρύσωναν τὸ θρόνο καί τίς θύρες, θά κάρφωναν τ' ἀσημοστέφανα καί τίς κορόνες στὰ κονίσματα. Ὅλο τοῦτο τὸ μάλαμα, τὸ κρούσταλο καί τὸ πετράδι θά σπιθοβόλοῦσε μιὰ γιορτερή μέρα μὲς τὴν κεροδοσιά, τότε πού θά ἐρχόταν ὁ Δεσπότης νά θροναίση τὴν καινούργια ἐκκλησία.

* Ἐφτανε πού λὲς τὸ βαπόρι, φουντάριζε στ' ἀνοιχτά, ἔκανε τὴ δουλειά του καί ἔπαιρνε πράτιγο νά φύγη.

* Στὸ γυρισμό σου ἢ πολιτεία θά λάμπει μὲ τῆς νύχτας τὰ φῶτα, τὰ μαγειριά θά μοσκοβολίζουν τὸν ἀέρα καί μιὰ ἡμεράδα θάναι χυμὴν μέσα σου, σὰ νᾶχες σταυρώσει στὸ δρόμο σου ἓνα γαληνὸ καματερὸ πού γυρίζει ἀπ' τὸ χωράφι.

(Π. Πρεβελάκη: «Τὸ χρονικὸ μιᾶς πολιτείας»)

«Σὰ δαιμονισμένος ὁ ἀρχιπυροβολητὴς τριγυρίζει τὰ πυροβόλα, τὰ κουνεῖ δεξιά, ἀριστερά, σκύθει, σηκώνεται, ξανασκύθει, ξανασηκώνεται, ὥσπου τὰ εἶζει στὸ σημάδι. Δυνατὴ βροχὴ ἔπιασε τώρα. Ὁ Ἀχμέτ ζυγώνει ἀναμμένο τὸ ἀλειμματοκέρι πρῶτα στὴ λουμπάρδα.

(Καμπούρογλου: «Ὁ Λουμπαρδιάρης»)

«Πηγαίνει τὴ νύχτα ἡ ἀλεπού, τρυπώνει ἀπὸ ἓνα μικρὸ παραθυράκι σ' ἓνα μαγαζί καί κλέβει μιὰ δεκάρα, ἓνα ἀσημένιο τάληρο καί μιὰ χρυσὴ λίρα. Κολλάει ὕστερα στοῦ βασιλιᾶ τὸ πιάτο μιὰ δεκάρα — τάχα πῶς κόλλησε μοναχὴ τῆς στὸ μέτρημα — καί πάει στὸ βασιλιᾶ.

(Λαϊκὸ παραμῦθι).

— «Καίει τὸ πυροφάνι τοῦ φαρά
κι οἱ σταλαχτίτες λάμπουν σὰν ἀστέρια
καί στῆς σπηλιάς τὰ διάφανα νερά
φεγγοβολοῦν καντήλια κι ἀγιοκέρια».

(Δροσίνη: «Τὸ πυροφάνι»)

— «Καί στὸν Ἄδη, πού ἡ ψυχὴ μας φερωτὴ θά περικτρέχη,
θά γυρεύουμε νά ἰδοῦμε τοὺς Ἁγίους τοὺς σεβαστοὺς,
ἀπαράλλαχτους, ἀλήθεια, ἔτσι ὅπως αὐτὴ τοὺς ἔχει,
στὶς ξυλένιες τῆς εἰκόνας φτωχικὰ ζωγραφιστοὺς.»

(Γ. Ἀθάνια: «Ἄι Δημήτρης»)

— Τὸ ἀγῶγι: ξυπνάει τὸν ἀγωγιάτη.

— Ὅσα δὲ φτάνει ἡ ἀλεπού τὰ κάνει κρεμαστάρια.

— Φασούλι τὸ φασούλι γεμίζει τὸ σακούλι.

(Παροιμίες)

ΜΑΘΗΜΑ 18ο

ΧΡΟΝΟΙ ΣΤΙΓΜΙΑΙΟΙ

Παραδείγματα:

1. Ὁ ξυλοκόπος πῆγε στὸ δάσος, ἔκοψε ξύλα καὶ γύρισε σπίτι του.
2. Ὁ ξυλοκόπος αὔριο θὰ πάη στὸ δάσος, θὰ κόψῃ ξύλα καὶ θὰ γυρίσῃ στὸ σπίτι του.

Κανόνας:

Στιγμιαῖοι λέγονται οἱ χρόνοι πού παρουσιάζουν μιὰ πράξη νὰ γίνεταί σὲ μιὰ στιγμή στὸ παρελθόν (παρδ. 1) ἢ στὸ μέλλον (παρδ. 2).

1. Ἀόριστος

Παραδείγματα:

1. Χτῆς παίξαμε ποδόσφαιρο.
2. Ὁ Κολοκοτρώνης νίκησε τὸ Δράμαλη στὰ Δερβενάκια καὶ ἔδωσε φτερά στὶς ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων.
3. Σηκωθῆκαν τὰ ποδάρια νὰ βαρέσουν τὸ κεφάλι.
4. Γιάννη! — Ἔφτασα.

Κανόνες:

1. Ὁ Ἀόριστος εἶναι ὁ στιγμιαίος χρόνος τοῦ παρελθόντος (παρδ. 1).
2. Τὸν ἀόριστο τὸν χρησιμοποιοῦμε συχνὰ στὶς διηγήσεις καὶ τὶς παροιμίες καί, ἀνάλογα, λέγεται ἱστορικὸς ἢ γνωμικὸς (παρδ. 2—3).
3. Ἐπίσης τὸν χρησιμοποιοῦμε καὶ στὴ θέση τοῦ μέλλοντα,

όταν θέλουμε να δώσουμε βεβαιότητα σε μία μελλοντική πράξη (παρδ. 4).

Σημείωση:

Όπως και οι προηγούμενοι χρόνοι, έτσι και ο άοριστος μπορεί να πάρει στο λόγο διάφορες αποχρώσεις και να εκφράζει:

α' Έ ν α ρ ξ η. Π.χ. Καλοκαίρισε.

β' Β ε β α ι ό τ η τ α. Π.χ. Έζησες τη ζωή σου τίμια.

2. Σ τ ι γ μ ι α ῖ ο ς Μ έ λ λ ο ν τ α ς

Παραδείγματα:

1. Αἶριο θά φυτέψω στὸν κήπο μου μιὰ λεμονιά.
2. Θά κάμης ὅ,τι σοῦ πῶ.
3. Θά φύγης ἐπιτέλους;
4. Θά χάση ἢ Βενετιά βελόνα!

Κανόνες:

Ὁ Στιγμιαίος Μέλλοντας εἶναι ὁ στιγμιαίος χρόνος τοῦ μέλλοντος (παρδ. 1). Μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῆ καὶ στὴ θέση τῆς προσταχτικῆς (παρδ. 2, 3) ἢ στὶς παρομίες σὰν γνωμικὸς χρόνος (παρδ. 4).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Νὰ βρῆτε τοὺς στιγμιαίους χρόνους τῶν κειμένων πού ἀκολουθοῦν καὶ νὰ δηλώσετε τὴ σημασία τους.

«Πέρασε ἀπὸ τὴ μενιδιάτικη πόρτα τραγουδώντας τὸ πρωί, ἀργά, καμαρωτά καὶ δὲν ἔδωσε καμιά ὑπόψια. Στὸ Ἄγα τὴ βρῦση πότισε τ' ἄλογα. Ἐκολούθησε τὸ δρόμο του, ἔφτασε στὸ χωριό, τέλειωσε τὸ σκοπό του, ἔκοψε καὶ σανὸ καὶ γύρισε μὲ τὸν τρανὸ τὸ λόγο γραμμμένο βαθιὰ στὰ φυλλοκάρδια, πού ὁ Χατζη - Μελέτης κι ὁ Μητρο - Λέκας μὲ δισταγμὸ τοῦ ἐμπιστευτήκανε, γιατί τὸν εἶδανε τόσο μικρό».

(Βλαχογιάννη: «Τὰ παλικάρια τὰ Παλιὰ»)

«Ἀπὸ τὴ στιγμή, πού θά παρθεῖ ἡ μεγάλη καὶ βαρύτερης ὀγκῆς ἀπόφαση, τὸ ἄτομο μπαίνει σ' ἓναν ὀρισμένο κόσμο δημιουργίας.

Οἱ ἐπιρροές τοῦ περίσους δὲ θά σταματήσουνε ποτές. Ἡ βαρκούλα του σήκωσε τὰ πανιά καὶ ἐγῆκε στὸ πέλαγος. Ὁ ἀντικρῦσε φουρτοῦ-

νες και άνεμοδαρμούς, εϋνοϊκούς κι ενάντιους καιρούς, θά προσπεράσει γαλήνια και γελαστά περιγιαλία, μά και κάδους φουρτουνιασμένους. Θά πέσει ό δημιουργός, θά ξανασηκωθεί, θά όρμήσει κατά μπρός, θά γυρίσει πίσω, θά ξαναταχυστεϊ σάν τόν Όδυσσεά στο τιμόνι τής σχεδίας του».

(Δ. Άλεξάνδρου: Είσαγωγή στο «Σοφιστή» τοϋ Πλάτωνα.)

— «Θά τά κρατώ τά όπλα αύτά και δε θά τά ντροπιάσω και μόνος και μέ συντροφιά κι έδω κι όπου κι άν λάχω. Θά πολεμήσω άκούραστα κι άφρόντιστα θά πέσω, και τήν πατρίδα μά φορά μεγάλη θά τήν κάμω. Και τούς δικαίους θ' αγαπώ και θά τιμώ τούς νόμους, θά κατατρέχω τόν κακό, θά σφάζω τόν προδότη, κι άνίσως φέμματα μιλω, κολάστε με, θεοί μου».

(«Όρκος Άθηναίων έφθήβων» Μετ. Παλαμά)

— Έβγήκε τó ροδάκινο, άρχισε τó νυχτέρι.

— Άκόμη δέν έπέθανε κι άνάψαν τά κεριά του.

(Παροιμίες)

«Και θά φυτρώση και θά βγή

τό φύτρο τό χλωρό

και πράσινο τό στάχυ του

τόν ήλιο θ' άντικρύση

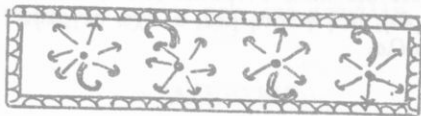
και θά μεστώσει, θά ψηθί

μέ τόν καλό καιρό

και θέ νά πάη στο μυλωνά

κι άλεύρι θά γυρίση».

(Πολέμη: «Τ' Άλέτρι»)

ΜΑΘΗΜΑ 19ο

ΧΡΟΝΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΜΕΝΟΙ

Παραδείγματα:

1. Όταν έφτασε ή πυροσβεστική, ή φωτιά είχε σβήσει.
2. Η πυροσβεστική έχει σβήσει τή φωτιά.
3. Όσπου νά τόν ειδοποιήσης, ή πυροσβεστική θά έχη σβήσει τή φωτιά.

Κανόνες:

Συντελεσμένοι λέγονται οί χρόνοι πού παρουσιάζουν τήν πράξη τελειωμένη είτε στό παρελθόν (παρδ. 1), είτε στό παρόν (παρδ. 2), είτε στό μέλλον (παρδ. 3).

1. Παρακείμενος

Παραδείγματα:

1. Έγραψες; — Έχω γράψει.
2. Κουράστηκα νά περιμένω. Έχω κουραστή νά περιμένω.
3. Δέν έχω δει πιό καλό άνθρωπο. Δέν είδα πιό καλό άνθρωπο.
4. Αν δέν έρθης στη γιορτή μου, σ' έχω ξεγράψει (θά σέ ξεγράψω) από φίλο.

Κανόνες:

1. Ο Παρακείμενος είναι ό συντελεσμένος χρόνος του παρόντος, γιατί φανερώνει πώς ή πράξη έχει τελειώσει στό παρελθόν, αλλά τό αποτέλεσμα της υπάρχει στό παρόν. Σ' αυτό διαφέρει από τόν άόριστο πού δείχνει μόνο τό τέλος της πράξης στό παρελθόν (παρδ. 1—3).

2. Συχνά γίνεται σύγχυση του παρακειμένου με τον άοριστο (παρδ. 2, 3) και γι' αυτό πολλές φορές τον χρησιμοποιούμε και αυτόν αντί για μέλλοντα (παρδ. 4).

2. Ὑπερσυντέλικος.

Παραδείγματα:

1. Ὄταν φύγαμε, ἢ γιατί εἶχε κοιμηθῆ.
2. Ἦμουν ἀπασχολημένος με τῆ δουλειά μου καὶ δὲν σέ ἄκουσα.

Κανόνας:

Ὁ Ὑπερσυντέλικος εἶναι ὁ συντελεσμένος χρόνος τοῦ παρελθόντος καὶ φανερώνει πῶς μιὰ πράξη ἦταν τελειωμένη στό παρελθόν πρὶν ἀπὸ μιὰ ἄλλη πράξη τοῦ παρελθόντος.

Σημείωση:

Τὸν Ὑπερσυντέλικό τον χρησιμοποιοῦμε συχνά στῆ διήγηση σάν ἀπλό άοριστο. Π.χ. Εἶχα κάνει (έκαμα) πολλὰ ταξίδια στό νιάτα μου.

3. Συντελεσμένος Μέλλοντας

Παραδείγματα:

1. Ὅπου νά τὸ ἀποφασίσης, ἐγὼ θά τὸ ἔχω τελειώσει.

Κανόνας:

Ὁ Συντελεσμένος Μέλλοντας εἶναι ὁ συντελεσμένος χρόνος τοῦ μέλλοντος καὶ φανερώνει πῶς μιὰ πράξη θά εἶναι τελειωμένη στό μέλλον πρὶν ἀπὸ μιάνἄλλη, ἐπίσης μελλοντική πράξη.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Νά βρῆτε τοὺς συντελεσμένους χρόνους τῶν κειμένων πού ἀκολουθοῦν καὶ νά δηλώσετε τῆ σημασία τους.

«Ένας μικρός, πού μᾶς εἶχε ἀκολουθήσει πουλώντας λουκούμια συριανά καὶ κρύο νερό, ἔτρεξε τότε νά μᾶς περιποιηθῆ, σά νά εἶχε κα-

ταλάβει την επιθυμία μας και σά νάθελε νά ικανοποιήση τόν οίκοδε σπότη».

(Π. Νιρβάνα: «Δήλος»)

- «Δέν τῆς ἔχομε φτιαγμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι.
* Φτωχικά ντυμένους ἔχει καί τούς γέρους τούς παπάδες».

(Γ. Ἀθάνα: «Ἄι - Δημήτρης»)

- «Χῶμα τιμημένο, ὅπου τῶχουν σκάψει
γιά νά θεμελιώσουν ἕνα Παρθενώνα
χῶμα δοξασιμένο, ὅπου τῶχουν θάψει
αἵματα στό Σούλι καί στό Μαραθώνα
χῶμα πούχει θάψει λείψανα ἁγιασμένα
ἀπ' τὸ Μεσολόγγι κι ἀπὸ τὰ Ψαρά».

(Γ. Δροσίγη: «Χῶμα Ἑλληνικό»)

- «Θά τὸ ἀνοίξω πάλι τὸ παράθυρο,
πού τὴν ὥρα τοῦ φευγιοῦ εἶχα κλείσει,
θ' ἀντικρύσω πάλι τὸ σπιτάκι σου
πέρα ἀπ' τὸ πεσιμένο ρημοκλήσι.
Θᾶχει φυλαγμένο ἡ καμαρούλα μου,
σάν ἀγαπημένο μυστικό της
ὅ,τι στερνὸ θύμημα τῆς ἔμεινε
ἀπ' τὸ διάδα τῆς ὥραιας σου νιότης».

(Δροσίγη: «Ὁ Γυρισμός μου»)

ΜΑΘΗΜΑ 20^ο

Β'. ΥΠΟΤΑΧΤΙΚΗ

Παραδείγματα:

1. Ίσως έρθω αύριο.
2. Να πās γρήγορα σπίτι.
3. Μή φωνάζετε.
4. "Ας περάσουν όλοι.
5. Να έχετε τήν εύχή μου.
6. Να πάτε στο καλό.
7. Να τὰ πάρη ό άνεμος.
8. Για να δώμε τί γίνεται.
9. "Ας έρθουν πιά!
10. "Ο Θεός να φυλάη (ας φυλάη) τὰ παιδιά.
11. "Ας φεύγουμε.
12. Βρέξη δέ βρέξη τὸ ίδιο μου κάνει.
13. Γράφης δέ γράφης τὸ ίδιο μου κάνει.
14. Τί να γίνη; Γιατί να μὴν έρθω;
15. Να μὴ χαρῶ τὰ μάτια μου.
16. Αυτό, να πῆς, τῶκανε ἀπὸ εύγένεια.
17. Τώρα, να δῆς, τί θὰ σὲ κάνω.
18. Αὐτὰ γίνονταν στὸ σπίτι μου κι ἐγὼ να μὴ ξέρω τίποτα.
19. Καθὼς μιλοῦσα, να τὸν πάρουν, πού λές, τὰ δάκρυα και να μὴ ξέρω τί να κάνω.

Κανόνες:

Ἡ Ὑποταχτικὴ, ὅπως τὸ φανερώνει καὶ τὸ ὄνομά της, εἶναι κυρίως ἡ ἔγκλιση τῆς ὑποταχτικῆς σύνταξης καὶ συνοδεύεται συνήθως μετὰ μόρια νά, γιά, ἄς, ἴσως. Χρησιμοποιεῖται ὅμως πολὺ καὶ σέ ἀνεξάρτητες προτάσεις. Τότε, στήν κύρια σημασία της, ἐκφράζει μιὰ ἐπιθυμία ἢ κάτι ποὺ περιμένουμε.

Αὐτὴ ἡ βασικὴ τῆς σημασίας μπορεῖ στὸ λόγο, ἀνάλογα μὲ τὴν φυσικὴ διάθεση τοῦ ὁμιλητῆ, νὰ πάρῃ διαφορὰς ἀποχρώσεις ὅπως:

α' Ἀπαγόρευση (παρδ. 3).

β' Προτροπή (παρδ. 2, 11).

γ' Ἐύχῃ (παρδ. 5, 6, 10).

δ' Κατάρρα (παρδ. 7, 15).

ε' Παραχώρηση (παρδ. 4).

ς' Ἐρώτηση ἢ ἀπορία (παρδ. 8, 14).

ζ' Ἐπιθυμία (παρδ. 1, 9).

η' Τὸ δυνάτὸ νὰ γίνῃ (παρδ. 16, 17).

Ἀκόμη χρησιμοποιεῖται ἡ Ὑποταχτικὴ σὲ διηγήσεις ἀντὶ χρόνου ἱστορικοῦ (παρδ. 18, 19) καὶ σὲ ζεύγη προτάσεων μὲ ἀντίθετη σημασία (παρδ. 12—13).

Οἱ χρόνοι στὴν Ὑποταχτικὴ

Ἐπειδὴ ἡ Ὑποταχτικὴ ἐκφράζει ἐπιθυμία ἢ προσδοκία εἶναι ἔγκλιση τοῦ μέλλοντος. Γι' αὐτὸ οἱ χρόνοι τῆς μᾶς προσδιορίζουν μόνον τὸν τρόπο τῆς πράξης καὶ ὅχι τὸ χρόνο, γιατί αὐτὸν μᾶς τὸν δίνει ἡ ἔγκλιση.

Ἔτσι κρατάει ἓνα χρόνο ἐξακολουθητικὸ (Ἐνεστώτα), ἓνα στιγμιαῖο (Ἀόριστο) καὶ ἓνα συντελεσμένον (Παρακείμενο).

Α'. Ἐνεστώτας: Ἐκφράζει τὶς σημασίες πού ἀναφέραμε γιὰ τὴν ἔγκλιση ἐξακολουθητικά. Π.χ. "Ἄς γράψω. "Ἄς ταξιδεύουν αὐτοί, ἐμεῖς μένομε ἐδῶ.

Β'. Ἀόριστος: Ἐκφράζει τὶς σημασίες τῆς ἔγκλισης στιγμιαία. Π.χ. "Ἄς γράψω. "Ἄς ταξιδέψουν.

Γ'. Παρακείμενος: Ἐκφράζει τὴν ἔγκλιτικὴν σημασία μὲ τρόπο συντελεσμένον. Π.χ. "Ἄς ἔχω γράψει. "Ἄς ἔχουν ταξιδέψει.

ΑΣΚΗΣΗ

Στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν νὰ ὁρεθοῦν οἱ ὑποταχτικὲς καὶ νὰ δηλωθῇ ἡ σημασία τους.

— «Καλά, ἄς φᾶμε πρῶτα κι ἄς πιοῦμε.

*"Ἄς τὴν πάρουμε καὶ τούτη μαζί μας, εἶπε ὁ Μουτούκου».

*Τί ἄλλο νὰ μπορέσῃ νὰ πῇ. Ἐκανε κι ἐκεῖνος οὐρά. Καὶ γιατί νὰ μὴν κάμῃ;

*"Ἄς τοῦ κόψουμε τὴ δαγκάνα, λέει τὸ κορίτσι μὲ τὸ σωσίβιο.

- "Όχι, ἄς μὴ τὸ σκοτώσουμε. " Ἄς τοῦ κόψουμε τὴ δαγκάνα.
 — Καὶ γιατί νὰ τοῦ κόψουμε τὴ δαγκάνα; ρωτάει τὸ ἀγόρι.
 — Τότε, ἄς τὸ σκοτώσουμε τὸ καβούρι.
 — Ἄφου μποροῦμε καὶ νὰ μὴν τὸ σκοτώσουμε, νὰ τὸ ρίξουμε πάλι στὴ θάλασσα».

(Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου: «Φλαμίνγκος»)

«Καὶ ἐκεῖ κοντὰ στὸν γέρο τὸν ψαρὰ παράμερα πανώριο ἀμπέλι: νᾶναι ἱστορισμένο, γεμάτο μακροστάφυλα σὰν τὴ φωτιά ροδισμένα, νὰ τὰ βλέπεις νὰ λιμπίζεσαι. Καὶ παρέκει ὁ δραγάτης, ἕνα μικρὸ παλικαράκι: νὰ τὸ φυλάει τ' ἀμπέλι γερμένος πάνω στὶς φραγές, κι ἀνάγυρά του δυὸ ἀλωπούδες πονηρές· κι ἡ μιὰ νὰ χώνεται ἀνάμεσα στὶς ταιριαστὲς κληματαριές, νὰ λυώνει, νὰ τινάζει τὰ ὄριμα σταφύλια, κι ἡ ἄλλη δλη τὴν προσοχὴ καὶ πονηράδα τῆς νὰ ἔχει στοῦ μικροῦ δραγάτη τὸν τορβά, κι ὅλο νὰ λογαριάζει νὰ μὴν τ' ἀφήσει μὲς στὸ σακούλι τίποτα φαγί, καὶ νὰ τ' ἀφήσει τὸ παληκάρι θεογήστικο στὰ κρύα τοῦ λουτροῦ».

(Κ. Πασαγιάννη: «Θεοκρίτου Εἰδύλλια»)

- «Θεέ μου,
 νὰ σφαλῆσω τὰ μάτια,
 νὰ σταυρώσω τὰ χέρια,
 καὶ ν' ἀφεθῶ στῶν ἀνέμων τῇ διάθεσῃ.
 Ἔτσι γλυκὰ κουρασμένος
 νὰ πέσω στὴν ἄδυσο,
 ἐνῶ ἡ ταχύτητα τῆς πτώσης
 θὰ σφυρίζει στ' αὐτιά μου
 τὸ τραγούδι τῆς ἀνάπαυσης».

- *Ἀδελφή μου, νυστάζω.
 Ποῦ ν' ἀκουμπήσω;
 Πῶς νὰ κοιμηθῶ;
 Δὲν ἔχω κλίνη».

(Ρίτσου: «Τὸ τραγούδι τῆς ἀδελφῆς μου»)

ΜΑΘΗΜΑ 21ο

Γ'. ΠΡΟΣΤΑΧΤΙΚΗ

Παραδείγματα:

1. Γράφε γρήγορα.
2. Μή γράφης γρήγορα.
3. Γράφετε γρήγορα.
4. Μή γράφετε γρήγορα.
5. Μελέτα πιδ συστηματικά.
6. Βοηθήστε με.
7. Έχε γειά.
8. Ηγγαίνετε σιδ καλό.
9. Έγώ αυτό έκανα, όπως θέλεις πάρε το.
10. Θέλεις γράφε, θέλεις κοιμήσου. Ήσύχασε όμως.
11. Ύστερα σου λέγε λυπήσου τον.
12. Μήν εργάζεσαι και περίμενε προκοπή.
13. Τράβα τράβα τρέκοφες τδ σκονί.
14. Πες πές τά κατάφερες.
15. Δέ μ' άρέσει τδ πάρε δώσε μ' αυτόν τόν άνθρωπο.
16. Νά γράψουν γρήγορα.
17. Νά περάση.

Εξανόσεις:

1. Η προσταχτική είναι έγκλιση τών ανεξαρτήτων προτάσεων. Έκφράζει κυρίως προσταγή και καμιά φορά συνοδεύεται από τδ μόριο γιά. Π.χ. «Γιά δες καιρό πού διάλεξε ό χάρος νά με πάρη» (Δημοτικό).

2. Μπορεί όμως, ανάλογα με την ψυχική διάθεση τού ομιλητή, νά πάρη διάφορες αποχρώσεις, όπως:

- α' Προτροπή ή απαγόρευση (παρδ. 1—4).
- β' Συμβουλή (παρδ. 5).

γ' Παράκληση (παρδ. 6).

δ' Εύχη (παρδ. 7, 8).

ε' Παραχώρηση (παρδ. 9, 10).

ς' Κατάκριση ή αποδοκιμασία (παρδ. 11, 12).

ζ' Έντονη ενέργεια (παρδ. 13, 14).

3. Πολλές φορές τὸ δ' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς προσταχτικῆς χρησιμοποιεῖται μὲ τὸ ἄρθρο σάν οὐσιαστικὸ (παρδ. 15).

4. Ἡ προσταχτικὴ συμπληρώνεται ἀπὸ τὴν ὑποταχτικὴ κανονικὰ στὰ ἐξῆς πρόσωπα:

α' Στὸ γ' ἐνικὸ καὶ πληθυντικὸ (παρδ. 16, 17).

β' Στὸ δ' ἐνικὸ στὶς ἀρνήσεις (παρδ. 2).

Τὴν ὑποταχτικὴ τὴ χρησιμοποιοῦμε ἐπίσης καὶ στὰ ἄλλα πρόσωπα τῆς προσταχτικῆς, ὅταν θέλουμε νὰ δώσουμε στὴ σημασία τῆς πιδ μέτριο τόνο. Π.χ. Νὰ γράφης (=γράφε).

Σημείωση Α'.

Ἡ προσταχτικὴ χρησιμοποιεῖται πολὺ στὰ γ ν ω μ ι κ ἄ καὶ στὶς παροιμίες. Π.χ. θερίζετε πιδ γρήγορα καὶ δὲ μᾶς παίρνει ἡ ὥρα.

Σημείωση Β'.

Στὴ Δημοτικὴ γλώσσα ἔχει μείνει ἀπὸ τὴν Ἀρχαία ὁ τύπος ἔστω, τῆς προσταχτικῆς τοῦ ρήματος — εἰμί — μὲ ἔνωια παρὰ χωρητικὴ.

Οἱ χρόνοι στὴν προσταχτικὴ.

Ἐπειδὴ ἡ προσταχτικὴ, ἔπως καὶ ἡ ὑποταχτικὴ, εἶναι ἀπὸ τὴ σημασία τῆς ἐγκλίση μελλοντικὴ, οἱ χρόνοι τῆς μᾶς προσδιορίζουν μόνον τὸν τρόπο τῆς πράξης καὶ ὄχι τὸ χρόνο. Ἔτσι κρατᾶει ἕνα χρόνο ἐξακολουθητικὸ, δηλ. τὸν Ἐγέστωτα (γράφε) καὶ ἕνα στιγμιαῖο, δηλ. τὸν Ἀόριστο (γράφε). Γιὰ πράξη συντελεσμένη δανείζεται τὸν Παρακείμενο τῆς ὑποταχτικῆς (νὰ ἔχης γράφει τὸ μάθημά σου).

ΑΣΚΗΣΗ

Νὰ εῤῥητε στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν τίς προσταχτικὲς καὶ ὑποταχτικὲς καὶ νὰ δηλώσετε τὴ σημασία τους.

Τότε κατάλαβε πὼς εἶναι ἀνάγκη ἄμσης, ἀνάγκη ζωῆς, νὰ

βρή στη στιγμή ένα σκοπό, έστω και ισχνό, έστω και τυχαίο, για να μην τόν καταπιή ή άδυσσος».

(Άγγ. Τερζάκη: «Δίχως Θεό»)

- Του Σταυρού κι αρμένιζε, του Σταυρού και δένε.
- Το Νοέμβρη και Δεκέμβρη φύτευε καταβολάδες.
- Γενάρη μήνα κλάδευε, φεγγάρι μὴν ξετάλης.
- Ράβε ξήλωνε δουλειά να μὴ σου λείπη.

(Παροιμίες).

«Γύρε στη φτέρη άπάνω τή σγουρή
κοντά στην πλούσια γούρνα, σῶπα κι άκου
πῶς γουργουρίζει τὸ νεράκι.

(Τάχη Τσιάκου: «Απόσπασμα»)

«Σῶπα, βασιλοπούλα μου, κι εγώ θά σε γλυτώσω.
Φεύγα, ξένε μ', ξενάκη μου και σύρε στη δουλειά σου
να μὴ σε φάη τὸ θεριό, κρῖμα τή λεβεντιά σου».

(Δημοτικό: «Δράκος κρατεί τὸ νερό»)

«Έβγα και πρόβαλε, Θανάση Βάγια,
έλα να τρέξουμε πέρα στα πλάγια.
Έβγα, μὴ σκιαζεσαι, δὲν είναι λύκοι.
Τὸ δρόμο δείξε μας για τὸ Γαρδίκι.

*Έλεημοσύνη, Χριστιανοί, κάμετε έλεημοσύνη,
έτσι ὁ Θεός παρηγοριά κι αγάπη να σᾶς δίνη.

Έλεημοσύνη κάμετε στην έρημη τή χήρα.

Άνοιξετέ μου, άπέθανα... κι εγώ θεὸ λατρεύω».

(Βαλαωρίτη: «Θανάσης Βάγιας»)

«Νά μὴ σαλέψης άπ' έδῶ, μὴν ανασάνης λέξι,
να ιδούμε αὐτὸς ὁ ποταμὸς ὡς πόσο θε να τρέξη.
Πιάσε τὰ βόδια μὴ σκιαχοῦν... *Α, Μήτηρο, χέρι, χέρι.
Μόχα, μωρὲ κ' έπλάκωσαν... Πρόσεχε τὸ Δευτέρη».

(Του ίδιου: «Φωτεινός»)

«Ήμουνα δάκρυ μιά φορά, και τώρα κύτταξέ με,
έγινα θάλασσα πλατιά, πέσε, προσκύνησέ με».

(Του ίδιου: «Ο θράχος και τὸ κύμα»)

«Ήρθε κ' έμένα η ὥρα μου, παιδιά μου, μὴ με κλάψτε.

Τ' άντρειωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωή στη νιότη.

Σταθῆτ' έδῶ τριγύρω μου, σταθῆτ' έδῶ σιμά μου,
τὰ μάτια να μου κλείσετε, να πάρτε τήν ευχή μου.

Κι εν' άπό σᾶς τὸ νιώτερο ἄς άνεβῆ στη ράχη.

*Ας πάρη τὸ τουφέκι μου, τ' άξιο μου καρποφύλλι,

κι ἄς μοῦ τὸ ρίξη τρεῖς φορές καὶ τρεῖς φορές ἄς σκούξη.
Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Κόψτε κλαρί ἀπ' τὸ λόγγο,
νάσαι χλωρὸ καὶ δροσερό, νάσαι ἀνθούς γεμάτο,
καὶ στρώστε τὸ κρεβάτι μου καὶ ἐάλτε με νὰ πέσω».

(Τοῦ ἴδιου: «Δῆμος καὶ τὸ καρυοφύλλι του»)

«Ἡ μέρα φόρεσε τὴ νύχτα.
Ἰλα εἶναι νύχτα, Ἰλα εἶναι νύχτα,
κάτι θὰ βροῦμε ζήτα - ζήτα...».

(Σεφέρη: «Φύγκ»)

« Παιδί, τὸ περιδῶλι μου ποῦ θὰ κληρονομήσεις,
ἔπως τὸ βρεῖς κι ὅπως τὸ δεῖς νὰ μὴν τὸ παρατήσεις.
Σκάψε το ἀκόμα πιὰ βαθιὰ καὶ φράξε το πιὸ στέρεα,
καὶ πλούτισε τὴ χλωρὴ του καὶ πλάτυνε τὴ γῆ του,
κι ἀκλάδευτο ὅπου μπλέκεται νὰ τὸ βεργολογήσεις,
καὶ νὰ τοῦ φέρνεις τὸ νερὸ τὸ ἀγνὸ τῆς βρυσσιμάνας·
κι ἂν ἀγαπᾷς τ' ἀνθρωπινὰ κι ὅσα ἄρρωστα δὲν εἶναι,
ρίξε ἀγιασμό καὶ ξόρκισε τὰ ζωτικά, νὰ φύγουν,
καὶ τὴ ζωντάνια σπείρε του μ' ὅσα γερά, δροσάτα.
Γίνε ὀργωτόμος, φυτευτής, διαφεντευτής! Κι ἂν εἶναι
κι ἔρθουνε χρόνια δίσεχτα, πέσουν καιροὶ ὀργισμένοι,
κι ὅσα πουλιά, μισέφουνε σκιασμένα, κι ὅσα δέντρα,
γιὰ τίποτ' ἄλλο δὲ φεῶν παρὰ γιὰ μετερίζια,
μὴ φοδηθεῖς τὸ χαλασμό! Φωτιά! Τσεκούρι! Τράβα,
ξεσπέρμεφέ το, χέρσωσε τὸ περιδῶλι, κόφτο,
καὶ χτίσε κάστρο ἀπάνου του καὶ ταμπουρώσου μέσα,
γιὰ πάλεμα, γιὰ μάτωμα, γιὰ τὴν καινούργια γένηνα,
π' ὄλο τὴν περιμένουμε κι ὄλο κινᾷει γιὰ νάρθει,
κι ὄλο συντρίμμι χάνεται στὸ γύρισμα τῶν κύκλων!
Φτάνει μιὰ ἰδέα νὰ στὸ πεῖ, μιὰ ἰδέα νὰ στὸ προστάξει,
κορώνα ἰδέα, ἰδέα σπαθί, ποῦ θὰ εἶν' ἀπάνου ἀπ' ὄλα!
(Κ. Παλαμᾶ: «Πατέρες»)

ΜΑΘΗΜΑ 22ο

ΛΗΠΡΟΣΩΠΕΣ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

Α'. Ἀπαρέμφατο

Παραδείγματα:

1. Ἔχω τελειώσει. Εἶχα τελειώσει. Θά ἔχω τελειώσει.
2. Ἔχω χαθῆ. Εἶχα χαθῆ. Θά ἔχω χαθῆ.
3. Αὐτός ἔχει πολλά δοῦναι λαβεῖν μέ τις τράπεζες.
4. Αὐτός εἶναι μοναδικός στό λέγειν.
5. Ἀπαγορεύεται τὸ καπνίζειν.

Ἐκκλόνες:

1. Τὸ Ἀπαρέμφατο καὶ ἡ Μετοχή λέγονται ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις, γιατί δὲν ἔχουν ξεχωριστὲς καταλήξεις γιὰ τὰ τρία πρόσωπα τοῦ λόγου.

2. Τὸ ἀπαρέμφατο στή Νέα Ἑλληνική ἔχει μόνο δυὸ τύπους, ἓνα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου σέ: -σει, -ει, -ει (δώσει, πιεῖ, πάρει) καὶ ἓνα τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου σέ: -θῆ ἢ -ῆ (τιμηθῆ, κοπῆ) καὶ δὲν συνηθίζεται μόνο του, παρά χρησιμεύει γιὰ τὸ σχηματισμὸ τῶν συντελεσμένων χρόνων (παρδ. 1, 2).

3. Τύπους τοῦ ἀπαρεμφάτου τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἔχει κρατήσει ἡ Δημοτικὴ μέ τὸ ἄρθρο ἢ χωρὶς αὐτὸ σέ ὀρισμένες ἐκφράσεις (παρδ. 3, 4, 5).

Β'. Μετοχή.

Παραδείγματα:

1. Ὁ μαθητὴς μελετώντας δὲν ἔχει φόβο γὰ χάση τῆ χρονιά του.

2. Ξημερώνοντας Χριστούγεννα, ἔφτασε τὸ θαπόρι.
3. Ξέροντας πὼς δὲ ἠἄρθης, ἔφυγα.
4. Μπαίγοντας στὴν ἐκκλησία, ἀναψα ἓνα κερί.
5. Ἔτρεξε πίσω μου φωνάζοντας.
6. Τρώω διαβάζοντας τὴν ἔφημερίδα.
7. Οἱ Ἀρχαῖοι ἔτρωγαν ξαπλωμένοι.
8. Φαίνεται ξενοχτισμένος.
9. Ὁ χορτασιμένος δὲν πιστεύει τοῦ νηστικοῦ.
10. Οὔτε πουλί πετούμενο δὲ φαίνεται.
11. Ἄραξαν τὰ πλεούμενα.
12. Μοῦ μιλοῦσες μὲ τρεμάμενη φωνή.
13. Ὁ Πέτρος δὲν ἔχει μέλλον στὴν ὕπηρεσία.
14. Ὁ Γιάννης ἤρθε ἐπιλαχῶν στὴν Ἱατρική.

Κανόνες:

1. Ἡ μετοχή ἔχη' τοὺς ἑξῆς τύπους:
 - α' -όντας, -οντας (ἐνεργητικῆς φωνῆς).
 - β' -ούμενος, -άμενος (παθητικῆς φωνῆς).
 - γ' -μενος. (" ")
2. Ὁ τύπος -όντας, -οντας εἶναι ἄκλιτος. Οἱ ἄλλοι τύποι κλίνονται σὰν ἐπίθετα.
3. Ἡ μετοχή, ἐπειδὴ εἶναι ρηματικὸς τύπος, ἔχει ὑποκείμενο ἀντικείμενο κ.λ.π.
4. Ὄταν ἡ μετοχή δὲν ἔχει τὸ ἴδιο ὑποκείμενο μὲ τὸ ρῆμα τῆς πρότασης πού ἀνήκει, λέγεται ἀπὸλυτη (παρδ. 2).
5. Ἡ μετοχή -όντας, -οντας κυρίως ἔχει στὸ λόγο σημασία τρόπου, χρόνου (τὸ ταυτόχρονο ἢ τὸ προτερόχρονο), αἰτίας καὶ λέγεται:
 - α' Τροπική (παρδ. 1, 6).
 - β' Χρονική (παρδ. 2, 4).
 - γ' Αἰτιολογική (παρδ. 3).
6. Οἱ μετοχές σὲ -μενος, -άμενος καὶ -ούμενος παίρνονται σὰν ὀνόματα, κυρίως ἐπίθετα καὶ χρησιμοποιοῦνται ὅπως αὐτὰ (παρδ. 7, 8, 9, 10, 11, 12).
7. Στὴ Δημοτικὴ γλῶσσα ἔχουν μείνει καὶ μερικὲς μετοχές τῆς Ἀρχαίας, ὅπως τὸ μέλλον, τὸ παρόν, τὸ παρελθόν, ὁ ἐπιτυχών, τὸ φαινόμενο, τὸ περιβάλλον, προϊστάμενος, οἰκουμένη, φορολογούμενος, μαθητεύμενος κ.λ.π. (παρδ. 13, 14).

Σημείωση Α'.

Οἱ χρονικὲς καὶ αἰτιολογικὲς μετοχές χωρίζονται μὲ κόμ-

μα από την πρόταση που ἀνήκουν, γιατί είναι σὰν π ρ ο τ ᾶ σ ε ι ς χ ρ ο ν ι κ ῆ ς καὶ αἰτιολογικῆ ς (παρδ. 2, 3, 4).

Σημείωση Β'.

Οἱ μετοχές σὲ - μ ἔ ν ο ς χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὸν σχηματισμὸ τῶν συντελεσμένων χρόνων. Π.χ. Ἔχω γραμμένο τὸ μάθημα. Εἶμαι γραμμένος στὸν ὀρειβατικὸ σύλλογο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νὰ βρῆτε στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν τὶς μετοχές καὶ νὰ πῆτε τί παρατηρεῖτε γιὰ τὴν καθεμιά.

— «Χύμηξαν

παρακινώντας τ' ἄλογα καὶ σειώντας
τὰ χαλινάρια.

*Δὲ χαριτώναν τὶς κεντιές, ζητώντας
νὰ προσπεράσουν τ' ἄλλουνοῦ τάξονια.

*Τέτοιο ἦταν νῆδρη κακὸ τέλος,
πότε σερνάμενος στὴ γῆς καὶ πότε
στὸν οὐρανὸ τινάζοντας τὰ πόδια του.

* Πῶς εἶν' ὁ Ὀρέστης πεθαμένος — εἶπα καὶ ξαναλέω».

(Σοφοκλέους: «Ἡλέκτρα», Μετ. Γρυπάρη)

«Πηγαίνορχόταν ζητώντας ἓνα σπαθί.

**Ἐτσι ἔπως ἦταν λυσσασμένος.

*Καὶ χύνεται μέσα στὸ θάλαμο, ὅπου
βλέπουμε τὴ γυναίκα κρεμασμένη.

*Τέτοια ἔψαλλε κι ὅλο ξανά καὶ πάλι
σηκώνοντας τὸ χέρι του χτυποῦσε
τὰ βλέφαρά του, καί, μαζί, οἱ βολβοὶ του
οἱ ματωμένοι τούβρεχαν τὰ γένηια».

(Σοφοκλέους: «Οἰδίπους Τύραννος», Μετ. Γρυπάρη)

— «Ὁ βράχος ἐκοιμότανε. Στὴν καταχνιά κρυμμένος,

ἀναίσθητος σοῦ φαίνεται, νεκρὸς, σαθανωμένος.

Τοῦ φώτιζαν τὸ μέτωπο, σχισμένο ἀπὸ ρυτίδες,

Τοῦ φεγγαριοῦ ποῦταν χλωμὸ, μισόσθηστες ἀχτίδες».

(Βαλαωρίτη: «Ὁ βράχος καὶ τὸ κῆμα»)

— «Δὲν εἶδες στὸ χωράφι σου τὰ στάχυα μεστωμένα

νὰ τὰ θερίζουν τ' ἄλογα τοῦ τούρκου πεινασμένα

καὶ νὰ σ' ἀφήνουν τ' ἄχυρα τὰ ποδοπατημένα

γιὰ νὰ χορτάσης τὰ παιδιὰ πού σκούζουν λιμασμένα.

*Δὲν ἔφαγες ποτὲ ψωμί ξερὸ καὶ μουχλιασμένο
στὸν ἰδρωτά, στὸ δάκρυ σου, στὸ αἷμα σου βρεμμένο».

(Βαλαωρίτη: «Θάλασσα»)

— «Ποιά εἶναι ἐκεῖνη
ποὺ κατεβαίνει
ἀσπροντυμένη
ἀπ' τὸ βουνό».

(Σολωμοῦ: «Ἡ ἀγνώριστη»)

— «Ἦρτε γυναίκα ἀπ' τὰ βουνά, σκιρτώντας
σὰν ἀλαφίνα, σειώντας τὰ μαλλιά της
σὰ νέο λιοντάρι, καὶ στήν ἀγκαλιά της,
σὰ μὲ ψηλὸ κρατώντας τὴ ζωάρι,
σὲ μυστικὸ κανίσκι τὴν καρδιά της».

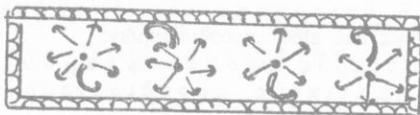
(Σικελιανοῦ: «Ἦρτε γυναίκα ἀπ' τὰ βουνά»)

«Μέσα στὴ θλιμμένη νοσταλγία τῆς Ἐνοιξῆς ὅλη μέρα βαριὲς καμπά-
νες θρηνοῦν τὸ νεκρικὸ σπαραγμὸ τους. Ἐνας λυγμὸς ἀπέραντος κλαίει
τὸ Θεὸ ποὺ πεθαίνει. Τὸν κλαῖν αἱματωμένες ὄλες οἱ καρδιές.

Γονατισμένοι λατρεύουν τὸ μαρτύριο οἱ πιστοὶ στὶς ἐκκλησίες· μ'
ὅλη τὴν ἀγάπη τους τὸ πονᾶνε. Εὐωδιὲς λουλουδιῶν ποὺ μαραίνονται
ἐνώνονται μὲ τὸ πυκνὸ λιβάνισμα. Ὅλοι οἱ σκυφοί, ὅλοι οἱ λυπημένοι,
ἀκοῦνε σὰ χᾶδι τὴν καλωσύνη τῶν Λόγων Ἐκείνου ποὺ πόνεσε καὶ
πέθανε, θέλοντας ν' ἀγκαλιάσει τὸν πόνο ὅλων τῶν ἀνθρώπων, γιὰ νὰ
τοὺς δώσει τὴ χαρά. Καὶ τὸ βαθύ, βαθύ καημὸ τους τὸν παρηγορεῖ ἢ
ἐλπίδα τῆς Ἀγαλλίασης, ἢ πεποίθησι στὴν Ἀνάστασι».

(Ἄλκη Θρύλου — Ἡ δέκατη τρίτη ὥρα — «Ἐπιτάφιος»)

Β'. Νὰ κάνετε προτάσεις μὲ ὅλα τὰ εἶδη τῶν μετοχῶν.

ΜΑΘΗΜΑ 23ο

ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Παραδείγματα:

1. Το μικρό παιδί κοιμάται ήσυχια.
2. Ο Σωκράτης, ο σοφός, ήταν ένας μεγάλος δάσκαλος.
3. Διαβάζω πολλά χρήσιμα βιβλία.
4. Οι δρόμοι του χωριού είναι πολύ στενοί.
5. Η πιο ωραία εποχή του χρόνου, η Άνοιξη, αρχίζει το Μάρτη.
6. Έρχεται ταχτικά στο σπίτι μας ο Γιώργης.
7. Χθές έβρεχε πολύ στην Αθήνα.
8. Έμεις, οι άνθρωποι, είμαστε θνητοί.

Γενική παρατήρηση:

Οι κύριοι όροι, για τους οποίους ως τώρα μιλήσαμε, παίρνουν δευτερεύοντες όρους σά συμπληρώματα της σημασίας τους. Οι όροι αυτοί λέγονται προσδιορισμοί.

Από τα παραπάνω παραδείγματα βλέπομε πώς σάν κύριοι όροι:

A'. Τα ουσιαστικά και οι αντωνυμίες παίρνουν για προσδιορισμούς κυρίως όνόματα. (παρδ. 1, 2, 3, 5, 8).

B'. Τα επίθετα και το ρήμα παίρνουν επιρρηματα ή επιρρηματικές εκφράσεις. (παρδ. 1, 4,

Επομένως έχομε δυο είδη προσδιορισμών:

A'. Όνοματικούς προσδιορισμούς. 6, 7).

B'. Επιρρηματικούς προσδιορισμούς.

Όνοματικοί προσδιορισμοί

Παραδείγματα:

1. Ο καλός άνθρωπος είναι αγαπητός.

2. Σεις ὅλοι εἶστε ἐπιμελεῖς μαθητές.
3. Τὸ φηλότερο βουνὸ τῆς Ἑλλάδας ὁ Ὀλυμπος, εἶναι πάντα χιονισμένο.
4. Τὰ βιβλία τῶν μαθητῶν πρέπει νὰ εἶναι καθαρὰ.

Ἐκανόνες:

Οἱ ὀνομαστικοὶ προσδιορισμοὶ λέγονται:

- A'. Ὁμοιόπρωτοι, ὅταν εἶναι στὴν ἴδια πτώση μὲ τὸν ὄρο πού προσδιορίζουν (παρδ. 1, 2, 3).
- B'. Ἐτερόπρωτοι, ὅταν εἶναι σὲ διαφορετικὴ πτώση (παρδ. 4,).

Ὁμοιόπρωτοι προσδιορισμοὶ

1. Παράθεση

Ἡ παραδείγματα:

1. Ὁ Θουκυδίδης, ὁ ἱστορικός, ἔγραψε τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο.
2. Ὁ Ἰωάννης, ὁ ἀγαπημένος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ, τὸν ἀκολούθησε ὡς τὸ Σταυρό.
3. Ὁ Σολωμὸς, ὁ ποιητὴς (πού ἦταν ποιητὴς), ἔγραψε τὸν ἐθνικὸ μας ὕμνο.
4. Θαυμάζω τὰ ἔργα τοῦ Πραξιτέλη, τοῦ γλύπτη.
5. Παράξενο πράγμα! Δὲν ἦρθε ἀκόμα.

Ἐκανόνες:

Παράθεση λέγεται ὁ ὀνομαστικὸς ὀμοιόπρωτος προσδιορισμὸς πού ἀκολουθεῖ ἕναν ὄρο στὴν πρότασι γιὰ νὰ τὸν χαρακτηρίσῃ μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια (παρδ. 1, 2, 3, 4).

Τὴν παράθεση μποροῦμε νὰ τὴν ἀναλύσουμε μὲ ἀναφορικὴ πρόταση (παρ. 3).

Καμιά φορά ἡ παράθεση μπαίνει μπροστὰ ἀπὸ τὸν ὄρο πού προσδιορίζει καὶ τότε λέγεται προεξαγγελτικὴ παράθεση (παρδ. 5).

2. Ἐπεξήγηση

Ἡ παραδείγματα:

1. Ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ μας, ὁ Ἅγιος Δημήτριος, (δηλ. ὁ Ἅγιος Δημήτριος) εἶναι πολὺ παλιὰ.

2. Ἐγὼ σοῦ λέω μόνο τοῦτο, πὼς δὲν πρέπει νὰ ἐπιμένῃς.
3. Ὁ συμμαθητῆς μου, ὁ Δημήτρης, εἶναι ἄριστος.
4. Τὸ φόρεμά μου, τὸ γαλάζιο, μοῦ ἀρέσει πολύ.

Κανόνας:

Ἐπεξηγήση λέγεται ὁ ὀνοματικὸς ὁμοίопτωτος προσδιορισμὸς ποὺ ἀκολουθεῖ ἕναν ὄρο στὴν πρόταση καὶ ἐπεξηγεῖ τὴ σημασία του.

Σὴν ἐπεξηγήση χρησιμοποιεῖται ὄχι μόνο ὄνομα, ἀλλὰ καὶ δλόκληρη πρόταση, κυρίως δὲ μετὰ τὸ οὐδέτερο τῆς δειχτικῆς ἀντωνυμίας (παρδ. 2).

Στὴν ἐπεξηγήση μποροῦμε νὰ προσθέσουμε καὶ τὴ λέξη δηλαδὴ (παρδ. 1).

3. Διάφοροι ἄλλοι προσδιορισμοὶ

Παραδείγματα:

1. Ἐνα ποτήρι νερό.
2. Ἐνα μπαῦλο ρούχα.
3. Μιὰ φέτα ψωμί.
4. Μιὰ ὀμάδα ὀρειβάτες.
5. Δευτέρα μεσημέρι ἦρθε ὁ Γιάννης.
6. Ἐχει χεῖλη τριαντάφυλλο.
7. Ἐχει μαλλιά μετὰξι.

Κανόνας:

Πολλὲς φορές ὁμοίопτωτοι ὀνοματικὸι προσδιορισμοὶ φανερώουν:

- α' Περιεχόμενο (παρδ. 1, 2).
- β' Μέρος ἐνὸς συνόλου (παρδ. 3, 4, 5).
- γ' Ὀμοιότητα (παρδ. 6, 7).

Παράθεση:

Ἡ παράθεση, ἡ ἐπεξηγήση καὶ οἱ ἄλλοι προσδιορισμοὶ ποὺ ἀναφέραμε εἶναι κυρίως ὀνόματα οὐσιαστικά.

Ἡ παράθεση ὅμως καὶ ἡ ἐπεξηγήση μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ δλόκληρη φράση.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νά βρῆτε στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν τούς προσδιορισμούς τοῦ μαθήματος.

† «Ὁ Παῦλος, ἕνας γεωργός, ἐξαιρετικά ἀπλός καὶ ἄκακος, εἶχε παντρευτῆ μιὰ γυναίκα ὠραιότατη.

(Παπαντωνίου: «Τὸ Ἅγιον Ὅρος»)

† «Κι ὁ κατακτητής, Φράγκοι καὶ Βενετσιάνοι καὶ Γερμανοὶ ἀδέσποτοι, σὰν τὸ ἀψὶ πουλάρι πού τσαλαπατεῖ μὲ τὰ πέταλά του τ' ἀδρά λούλουδα, χύνονται ἀπάνω της ἀχόρταγοι».

(Καρκαβίτσα: «Ἐκδικητής»)

† «Τ' ἄφησες ἔρημα ὄλα, τὸ σπίτι, τὸ μαγαζί, τὰ λιοστάσια, τὰ χωράφια, τὸ βίός σου».

(Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου: «Αἰχμάλωτοι»)

✓ — «Πολὺ μαυρίλα πλάκωσε, πεζούρα καὶ καβάλα.

(Δημ.: «Τοῦ Λάμπρου Τζαβέλα»)

✓ — «Σκοτώθη ἕνας ντελή - πασάς, ὁ Παπα - Καλομοίρης».

(Δημ.: «Τοῦ Παπακαλομοίρη»)

✓ — «Ἐκεῖ ν' ἀκοῦστε κλάματα, δάκρυα καὶ μοιρολόγια, ν' ἀκοῦστε τὴν Ἀνδρίτσαίνα, τὴ μάνα τοῦ Δυσσέα».

(Δημ.: «Τοῦ Ἀνδρούτσου»)

† «Οἱ κλέφτες ἐσκοπήσανε, γιγῆκαν τρεῖς μπουλούκια»

(Δημ.: «Νίκας καὶ Ζαχαριάς»)

— «Ἐνα χρόνο προτύτερα ὁ Παράσχος εἶχε γράψει στὴ δημοτικὴ τὸ «Γέρο Καπετάνο», τὸ ἀγνότερο καὶ συγκινητικώτερο ἔργο του, πού δὲν ἔχασε καὶ σήμερα τὴ φρεσκάδα του».

(Ζ. Παπαντωνίου: «Τὸ Ἐλεγεῖο τοῦ Παράσχου»)

— Πρόσεξε μονάχα πὼς τὸ γραφεῖο, πελώριο καὶ βαρὺ τραπέζι μὲ ὄψος μνημειακὸ, εἶτανε κατάφορτο ἀπὸ διβλία ὄλων τῶν σχημάτων, καὶ χαρτιά, καὶ χαρτοφύλακες, πού ξεχειλίζαν.

* Μέσα του, ἀπὸ τότε πού θυμᾶται τὸν ἑαυτὸ του, ἀναβράζει ἀδιάκοπα ἡ ἀνησυχία, μιὰ ὀρμητικὴ ἀνάγκη ζωῆς, πόθος γιὰ καινούργιες λύσεις».

* Ἡ μοναδικὴ παρέα, τρεῖς ἄντρες, μιὰ γυναίκα, στὴν ἀντικρυνὴ γωνιά, πῆρε τώρα τὸ τραγοῦδι τετράφωνα, ἀπαλά, τὸ ξετύλιξε κορδέλλα γύρω στὴν κιθάρα».

(Ἄγγ. Τερζάκη: «Δίχως Θεὸ»)

— «Καὶ ὅταν ἔβλεπα καρὰδι νὰ σηκώνει τὴν ἄγκυρα... ἡ ψυχὴ μου πετοῦσε θλιβερὸ πουλάκι ἀπάνω του.

* Ἄναβα καὶ γὼ τὴν πίπα μου στὸ κατώφλι ξαπλωμένος, ἀνάμεσα

στο ξανθό αγιόκλημα, δίπλα στους βασιλικούς που δε ζητούσαν παρά λίγο σκάλισμα, κόμπο νεράκι για να μάς λούσουν με μύσκους.

* Θέλησα να φύγω, αλλά δε βάσταξαν τα πόδια μου.

Μολύδι το σώμα κόλλησε στ' όρθολιθι.

* Έκεινο το θαλασσοπούτημα... έσυρε τη ψυχή σκλάβο κατόπι του.

* Ένα ήλιοβασιλέμα που καθόμουν στ' άκρωτηρι βλέπω μιὰ φρεγάδα με γιομάτα πανιά... Έ ψυχή μου μελαγχολικό πουλάκι κάθισε άπάνω της»

(Καρκαβίτσα: «Η θάλασσα»)

«Σου γράφουμε

κοιτάζοντας ό καθένας, τον ίδιο κόσμο χωριστά,
το φως και το σκοτάδι στη βουνοσειρά
κι έσένα».

* Σά μιὰ στάλα μελάni σε μαντήλι ή πλήξη άπλώνει
φορτία κάρβουνο, φορτία γεννήματα, κι οι φίλοι μας
χαμένοι πίσω από τον ώκεανό παντοτινά.

(Σεφέρης)

Β'. Συμπληρώστε με προσδιορισμούς τά κενά τών προτάσεων:

1. Ο αδερφός μου, , είναι ό πιό μικρός.
2. Άγόρασα ένα καλάθι
3. Άδριο, , θά πάμε έκδρομή.
4. Ο Εύριπίδης, , έγραψε τη «Μήδεια».
5. Φέρε μου ένα φλιτζάνι
6. Άγόρασα μιὰ όκά
7. Ένα δεμάτι
8. Αύτός έχει καρδιά
9. Η έρύση του χωριού μας τρέχει νερό
10. Έγώ ένα κατάλαδα

4. Έπιθετικοί προσδιορισμοί

Παραδείγματα:

1. Ο άνοιξιάνικος ούρανός συννέφιασε.
2. Πέρασε ένας γέρος άνθρωπος.
3. Γάλλοι περιηγητές ήρθαν χτές.
4. Το Αίγαιο. Πέλαγος.
5. Η Μεσόγειος θάλασσα.
6. Το έπάνω πάτωμα.
7. Οι πλούσιοι διασκεδάζουν.

Κανόνες:

1. Έπιθετικοί προσδιορισμοί λέγονται τὰ ἐπίθετα πού προσδιορίζουν ἕνα οὐσιαστικό ἔτσι πού νά ἀποτελοῦν μ' αὐτό μιὰ ἔννοια (παρδ. 1).

2. Σάν ἐπιθετικοί προσδιορισμοί χρησιμοποιοῦνται καί:

α' Ὄνόματα πού φανερώουν ἡλικία, ἐπάγγελμα, ἐθνικότητα (παρδ. 2, 3).

β' Γεωγραφικά κύρια ὀνόματα (παρδ. 4, 5).

γ' Ἐπιρρήματα μέ ἄρθρο (παρδ. 6).

Σημείωση:

Πολλές φορές ὁ ἐπιθετικός προσδιορισμός γίνεται οὐσιαστικό, ἐπειδή παραλείπεται τὸ οὐσιαστικό πού προσδιορίζει. (Παρδ. 7).

5. Κατηγορηματικοί προσδιορισμοί

Παραδείγματα:

1. Ὁ οὐρανὸς συννεφιασμένος ἀπειλοῦσε βροχή.

2. Δέ· μοῦ εἶπες ὅλη τὴν ἀλήθεια.

3. Ὁ δικαστὴς ἤρεμος ἀνακοίνωσε τὴν ἀπόφαση.

4. Κατακόκκινος ὁ μαθητὴς δέχτηκε τὴν παρατήρηση.

Κανόνες:

1. Τὸ ἐπίθετο πού δίνει μιὰ παροδικὴ ιδιότητα σὲ οὐσιαστικό λέγεται κατηγορηματικός προσδιορισμός (παρδ. 1-4).

2. Τὸ ἐπίθετο σάν κατηγορηματικός προσδιορισμός δὲν παίρνει ἄρθρο.

3. Οἱ πῶς συνηθισμένοι κατηγορηματικοί προσδιορισμοί εἶναι: ὅλος, ὁλάκερος, ἀκέρειος, ἀτόφιος, μόνος, διπλός, μένος, μισός.

ΑΣΚΗΣΗ

Νά βρῆτε τοὺς ἐπιθετικούς καὶ κατηγορηματικούς προσδιορισμούς στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν:

«Μόλις πρωτάνοιξε ὁ νοῦς τοῦ Φωτεινοῦ, βρέθηκε ἀνάμεσα σὲ μιὰν ἀστραφτερή κι ἤρεμη, σοφὴ ὁμορφιά: Βουνὰ καὶ κάμποι, θάλασσες.

άνθοι και νερά κρεμαστά, γαλαχτερό ζουνάρι, που δένει τὰ σπλάχνα τ' ούρανοῦ, μάτια χρυσαφιά, μάτια ἀσημιά, παντοῦ γελαστά μάτια, τῆς μέλισσας καὶ τοῦ περιστεριοῦ, τὰ σμαραγδένια μάτια τοῦ φιδιοῦ, φύλλα σὰν παλάμες, βελονωτὰ πολυτρίχια, κοχύλια που ἱστοροῦν τὸν καὶμὸ τῶν χρωμάτων, ἄητοὶ που πεθαίνουν πάνω ἀπὸ τὰ σύγγεφα, μυρμηγκία που συχάζουνε στὰ σπλάχνα τῆς γῆς.

(Λ. Ἀκρίτα: «Ἀρματωμένοι»)

«Μεγάλο φανάρι: ἀνοιχτὴ αὐλαία στὰ σπλάχνα τῆς γῆς· σχήματα κυκλικά μὲ κυματισμοὺς στὶς γραμμὲς τους· πύργοι ἐφαπτόμενοι· τροῦλοι· κῶνοι· χρῶμα ἄλλου αἱμάτινο σὰν βόδι σφαγμένο, ἄλλου πράσινο, μαῦρο ἢ σταχτί· θράχοι κομμένοι κάθετα μὲ μαχαίρι· ἓνα χέρι ἐμπνευσμένο που ἔγραψε μὲ τὸν πηλὸ μιὰ ὀλόκληρη ἱστορία· θράχοι περασμένοι μὲ τὸρνο μὲ μισοφέγγαρες ραβδώσεις, σὰν ξεχασμένες ἐντυπώσεις τῆς θάλασσας στὴν ἀμμουδιά· ξεδιπλωμα ἀτέλειωτο που ὀλοένα φαρδαίνει ὥσπου ταυτίζεται μὲ τὴν ἀμορφη κι ἀγραμμη γῆ· θράχοι, ἴδιες κορφές παγωτοῦ σὲ χωνάκι, ἀλειωτες, ἀναλλοίωτες· ρεματιές ἐγκάρσιες καὶ σκοτεινές· βραχοπτώσεις σὰν καταρράχτες· σκιές που μεταμορφώνονται πάνω στὴν ἀνώμαλη γῆς· ἐπάνω, στὴν κορφή, μιὰ βραχωτὴ ἀκυμάτιστη εὐθεία ὀρίζει τὰ βάθρο τοῦ οὐρανοῦ χωρὶς ὥστόσο νὰ ἀποτελεῖ καὶ τὸν ὀρίζοντά μας, καὶ κάτω μιὰ μαῦρη κατακόρυφη ρωγμὴ, σὲ σπλάχνα ἀθέατα, εἶναι πληγὴ βαθεῖα κι ἀγιάτρευτη σὰν τελεσίδικος χωρισμός, γιατί ὅσο κι ἂν μὲ τὸ μεγαλεῖο τὸ τοπίο σὲ ξενίζει, ὅσο κι ἂν σοῦ φαίνεται μακριὰ ἀπὸ τ' ἀνθρώπινά σου μέτρα, ὅσο κι ἂν μοιάζει ἐξωπραγματικό, τόσο μαντεύεις ὅτι στὸ βάθος που δὲ φαίνεται ὑπάρχει κρυμμένο ἓνα σπέρμα ἀλήθειας».

(Βασ. Βασιλικού: «Ἡ μυθολογία τῆς Ἀμερικῆς»)

«Μέσα τῆς ἦταν γιομάτη τραύματα, μὰ εἶχε κερδίσει τὸ μεγάλο χάρισμα τῆς ἐγκαρτέρησης. Κι ὅσοι καλὰ τὴν ξέραν, μολογοῦσαν πὼς μέσα σὲ κείνο τὸ ἄθλιο κορμὶ κατοικοῦσε μιὰ ψυχὴ χτυπημένη σὰν τὸ χταπόδι καὶ γι' αὐτὸ τόσο ἀπαλή. Δὲν ἦταν βέβαια πάντα τῆς ἔτσι στραπαρρισιμένη. Ὡς νέα μποροῦσε νὰ ἔτανε κι ὑποφερτὴ».

(Γεράσιμου Γρηγόρη: «Πέρα ἀπ' τὴν ὄθη»)

— «Ἐνα κολονάκι ἄρχισε νὰ προβαίνει στὸ φῶς, ἓνα δωρικὸ κολονάκι, καμωμένο ἀπὸ χλωμὴ ἀλαφρόπετρα, σακατεμένο, καταφαγωμένο, θρυμματισμένο. Κι ἄλλο κολονάκι. Καὶ μιὰ πλάκα μαρμάρινη, μισὸ μέτρο, ὄχι πιὸ μεγάλη, σπασμένη. Τὴν ἀνεβάσαμε πάνω, τὴν ἔσπλωσαμε χάμου, στὸ χῶμα. Ἐνα μεθῦσι μᾶς συντάραξε ὄλους, καὶ τοὺς σκαφτιάδες καὶ τοὺς ἀρχαιολόγους καὶ τὸ δάσκαλο καὶ τὸν ἐλάχιστο ἐμένα, τὸν τιποτένιο. Ἡ ψυχὴ μας ξεχειλοῦσε στὰ μάτια μας· ἓνα ζῶο στὴ μέση, λείπανε τὰ δυὸ του πόδια τὰ πεινὰ κ' ἡ οὐρά του, μὰ τὸ μουςούδι του ἦταν μακρὺ καὶ τὰ δόντια του μᾶς φοβέριζαν σουβλερὰ ἀπὸ τὸ μισανοιγμένο του στόμα κι ὀλογυρὰ του λιγερὰ παλικάρια καὶ μιὰ κοπέλα ἀναμεσαί τους, πρώτη καὶ καλύτερη, μιὰ κοπέλα γεμάτη σβελλάδα καὶ χάρη.

(I. M. II.: «Αἰχμάλωτοι»)

ΜΑΘΗΜΑ 24ο

ΕΤΕΡΟΠΤΩΤΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Παραδείγματα:

1. Τὰ τετράδια τοῦ Δημήτρη εἶναι καθαρὰ.
2. Ἡ μητέρα τοῦ Γιάννη ἦρθε στό σχολεῖο.
3. Ὁ Δισκοβόλος τοῦ Μύρωνα εἶναι ἀριστούργημα.
4. Πῆρα δροσερό ἀεράκι τοῦ βουνοῦ.
5. Τῆ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας μᾶς περιγράφει ὁ Αἰσχύλος στοὺς «Πέρσες».
6. Τὰ κοράλλια ζοῦνε στό βάθος τῆς θάλασσας.
7. Τὰ αὐγά τῆς ἡμέρας εἶναι πιό ἀκριβὰ.
8. Τὰ δωμάτια τοῦ ὕπνου πρέπει νά εἶναι ἀνατολικά.
9. Τὰ χέρια τῆς εἶχαν τήν ἀσπράδα τοῦ χιονιοῦ.
10. Ἐκαμα δρόμο πέντε ὥρων.
11. Ἀγόρασα ψάρι ἑνός κιλοῦ.
12. Ὅσπαπτοῦς μου ἔχει μιὰ ἐλιά ἑκατό χρονῶ.
13. Μοῦ χάρισαν ἕνα στυλό χιλίων δραχμῶν.
14. Ἡ λευτεριά κερδίζεται μέ ποταμούς αἱμάτων.
15. Φωνή λαοῦ, ὀργή Θεοῦ.
16. Ἡ μητέρα ἔχει ὀλη τῆ φροντίδα τοῦ σπιτιοῦ.
17. Οἱ γέροντες ζοῦν μέ τίς ἀναμνήσεις τῶν περασμένων.
18. Τὰ ξεῖδα τοῦ ταξιδιοῦ μου ξεπέρασαν τίς προβλέψεις μου.

Κανόνες:

Ἐτερόπτωτο προσδιορισμὸ ἔχομε μόνο σὲ π τ ὄ σ η γενική. Αὐτή, ἀνάλογα μέ τῆ σημασία τῆς, λέγεται:

α' Κτητική καὶ φανερώνει τὴν κτήση, τὴ συγγένεια, τὸ δημιουργό, τὴν προέλευση, τὸν τόπο, χρόνο, καὶ μέρος ἑνός συνόλου (παρδ. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7).

6' Τῆς ιδιότητος πού φανερώνει: σκοπό, παρομοίωση, μέτρο θάρους, μήκους κ.λ.π. καί ἡλικία (παρδ. 8, 9, 10, 11, 12).

γ' Τῆς ἀξίας (παρδ. 13).

δ' Τοῦ περιεχομένου (παρδ. 14).

ε' Τῆς αἰτίας (παρδ. 18).

ς' Ὑποκειμενική (παρδ. 15).

ζ' Ἀντικειμενική (παρδ. 16, 17).

Σημείωση:

Ἡ γενική ὑποκειμενική καί ἀντικειμενική φανέρωνον, ἀνάλογα, τὸ ὑποκείμενο ἢ τὸ ἀντικείμενο τοῦ ρήματος στὸ ὁποῖο μπορούμε νὰ μετατρέψουμε τὸ οὐσιαστικὸ πού προσδιορίζουν. Στὴ μετατροπὴ τοῦ οὐσιαστικοῦ σὲ ρῆμα τὸ κάνομε ρῆμα ἐνεργητικόν. Π.χ. Ἡ φρονίδα τοῦ σπιτιοῦ = φροντίζει τὸ σπίτι. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ = Ἀγαπᾷ ὁ Θεός.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νὰ βρῆτε τίς γενικὲς τῶν κειμένων πού ἀκολουθοῦν καί νὰ τίς ὀνομάσετε.

«Ἦταν ἄσπρη καί τὴν ἀλλιότρεφε τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ. Ἦταν νέα, ξανθιά, μὲ τὰ μάτια τῆς θάλασσας».

* Δὲ θὰ μπορέσω νὰ λησιμονήσω τὴ γλύκα πού στάζαν τὰ μάτια τὰ κουρασμένα τῆς θεῖας τῆς Ἀννίκας, τὴν ἀναγάλλια τοῦ σπιτιοῦ.

* Καταντήσαμε τὸ περίγελο τοῦ χωριοῦ».

(Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου: «Αἰχμάλωτοι»)

— «Ὁ Λάσκαρης, φαρμακωμένης ὥρας βασιλιᾶς, φεύγει μακριὰ συνεπαίροντας τοῦ γένους τὴν ἐλπίδα».

(Καρκαβίτσα: «Ἐχδικητής»)

— «Στὴν ἄκρη τοῦ γιалоῦ ξανθὴ κάθετη κόρη
κι ὠριόπλομο, λευκὸ χρυσοκεντάει μαντήλι,
μαντήλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου τῆς κανίσκι».

(Κρυστάλλη: «Τὸ κέντημα τοῦ μαντηλιοῦ»)

— «Καί στά περίγυρα τοῦ Εὐφράτη
ὠιμέ, στεφάνι τῆς ἀντρείας
ὠιμέ τῆς τόλιμης τὸ κεφάλι,
τὸ ρόδο τῆς Καπαδοκιᾶς».

* Ὡ οἱ πηγές οἱ ἀθόλωτες τῆς σκέψης,
οἱ ἀσυγνέφιαστοι τῆς τέχνης οὐρανοί,
οἱ Ἀθάνατοι κι Ὁρατοί.

Κι εἶναι τῆς ἀλήθειας οἱ διδάχοι,
τῆς ἀκέριας ὁμορφάδας οἱ πιστοί.

* Μάθε με πῶς νὰ κατέχω
τὰ γραφτὰ θνητῶν κι ἐθνῶν
πῶς τ' ἀπόκρυφα τῶν κύκλων
καί τῶν οὐρανῶν.

* Πῶς ὑπάκουους τοὺς δαιμόνους,
τοὺς λαοὺς τῶν ξωτικῶν,
στοὺς χρυσοὺς νὰ δένω γύρους,
τῶν σαχτυλιδιῶν».

(Κ. Παλαμά: «Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου»)

Β'. Βάλε τοὺς ἐτερόπρωτους προσδιορισμοὺς ποὺ λείπουν ἀπὸ τὶς παρακάτω προτάσεις:

1. Ἦκουγα τὰ λόγια τοῦ
2. «Οἱ Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι» τοῦ εἶναι ποίημα ἀτέλειωτο.
3. Τὸ γῆπεδο τῆς εἶναι μεγάλο.
4. Τὰ δάκτυλα τοῦ εἶναι μακρὰ.
5. Τῇ Μεγάλῃ Ἑβδομάδᾳ γιορτάζουμε τὰ Πάθη τοῦ
6. Τὸ νερὸ τῆς εἶναι ἀλμυρὸ.
7. Ἐγὼ εἶμαι (ἡλικία).
8. Τὸ πηγᾶδι ἔχει θάθος
9. Ἡ νοσταλγία τῆς εἶναι μεγάλη.
10. Ὁ φόβος τοῦ εἶναι ἀδικαιολόγητος.
11. Στὴν κορυφὴ τοῦ θρίσκειται ἡ ἐκκλησία τοῦ

Γ'. Νὰ ἀναλύσετε τὶς γενικὲς ὑποκειμενικὲς καὶ ἀντικειμενικὲς.

1. Ἡ πηγὴ τοῦ ποταμοῦ.
2. Ἡ χρῆση τῆς γενικῆς.
4. Τὸ παράπονο τοῦ παιδιοῦ.
5. Ἡ ἀπαίτηση τῶν μαθητῶν.
6. Ἡ λαχτάρα τοῦ Γέρο Ἀνέστη.
7. Ἡ ἀμοιβὴ τῶν κόπων.
8. Ἡ τιμωρία τοῦ δολοφόνου.

ΜΑΘΗΜΑ 25ο

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Παραδείγματα:

1. Πέρασε μέσα.
2. Χθές έβρεχε.
3. Ταξίδεψες καλά;
4. Αυτό τὸ βιβλίο στοιχίζει πολύ.
5. Τὰ εἶπες πολὺ ὠραῖα.
6. Εὐπνήσα πρῶτῃ - πρῶτῃ.
7. Ἡ Μαρία εἶναι καταπληχτικὰ ἐξυπνῆ.
8. Ἀγαπᾷ τὰ γράμματα; Μάλιστα.
9. Σοῦ ἀρέσει ὁ χορός; Βεβαίωτατα.
10. Ἴσως τὰ καταφέρω νὰ φύγω αὔριο.
11. Κάθε μέρα σχολάζω στίς 1.30'.
12. Τὴν Κυριακὴ θὰ πάω στὸ θέατρο.
13. Ἦρθα μὲ τὰ πόδια.

Κανόνες:

1. Ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοὶ λέγονται τὰ ἐπιρρήματα, (παρδ. 1-7, 10), οἱ ἐπιρρηματικὲς ἐκφράσεις (παρδ. 11) καὶ πτώσεις μὲ πρόθεση ἢ χωρὶς αὐτὴ (παρδ. 12, 13) ποὺ προσδιορίζουν τὸ ρῆμα καὶ τὸ ἐπίθετο.

2. Οἱ ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοί, ἀνάλογα μὲ τὴ σημασία τοῦ ἐπιρρήματος (τοπικὴ, χρονικὴ, τροπικὴ, ποσοτικὴ) ὀνομάζονται:

Ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοί:

α' Τόπου (παρδ. 1, 12).

β' Χρόνου (παρδ. 2, 6, 10, 11, 12).

γ' Τρόπου (παρδ. 3, 5, 7, 13).

δ' Ποσοῦ (παρδ. 4).

3. Συχνά συναντούμε μαζί ἢ δυὸ ὅμοια ἐπιρρήματα ἢ δυὸ διαφορετικά. Καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις εἶναι σὰ νὰ ἔχουμε ἓνα ἐπίρρημα μὲ πῶς δυνατὴ τὴ σημασία του (παρδ. 5, 6).

4. Τὰ ἀρνητικὰ καὶ καταφατικὰ ἐπιρρήματα δὲν κάνουν ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦνται σὰ σύντομες ἀπαντήσεις στὶς εὐθείες ἐρωτήσεις (παρδ. 8, 9). Ἀπὸ τὰ καταφατικὰ ἐπιρρήματα τὰ θεβαιωτικά μπαίνουν καὶ παρενθετικά μέσα στὶς προτάσεις καὶ δίνουν σ' αὐτὲς μιὰ θεβαιωτικὴ σημασία. (παρδ. 14).

5. Τὰ δισταχτικὰ ἐπιρρήματα χρησιμοποιοῦνται γιὰ νὰ δώσουν ἓνα χρῶμα δισταγμοῦ στὴ πρόταση (παρδ. 10).

Σημείωση Α'.

Τὰ ἐπιρρήματα μὲ ἀναφορικὴ σημασία χρησιμοποιοῦνται γιὰ νὰ συνδέουν τὶς ἀναφορικὲς προτάσεις μὲ τὶς κύριες. Π.χ. ὅποτε θέλεις, πές μου νὰ φύγουμε. Καθὼς ἔτρεχα, ἔπεσα καὶ χτύπησα.

Σημείωση Β'.

Τὰ ἐπιρρήματα μὲ τὸ ἄρθρο μπροστά τους μποροῦν νὰ πάρουν στὸ λόγο τὴ θέση ὀνόματος. Π.χ. Τὸ πάνω πάτωμα εἶναι εὐρύχωρο. Δὲ μὲ νοιάζει τὸ αὔριο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νὰ βρῆτε τοὺς ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς τῶν κειμένων πού ἀκολουθοῦν καὶ νὰ τοὺς ὀνομάσετε.

— «Ἐνα ἀπογεματάκι, ἦ κον' Ἀγγίκα πῆρε τοὺς δρόμους, πέρασε τὸ τσαρσί, τοὺς κάτω μαχαλάδες, δυνάμωσε τ' ἀλογατσία πόδια της, ἔσιαξε τὸ τσεμπέρι πάνω στὰ κάτασπρα μαλλιά καὶ βγῆκε στὸν ἀνήφορο τοῦ Ἅι Νικόλα ἴσα γιὰ τὴν ἀπάνω γειτονιά.

Ἐπρεπε νὰ τὰ πεῖ μιὰ καὶ καλὴ καὶ νὰ ξεσκάση. Τέτοια ὄρα πού ἦλ τὸν εὗρισκε τὸ γέρο Ἄνθιμο; Στὸ σπίτι του, βέβαια, καθισμένο στὸ σκαμνὶ ἐμπρὸς στὸ κατώφλι. Ποῦ ἄλλοῦ;

Μόλις πού σήμανε ὁ ἑσπερινός, δὲν μπορεῖ νὰ εἶχε φύγει κιόλας γιὰ τὸ οὐζάδικο τοῦ Φωτάκη. Ἴσα λοιπὸν σπίτι του. Καὶ ξανάσιαξε τὸ τσεμπέρι θυμωμένη πού εἶχε ξεσάσει νὰ πάρη τὰ κλειδιά πάνω ἀπ' τὸ τραπέζι τῆς κουζίνας, θυμωμένη καὶ γιὰ τὸν ἀνήφορο, θυμωμένη καὶ γιὰ τὰ πόδια της πού κάπου - κάπου τρίκλιζαν. Μὰ πιότερο ἀπ' ὅλα γιὰ τὸν ἥλιο αὐτὸν ἀντίκρου πού δὲν ἔλεγε ἀκόμα νὰ βασιλέφει, παρὰ κρυφότεκε στὰ βουνὰ ἀπέναντι κι ἔπεφε μέσα στὰ μάτια της νὰ τὴν τυφλώνει».

(Θράσου Καστανάκη: «Ἡ φυλὴ τῶν ἀνθρώπων»)

— «Έκαμες πολύ καλά. Τέτοια ώρα μπορείς να περιεργαστείς τὰ πάντα μὲ τὴν ἡσυχία σου, μοῦ εἶπε.

Ἵστερα ἦρθε ἡ ἡλικιωμένη κυρία. Ἦταν μία ὁποιαδήποτε ἡλικιωμένη κυρία. Δὲν τὴν πρόσεξα. Κάθισε στὸ καναπεδάκι, στὴ μέση τῆς αἴθουσας. Τέλος ἄρχισαν ν' ἄρχονται οἱ πολλοί. Ἐφυγα μὰ ὄχι γιὰ πάντα. Τὸ ἀπομεσήμερο δρισκόμουν καὶ πάλι ἐκεῖ».

(Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου: «Ἀνθρώπινη δίψα»)

«Χιονίζει. Ὁρατὰ πού εἶναι ὄλα! Ἄσπρες πεταλουδίτσες κατεβαίνουν ἀπ' τὸ μολυβένιο οὐρανὸ στὶς στέγες, στοὺς δρόμους, στὰ γυμνά κλαδιὰ τῶν δέντρων.

Πεινάω! Πεινάω!

Στριφογυρίζουν ἔξω ἀπ' τὸ παράθυρό σου σ' ἓνα θεότρελλο χορὸ καὶ γεμίζουν πέρα γιὰ πέρα τὸν ἀέρα. Ἄχ, τί γοητεία! Ἄσπρα εἶναι ὄλα τὰ πάντα, κι οἱ στέγες, τὰ μπαλκόνια, οἱ δρόμοι κι οἱ πλατεῖες κι ὁ τροβῆλος τῆς ἐκκλησιάς πού φαίνεται ἐκεῖ μακριὰ ἀχνός, μέσα στὸ μολυβένιο φόντο. Γαλήνια εἶναι ὄλα καὶ ποιητικά κι εἰρηνικά καὶ σούρχεται νὰ κυλιστῆς μέσα στὸ ἄχραντο αὐτὸ χιόνι πού τὰ σκεπάζει ὄλα καὶ τὰ πνίγει μέσ' στὴ λευκὴ του γοητεία.

Πεινάω! Πεινάω!

Καθὼς ζυπνήσες σήμερα τὸ πρωῒ, μαγευτικὸ ἀντίκρυσες τὸ κάτασπρο πανόραμα πίσω ἀπ' τὰ τζάμια τῶν παραθυριῶν σου. Εἶσαι εὐχαριστημένος; Ἐβρίσες καὶ ξανάβρίσες τὸ μαῦρο αὐτὸ χειμῶνα, καὶ κείνος τὸβαλε πείσμα νὰ σοῦ δείξῃ πὼς δὲν εἶν' ἔτσι πού τὰ λές, παρὰ ἔχει ταλέντο καλλιτέχνη καὶ νὰ πού δούλεψε δλόκληρη τὴ νύχτα κι ἄφησε νὰ ξεχειλίσῃ ἡ ποίησή του σ' ὅ,τι ἄγγιξε.

(Δημ. Ψαθά: «Λευκὸ δρᾶμα»)

Β'. Νὰ συμπληρώσετε τὰ κενὰ στὶς ἐπόμενες φράσεις:

1. Πῆγα (πότε) (πού) (πῶς).
2. Κοιμήθηκα (πότε) (πῶς) (πόσο).
3. Μένω (πού) (πού) (χρόνο).
4. . . . (πότε) διάβασα (πόσο) (πῶς).
5. Ὁ Νίκος εἶναι (πόσο) ἔξυπνος.
6. Ἡ Σοφία εἶναι (τρόπος) ντυμένη.

ΜΑΘΗΜΑ 26ο

ΕΜΠΡΟΘΕΤΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Παραδείγματα:

1. Τραθήξαμε κατά τὸ δάσος.
2. Νὰ κάνης συντροφιά μὲ τοὺς καλοὺς (ἀνθρώπους).
3. Στὸν ὀργισμένο ἄνθρωπο νὰ μὴν ἀντιμιλῆς.
4. Τὴν εἶδηση αὐτὴ τὴν ξέρω ἀπὸ χτές.
5. Τὸ ἔκαμα γιὰ σένα.
6. Ἔρχομαι μετὰ χαρᾶς.
7. Μὴ, πρὸς Θεοῦ!
8. Ἀπὸ καρδιάς σ' εὐχαριστῶ.
9. Ὅλη μου ἡ περιουσία πῆγε κατ' ἀνέμου.

Κανόνες:

1. Οἱ λέξεις πού ἔχουν μπροστὰ μιὰ πρόθεση λέγονται ἐμπροθέτοι προσδιορισμοί. Τέτοιες λέξεις εἶναι:

α' Ὀνόματα (παρδ. 1, 2).

β' Μετοχές (παρδ. 3).

γ' Ἀντωνυμίες (παρδ. 5).

δ' Ἐπιρρήματα (παρδ. 4).

2. Ἡ πτώση τῶν ἐμπροθέτων προσδιορισμῶν εἶναι κανονικὰ ἢ αἰτιατικὴ (παρδ. 1, 2, 3, 5).

Οἱ προθέσεις μετὰ, πρὸς, ἀπὸ καὶ κατὰ ἐλάχιστες φορές συντάσσονται καὶ μὲ γενικὴ (παρδ. 6, 7, 8, 9).

Α'. Ἡ χρῆση τῶν ἐμπροθέτων προσδιορισμῶν.

Παραδείγματα:

1. Τὸ σχολεῖο μας εἶναι στὸ κέντρο τῆς Ἀθήνας.

2. Ὁ πατέρας μου θὰ φύγη μετὰ τὰ Χριστούγεννα.
3. Πηγαίνω σπίτι μου μὲ τὰ πόδια.
4. Ἡ αἶθουσα αὐτὴ χωράει ἴσαμε πενήντα μαθητές.
5. Μάλωσα μὲ τοὺς δικούς μου γιὰ σένα.
6. Δέκα ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῆς Πρώτης Τάξης πῆραν βραβεῖα.
7. Δουλεύω γιὰ τὰ παιδιὰ μου.
8. Κατὰ τὴ γνώμη μου αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό.
9. Ἡ ἀποθήκη εἶναι γεμάτη ἀπὸ ξύλα.
10. Μιὰ τσάντα ἀπὸ δέριμα.
11. Τὸ σπίτι πουλήθηκε γιὰ κομμάτι ψωμί.
12. Παρὰ τὴ θέλησή μου τὸ ἔκαμες.
13. Οἱ Ἕλληνες πολέμησαν τὸ 1821 μὲ τοὺς Τούρκους.
14. Γράψε ἐσὺ γιὰ μένα.
15. Ἔχω τοὺς φίλους μου γι' ἀδέρφια.
16. Τὰ σπίτια γκρεμίστηκαν ἀπ' τὸ σεισμό.
17. Ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάη ἀπ' τ' ἄδικο.
18. Μοῦ ἀρέσει περισσότερο νὰ παίζω παρὰ νὰ διαβάζω.
19. Κατάγομαι ἀπὸ τὴν Κρήτη.
20. Εἶπα τοῦ πατέρα (στὸν πατέρα) τὰ νέα σου.
21. Σοῦ μίλησα καθαρὰ (μίλησα σὲ σένα καθαρὰ).
22. Ἡ ἐμπιστοσύνη μου στὴ σοβαρότητά σου εἶναι μεγάλη.
23. Πάνω στὸ γραφεῖο μου ἔχω ἓνα μελανοδοχεῖο.

Ἐκανόνες:

Οἱ ἐμπρόθετοι προσδιορισμοὶ στὸ λόγο ἔχουν θέση:

1. Ἐπιρρηματικῶν προσδιορισμῶν καὶ φανερῶν ἔπως αὐτοί:

- α' Τόπο (παρδ. 1).
- β' Χρόνο (παρδ. 2).
- γ' Τρόπο (παρδ. 3).
- δ' Ποσὸ (παρδ. 4).

2. Ἀπλοῦ προσδιορισμοῦ:

- α' Αἰτίας (παρδ. 5).
- β' Τοῦ συνόλου (παρδ. 6).
- γ' Σκοποῦ (παρδ. 7).
- δ' Ἀναφορᾶς (παρδ. 8).
- ε' Περιεχομένου (παρδ. 9).
- ς' Ὑλης (παρδ. 10).

- ζ' Ἀξίας (παρδ. 11).
 η' Ἀντικατάστασης (παρδ. 14).
 θ' Ἀντίθεσης (παρδ. 12).

3. Ποιητικοῦ αἰτιοῦ: Οἱ προθέσεις μὲ καὶ ἀπὸ με
 αἰτιατικὴ κάνουν τὸ ποιητικὸ αἶτιο. (παρδ. 16). Βλέπε σχετικὸ κεφάλαιο.

4. Β'. ὁρου στή σύγκριση: Μὲ τίς προθέσεις παρὰ
 καὶ ἀπὸ ἐκφράζομε τὸ Β'. ὁρο στή σύγκριση (παρδ. 18). Βλέπε σχε-
 τικὸ κεφάλαιο.

5. Κατηγορουμένου: Οἱ προθέσεις κυρίως: γιὰ, μὲ,
 ἀπὸ με αἰτιατικὴ παίρνουν θέση κατηγορουμένου (παρδ. 15). Βλέπε
 σχετικὸ κεφάλαιο.

6. Ἀντικειμένου: Τὰ ρήματα ποὺ φανερώνουν καταγωγὴ,
 πρέλευση, χωρισμὸ, ἀρχή, διαφορά, ὁμοιότητα, φιλία, ἔχθρα, συναγωνι-
 σμὸ, προφύλαξη, ἀπαλλαγὴ, ἀπομάκρυνση κ.ἄ. παίρνουν γιὰ ἀντικείμενο
 ἐμπρόθετο προσδιορισμὸ (παρδ. 19, 13).

Σημείωση:

Στὰ ρήματα μὲ δυὸ ἀντικείμενα τὸ ἔμμεσο, πολλές φορές, μπορεῖ νὰ ἀντι-
 κατασταθῆ μὲ ἐμπρόθετο προσδιορισμὸ (παρδ. 20), ὅπως ἐπίσης καὶ τὸ ἀντι-
 κείμενο τῶν ρημάτων σὲ πτώση γενικὴ (παρδ. 21). Βλέπε σχετικὸ κεφάλαιο.

7. Συμπληρώματος σὲ ὀνόματα ἢ ἐπίθετα τῆς
 ἰδίας σημασίας μὲ τὰ ρήματα ποὺ ἀναφέραμε (παρδ. 22).

8. Συμπληρώματος σὲ ἐπιρρήματα κυρίως τοπικά.
 (Παρδ. 23).

Β'. Ποιῆς προθέσεις ἐκφράζουσι:

1. Χρόνος:

Ἀπὸ (ἀφετηρία). Π.χ.

Εἶμαι στὸ πόδι ἀπὸ τὰ χαράματα.

Γιὰ (διάρκεια). Π.χ.

Νοίκιασα τὸ σπίτι μου γιὰ ἓνα χρόνο.

Ὡς-ἴσα με (ὄριο, τέρμα). Π.χ.

Ἔδρεχε ὡς (ἴσα με) τὰ μεσάνυχτα.

Κατὰ (προσέγγιση, διάρκεια). Π.χ.

Κατὰ τὸ ἑράδῳ θὰ περάσω ἀπὸ τὸ σπίτι σου.
 Κατὰ τὴν τουρκοκρατία οἱ Ἕλληνες ὑπόφεραν πολλά.
 Μὲ (σύγχρονο, ἀμέσως, ὕστερα, ὄριο). Π.χ.
 Μὲ τὸ λάλημα τοῦ πετεινοῦ πετάχτηκα ἀπὸ τὸ κρεβάτι.
 Ἦ γιὰ γιὰ μου κοιμᾶται μὲ τίς κότες.
 Μὲ τὸν καιρὸ ἔλα θὰ διορθωθοῦν.
 Δουλεύω ὀχτῶ μὲ μία.
 Μετὰ (ὕστερα). Π.χ.
 Μετὰ τίς γιορτὲς θὰ ἐπισκευάσουμε τὸ σπίτι μας.
 Παρὰ (ἐναλλαγὴ). Π.χ.
 Μέρα παρὰ μέρα πηγαίνω στὸ γυμναστήριο.
 Σὲ (διάρκεια, ὕστερα ἀπὸ). Π.χ.
 Στὴ ἑβδομάδα πού πέρασε τὸν συνάντησα δυὸ φορές.
 Τὸ φόρεμα θὰ εἶναι ἔτοιμο σὲ τρεῖς μέρες.
 Πρὸς (προσέγγιση). Π.χ.
 Πρὸς τὸ τέλος τοῦ μηνὸς θὰ πᾶμε ἐκδρομῇ.

2. Τ ό π ο :

Ἄ π ὸ (ἀφετηρία, κοντά, διὰ μέσου). Π.χ.
 Ἐφυγα ἀπὸ τὸ σπίτι μου νωρίς.
 Πηγαίνοντας στὸ γραφεῖο, πέρασα ἀπὸ τὸ ταχυδρομεῖο.
 Γιὰ νὰ πάω ἀπὸ τὸ γραφεῖο μου στὴν τραπεζαρία, περνῶ ἀπὸ τὸ διάδρομο.
 Ἰ σ α μ ε, ὡ ς (τέρμα, ὄριο). Π.χ.
 Θ' ἀνεβῶ ἴσαμε (ὡς) τὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ.
 Κ α τ ᾶ (κατεύθυνση, κοντά). Π.χ.
 Πάω κατὰ τὴν πλατεία.
 Ἦ βροχὴ μᾶς ἔπιασε κατὰ τὸν Ἴσθμό.
 Σ ἐ (κατεύθυνση, τέρμα, περιοχὴ, κοντά, μεταξύ, μπροστά, ἐπάνω, κάτω, γύρω). Π.χ.
 Πηγαίνοντας στὸ θέατρο, στὴν Ὀμόνοια, κοντὰ στὸ σιντριβάνι, εἶδαμε πολλοὺς ἀνθρώπους μαζεμένους.
 Τὸ ἀεροπλάνο ἔφτασε στὴν Ἀθήνα στὶς 5 ἀκριβῶς.
 Στὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ ξεχωρίζει ἓνα διώροφο.
 Στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, στὸ κατώφλι, καθόταν ἡ μικρῇ.
 Καθίσαμε στὸ τραπέζι ὀχτῶ ἄτομα.
 Στὸν ἴσθιο τῶν δέντρων ξεκουράζονται οἱ διαβάτες.
 Ἐμπρόβαλε στὰ μάτια μου ὀλοκάθαρη ἡ πολιτεία.
 Π ρ ὸ ς (κατεύθυνση). Π.χ.
 Ὁ κόσμος ἔτρεχε πρὸς τὸ βουνό.

3. Τρόπος:
 Κατά. Π.χ.
 Κατά λάθος πήρα το βιβλίο σου.
 Μὲ (μαζί, συνοδεία, ὄργανο, συμφωνία, ἀνταλλαγή). Π.χ.
 Πηγαίνω μὲ τὸ Γιάννη στὴν ἴδια τάξη.
 Μὲ φωνές καὶ μὲ τραγούδια μπήκαν στὸ χορό.
 Γράφω μὲ τὸ μολύδι.
 Δουλεύει μὲ μεροκάματο.
 Ἄλλάζω σιτάρι μὲ λάδι.
 Σέ. Π.χ.
 Ἦρθε στὰ γρήγορα.
 Πληρώνομαι σὲ δεκαπενθήμερα.
 Πρὸς. Π.χ.
 Τὸ γράμμα σου τὸ διάβασα λέξη πρὸς λέξη.
4. Προσέγγιση ποσοῦ:
 Ἰσαμε, ὡς. Π.χ.
 Ἦτανε ἴσαμε (ὡς) δέκα ἄτομα.
5. Αἰτία:
 Ἀπό. Π.χ.
 Ἐπαγίασα ἀπὸ τὸ κρύο.
 Για. Π.χ.
 Κουράζομαι γιὰ σένα.
 Μέ. Π.χ.
 Ἀπογοητεύτηκα μὲ τὶς ἀνοησίες σου.
 Σέ. Π.χ.
 Πέθανα στήγκούραση.
6. Μέρος συνόλου.
 Ἀπό. (Διανομή, ἀφαίρεση, ἐξαίρεση, χωρισμό). Π.χ.
 Νὰ ἔρθη ἕνας ἀπὸ ἐσᾶς.
 Νὰ ἔχετε ἀπὸ δέκα θόλους ὁ καθένας.
 Δύο ἀπὸ ἕξι τέσσερα.
 Δὲν ξέρεις ἄλλο ἀπὸ τὸ παιχνίδι.
 Παρὰ (ἀφαίρεση). Π.χ.
 Ἡ ὥρα εἶναι δύο παρὰ πέντε.
 Χωρὶς (ἐλλείψη). Π.χ.
 Χωρὶς χρήματα δὲ γίνεται τίποτα.
7. Σκοπός:
 Για. Π.χ.

Ἦρθα μόνο για σένα.
Πολλοί θυσιάζονται για τὴν πατρίδα.
Σέ. Π.χ.
Μὲ ἔχουν καλέσει σὲ χορὸ.

8. Ἀναφορά :

Γιὰ. Π.χ.
Δὲν ἦταν σωστὸ αὐτὸ για τὸν πατέρα.
Κατὰ (συμφωνία, ἀναφορά).
Κατὰ τὴ γνώμη μου πρέπει νὰ φύγης.
Κατὰ τὰ ἄλλα εἶναι ἀξιαγάπητος.
Μέ. Π.χ.
Ἡ μανία σου μὲ τὰ γραμματόσημα εἶναι φοβερή.
Σέ. Π.χ.
Εἶσαι πολὺ γερός στὰ Μαθηματικά.
Ἀπό. Π.χ.
Ἀπὸ περιπέτειες πιά, ἄλλο καλό.

9. Περιεχόμενο :

Ἀπό. Π.χ.
Ἦταν μιὰ συντροφιά ἀπὸ 56 ἄτομα.
Μέ. Π.χ.
Ἔχω δέκα ράφια μὲ βιβλία.

10. Ὑλη :

Ἀπό. Π.χ.
Οἱ ἀρχαῖοι ἔφτιαναν ἀγάλματα ἢ ἀπὸ μάρμαρο ἢ ἀπὸ μπρούτζο.
Μέ. Π.χ.
«Ὁ ἔφηβος τοῦ Μαραθῶνα» εἶναι καμωμένος μὲ μπρούτζο.

11. Ἀξία :

Γιὰ. Π.χ.
Στὴν κατοχὴ πουλήθηκαν σημαντικὰ πράγματα για κομμάτι
ψωμί.

12. Ἀντικατάσταση :

Γιὰ. Π.χ.
Ὁ πατέρας σὲ φωνάζει. Πάω ἐγὼ για σένα.

13. Ἀντίτιμο :

Σέ. Π.χ.
Ποτήρια τρία στὸ δεκάριχο.

14. Ἀντίθεση :

Παρά. Π.χ.

Παρά τις αντιρρήσεις τοῦ πατέρα πήγα ἐκδρομὴ.

Γενικὴ παρατήρηση:

Οἱ ἐμπρόθετοι προσδιορισμοὶ μὲ τις παραπάνω σημασίες καὶ χρήσεις μπορεῖ νὰ χρησιμοποιοῦνται στὸ λόγο καὶ μεταφορικά. Π.χ. Στηρίζομαι στὴν καλωσύνη σου. Οἱ καλὲς πράξεις ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν ἀγάπη.

Ἡ πρόθεση σὲ, τίς πῶς πολλές φορές, βρίσκειται ἐνωμένη μὲ τὰ ἄρθρα. Π.χ. Πηγαίνω στὸ πάρκο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Στὰ κείμενα ποὺ ἀκολουθοῦν νὰ βρῆτε τοὺς ἐμπρόθετους προσδιορισμοὺς καὶ νὰ δηλώσετε τὴν χρῆση τους.

«Ἦταν ἐρημιὰ κείνη τὴ νύκτα στὴν παραλία. Εἶχε βρέξει τὸ πρωὶ καὶ εἶχε γίνει ὁ καιρὸς ὑγρὸς καὶ ψυχρὸς. Κάτι σύννεφα μαῦρα εἶχανε σταθῆ πέρα στὸν ὀρίζοντα καὶ φαινότανε σὰ νᾶτανε ἡ προφυλακὴ τοῦ χειμῶνα. Τὰ φῶτα τῆς πλατείας φωτίζανε μόνο τὸ ἄσπρο χῶμα τῆς. Οἱ καρτέλες, ποὺ ἄλλοτε σκεπάζανε τὴ γῆ σὲ μεγάλη ἀπόσταση, εἶχανε σαρωθῆ καὶ μόνο, σὲ μιὰ γωνιά, κοντὰ στοὺς τοίχους τοῦ μεγάλου καφενεῖου, εἶχανε μαζευτῆ λίγοι ἀπὸ τοὺς περιπατητὲς τῆς πλατείας. Πέρα στὸ μεγάλο δρόμο, ποὺ ἔφερνε στὴν πόλη, τὰ περισσότερα καταστήματα ἦτανε σκοτεινὰ καὶ μόνο σ' ἓνα ὑπῆρχε φῶς καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐρχόντανε φωνὲς ὀργάνου καὶ τραγούδια.

* Δὲν ἔκλαιε τὸν ἄνδρα τῆς μ' αὐτό, οὔτε τὰ δυὸ παιδιὰ ποὺ μαζί εἶχανε βρῆ τὸ θάνατο. Ἐκλαιε γιὰ μιὰ ἄλλη μεγάλη συμφορὰ καὶ μοιρολογοῦσε γιὰ κάποιον δικό της, ποὺ δὲν ἦταν δικός της».

(Δημ. Βουτυρά: «Ἡ μάννα τοῦ Γρίζα»)

«Τὸ περιθῶλι μὲ τὰ συντριβάνια τοῦ στῆ βροχῆ
θὰ τὸ βλέπεις μόνο ἀπὸ τὸ χαμηλὸ παράθυρο
πίσω ἀπὸ τὸ θολὸ τζάμι. Ἡ κάμαρά σου
θὰ φωτίζεται μόνο ἀπὸ τὴ φλόγα τοῦ τζακιοῦ
καὶ κάποτε, στίς μακρινὲς ἀστραπὲς θὰ φαίνονται
οἱ ρυτίδες τοῦ μετώπου σου, παλιέ μου φίλε».

(Σεφέρης: «Μυθιστόρημα»)

«Τὸ μυστικὸ δὲ σοῦ ἔνωσε κανεῖς, ψυχὴ φτωχὴ
τὸ φάντασμά σου ὅλοι εἶδαμε μονάχα, εἶδαν δυὸ χέρια
λευκὰ, χλωμὰ ν' ἀπλώνωνται θαρρεῖς σὲ προσευχὴ
πρὸς κάποια ἀπάνω ἀθώρητα χωμένα ἀδέρφια ἀστέρια».

(Χατζόπουλος: «Ἄπλοι τρόποι»)

Μέσ' ἀπὸ τὰ κάγκελα τ' ἀόρατα
 τῆς ἀπέραντῆς μας φυλακῆς,
 δὲν ἐδάσταξες στὸν πόνο τῆς Φυλῆς
 κι ἔπεσες σὰ δρῦς
 ἀπὸ τὰ χτυπήματα
 κάποιων μαύρων ξυλοκόπων
 στὸ σκοτάδι τῆς νυχτιᾶς τῆς τραγικῆς,
 δίχως νὰ προσμείνεις τὴν ἀχτίδα
 τῆς καινούργιας χαραυγῆς.

Κι ἔπεσες καθὼς ἀπὸ σεισμὸ
 πέφτει μιὰ μαρμάρινη κολόνα
 κάποιου παναρχαίου ναοῦ.
 Σὰ γὰρ, ὅπου χτυπιέται
 ἀπ' τὰ βόλια τῶν θαρδάρων.
 Σὰν τὸν Παρθενώνα,
 ἦρωα, ποιητὴ τοῦ Αἰῶνα.

(Σ. Σκίπη: «Στὸν Κωστή Παλαμᾶ»)

Β'. Νὰ συμπληρώσετε τὰ κενὰ στὶς παρακάτω προτάσεις:

1. Πηγαίνω (τόπο) μαζί
2. Διαβάξω (χρόνο) (χρόνο).
3. Ταξίδεψα (τόπο) (τρόπο).
4. Ἡ βιβλιοθήκη μου ἔχει (προσέγγιση ποσοῦ).
5. Τὸν βοήθησα (αἰτία).
7. Μερικοὶ (σύνολο) θὰ τιμωρηθοῦν.
8. Οἱ Ἕλληνες πολέμησαν (σκοπὸ).
9. (ἀναφορά) εἶναι ἐπιμελής.
10. Μιὰ δεξαμενὴ (περιεχόμενο).
11. Ἐνα βάζο (ὕλη).
12. Ἡ Κωνσταντινούπολη πολιορκήθηκε (ποιητικὸ αἶτιο)
 (χρόνο).
13. Ὁ Γιάννης εἶναι πιὸ ψηλὸς (σύγκριση).
14. Τὰ θρανία εἶναι (κατηγορούμενο).
15. Τὰ παιδιὰ μοιάζουν (ἀντικείμενο).
16. Τὸ μῖσος (συμπλήρωμα οὐσιαστικοῦ) εἶναι μεγάλο.
17. Πίσω (συμπλήρωμα ἐπιρρήματος) ἦταν ὁ κῆπος μας.

ΜΑΘΗΜΑ 27ο

Η ΣΥΓΚΡΙΣΗ

Παραδείγματα:

1. Ἡ τάξη μας εἶναι πῶς μικρὴ ἀπὸ τὴ δική σας.
2. Ἀγαπῶ πῶς πολὺ τὴ θάλασσα ἀπὸ τὸ βουνό.
3. Καλύτερα νὰ εἶσαι φτωχὸς καὶ τίμιος παρά πλούσιος καὶ ἄτιμος.
4. Καλύτερα πὺς πῆρα τὸ βιβλίον ἐγὼ παρά ἐσύ.
5. Τὰ λόγια του εἶναι πῶς πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του.
6. Ἐπισσότερο προσέχει τὸ μάθημα παρά τὸ διαβάζει.
7. Τὸ κλίμα εἶναι πῶς ὑγιεινὸ στὴν ἐξοχὴ παρά στὶς πολιτεῖες.
8. Βλέπω πῶς καλὰ κοντὰ παρά μακριά.
9. Σοῦ ἀρέσει τὸ φόρεμά μου; — Δὲν ἔχω δεῖ πῶς ὁμορφο.
10. Ἡ πρώτη τάξη ἔχει πῶς πολλοὺς μαθητὲς ἀπὸ τὴ δευτέρη (ἀπὸ τοὺς μαθητὲς πὺς ἔχει ἡ δευτέρη).

Ἐκάνοντας:

Συχνὰ στὸ λόγο ἔχομε σύγκριση μεταξὺ προσώπων, πραγμάτων ἢ καταστάσεων. Στὴ σύγκριση διακρίνομε δυὸ ὅρους, τὸν πρῶτον καὶ τὸ δευτέρον.

Ὁ πρῶτος ὅρος μπορεῖ νὰ εἶναι ὁποιοδὴποτε μέρος τοῦ λόγου καὶ σ' ὁποιαδήποτε μορφή (βλέπε παρδ.). Ὁ δευτέρος, ἂν συνδέεται μὲ τὸν πρῶτον μὲ τὴν πρόθεση ἀπὸ καὶ εἶναι καὶ αἱ δυὸ ὀνόματα ἢ ἀντωνυμίες, μπαίνει σὲ πτώση αἰτιατικῆ (παρδ. 1, 2, 5) ἢ ἂν ὁμοῦς συνδέεται μὲ τὴν πρόθεση παρά, ἐκφέρεται μὲ τὸν ἴδιον τρόπο πὺς ἐκφέρεται καὶ ὁ πρῶτος (παρδ. 3, 4, 6, 7, 8).

Σημείωση:

Ὁ δευτέρος ὅρος στὴ σύγκριση μπορεῖ νὰ παραλείπεται, ὅταν ἐννοεῖται. (παρδ. 9, 10).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Να βρῆτε στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν τοὺς 6' ὅρους τῆς σύγ-
κρισης καὶ νὰ δικαιολογήσετε τὸν τρόπο πού ἐκφέρονται.

« Ἀμάραντο τῆς δάφνης τὸ κλωνί
Καὶ τίποτ' ἱερώτερο στὸν κόσμον ἄλλο
Παρὰ νὰ βρῆ κανένας τὴ θανάη
Γράφοντας τ' ὄνομά του στὸ μεγάλο
Βιβλίο τῆς πατρίδας».

(Μ. Μαλακάση: «Σὲ νέο φίλο»)

« Ἄστρο τῆς αὐγῆς, ὅταν χαμήλωνες τὰ μάτια,
οἱ ὥρες ἦταν πιδ γλυκὲς ἀπὸ τὸ λάδι
πάνω στὴν πληγῆ, πιδ πρόσχαρες ἀπὸ τὸ κρῦο νερὸ
στὸν οὐρανίσκο, πιδ γαλήνιες ἀπὸ τὰ φτερά τοῦ κύκνου».

(Σεφέρη: «Μυθιστόρημα»)

« Μιὰ θύμηση γλιστράει στὸ νοῦ μου
πιδ φευγαλέα καὶ πιδ ἀχνή
κι ἀπὸ τὸ φάντασμα ἐνὸς κύκνου
σὲ μιὰ λίμνη βορινή».

(Οὐράνη: «Ἐαρινὸ»)

« Ἔτσι ἔλεγε ὁ Μάντης.....
παίρνουν τὰ μυαλά του ἀέρα
πιότερο ἀπ' ὅτι σ' ἄνθρωπο ταιριάζει».
(Σοφοκλέους: «Αἴας», Μετ. Γρυπάρη)

Β'. Νὰ συμπληρώσετε τοὺς ὅρους πού λείπουν.

1. Ἐγὼ εἶμαι πιδ μεγάλος
2. Μελετῶ παρὰ
3. Ἦρθες ἀργότερα
4. Καλύτερα νὰ μὲ φθοιοῦν
5. Τὸ νερὸ τῆς πηγῆς εἶναι ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ.
6. Τὸ ἀεροπλάνο τρέχει πιδ γρήγορα
7. Ἡ Καίτη γράφει ἀπὸ τῆ Μαρία.
8. Μοῦ ἀρέσει περισσότερο νὰ παρὰ

Γ'. Νὰ κάνετε συγκρίσεις μὲ τίς λέξεις:

1. Παίζω - διαβάζω.
2. Βουνό - λόφος.
3. Λιοντάρι - ἐλάφι.
4. Ἄλπει - Ὀλυμπος.
5. Ἀθήνα - Θεσσαλονίκη.

6. Πολιτεία - χωριό.
7. Ποταμός - ρυάκι.
8. Διάβασμα - περίπατος.
9. Σπίτι - σχολείο.
10. Κοιμάμαι - διασκεδάζω.

Δ'. Να αναγνωρίσετε στα κείμενα που ακολουθούν τους διάφορους προσδιορισμούς.

- Κάλλιο ένα και στο χέρι παρά δέκα και καρτέρι.
- Πιο πολύ ψωμί τρώγεται με το μέλι παρά με το ξύδι.
- Κάλλιο ένα φίλο παρά χίλια γρόσια.

(Παροιμίες)

«Μαθήτευσε λοιπόν ο Σωκράτης στους προσωκρατικούς. Αυτή του ή μαθητεία επιτρέπει στον Άριστοφάνη να τον παρουσιάσει στις «Νεφέλες» με κάποια αληθοφάνεια, σαν άνθρωπο που ασχολείται με τόση ζέση στην έρευνα της φυσικής. Δεν είναι όμως ο Σωκράτης από εκείνους που παραδίδονται στο βιβλίο που διαβάζουν, ή στο ρήτορα που ακούουν. Ακούμητος είναι μέσα του ένας Κέρβερος, ο έλεγχος. Και του δείχνει το κενό. Ο νους του Άναξαγόρα, δεν του λέγει τίποτε. Πέρα από τη φυσική εξήγηση, που δε μάς δίνει παρά μόνο τους όρους, ζητά την πραγματική αιτία, τον έσχατο λόγο.

(B. Τατάκη: «Επίκαιρα στοιχεία της Σωκρατικής πείρας»)

ΜΑΘΗΜΑ 28ο

ΟΙ ΠΤΩΣΕΙΣ

Α'. Όνομαστική

Παραδείγματα:

1. 'Ο καλός καιρός είναι ευχάριστος.
2. Τουριστικόν γραφείον «ὁ Ὀδυσσεύς».
3. Σὲ φιλῶ.—Ἡ μητέρα σου.
4. Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα.
5. Καβάλα πάει ὁ Χάροντας τὸ Διγενή στὸν Ἄδη.
6. Ναύπακτος, 15 Μαρτίου 1965.
7. Χθὲς σχόλασα δώδεκα ἡ ὥρα.
8. Χριστὸς καὶ Παναγία!

Κανόνες:

Ἡ ὀνομαστικὴ εἶναι κυρίως ἡ πτώση τοῦ ὑποκειμένου, τοῦ κατηγορουμένου καὶ τῶν ὁμοιόπτων προσδιορισμῶν τους (παρδ. 1). Χρησιμοποιεῖται ὁμως καὶ σὲ ἐπιγραφές (παρδ. 2), ὑπογραφές (παρδ. 3), τίτλους (παρδ. 4), σὰν ἐπιρρηματικὸς προσδιορισμὸς τρόπου (παρδ. 5), τόπου (παρδ. 6), χρόνου (παρδ. 7) καὶ σὰν ἐπιφώνηση (παρδ. 8). Βλέπε καὶ σχετικὰ κεφάλαια.

Β'. Γενική

Παραδείγματα:

1. Μοῦ μίλησε πολὺ αὐστηρά.
2. Ἡ φλυαρία τῶν παιδιῶν μὲ κούρασε.

3. Μου φαίνεται παράξενο πού δὲν ἤρθες. Ἐμένα μου φαίνεται παράξενο. Τοῦ πατέρα τοῦ φαίνεται παράξενο.
4. Τῆς Παναγίας θὰ ἔχουμε πανηγύρι.
5. Τοῦ κάκου περιμένεις.
6. Ὁ Γιάννης κάθισε πλάι του.
7. Ποτέ μου δὲν εἶπα φέματα.
8. Γειά σου.

Ἐκκλόννας:

Ἡ γενικὴ χρησιμοποιοεῖται:

α' Σὰν ἑτερόπλευτος προσδιορισμὸς (παρδ. 2).

Ἡ χρῆση αὐτὴ τῆς γενικῆς εἶναι ἡ πιὸ συνηθισμένη.

β' Σὰν ἀντικείμενο (παρδ. 1). Ἡ χρῆση αὐτὴ τῆς γενικῆς ἔχει περιοριστὴ σχεδὸν μόνο στοὺς ἐγκλιτικοὺς τύπους τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας ἐνικοῦ ἀριθμοῦ.

γ' Σὰ γενικὴ προσωπικὴ στὴν ἀπρόσωπη σύνταξη (παρδ. 3). Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἡ γενικὴ ἢ εἶναι μόνο δὲ ἐγκλιτικὸς τύπος τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας ἢ ἓνα ὄνομα πού ὀπωσδήποτε συνοδεύεται ἀπ' αὐτὴ. Τὸ ἴδιο συμβαίνει, ἀν στὴ θέσιν τοῦ ὀνόματος ἔχουμε καὶ τύπο τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας μὴ ἐγκλιτικῶ.

δ' Σὰν ἐπιρρηματικὸς προσδιορισμὸς χρόνου (παρδ. 4) καὶ τρόπου (παρδ. 5). Ἡ χρῆση αὐτὴ τῆς γενικῆς εἶναι σπάνια.

ε' Μαζὶ μὲ ἐπιρρήματα καὶ ἐπιφωνηματικὰς λέξεις (παρδ. 6, 7, 8).

Γ'. Αἰτιατικὴ

Παραδείγματα:

1. Κυττάζω τὴν ὁμορφὴ θάλασσα.
2. Μὰς φαίνεται παράξενο πού δὲν ἤρθες.
3. Κάθε καλοκαίρι πάω ἐξοχῆ.
4. Θὰ φύγω τὴν Κυριακὴ.
5. Κάνω ἐγγλέζικα ἀρκετὰ χρόνια.
6. Ἡ μητέρα πῆρε τὸ κοριτσάκι ἀγκαλιά.
7. Πληρώνομαι δέκα δραχμὲς τὸ κομμάτι.
8. Χθὲς ὁ πατέρας πῆγε ταξίδι.
9. Τὸν ἄθλιο! Γειά σας.
10. Κοντὰ σας μένει ἡ θεία μου.
11. Βλέπω ἓνα τραπέζι γεμάτο βιβλία.

Κανόνες:

1. Ἡ αἰτιατική εἶναι κυρίως ἡ πτώση τοῦ ἀντικειμένου καὶ τῶν ὁμοιοπτῶτων προσδιορισμῶν τοῦ (παρδ. 1).

2. Ἡ αἰτιατική χρησιμοποιεῖται καί:

α' Σὰν ἐπιρρηματικὸς προσδιορισμὸς τόπου (παρδ. 3), χρόνου (παρδ. 4), ποσοῦ (παρδ. 5) καὶ τρόπου (παρδ. 6).

β' Σὰν ἀπλὸς προσδιορισμὸς αἰτίας (παρδ. 7) καὶ σκοποῦ (παρδ. 8).

γ' Σὰν αἰτιατικὴ προσωπικὴ στὴν ἀπρόσωπη σύνταξη (παρδ. 2).

δ' Σὰν αἰτιατικὴ τοῦ περιεχομένου μὲ τὰ ἐπίθετα γεμάτος καὶ ὅλος (παρδ. 11).

ε' Σὲ ἐπιφωνηματικὰς ἐκφράσεις (παρδ. 9).

ς' Μὲ ἐπιρρήματα (παρδ. 10).

ζ' Μὲ προθέσεις στοὺς πρὸ πολλοὺς ἐμπρόθετους προσδιορισμούς.

Βλέπε καὶ σχετικὰ κεφάλαια.

Δ' Κλητική

Παραδείγματα:

1. Ἀγαπητὲ φίλε.
2. Μαρία, τέλειωσες;
3. Θεέ μου, βοήθησέ με!
4. Μαννούλα μου!
5. Τί λές, Καλλιρρόη, πηγαίνουμε;

Κανόνες:

Ἡ κλητικὴ εἶναι ἡ πτώση ποὺ χρησιμοποιοῦμε στὶς προσφωνήσεις, ἀναφωνήσεις καὶ ἐπικλήσεις (παρδ. 1-4).

Στὸ συνταχτικὸ τὴ λέμε κλητικὴ προσφώνηση καί, ὅταν θρῖσκειται στὴ μέσῃ τῆς φράσης, τὴ χωρίζομε μὲ κόμματα. (παρδ. 5).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νὰ δικαιολογήσετε τὴ χρῆση τῶν πτώσεων στὰ παρακάτω κείμενα:

«Μιά μέρα, κοντά στα σύνορα, φόρεσε τὰ ρούχα καὶ τὰ ὄπλα τοῦ πολέμου καὶ πρώτη φορά φανερώθηκε καπετάνιος στὰ παλληκάρια τοῦ ὁ Μίχης Ζέζας. Τοὺς κάλεσε καὶ τοὺς εἶπε λόγια ζεστά καὶ φωτεινά».

(Γ. Δραγούμη: «Ὁ θάνατος τοῦ παλληκαριοῦ»)

«Καὶ τίς περισσότερες φορές ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀντέχει στὸν πειρασμό, χαλαρώνει τὴν ἀγωνιστικότητά του καὶ ζῆ μέσα στὴ φαντασίωση μιᾶς ψευδοελευθερίας.

Τὸν περισσότερο καιρὸ ὁ ἄνθρωπος ὑποκύπτοντας ἀσυνείδητα σὲ κάθε λογῆς δουλεία χάνει τὸ ἀληθινὸ βίωμα τῆς ἐλευθερίας. Γι' αὐτὰ μόνο σὲ ἀγωνιστικὲς ἐποχές, ὅπως ἡ τωρινή, γίνεται ἔολετο νὰ ὑψωθοῦν τὰ ἀνθρώπινα μάτια στὴν ἐνατένιση τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας, ὅπως τὴν εἶδε καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ 21 καὶ τὴν ἐτραγούδησε μὲ τὸν μεγαλόστομο ὕμνο τοῦ Σολωμοῦ.

Κάτω ἀπὸ τὸν ἐπηρρασμὸ τῆς ἡ ἀνθρώπινη πολιτεία, πού ὁ λόγος τῆς ὑπαρξῆς τῆς εἶναι ἡ διασφάλιση τῆς ἐλευθερίας τῶν μελῶν τῆς, μεταμορφώθηκε σὲ σατανικὴ μηχανὴ καταδούλωσης».

(Κ. Γεωργούλη: «Τὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας»)

«Μπήκα μιὰ Κυριακὴ πρωτὶ, στὶς ἔντεκα, στὸ Καμπούκι, τὸ περίφημο γιαπωνέζικο θέατρο. Ὅταν ἐγῆκα, ὕστερα ἀπὸ ἕξη ὥρες πού κράτησε ἡ παράσταση, ἐνοιωθα πῶς ξυπνοῦσα ἀπὸ ἕνα χρωματισμένο ὄνειρο. Ἦταν πέντε ἡ ὥρα τὸ ἀπόγευμα καὶ μοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ καταλάβω πῶς κύλησε μὲ τόση ἀστραπὴ ὁ χρόνος.

* Ἔνα μεταξωτὸ ἀκριβὸ σάλι γεμάτο φανταχτερὰ χρώματα κυματίζει, σχεδὸν χορεῦει μόνο του πάνω στὸ νερὸ τῆς λίμνης».

(Μ. Ἀργυράκη: «Ὁ γύρος τοῦ κόσμου»)

«Γρήγορα τότε ἔτρεχε ν' ἀνεβῆ στὴ κάμαρα τοῦ παπποῦ, τὴ γεμάτη βιβλία.

* Ἡ γιαγιὰ ἦταν πάλι ὅλη ἀγάπη καὶ γλύκες μὲ τὴ νύφη τῆς, μόλις ἄκουσε πῶς εἶχε τόσα λεφτά.

* — Συχώρεσέ με, Θεέ μου, καὶ γεννηθῆτω τὸ θέλημά Σου!

* — Τί λές, μαμά; Δὲν καλοᾶκουσα, γιατί ζαλιστήκα λίγο ἀπὸ τὸ τράνταγμα τοῦ φορείου, ἔκανε ὁ Ἄντρεας.

— Μπά! Τίποτα, παιδί μου, ἔτσι κάποτε παρμιμῶ μοναχὴ. Τότε κοίταξε τὴ μητέρα του μὲ συμπόνια. Ἔνοιωσε πῶς ὑπέφερε πολὺ ἐξ αἰτίας του.

— Καυμένη μάννα! Εἶπε μονάχα».

(Λ. Νάκου: «Γῆ τῆς Βοιωτίας»)

«Καὶ τὸ δρᾶμα αὐτῶν τῶν ποιημάτων ἔχει ἕνα μεγάλο προσόν, τὴν καθολικότητα. Δὲν εἶναι τὸ δρᾶμα ἐνὸς ἀτομικοῦ «ἥρωα», παρὰ ὀλάκερης τῆς ἀνθρωπότητας. Εἶναι ἡ ματαιότητα καὶ ἡ ἀνελέγη φθορὰ ὄλων τῶν πραγμάτων τοῦ φυσικοῦ, τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Ὅσο

ἡ ἀνθρωπότητα θ' ἀντικρύζει κουρασμένη καὶ χωρὶς ὁδηγὸς τῆς τὸ φωτισμένο πνεῦμα, τὴν ἀντίσταση καὶ τὴν κακία τῆς Πράξης, θὰ κατέχεται πάντα ἀπὸ τὸ φόβο τῆς φθορᾶς, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν παράλυση τῆς θέλησης. Ἔτσι ὁ Καβάφης ἀποτείνεται στοὺς νικημένους τῆς ζωῆς. Κι ἡ ψυχολογία τῶν νικημένων στὰ χρόνια τῆς παρακμῆς ἔχει τὴν ἀναμφισβήτητη καθολικότητα».

(Κ. Βάρναλη: «Ἀνθρωποι»)

«Ἔ! πόσο ἦταν πένθιμος κι ἀγριωπὸς ὁ τόπος.

Τὶς μέρες, μόνη συντροφιά τὸ πέταγμα ἑνὸς γλάρου
τὶς νύχτες ὁ ἀδιάκοπος ὁ ρόχθος τῶν κυμάτων».

* (Οὐράνη: «Φθινόπωρο ἐξορίας»)

«Ἄ! τί θυμάρι δυνατὸ ἢ ἀνασαιμιά του!

Τὶ χάρτης περιφάνειας τὸ γυμνὸ του στῆθος,
ὅπου ξεσποῦσαν λευτεριὰ καὶ θάλασσα!....

* Ἦλιε, δὲν ἦσαν ὁ παντοτεινός;

Πουλί, δὲν ἦσαν ἡ στιγμὴ χαρᾶς ποὺ δὲν καθίζει;

Λάμψη, δὲν ἦσαν ἡ ἀφοβία τοῦ σύμφεου;

Κ' ἐσύ, περβόλι, ὠδεῖτο τῶν λουλουδιῶν,

κ' ἐσύ, ρίζα σγουρή, φλογέρα τῆς μαγνολίας!».

(Ὁδ. Ἐλύτη: «Ἄσμα ἠρωϊκὸ καὶ πένθιμο γιὰ τὸν χαμένο ἀνθυπολοχαγὸ τῆς Ἀλβανίας»).

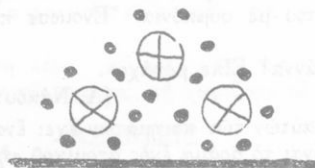
«Φεύγεις πάνου στὴν ἀνοιξη, γιέ μου, καλέ μου,

Ἄνοιξή μου γλυκιά, γυρισμὸ ποὺ δὲν ἔχεις!

Ἡ ὁμορφιά σου βασίλεψε κίτρινη, γιέ μου,

δὲ μιλάς, δὲν κοιτᾶς πῶς μαδιέμαι, γλυκέ μου!»

(Κ. Βάρναλη: «Ἡ Μάνα τοῦ Χριστοῦ»)

ΜΑΘΗΜΑ 29ο

ΤΟ ΚΟΜΜΑ ΣΤΗ ΣΥΝΘΕΤΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΕΝΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Παραδείγματα:

1. Ἡ Μαρία, ἡ Σοφία, ἡ Ἐλένη καὶ ἡ Ρόζα μελετοῦν.
2. Ἡ Μαρία εἶναι ὑπάκουη, ἐπιμελής, εὐγενική καὶ ὀμορφώ.
3. Ὁ κηπουρὸς ποτίζει τὰ δέντρα, τὰ λουλούδια, τὰ λαχανικά.
4. Ὁ καλὸς, ἐργατικὸς καὶ τίμος ἄνθρωπος ἀμείβεται.
5. Ἔχω ἓνα καλάθι σύκα, σταφύλια καὶ ἀχλάδια.
6. Ἡ νύχτα ἀπλώθηκε σιγαλά, ἀθόρυβα, ἀπαλά.
8. Γελώντας, τραγουδώντας καὶ χορεύοντας ὑποδεχτήκαμε τὸν καινούργιο χρόνο.
9. Πάω συχνὰ στὴ θάλασσα γιὰ περίπατο, γιὰ μπάνιο, γιὰ καθαρὸ ἀέρα.
10. Τὸν ξάδερφό μου, τὸ Δημήτρη, τὸν εἶδα χτές.
11. Ὁ Γιάννης, ὁ συμμαθητής μου, μελετᾷ πολὺ.
12. Ἡ Καίτη, χλωμὴ καὶ ντροπιασιμένη, δὲν ἀπάντησε.
13. Μπήκε μέσα στὰ νερά, τὰ καταγάλανα, καὶ κολύπησε πολλή ὥρα.
14. Αὔριο, Κυριακή, θὰ φύγω.
15. Τὴν ἄλλη ἐβδομάδα, στὶς 16 τοῦ μήνα, θὰ φύγω.
16. Γιῶργο, μοῦ δίνεις, σὲ παρακαλῶ, τὸ μολύδι σου;
17. Πές μου, Κώστα, τί ξέρεις.

Κανόνες:

1. Χωρίζονται μὲ κόμματα μεταξύ τους οἱ ὅμοιοι συντακτικοὶ ὅροι (ὑποκείμενα, κατηγορούμενα, ἀντικείμενα, προσδιορισμοί), ὅταν δὲν ἐνώνονται μὲ συμπλεκτικὸ ἢ διαχωριστικὸ σύνδεσμο (παρδ. 1-9).
2. Μπαίνουν ἀνάμεσα σὲ κόμματα ἡ παράθεση, ἡ ἐπε-

ξήγηση και γενικά κάθε προσδιορισμός, λέξη ή φράση, που έχει έπεξηγηματική ή παραθετική έννοια (παρδ. 10-16).

3. Η κλητική πτώση χωρίζεται με κόμμα και, αν βρισκείται στο μέσο της φράσης, μπαίνει ανάμεσα σε κόμματα (παρδ. 16, 17).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Να δικαιολογήσετε όλα τα κόμματα που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο:

«Όσο, κόρη μου, για τους παλιούς που είπες τί κάνανε και γιατί δεν καλύτερέψανε τη ζωή του λαού, θα σ' απαντήσω άμέσως, δίχως καθόλου, πιστέψέ με, να θέλω να τους δικαιολογήσω.... Οι παλιοί, κυρά μου, οι παππούληδες μας τουλάχιστον, κάνανε ότι μπορούσαν για τον τόπο τουτον. Όλοι πολεμήσανε στο μεγάλο άγώνα. Όλοι δώσανε, τι μπορούσαν. Έμᾶς, ή δικιά μας φαμιλιά, έδωσε δλη της την περιουσία στην επανάσταση και, βλέπεις, τώρα μείναμε δίχως δεκάρα. Το πλατάνι της πλατείας, αν μπορούσε να μιλήση, θα έλεγε πολλά. Κάθε άρχοντας και ένα κλαδί. Από κει τους κρεμοῦσαν τότε στην επανάσταση. Και ο παππούλης ο δικός μου πέθανε με μαρτύρια στις φυλακές, στα Γιάννενα. Και όλα αυτά, Έθελ, γίνηκαν για να ζήσουμε έμεις ελεύθεροι, για να ξεσκληθώθη τουτο το κοιμάτι της γής. Κληρονομιά μεγάλη μᾶς άφησαν Έθελ, οι πρόγονοί μας... Μᾶς άφησαν τη Λευτεριά».

(Λιλίκας Νάκου: «Γή της Βοιωτίας»)

Β'. Να θέατε τα κόμματα που λείπουν στο παρακάτω κείμενο:

«Τώρα ή χαράδρα άρχιζε να βροντάη από τις εκρήξεις ν' αντιουίξη και οι βολές αυτές μπρός πίσω δεξιά ζερβά έκοθαν με μπαλταδιές τους δράχους γέμισαν τα πάντα άστραπές φλόγες και καπνό. Τα βλήματα έρχονταν από παντού διασταυρώνονταν. Οι έχθροι είδανε πώς είναι χαμένοι. Τότε έβαλαν τη φωνή παλάδωσαν. Έτρεχαν δώθε κειθε πέταγαν τα όπλα τους σήκωναν ψηλά τα χέρια κουτρουβαλούσαν ούρλιαζαν το ήθικό τους είχε σπάσει. Μερικοί άντιστέκονταν άλλοι όμως έγνεφαν με τα μαντήλια τους να παραδοθούν να γλυτώσουν».

(Αγγ. Τερζάκη: «Έλληνική Έποποιία 1940—1941»)

«Πλάι μου τα χόρτα είχανε ξαπλωμένη τη λαμπρή τους πρασινάδα μισοδρεμένα από την πρωινή δροσιά σαν καμαρωμένα μέσα στο ζωηρό τους το χρώμα όλα τους φορούσανε τη στολή τους διαμάντια σμαράγδια και μαργαριτάρια. Το χορτάρι χρυσολούδα κεντημένο έμοιαζε υφασμα ζωντανό. Άνοιγανε τα τριαντάφυλλα τα κόκκινά τους φύλλα. Τ' αγιόκλημα ή άλιφασιά οι σπαρτιές περεχύνανε την καρδιά με τη μυρωδιά τους. Φυσούσε άγέρι σιγαλό παρέχει σε μιὰ κοιλάδα κουνιόντανε τα στά-

για αγάλια γάλια και κάνανε την κυματιστή τους την κουβέντα' έσκυβε
τό ένα πρὸς τᾶλλο σὰ νὰ χαιρετιόντανε.

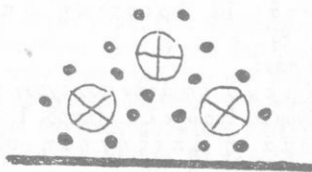
* Καθόμωνα ἤσυχος δίχως φροντίδα δίχως καμιὰ συλλογή. Γαλήνη
γινότανε ἡ ψυχὴ μου. Μ' ἔλη μου τὴ δύναμη τέντωνα τὰ στήθια μου γιὰ
νὰ τὰ γεμίση ζωή. Χαιρόμωνα και γὼ τὴν ἀνοιξη τὴ φύση τὸν κόσμο.
Ἦ εὐτυχία τί εἶναι; Μιά ἐνέργεια τίποτις ἄλλο. Ἐνεργούσανε εἰς τρι-
γύρω μου και μέσα μου τὰ δέντρα γιὰ νὰ λουλουδιάσουνε ἡ καρδιά μου
γιὰ νὰ καταλάβῃ ἀκόμη καλύτερα τὴ γλύκα τὴν ὁμορφιά τῆς ζήτησης.
"Ἀκουγα τὴ φύση και τραγουδοῦσε κοντὰ κοντὰ στάφια μου τὸ παντο-
τινὸ τῆς τὸ τραγούδι πὺ κάθε χρόνο τὸ ξαναλέει τὸ τραγούδι τῆς ζωῆς
και τῆς ἀγάπης. "Ἐβλεπα τὴν ὁμορφὴ θεά πὺ εἶχα μπροστά μου ἀπὸ
πάνω μου τὸν οὐρανὸ μὲ τὴ φεγγαβολιά του πλάι μου κάμπους και πρα-
σινάδα κι ἔξαφνα πιδ κάτω ἄμα σήκωνα τὰ μάτια ἀπέραντη θάλασσα
μὲ τὰ κύματά τῆς τὰ σμαραγδένια θάλασσα γελαστὴ ἄσπρους ἀφρούς
στολισμένη».

(Ψυχάρη: «Τὸ ταξίδι μου»)

«Δὲν συμμετέχουν μονάχα οἱ ἄγγελοι στὴ μυσταγωγία τῆς θείας
Λειτουργίας: Συμμετέχουν κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὴν ἀνάμνηση και οἱ
νεκροὶ μας ὅπου κι ἂν θρίσκονται δεμένοι και ἐκεῖνοι πνευματικὰ μὲ τὴν
ἐκκλησία βαπτισμένοι στ' ὄνομα τοῦ Πατρὸς και τοῦ Υἱοῦ και τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος κηδευμένοι μὲ τὴν εὐλογία τῆς ἐκκλησίας ψυχές πὺ θὰ ξανα-
συναντήσουμε στὴν ἄλλη ζωή.

Οἱ νεκροὶ αὐτοὶ πλοῦτος ἀτίμητος και πολυδύναμος γιὰ τὸν πνευμα-
τικὸ κόσμον εἶναι γιὰ τοὺς περισσότερους ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας χα-
μένοι τελειωτικὰ ἀμετάκλητα».

(Κ. Τσιρόπουλου: «Μυστικὸς Δεῖπνος»)

ΜΑΘΗΜΑ 30^ο

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Ειδικές

Παραδείγματα:

1. Δὲ μοῦ εἶπες πὼς θὰ ἐρχόσουνα;
2. Δὲν κατάλαβα πὼς ἦταν τόσο ἀσχημο αὐτὸ ποὺ εἶπα.
3. Μοῦ φαίνεται πὼς θὰ θρέξῃ.
4. Ἡ γνώμη μου, πὼς ἔφταιγες, δὲν ἦταν σωστή.
5. Ἔμαθα τὴν καλὴ εἶδηση πὼς προβιβάστηκες.
6. Εἶναι κρίμα ποὺ δὲν ἦρθες μαζί μας.
7. Ἐλπίζω νὰ ἔχουν τελειώσει πιά.
8. Πρόσεξες κάτι, ὅτι ἔφυγε μόλις μᾶς εἶδε;

Κανόνες:

Οἱ εἰδικές προτάσεις:

Α'. Εἰσάγονται μὲ τοὺς εἰδικούς συνδέσμους *ὅτι*, *πὼς*, *ποὺ* καὶ *μέ τὸ νὰ* (παρδ. 1-8).

Β'. Ἐκφέρονται μὲ ὀριστικὴ ὀποριουδήποτε *χρόνου* (παρδ. 1-8).

Γ'. Χρησιμεύουν σάν:

α' Ἀντικείμενο ρημάτων ποὺ ἔχουν τὴ σημασία τοῦ λέγω. *δείχνω*, *νομίζω*, *αἰσθάνομαι*, *ξέρω* κ.λ.π. (παρδ. 1, 2).

β' Σμπλήρωμα ἢ ἐπεξήγηση σὲ λέξεις μὲ τὴ σημασία τῶν πάνω ρημάτων (παρδ. 4, 5).

γ' Ὑποκείμενο στὴν ἀπρόσωπη ἐκφραση (παρδ. 3, 6).

δ' Ἐπεξήγηση στὸ οὐδέτερο τῆς δειχτικῆς ἀντωνυμίας (τοῦτο, αὐτό, ἐκεῖνο) καὶ τῆς ὀριστικῆς (κάτι). Παρδ. 8.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Να βρῆτε στὰ κείμενα πού ακολουθοῦν τίς εἰδικές προτάσεις και νά τίς ἀναγνωρίσετε.

«Κάποτε τούς ἔλεγε λίγα λόγια ὁ Παῦλος, πού τούς ἐγκαρδίωναν πάντα. Μερικοί τοῦ ἀποκρίθηκαν μιὰ φορά πώς τὰ θάσανά τους δὲν τοὺς πειράζουν, μόνο συλλογίζονται αὐτόν.

* Μόλις ξύπνησε ὁ ἀρχηγός, τοῦ εἶπαν πώς ἔνα ἀπὸ τὰ καλά παιδιὰ του ἔλειπε.

* Βλέπει πώς οἱ ἄντρες του ἀρχίζουν νὰ κουράζονται.

* Κανένα ἐμπόδιο, καμιὰ δυσκολία δὲν ἄφησαν πού νὰ μὴν ἔστησαν κατάντικρυ στή θέληση τοῦ Παύλου, ἐκείνοι πού κατάλαβαν τάχα και πείστηκαν πώς ἦταν ἀνάγκη και μποροῦσε νὰ γίνη κάτι».

(Γ. Δραγούμη: «Ὁ θάνατος τοῦ παλληκαριοῦ»)

«Και οἱ Πλαταιεῖς, μόλις κατάλαβαν πώς εἶναι μέσα οἱ Θηβαῖοι: και πώς ἡ πολιτεία τους εἶχε παρθεῖ αἰφνιδιαστικά, φοβήθηκαν, και νομίζοντας πώς εἶχαν ἔρθει πολὺ περισσότεροι. (γιατὶ δὲν ἔβλεπαν πόσοι ἦταν μέσα στή νύχτα), τὸ πήραν ἀπόφαση κ' ἔκλεισαν συνθήκη κι' ἀφοῦ δέχτηκαν τίς προτάσεις, κάθησαν ἡσυχιοι, ἀφοῦ ἄλλωστε οἱ Θηβαῖοι δὲ χρησιμοποίησαν ὅλα πρὸς κανένα. Ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο, ἐνῶ διαπραγματεύονταν τὴ σύμβαση, κατάλαβαν πώς οἱ Θηβαῖοι δὲν ἦταν πολλοί, και πίστεψαν πώς, ἂν τοὺς ἐπιτεθοῦν, θὰ τοὺς νικήσουν εὐκολα' γιατί, ὁ λαὸς τῆς Πλάταιας δὲν ἤθελε ν' ἀποστατήσῃ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀποφασίσανε λοιπὸν πώς ἔπρεπε νὰ τὸ ἐπιχειρήσουν».

(«Θουκυδίδου Ἱστορία», Μετ. Ἐ. Λαμπρῆ)

«Τὸ ὅτι ἡ ἀξία ἔρχεται σ' ἕνα πράγμα και τὸ κάνει ἀγαθὸ ἀποδειχεται ἀπὸ τοῦτο: Ὅτι μποροῦν πολλὲς ἀξίες νὰ ἐπισκεφτοῦν ἕνα ἀγαθὸ και ἄλλες νὰ τοῦ μείνουν, ἄλλες νὰ τὸ ἐγκαταλείφουν.

* Ἐνῶ κυλάει ἥρεμα τὸ ποτάμι τῆς ζωῆς ἐνὸς ἀνθρώπου, αἴφνης ἕνα ρῆγμα ἀνοίγει μέσα στὴν ἠθική του συνείδηση, ἕνα ρῆγμα πού δίνει τὴν ἐγκτύπωση μιᾶς φοβερῆς και ἀδυσώπητης σύγκρουσης. Συγκρούονται: δύο χρέη, δύο ὑποχρεώσεις, δύο καθήκοντα. Και γιὰ μιὰ στιγμή, βλέπει: ὅτι, ἐνῶ νόμιζε ὅτι πατοῦσε σ' ἕνα πάρα πολὺ ἀσφαλὲς ἔδαφος, τὸ ἔδαφος τοῦτο ἀρχίζει τώρα νὰ ὑποχωρεῖ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του.

Μπῆτε στή θέση, λόγου χάρη, ἐνὸς κυβερνήτη πολιτείας στὸν ὁποῖον ἀναφέρεται ἀπὸ τὰ ὑπεύθυνα ὄργανά του ὅτι ἕνας σοφὸς περιωπῆς δὲν θέλει ν' ἀποκαλύψῃ στὴν κυβέρνησή του μιὰ πολὺ σημαντικὴ ἐφεύρεσή του, γιατί πιστεύει ὅτι μὲ τὴν ἐφεύρεση αὐτὴ ἡ πατρίδα του θὰ γίνῃ ἰσως πανίσχυρη, ἀλλὰ τοῦτο θὰ εἶναι ἀσφαλὲς ἐπιζήμιο γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Δὲν σὰς λέγω ἀπίθανα γεγονότα: θὰ πληροφορηθήκατε ὅτι σὲ ἄλλες χῶρες ἔχουν συμβῆ παρόμοια περιστατικά».

(Ἐ. Παπανούτσου: «Ἡ ἠθική συνείδηση»)

«Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι πὼς θὰ πεθάνουμε κάποτε. Τὸ ζήτημα, τὸ μεγάλο ζήτημα, εἶναι πὼς δὲν προφταίνομε, ὅσο ζοῦμε, νὰ χρησιμοποιήσομε καὶ νὰ χαροῦμε οὔτε τὸ ἓνα δέκατο ἀπὸ τὶς ἐμπνεύσεις μας τῆς κάθε καινούργιας μέρας».

(Γ. Θεοτοκά: «Ἀργῶ»)

«Ἄμα ἔφτασε στὸ βασιλεῖα Δαρεῖο ἡ εἰδηση πὼς οἱ Σάρδεις εἶχανε κυριευθῆ καὶ κατήκανε ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἴωνες, καὶ πὼς αἴτιος τοῦ κακοῦ ἦτανε ὁ Μιλήσιος Ἀρισταγόρας, λένε πὼς γιὰ τοὺς Ἴωνες δὲ φρόντισε καθόλου, βέβαιος πὼς αὐτοὶ δὲ θὰ μένανε ἀτιμώρητοι γιὰ τὴν ἀποστασία τους, ἀλλὰ ρώτησε ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι.

(Ἡροδότου: «Οἱ Περσικοὶ Πόλεμοι» — Μετ. Γ. Βλαχογιάννη — Κ. Κοσιᾶ)

«Κι ὅπως κρατοῦσα τὴν πνοή μου,
ἄκουσα μέσ' στὴν ἡσυχία
ν' ἀναστενάξῃ ἓνα ρόδο
σὰ λιγωμένο ἀπὸ εὐτυχία».

(Κ. Οὐράνη: «Ἐαρινὸ»)

«Τώρα ἄφηνε τὰ περιττὰ τὰ λόγια
καὶ μὴν καθίσης νὰ μοῦ λές πὼς εἶναι
ἡ μάνα μας σκληρὴ καὶ μήτε πὼς
ὁ Αἴγιστος τ' ἀγαθὰ τὰ πατρικά μας ρημάζει
* Ὅσο γιὰ ἐδῶ, πιστεύω — καὶ πὼς ὄχι;—
νᾶχης ἀκούσει πὼς ἀπ' τὸ παλάτι
ὁ Αἴγιστος λείπει κι ἡ μητέρα μόνη
δρίσκεται μέσα».

(Σοφοκλέους: «Ἡλέκτρα», Μετ. Γρυπάρη)

Β'. Νὰ βάλετε τὶς εἰδικὲς προτάσεις πού λείπουν:

1. Ἐέρω
2. Ὁ καθηγητῆς εἶπε
3. Εἶναι πιθανόν
4. Ἔχω τὴ γνώμη
5. Δὲν κρυώνω, μόνο
6. Ἄκουσα καὶ τοῦτο
7. Λένε
8. Ἐαφνικὰ ἔνοιωσα
9. Ἡ ἐλπίδα
10. Ἡ χθεσινὴ ὁμολογία του δείχνει

ΜΑΘΗΜΑ 31ο

2. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Παραδείγματα:

1. Δὲ διάβασα, γιατί ἤμουν ἄρρωστος.
2. Δὲν ἤρθα στὸ θέατρο, ἐπειδὴ εἶχα δουλειά.
3. Ἐφ'ὅσον νομίζεις πὼς εἶναι σωστό, κάμε το.
4. Μιὰ καὶ εἶχα τελειώσει τὰ μαθήματά μου, ἄκουγα μουσική.
5. Γιὰ νὰ τρέχης τόσο γρήγορα, ἔπεςες καὶ χτύπησες.

Κανόνες:

Αἰτιολογικὲς λέγονται οἱ προτάσεις ποὺ αἰτιολογοῦν μιὰ πράξη, κατάσταση ἢ πάθημα.

Εἰσάγονται μὲ τοὺς αἰτιολογικοὺς συνδέσμους (γιατί, ἐπειδὴ, ἀφοῦ, τί) ἢ μὲ ἄλλες αἰτιολογικὲς λέξεις (πού, μιὰ πού, γιὰ νὰ κ.λ.π.).

Ἐκφέρονται μὲ ὀριστικὴ (παρδ. 1-4) καί, μόνο δταν εἰσάγονται μὲ τὸ γιὰ νὰ, ἐκφέρονται μὲ ὑποταχτικὴ (παρδ. 5).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νὰ ἐρῆτε στὰ κείμενα ποὺ ἀκολουθοῦν τίς αἰτιολογικὲς προτάσεις καὶ νὰ τίς ἀναγνωρίσετε.

«Ἄς ἀνεβῶ ἐκεῖ πάνω, εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου, μπορεῖ νὰ βρῶ πιὸ καθαρὸν ἀέρα. Καὶ εἶχα δίκιο, γιατί ὁ ἀέρας τοῦ ὀλόανθου κήπου, ὅσο περισσότερο τὸν ἀνέπνεα, τόσο καὶ περισσότερο μὲ λίγωνε. Ἀνέβηκα λοιπὸν σιγά-σιγά τὰ σκαλοπάτια, ποὺ ἦσαν καμὶ εἰκοσαριά, γιατί τὸ παλάτι ἦτανε ψηλὸ καὶ ἐρέθηκα σ' ἓνα ἄλλο δῶμα.

* Καταλαβαίνω μέσα στὰ μάτια σου τὴν ἐκπληξή σου, ποὺ μὲ βλέπεις τέτοιανῶρα ἀνεβασμένη στὸ δῶμα».

(Πολ. Δημητρακόπουλου: «Ἡ Ἀρετούσα»)

«Είναι κάτι τι τέλει, ύψηλό και τόσο ωραίο, πού μόνο τὸ θορινὸ παράθυρο μπορεῖ νὰ σοῦ χαρίσει. Γι' αὐτὸ τὸ ἀγαπῶ ἐγώ, τὸ λατρεύω..... Εἶναι ἀνοησία ἔστω, ἀλλὰ τί νὰ σοῦ κάμω, ἀφοῦ αὐτὴ εἶναι ἡ ἔντυπώσή μου, μόνο στὸ σκληρὸ βοριά ἀισθάνομαι τὸ γλυκὸ καταφύγιο τῆς στέγης τοῦ δωματίου.

* Καὶ λέγοντας αὐτά, ὁ Παπα-Ζήσιμος σηκώθηκε, γιατί εἶχε σκοτεινιάσει πιά στὸ περιβόλι καὶ δὲν ξεχώριζε τὰ γράμματα τοῦ βιβλίου του».

(Ξενοπούλος)

«Ἄν λοιπὸν δὲν παραδεχτήτε ἀμέσως τὴ συμφωνία, τώρα πού οἱ προτάσεις τῆς συμφωνίας σᾶς εἶναι ὑπερβολικὰ ὠφέλιμες, φοδοῦμαι, γιατί σεῖς περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς συμμάχους ζῆτε πιδ κοντὰ στὸν κίνδυνο, καὶ μόνοι ἐσεῖς ὑποφέρετε κάθε ζημία, ἀφοῦ κατοικεῖτε χώρα πού εἶναι πέρασμα μοναδικὸ (ἀνάμεσα στὴν Ἀσία καὶ τὴν Εὐρώπη). Ἐλάτε, ἀκούσατε τὴ γνώμη μου, γιατί ἀξίζει καὶ πολὺ».

(Ἡροδότου: «Οἱ Περσικοὶ πόλεμοι», Μετ. Γ. Βλαχογιάννη—Κ. Κοσμᾶ)

«Μὰ πάλε δὲν τοὺς γλίτωσε κι ἂν τὸ ποθοῦσε ἐκείνους,

τί ἀπὸ δική τους χάθηκαν οἱ κούφιοι ἀμυαλωσύνη.

* Καὶ τώρα ἐγὼ πρὸς τὸ γοργὸ καράβι κατεβαίνω

τί στενοχώρια θάπιασε μεγάλη τοὺς συντρόφους.

* Μιάς καὶ ρωτᾶς μου, ὦ ξένε, αὐτὰ καὶ θές νὰ τὰ κατέχης πλούσιο καὶ τιμημένο αὐτὸ τὸ σπίτι πρέπει νάταν».

(Ὅμηρου «Ὀδύσεια» — Μετ. Ἐφταλιώτη)

Β'. Νὰ βρῆτε στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν τίς εἰδικές καὶ αἰτιολογικές προτάσεις.

«Θυμότανε τὰ λόγια τῆς γυναίκας του καὶ μετανοοῦσε πού δὲν τὴν ἄκουσε. Ἴσως ἡ ἁμαρτία νὰ δουλέψῃ μέρα ἐξαιρέσιμη, γιατί ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι κάποια δουλειὰ πῆγαινε νὰ κάνει, τοῦφερε στὸ δρόμο τὸ Μόχογλου νὰ τὸν τιμωρήσει.

* Θὰ πάω νὰ δῶ ἂν εἶναι καιρὸς γιὰ διπλοσκάψισμα.

—Ὁ Θεὸς μαζί σου, μιὰ πού δὲ μ' ἀκούς. Λές πὼς δὲ θὰ δουλέψεις; μὰ μπορεῖς τοῦ λόγου σου νὰ πᾶς στὰ γονικά σου καὶ νὰ μὴν κάμης καμιὰ δουλειὰ καὶ Λαμπρὴ νᾶναι!

—Μὰ σοῦ τῆπα δά! Σοῦ τῆπα πὼς δὲ θὰ δουλέψω. Πόσες φορὲς πρέπει νὰ σοῦ τὸ πῶ;

—Ἐγὼ ἔπρεπε νὰ σοῦ τὸ πῶ, γιατί ἔναι βαριά σκόλη».

(Κονδυλάκη: «Κακὸ συναπάντημα»)

«Δὲν ὑπάρχει ἄλλωστε ἀμφιβολία ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες δίχως καμιὰν ἀπολύτως ἐξαιρέση ἔβλεπαν τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσεια ἔργα ἐνιαῖα. Ἀκόμα μάθαμε στὸ μεταξὺ ὅτι ἡ γραφὴ ἦταν γνωστὴ στοὺς Ἑλληνες ἀρχετοῦς αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὸν Ὅμηρο· ἂν ὁ ποιητὴς δὲν τὴν ἀνα-

φέρει, αυτό δὲ θὰ πεί πὼς δὲν τὴν ξέρει· μιά καὶ ἱστοροῦσε ὁμως τὰ κα-
τορθώματα μιᾶς πανάρχαιης μυθικῆς ἐποχῆς τῆς πατρίδας του, εἶναι
φανερὸ πὼς δὲ θέλησε νὰ κάνει τὸν ἀναχρονισμό νὰ θάζει τοὺς ἥρωές
του νὰ γράφουν. Καὶ ἄσχετα ὁμως μὲ αὐτό, νεώτερες ἔρευνες ἔδειξαν
ὅτι οἱ ραφῶδοι μποροῦν καὶ θυμούνται χιλιάδες στίχους ἀπέξω χωρὶς
δυσκολία.

Ἔτσι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Βόλφ ἔπασαν ὅλα· καὶ ὁμως τὸ ὁμηρικὸ
ζήτημα ἔμεινε· γιατί οἱ φιλόλογοι στὸ μεταξύ, γιὰ ν' ἀποδείξουν ὅτι
οὔτε στὴν Ἰλιάδα οὔτε στὴν Ὀδύσεια ὑπάρχει ἐνότητα, ζήτησαν νὰ στη-
ριχτοῦν ὄχι πιά σὲ κριτήρια ἐξωτερικά, ὅπως ἐκεῖνος, οὔτε σὲ προσχη-
ματισμένες γενικὲς θεωρίες γιὰ τὴν ἀρχαῖκή λαϊκὴ ποίηση, ὅπως οἱ ρο-
μαντικοί, ἀλλὰ σὲ κριτήρια ποὺ νὰ ἐγαίνουν ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τῶν ἴδιων
τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν».

(I. Κακριδῆ: «Εἰσαγωγή στὸ Ὀμηρικὸ ζήτημα»)

Γ'. Νὰ συμπληρωθοῦν στίς περιόδους οἱ προτάσεις ποὺ λείπουν.

1. Τὸ βέβαιο εἶναι
2. Τὸ πρῶτ φεύγοντας ἀπὸ τὸ σπίτι πῆρα τὸ ἀδιάβροχό μου
3. δὲν μπόρεσα νὰ κοιμηθῶ.
4. Μοῦ εἶπε ἐπειδὴ
5. Ἄκουσα ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο καὶ
6. Μιά καὶ πὼς ἔπρεπε νὰ τὸ πῆς.
7. Ἄφου καὶ θὰ τὸ πετύχης.
8. Μετάνοιωσα πολὺ ποὺ
9. Γιὰ νὰ μοῦ πὼς σοῦ τὸ ἔστειλα.
10. Δὲν νομίζω γιατί

ΜΑΘΗΜΑ 32ο

3. ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Παραδείγματα:

1. Δὲν πῆρα τὸ βιβλίον, γιὰ νὰ μὴ σοῦ κακοφανῇ.
2. Θέλω νὰ γράψῃς καθαρά.
3. Πρόσεξε μὴ μὲ κἀνης καὶ θυμώσω.
4. Πρέπει νὰ ξεκινήσῃς νωρίς.
5. Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ αὐθαδιάζῃς.
6. Ἡ ἀκλόνητη ἀπόφασί του νὰ σπουδάσῃ συγκίνησε τὸν πατέρα.
7. Ὁ Μιχάλης, πρόθυμος νὰ μὲ βοηθήσῃ, μοῦ ἔδωσε τὰ βιβλία του.

Κανόνες:

1. Τελικὲς λέγονται οἱ προτάσεις ποὺ ἐκφράζουν τὸ σκοπὸ μιᾶς πράξεως ἢ τὸ περιεχόμενον μιᾶς ἐπιθυμίας (παρδ. 1-7).

Εἰσάγονται μὲ τοὺς τελικοὺς συνδέσμους γιὰ νὰ, νά. Στις ἀρνήσεις εἰσάγονται καὶ μόνο μὲ τὸ μὴ ἀντὶ μὲ τὸ γιὰ νὰ μὴ ἢ τὸ νὰ μὴ (παρδ. 1-7).

Ἐκφέρονται σὲ ἔγκλιση ὑποταχτικῆ.

2. Οἱ τελικὲς προτάσεις ποὺ εἰσάγονται μὲ τὸ νὰ χρησιμεύουν σάν:
α' Ἀντικείμενο τῶν ρημάτων ποὺ φανεροῦν κυρίως ἐπιθυμία ἢ δύναμη (παρδ. 2, 3).

β' Ὑποκείμενο στὴν ἀπρόσωπη σύνταξη (παρδ. 4, 5).

γ' Προσδιορισμὸς σὲ ὀνόματα μὲ τὴν ἔννοια τῶν παραπάνω ρημάτων (παρδ. 6, 7).

Σημείωση Α'.

Τις λέξεις ἀντὶ, δίχως, χωρὶς, κοντά, σπάνια, ἴσως, σάν κ.ἄ. ἀκολουθοῦν πολλὰς φορές τελικὲς προτάσεις. Π.χ. *Ἦρθες χωρὶς νὰ μὲ εἰδοποιήσῃς.

Σημείωση Β'.

Τελική πρόταση για αντικείμενο παίρνουν και ρήματα που μπορούν να πάρουν και ειδική πρόταση (βλέπω, λέω, πιστεύω, υπόσχομαι, ξέρω, λογαριάζω, θυμούμαι, όρκίζομαι κ.ά.). Π.χ. 'Ορκίζεται ότι θα πη την αλήθεια (να πη την αλήθεια).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Να βρῆτε στα κείμενα που ακολουθούν τις τελικές προτάσεις και να δικαιολογήσετε τη χρήση τους.

«Ὁμιμένα, ζωή δυστυχημένη όπου περνάμε ἐδῶ εἰς τὸ χωριό! Ἔλεγε μόνη τῆς ἡ Μαρία. Να μὴν εὑρίσκειται ἰατρός να ἔλθει να καθίσει ἐδῶ, να κάνει χριστιανικά τὴν ἐπιστήμη του ἄμῃ να εἴμαστε ἀναγκασμένοι, ὅταν ἀρρωστήσει κανένα παιδί μας ἢ να τὸ φέρνομε εἰς τὴν ἀγκυλιά μας εἰς τὴν πόλη, θερμασμένο, τρεῖς ὥρες δρόμο, με τὸ λισπύρι, γὰ να τὸ ἴδει μιὰ μόνη φορὰ ὁ ἰατρός, ἢ να ἐξοδεύομε φοδικτες φράγκα, γὰ να τὸν φέρομε ἐδῶ. Κι ἂν πουλεῖ κανεὶς ἐδῶ αὐτὸ τὸ εὐλογημένο κινίνο, να τὸ πλερώνομε ὡσαν χρυσόγραμμα».

(Γ. Πολυλά: «Ἐνα μικρὸ λάθος»)

«Δὲ μᾶς εἶναι βολετό, ἀγαπημένε μου θοσκέ, να φάλλομε ἐμεῖς με τὴ φλογέρα τὸ καταμεσήμερο. Πρεπιό μας να σεβόμαστε τὸ γέρο-Πάνα μας καὶ τὸ θυμό του κι ὅλα να φοβόμαστε».

(Μ. Πασαγιάννη: «Θεόκριτου Εἰδύλλια»)

«Πρῶτος ὁ κ. Παναγιωτόπουλος τόλμησε, ἔχοντας συνείδηση τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς τοῦ κριτικοῦ, να μιλήση τόσο πλατειά, καὶ πολλὰς φορὰς ἀσπτηρά, καὶ βάζοντας τὸ χέρι σὲ πολλὰς πληγές, να τονίση ἀρετές, να ἐπαινήσῃ, να κοιτάξῃ με ἀντιλήψεις νέες πρόσωπα καὶ ἔργα, μιὰ καὶ να ὄρῃ τὶς ἐλλείψεις, τὰ χάσματα, τὰ προτερήματα, τὶς ἀδυναμίες ἀκόμα καὶ σὲ κείνους, που ὁμόφωνα σχεδὸν ἢ κριτικὴ τους εἶχεν ἀνυψώσει στὸ βωμὸ τῆς τελειότητος».

(Δημ. Παπακωνσταντίνου: «Γ. Μ. Παναγιωτόπουλος»)

Β'. Να βρῆτε στὸ κείμενο που ακολουθεῖ τις εἰδικές καὶ τελικές προτάσεις.

«Γι' αὐτὴ τὴν Ἀθηνᾶ, τὸ καινούργιο τετράψηλο ἀγάλμα, ἔγινε μεγάλη συζήτηση στὴν ἐκκλησία. Οἱ ὀλιγαρχικοὶ προσπαθοῦσαν να δημιουργοῦν δυσκολίες κι ἔνας ἀπὸ τοὺς ἡγέτες τους, ὁ Νικίας ὁ Νικηράτου, θέλησε να ἐμποδίσῃ τὴν κατασκευὴ τοῦ νέου ἀγάλματος. Εἶπε πὼς ἦταν ἀσέβεια μεγάλη πρὸς τὴν θεὰ τὸ να ἀντικαταστήσουν με καινούργιο ἀγάλμα τὸ παλιὸ ξόανο. Ὁ Νικίας, θρησκώλητος, προληπτικὸς καὶ στενοκέφαλος, εἶπε στὴν ἐκκλησία πὼς τὸ ξόανο εἶχε πέσει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κι ἔπρεπε μονάχα αὐτὸ να λατρεύεται. Σὲ τοῦτο ἀποκρίθηκε ὁ Περικλῆς

πώς, αν ήταν έτσι, έπρεπε όλα τα άλλα αγάλματα της θεάς να τα σπάσουν ή να τα λιώσουν. Ευτυχώς ή πολιτική του Νικία αστόχησε κι έτσι ή θεά όρθόστητη και δυνατή φύλαγε από ψηλά την πολιτεία».

(Άγγ. Βλάχου: «Ό κύριός μου ό 'Αλκιβιάδης»)

Γ'. Να όρθητε τις ειδικές, αιτιολογικές και τελικές προτάσεις των κειμένων που ακολουθούν και να δικαιολογήσετε τη χρήση τους.

«Δέν είχα έρθει για να φύγω και να ξεχάσω ότι είχα ιδεί, δέν είχα έρθει για να γνωρίσω από περιέργεια την περιουσία, που κληρονόμησα, αλλά γιατί μιá φωνή με είχε τραθήξει σέ τούτη τη γή και τώρα αυτή ή ίδια ή φωνή μου ζητούσε να ξαναχτίσω τά γκρεμισμένα. Ναι, θα τό ξαναχτίζα τό πατρογονικό μου σπίτι, για να δείξω στον κόσμο ότι δέν άνήκω σέ μιá γενιά που έσθησε, θα τό ξαναχτίζα, γιατί τά είκοσί μου χρόνια δέν άναγνώριζαν την ήττα, και γιατί, νόμιζα ότι, με τό χτίσιμό του, θα έξασφάλιζα την επιβίωση του όνόματός μου, τη σωτηρία από τη φθορά, χωρίς να καταλαβαίνω ότι ή φθορά ήταν μέσα μου και δέν κρεμόταν από τά πράγματα γύρω μου».

(Άλίχης Σταυροπούλου: «Η γή που τόσο άγάπησα»)

«Τό κομμοτραγικό σ' αυτή την ιστορία για την άνακάλυψη των έπαγωγικών φαινομένων είναι πως λίγους μήνες πριν από τον Φάρανταιο, ένας νεαρός μηχανικός, γεννημένος στη Γενεύη, ό Κολλαντόν, δούλευε, όπως και άλλοι της εποχής του, για τό ίδιο ζήτημα και λίγο έλειψε να πάρη αυτός τη δόξα αντί του Φάρανταιο.

Είχε στρωθεί λοιπόν στα πειράματα για να γεννήσει ρεύμα με τη βοήθεια του μαγνήτη κάνοντας κι αυτός τη σκέψη πως, αφού τό ρεύμα γεννάει μαγνητικό πεδίο, πρέπει και τό τελευταίο να γεννάει ρεύμα. Έφτασε μάλιστα στό σημείο να συνδέσει σ' ένα πηνίο ένα ευαίσθητο γαλβανόμετρο και να βυθίσει στό πηνίο τό μαγνήτη».

(Γ. Γιαννόπουλου: «Ηλεκτρολογία»)

Δ'. Να συμπληρώσετε στίς περιόδους τις τελικές προτάσεις που λείπουν.

1. Ξεκίνησα πρωί
2. Θέλω για να
3. Η επιθυμία της μητέρας μου θα πραγματοποιηθή.
4. Αύριο πρόκειται για να
5. Δέν είναι άνάγκη
6. Δέν είμαι άξιος ούτε
7. Ίσως για να
8. Τό έκαμα χωρίς
9. Συμπεριφέρεται σαν
10. Άντί έφερα τό βιβλίο της Γεωγραφίας.

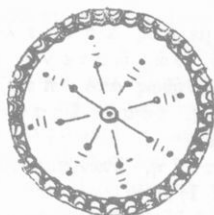
Ε'. Με καθ' ένα από τά ρήματα που ακολουθούν να κάνετε προτά-

σεις τελικές και ειδικές.

Πιστεύω, λογαριάζω, μαθαίνω, θυμouμαι, φαντάζομαι, υπόσχομαι, βλέπω, ξέρω, άρνούμαι.

ΣΤ'. Να βάλετε υποκείμενα στα άπρόσωπα ρήματα και τις άπρόσωπες έκφράσεις που ακολουθούν:

1. Δέν ταιριάζει
2. Βέβαιο είναι
3. Είναι κρίμα
4. Μου φαίνεται
5. Είναι τίμιο
6. Είναι άδικία
7. Είναι παράξενο
8. Πρέπει
9. Διαδίδεται
10. Άποφασίστηκε

ΜΑΘΗΜΑ 33ο

4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Παραδείγματα:

1. Πέρασε τόσο αθόρυβα, πού κανένας δὲν τὸν ἄκουσε.
2. Εἶναι τόσο ἐπίμονος, ὥστε θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ τὸν πείσης.
3. Ἔκανα ὅσο μπορούσα πιδ καλά γράμματα, πού νὰ μὴ μὲ μολώση ὁ καθηγητής μου.
4. Δὲν εἶμαι ἀνόητος, νὰ μὴν ξέρω τί κάνω.
5. Ἄς διάβαζες, νὰ μὴν ἔμινες στὴν ἴδια τάξη.

Ἡκανόνες:

1. Οἱ ἀποτελεσματικὲς προτάσεις φανερώνουν ἓνα ἀποτέλεσμα.
2. Εἰσάγονται μὲ τοὺς ἀποτελεσματικοὺς συνδέσμους ὥστε, πού, νά, ὥστενά, πού νά, γιὰ νά.
Ἐξαρτῶνται συνήθως ἀπὸ προτάσεις πού ἔχουν τίς λέξεις τέτοιος, τόσος, τόσο, ἔτσι.
Ἐκφέρονται σέ:
α' Ἀπλή ὀριστικὴ, ὅταν παρουσιάζουν τὸ ἀποτέλεσμα σὰν πραγματικὸ (παρδ. 1).
β' Πιθανολογικὴ ἢ δυνητικὴ ὀριστικὴ, ὅταν παρουσιάζουν τὸ ἀποτέλεσμα σὰν πιθανὸ ἢ δυνατὸ (παρδ. 2).
γ' Ὑποταχτικὴ, ὅταν παρουσιάζουν τὸ ἀποτέλεσμα ἐνδεχόμενον ἢ ἀπλή σκέψη (παρδ. 3, 4).

Σημείωση:

Καμιὰ φορὰ ἡ ἀποτελεσματικὴ πρόταση πού εἰσάγεται μὲ τὸ -νά- ἐκφέρεται μὲ παρατατικὸ ἢ ὑπερσυντέλικο ὀριστικῆς ἀντὶ γιὰ ὑποταχτικὴ ἢ ἀπὸ ἐλξη πρὸς τὸ ρῆμα τῆς προηγούμενης πρότασης ἢ γιὰτὶ ἐκφράζει πόθο (παρδ. 5).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Νά βρῆτε στά κείμενα πού ἀκολουθοῦν τίς ἀποτελεσματικές προτάσεις καί νά τίς ἀναγνωρίσετε.

«Ἐδῶ τὸ φῶς εἶναι λεπτή γαλήνη. Ἐνα φῶς ἀποστειρωμένο, ψυχρὸ, χωρὶς παλμό, χωρὶς γυαλάδα, χωρὶς ἀντανάκλαση, ἀλλὰ τόσο λεπτό, διαπεραστικό, πού συμποτίζει ὅλα τὰ ἀντικείμενα, τὰ δέντρα, τὰ σπίτια καί τὰ κάνει διαφανή.

* Ἀργὰ μεσάνυχτα. Οἱ σημαδοῦρες χτυποῦν τὴ μυστηριώδη καμπάνα τους. Εἶναι γιὰ τοὺς καιροὺς τῆς ἡμέρας. Ἀλλὰ τόσο πένθιμος ἦχος, πού νομίζεις ὅτι οἱ ἀπελπισμένοι ναυαγοὶ σοῦ ζητᾶνε βοήθεια.

* Πρέπει ἐξάλλου νά σᾶς θυμῆσω ὅτι ἡ Ἰσλανδία δὲν ἔχει οὔτε στρατὸ οὔτε στόλο. Ἐχει μόνο ἑκατὸ χωροφύλακες. Ἡ ἀπραξία τους εἶναι τέτοια, πού ἀπορῶ πῶς δὲν αὐτοχτόνησαν ἀπὸ πλῆξη».

(Θ. Ἀθανασιάδης - Νόβα: «Ἐνα μήνα στὸ Βόρειο Πόλο»)

«Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τὸ ἀπέραντο κράτος τοῦ κοιμητιάστηκε καὶ ἀδυνάτισε τόσο, ὥστε νὰ προκαλεῖ τίς ἀρπακτικές διαθέσεις κατακτητῶν βαρβάρων.

* Ὁ Βρένος λαβώθηκε θανάσιμα, καὶ ὅπως διηγεῖται ὁ ἱστορικὸς Ἰουστίνος, οὗτ' ἕνας ἄντρας δὲ σώθηκε, γιὰ νὰ διηγηθῆ τὴν τρομερὴ ἐκείνη καταστροφή».

(Κ. Καιροφύλλα: «Ἐμάχοντο καὶ οἱ Θεοὶ»)

«Δῆμο, δὲν εἶμαι δούλα σου, κρασὶ νὰ σὲ κεράσω
Ἐγὼ εἶμαι νύφη προεστῶν καὶ ἀρχόντων θυγατέρα».

(Δημοτικὸ: «Τοῦ Σκυλλοδήμου»)

«Γραμματικὴ μ' ἀγαπητέ, καὶ σὺ πιστέ μου Φέζο
Γυρίστε, πίσω τρέξετε, πάρτε μου τὸ κεφάλι,
Νά μὴν τὸ πάρ' ἢ κλεφτουριά, καὶ αὐτὸς ὁ Κατσαντώνης,
Καὶ μοῦ τὸ πάγη στὴν Φραγκιάν, καὶ στὴν Ἀγίαν Μαύραν,
Καὶ τὸ διαβάσ' ἀπ' τὴν Πλαγιάν, τὰ τούρκικα λημέρια,
Τὸ ἰδοῦν ἐχθροὶ καὶ χαίρονται, καὶ φίλοι καὶ λυποῦνται.

* Ὁ Κατσαντώνης φώναξεν ἀπὸ τὸ μετερίζι
Δὲν εἶναι ἐδῶ τὰ Γιάννινα, δὲν εἶναι οἱ ραγιαδες,
γιὰ νὰ τοὺς φένης σὰν τραγιά, σὰν τὰ παχιά κριάρια».

(Δημοτικὸ: «Ὁ θάνατος τοῦ Βελῆ - Γκέκα»)

Β'. Νά ἀναγνωρίσετε τίς γνωστὲς δευτερεύουσες προτάσεις τῶν κειμένων.

«Ὁ οὐρανός, ὑπάρχει θεάμα πιὸ συνηθισμένο ἀπὸ τὸν ξάστερο οὐρανό; Καὶ ὅμως ἐδῶ πέρα δὲν τὸν χορταίνουμε, γιὰτι καὶ αὐτὸς ἔχει γίνεῖ ἄλλο πράμα. Ἐχει γίνεῖ τόσο λεπτός καὶ ἀνάλαφρος, πού νομίζεις

ἔτι σοῦ ἀποκαλύπτει τὸ ἱερώτερο βάθος του καὶ περιμένεις νὰ δῆς τοῦ ἀγγέλου».

(Θ. Ἀθανασιάδης - Νόβα: «Ἐνα μῆνα στὸ Βόρειο Πόλο»)

«Ὅταν μαθεύτηκε πὼς ἡ ὑπόθεση τῆς τραγωδίας ἦταν τὰ παθήματα τῆς τρωαδίτισσας στὴ Σπάρτη, διάφοροι πλούσιοι πολιόρκησαν τὸν Εὐριπίδη γιὰ νὰ πάρουν τὴ χορηγία. Στὴν «πρώτη» τῆς Ἀνδρομάχης ὁ ἐνθουσιασμός ἦταν τέτοιος, πού ὁ κόσμος σήκωσε τὸ στεφανωμένο τραγῶδὸ στὰ χέρια καὶ τὸν πῆγε στὴν ἀγορά. Τόσα ἦταν τὰ χειροκροτήματα, τέτοιος ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ κόσμου κι οἱ φωνές ἀπὸ τὸ ὑπερῶν, ὥστε ἔπρεπε ἡ Ἀνδρομάχη νὰ ξαναβγεῖ καὶ νὰ ξαναρχίσει τὴ σκηνή.

«Δίνω ἓνα τάλαντο», εἶπε ὁ κύριός μου, γιὰ νὰ πάει ὁ θίασος νὰ παίξει τὴν Ἀνδρομάχη στὶς κυριότερες πόλεις τῆς Ἑλλάδος!».

«Ἐνα τάλαντο δὲν φτάνει!», εἶπε ὁ Καλλίας.

«Ἀφοῦ δὲ φτάνει, βάλε κι ἐσύ, νὰ θάλουν κι ἄλλοι κι ὁ Κέφαλος».

(Ἄγγ. Βλάχου: «Ὁ κύριός μου ὁ Ἀλκιβιάδης»)

Γ'. Νὰ συμπληρώσετε μὲ συμπερασματικές προτάσεις τὰ κενὰ στίς παρακάτω περιόδους:

1. Ἡ μέρα ἦταν τόσο ὁμορφὴ
2. Ὁ πατέρας μου εἶναι τέτοιος στὴ δουλειά του
3. Ἡ εἴσοδος τοῦ σπιτιοῦ μου εἶναι φτιαγμένη ἔτσι
4. Ὁ Γιώργης δὲν εἶναι ἄνθρωπος τόσο ὑπομονετικός
5. Δούλεψα τόσο πολὺ χθὲς

Δ'. Συμπληρώστε στίς παρακάτω περιόδους τίς προτάσεις πού λείπουν:

1. Ἐκαμα τόσο καλὰ τὴ δουλειά μου (εἰδική).
2. (αἰτιολογική) πῆρα μαζί μου τὴν ὀμπρέλα μου
3. Μοῦ εἶπες (τελική).
4. Εἶναι τόση ἡ ἐπιμέλειά του (εἰδική).
5. Ἦμουν τόσο ἕτοιμος (συμπερασματική)!

ΜΑΘΗΜΑ 34ο

5. ΔΙΣΤΑΧΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Παραδείγματα:

1. Φοβούμαι μὴν ἀργήσω.
2. Φοβόμουνά μὴν ἀργήσης.
3. Ἄνησυχῶ μήπως δὲν πάρῃ τὸ γράμμα μου.
4. Ἄνησυχῶ μήπως δὲν πῆρε τὸ γράμμα μου.

Κανόνες:

Οἱ δισταχτικὲς προτάσεις:

Α'. Ἐκφράζουν κάποιο φόβο μήπως γίνῃ (ἢ ἔγινε), ἀλλὰ καὶ μήπως δὲ γίνῃ (ἢ δὲν ἔγινε) κάτι (παρδ. 1-4).

Β'. Ἐξαρτῶνται ἀπὸ προτάσεις ποὺ ἔχουν ρήματα, λέξεις ἢ ἐκφράσεις ποὺ φανερώνουν φόβο, ἀνησυχία, προφύλαξη, ὑποψία (παρδ. 1-4).

Γ'. Εἰσάγονται μὲ τοὺς δισταχτικούς συνδέσμους μὴ (ν), μήπως ἢ μὴ (ν) δέ(ν), μήπως δέ(ν).

Δ'. Ἐκφέρονται κανονικὰ σὲ ἔγκλιση ὑποταχτικῆ (παρδ. 1-3) καί, ὅταν παρουσιάζουν τὸ φόβο σὰν πραγματικό, σὲ ἀπλή ὀριστικῆ (παρδ. 4).

Σημείωση:

Καμιὰ φορὰ παραλείπεται ἡ πρόταση ἀπ' ὅπου ἐξαρτᾶται ἡ δισταχτικὴ καὶ τότε αὐτὴ παρουσιάζεται σὰν κύρια. Π.χ. Μήπως κρώσης μ' αὐτὸ τὸ φόρεμα (φοβάμαι μήπως κρώσης μ' αὐτὸ τὸ φόρεμα).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νὰ εἰρήτε στὰ κείμενα ποὺ ἀκολουθοῦν τὶς δισταχτικὲς προτάσεις καὶ νὰ τὶς ἀναγνωρίσετε.

«Ο Θεόδωρος όμως ἀρήθηκε, ὄχι τόσο ἀπὸ ἀφοσίωση στὸ Ρογέρη, ὅσο ἀπὸ φόβο μὴ ὁ βασιλιάς, πού δὲν εἶχε φτάσει ἀκόμα στὴν Κορυζώ, δὲν ἀναγνώριζε τὶς συμφωνίες.

* Σχεδὸν λιποθύμησε ὁ Καματερός ἀπὸ φόβο μὴ ὁ κύρ Μανουὴλ μιλῶσε στὰ σοβαρά.

* Ἀλλὰ κανεὶς δὲν τολμοῦσε νὰ κινηθεῖ, γιατί στήριγμα δὲν ὑπῆρχε κανένα κι ἔτρεμαν ὅλοι, Νορμανδοὶ κι Ἴταλοὶ, μὴ ὁ Κορράδος κατορθώσει νὰ νικήσει τοὺς ἐπαναστάτες πού τὸν καθήλωσαν στὴν Γερμανία καὶ κατέβει κι αὐτὸς στὴν Ἰταλία νὰ μᾶς βοηθήσει: ὡς εἶχε συμφωνηθεῖ μὲ τὸν βασιλέα.

Ἦταν ὁ ἄλλος λόγος πού ὠδηγοῦσε τὸν Ἀδριανὸ νὰ κάνει τὴν πρόταση αὐτή. Ὁ φόβος του μὴ ὁ νέος Ἀλαμανὸς ρήγας, ὁ φιλόδοξος Βαρβάρσος, κατέβει στὴν Ἰταλία, ὄχι γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσει, ἀλλὰ ἀντίθετα, γιὰ νὰ μᾶς διώξει ἀπὸ τὴ χερσόνησο. Ἡ προσφορά τοῦ Ἀδριανοῦ νὰ ξαναγίνει ἡ πρεσβυτέρα Ρώμη πρωτεύουσα τοῦ Κράτους ἀπασχόλησε τὴ σκέψη τοῦ κυροῦ Μανουὴλ καὶ μερικοὶ φοβήθηκαν μὴν τὴ δεχτεῖ.

* Ὁ κύρ Μανουὴλ ἔμεινε μὴ βδομάδα στὴν Ἀντιόχεια παρὰ τοὺς δισταγμοὺς μερικῶν αὐλικῶν μὴν τύχει καὶ γίνει κανένα ἐπεισόδιο».

(Ἀγγ. Βλάχου: «Οἱ τελευταῖοι γαληνότατοι»)

«Οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐκείνη τὴ χρονιά, ἀπὸ φόβο μὴν περάσει καὶ σ' αὐτοὺς τὸ θανατικό, δὲν ἤρθαν στὴν Ἀττικὴ».

(Ἀγγ. Βλάχου: «Ὁ κύριός μου ὁ Ἀλικιαιάδης»)

—Φοβοῦμαι μήπως ὁ θοριάς ξεσκίση τὸ πανί μας.

(Παροιμία)

Β'. Νὰ θρῆτε στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν τὶς γνωστὲς προτάσεις καὶ νὰ τὶς ἀναγνωρίσετε.

«Ὁ συγκεχυμένος αὐτὸς φόβος τὸν ἔπιανε, ὅπως εἶπα, τὸ βράδι, στὴν κάμαρά του, κάτω ἀπὸ τὴ συνδυασμένη ἐπίδραση τῆς μοναξιάς, τῆς σιωπῆς καὶ τῆς νύχτας. Κάποτε ὁ φόβος ἦταν τόσο ἐντονος πού δὲν τολμοῦσε γιὰ πολλὴ ὥρα νὰ σηκώσει τὰ μάτια ἀπὸ τὸ βιβλίό του, μὴν τυχὸν ἀντικρύσει αὐτὸ πού περίμενε. Πάσχιζε ὅσο μποροῦσε νὰ διώξει τὴν ιδέα ἀπὸ τὸ νοῦ του κι ὁ ἀγῶνας αὐτὸς ἐξαντλοῦσε τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς του καὶ τοῦ σώματός του.

Τὰ μέλη του ἔτρεμαν, τὸ μέτωπό του ἔκαιγε κ' ἡ σκέψη του παράλυε· δὲν μποροῦσε νὰ συγκεντρωθεῖ. Σέ τέτοιες στιγμὲς τοῦ χρειάζεστανε νὰ καταβάλλει μιὰ προσπάθεια ἀληθινὰ ἥρωϊκή, γιὰ νὰ κατορθώσει: νὰ σηκώσει τὸ κεφάλι, νὰ κοιτάξει τοὺς τοίχους τριγύρω του καὶ νὰ βεβαιωθεῖ πῶς δὲν ὑπῆρχε τίποτα.

(Γ. Θεοτοκά: «Ἀργῶ»)

«Οἱ ἄρχοντες, μιὰ κ' ἦταν ἰσόδιοι, μποροῦσαν νὰ παρανομήσουν

δίχως νά φοβούνται μήπως αντικατασταθοῦν. Τίς τέτοιες αὐθαιρέσιες τους στεκόταν, φυσικά, πολὺ πιὸ εὐκολο νά τίς κάνουν σέ βάρος τῶν πιὸ ἀδύνατων κ' ὄχι τῶν πιὸ ἰσχυρῶν. Ἔτσι, ἡ ἀπολυταρχικὴ αὐτὴ διοίκηση τῶν εὐπατριδῶν ἔριχνε ὄλο καὶ σέ μεγαλύτερη δυστυχία καὶ ἐξαθλίωσι, τίς ἄλλες τάξεις. Βλέποντας ὁ κάθε εὐπατρίδης γ' αὐξάνει ἡ δύναμη κ' ἡ ἐπιρροή του ἀνάλογα μὲ τὴ χτηματικὴ περιουσία πού εἶχε, προσπαθοῦσε μ' ὄλα τὰ μέσα, ἀκόμα καὶ μὲ τὰ πιὸ ἀπάνθρωπα, νά τὴν αὐξήσῃ. Οἱ μικροκαλλιεργητὲς πού δὲν κατάφερναν νά τὰ θγάλουν πέρα ἀναγκάστηκαν, ὑποθηκεύοντας τὰ χωράφια τους, τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τὴν οἰκογένειά τους, νά δανείζονται ἀπ' αὐτοὺς μὲ τόκους πού ἀνέβαιναν σέ 50% τὸ χρόνο. Κάτω ἀπ' αὐτὲς τίς συνθήκες οἱ περισσότεροι δὲν ἄργησαν νά χάσουν τὴ λίγη γῆ πού εἶχαν καὶ νά γίνουν εἴτε «πελάτες», εἴτε νά πουληθοῦν γιὰ δούλοι».

(Δ. Φωτιάδης: «Ζωὴ καὶ Τέχνη»)

Γ'. Νά συμπληρώσετε στὶς παρακάτω φράσεις τὰ κενὰ μὲ προτάσεις δισταχτικέες.

1. Ἦμουν πολὺ ἀνήσυχη
2. Οἱ φόβοι σου εἶναι ἀδικαιολόγητοι.
3. Ἡ ἀγωνία μου δὲ μὲ ἄφησε νά κοιμηθῶ.
4. Οἱ δισταγμοὶ τοῦ πατέρα δὲ βγῆκαν ἀληθινοί.
5. Εἶχα πολλὰς ἀμφιβολίες
6. Καθὼς ἀργοῦσες νά ἔρθης ἔτρεμα

ΜΑΘΗΜΑ 35ο

6. ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Παραδείγματα:

1. "Αν μελέτησες καλά, δὲν πρέπει νὰ φοβᾶσαι.
2. "Αν ἐτοιμάστηκες, ἔλα νὰ φύγουμε.
3. "Αν εἶχα χρήματα, θὰ ἔκανα πολλὰ ταξίδια.
4. "Αν μὲ εἶχε προφτάσει τὸ γράμμα σου, δὲ θὰ ἐρχόμουνα.
5. "Αν δουλέψης, θὰ φᾶς.
6. "Αν ἔχης μελετήσει, πῆγαινε στὸν κινηματογράφο.
7. "Αν δὲ θρέξῃ, τὸ σῆμα δὲ μεστῶνει.
8. "Αν γράφῃς βιαστικά, κάνεις λάθη.

Κανόνες:

1. Ὑποθετικὲς λέγονται οἱ δευτερεύουσες προτάσεις ποὺ φανερῶνουν σὲ ποιά περίπτωση μπορεῖ νὰ γίνη αὐτὸ ποὺ ἐκφράζει ἡ κύρια πρόταση.

2. Ἡ ὑποθετικὴ πρόταση μαζί μὲ τὴν κύρια ποὺ συμπληρώνει φτιάχνουν τὸ συντακτικὸ σχῆμα ποὺ λέγεται ὑποθετικὸς λόγος. Σ' αὐτὸ ἡ ὑποθετικὴ πρόταση λέγεται ὑπόθεση ἢ δὲ κύρια ἀπόδοση.

3. Οἱ ὑποθετικὲς προτάσεις εἰσάγονται μὲ τοὺς ὑποθετικούς συνδέσμους: ἐάν, ἄν, σάν, ἄμα.

4. Οἱ ὑποθετικοὶ λόγοι ἐκφέρονται μὲ τέσσερις διαφορετικούς τρόπους, ἀνάλογα μὲ τὸ πῶς μᾶς παρουσιάζουν τὴν ὑπόθεση: "Ἐτσι διακρίνομε τέσσερα εἶδη ὑποθετικῶν λόγων:

Πρῶτο εἶδος

Αὐτὸ παρουσιάζει τὴν ὑπόθεση σὰν κάτι πραγματικὸ καὶ ἐκφέρεται:

Υπόθεση: Ἐάν, ἄν, σάν, ἄμα καὶ ὀριστικὴ.

Ἀπόδοση: Ὅποια δὴ ποτε ἔγκλιση (παρδ. 1-2).

Δεύτερο εἶδος

Αὐτὸ παρουσιάζει τὴν ὑπόθεση σάν κάτι ἀντίθετο πρὸς τὸ πραγματικὸ ἢ σάν ἀπλή σκέψη καὶ ἐκφέρεται:

Υπόθεση: Ἐάν, ἄν, σάν, ἄμα καὶ ὀριστικὴ παρατακτοῦ ἢ ὑπερσυντέλικου.

Ἀπόδοση: Δυνητικὴ ὀριστικὴ (παρδ. 3-4).

Τρίτο εἶδος

Αὐτὸ παρουσιάζει τὴν ὑπόθεση σάν κάτι πού τὸ περιμένουμε καὶ ἐκφέρεται:

Υπόθεση: Ἐάν, ἄν, σάν, ἄμα καὶ ὑποταχτικὴ ἀορίστου καὶ σπάνια παρακειμένου.

Ἀπόδοση: Μέλλοντας ὀριστικῆς ἢ προσταχτικῆς (παρδ. 5-6).

Τέταρτο εἶδος

Αὐτὸ παρουσιάζει τὴν ὑπόθεση σάν κάτι πού ἐπαναλαμβάνεται ἀόριστα καὶ ἐκφέρεται:

Υπόθεση: Ἐάν, ἄν, σάν, ἄμα καὶ ὑποταχτικὴ ἀορίστου καὶ σπάνια ἐνεστώτα ἢ παρακειμένου.

Ἀπόδοση: Ἐνεστώτας ὀριστικῆς (παρδ. 7, 8).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Σχετικὰ μὲ τούς ὑποθετικούς λόγους παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς:

1. Δὲν κρατᾶνε πάντα τὴν τυπικὴ τους μορφή. Π.χ. "Ἄν ἤξερα πὼς δὲ θὰ ἐρχόσουνα, πῆγαινα (θὰ πῆγαινα) καὶ μόμου.

2. Δυὸ ἢ περισσότερες ὑποθέσεις μπορεῖ νὰ ἔχουν τὴν ἴδια ἀπόδοση καὶ τὸ ἀντίθετο. Π.χ. "Ἄν μὲ εἰδοποιῶσες καὶ ἄν εἶχα τελειώσει τὴ δουλειά μου, θὰ ἐρχόμουνα. "Ἄν δὲν ἔβλεπα καὶ δὲν ἄκουα, δὲ θὰ μιλοῦσα. "Ἄν χτυποῦσες, θὰ πόναγες καὶ θὰ ἔκλαιγες πολὺ.

3. Μπορεῖ νὰ λείπη ἢ ὑπόθεση ἢ ἢ ἀπόδοση. Στὴν πρώτη περίπτωση, στὴ θέση τῆς ὑπόθεσης μπαίνει ἓνα ἀπὸ τὰ ἐπιρρήμα-

τα: ἀλλοιῶς, εἶδε μὴ, εἶδ' ἀλλως. Π.χ. Εὐτυχῶς πού τί
ἔμαθες γρήγορα. Ἄλλοιῶς (ἂν δὲν τὸ μάθαινες) θὰ ἀγωνιοῦσες. Ἄν ἤξε-
ρες τί ἄκουσα γιὰ σένα!

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νὰ βρῆτε τοὺς ὑποθετικούς λόγους τῶν κειμένων πού ἀκολου-
θοῦν καὶ νὰ τοὺς ἀναγνωρίσετε.

«Κανενὸς δὲ θαγγίξεις καρδιά, ἂν ὁ λόγος δὲ βγαίνει ἀπ' τῆ καρ-
διά σου».

(Γκαϊτε. Ἀπὸ τῆ συλλογὴ τοῦ Οἰκονομίδη)

— Σὰ σ' ἀρέσει μπάριμπα Λάμπρο, ξαναπέρνα ἀπὸ τὴν Ἄντρο.

— Ἄν εἶσαι καὶ καλὸς παπὰς, μὲ τὴν ἀράδα σου θὰ πᾶς.

— Σὰν κάμη ὁ Μάρτης δυὸ νερά κι ὁ Ἀπρίλης ἄλλο ἓνα,
χαράστονε τὸ γεωργὸ πούχει πολλὰ σπαρμένα.

— Σὰ βρῆκε φίλο ἀκριβό, βρῆκε μεγάλο θησαυρό.

— Τὸ γονιό σου σὰν πικράνης, τῆ ζωῆ σου θὰ μαράνης.

— Μὴν κάμης, μὴ σοῦ κάμουνε, μὴν πῆς, νὰ μὴ σοῦ πούνε.

τὴν ξένη πόρτα ἂν τῆ χτυπᾶς, τὴν ἐδικὴ σου σποῦνε.

(Παροιμίες)

«Ἄν εἶμαι χάρος χαλαστής, εἶμαι καὶ χάρος πλάστης».

(Ἄ. Βαλαωρίτης)

«Ὀλόρθο τὸν ἐστήσανε, κι αὐτὸς χαμογελοῦσε.

Τὴν πίστη τους τοὺς ὕβριζε, τοὺς ἔλεγε μOURTATES'

ἐμένα ἂν μὲ σουβλίσετε, ἓνας γραικὸς ἐχάθη».

(Δημοτικὸ: «Θάνατος τοῦ Διάκου»)

«Μ' ἂν θᾶθελες γιὰ μένα νὰ ρωτήσεις,

Γιὰ τὴ γενιά μου, γιὰ τὰ ἔργατά μου,

Ξένε, πού μὲ συμπόνεσες μίαν ὥρα,

Σῦρε ψηλά στὰ κορφοβούνια νὰ ρωτήσεις,

Ψηλά στὶς λαγκαδιές καὶ στὶς ραχοῦλες,

Μὲ ξέρει ὁ πετροχόσουφας κ' οἱ κοῦκοι,

Κι οἱ νερομάνες ξέρουν τ' ὄνομά μου..

Κι' ἂν δὲ μπορεῖς τόσο ψηλά ν' ἀνέβεις,

Ροβόλα κάτω ἐκεῖ στὴν Κωπαίδα,

Ποῦ ἀσπρογαλιάζει ἀπὸ τὶς μπαμπακέλες,

Κι' ἀπὸ τὰ στάχια τὰ χρυσᾶ πού μοιάζουν γήλιος....

Κι ἂν κείνα ἀναστενάξουν καὶ δὲν κρίνουν

Σῦρε στρατί - στρατί στὴ Λειβαδιά

Κι ἐκεῖ, στὸν ἴσκιό ρώτα τοῦ πλατάνου:

— Μὴ χάσατε ἓνα νέον ἐπροχτές;

Κι ἂν δὲ σκωθοῦν κι οἱ πέτρες νὰ σὲ κράξουν
«Ἀδέρφι» καὶ νὰ κλάψουνε μαζί σου
(Ἀδέρφι θὰ σὲ κράξουν καὶ θὰ κλάψουν)
Πᾶρε τὸ δρόμο π' ὀδηγᾷε πρὸς τὶς πηγές,
Ποῦ πᾶν οἱ κοπελλιές μας μὲ τὶς στάμνες....
Κι ἂν δεῖς μιὰ στάμνα ραϊσμένη στὴν κορφή,
Κι ἂν δεῖς τὰ μάτια δλα δακρυσμένα,
Τότε, θὰ καταλάβεις πὼς μὲ λένε».
(Ἄπ. Λιανου: «Ἐλεγείο»)

«Τέτιαν ὄρα οἱ ψυχές διψοῦν καὶ πᾶνε
στῆς λησμονιάς τὴν κρουσταλλένια ἐρύση·
μὰ θοῦρκος τὸ νεράκι θὰ μαυρίσει,
ἂ στάξει γι' αὐτὲς δάκρῳ ὅθε ἀγαπᾶνε.

Κι ἂν πιοῦν θολὸ νερό, ξαναθυμοῦνται,
διαβαίνοντας λιβάδια ἀπὸ ἀσφοδεῖλι,
πόνους παλιούς, ποῦ μέσα τους κοιμοῦνται....

Ἄ δὲ μπορεῖς παρὰ νὰ κλαῖς τὸ δεῖλι,
τοὺς ζωντανούς τὰ μάτια σου ἄς θρηνήσουν:
Θέλουν, μὰ δὲ βολεῖ νὰ λησμονήσουν».
(Λ. Μαβίλη: «Λήθη»)

«Ἐπάρχουν ὅμως καὶ καινούργια προβλήματα, γιατί ἡ ζωὴ εἶναι
πάντοτε δημιουργική. Κι ἂν τὰ καινούργια προβλήματα εἶναι ἀληθινά,
ἂν δηλαδή εἶναι πραγματικά αἰτήματα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, τότε
θὰ ἔχουν κι αὐτὰ τὴν ἴδια αἰωνιότητα, δηλαδή τὴν ἴδια ἀντοχὴ μέσα στὴν
τριβὴ τοῦ χρόνου, ποῦ εἶχανε τᾶλλα».

(Γ. Θεοδωρακόπουλου: «Σύστημα φιλοσοφικῆς ἠθικῆς»)

«Τί θᾶγραφε ὁ Ἐπερίων στὸ φίλο του τὸν Μπελλαρμίν, ἂν ξανα-
γύριζε σήμερα στὴν ἀγαπημένη γῆ τῆς πατρίδας του; Ποιούς ἀνθρώ-
πους θᾶβρισκε μπροστά του καὶ ποιούς θὰ μπορούσε νὰ συναναστραφῆ;
Μὲ τί τρόπο θ' ἀντιδρούσε στὴ νεοελληνικὴ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ πρα-
γματικότητα; Σὲ τί θᾶλεγε ναι, καὶ σὲ τί θᾶλεγε ὄχι;

* Θὰ εἶχε ἄδικο ὁ Ἐπερίων, ἂν γιὰ τοὺς ἄνδρες αὐτούς, ποῦ ἀφο-
σιώθηκαν στὴν ἐπιστῆμη καὶ τὴν ἐρευνα, ἔλεγε πὼς εἶναι «διανοούμενοι
ὄχι: ὅμως ἄνθρωποι».

(Π. Κανελλόπουλου: «Ποίηση καὶ ἀλήθεια στὴ νεοελληνικὴ ζωὴ»)

«Ὁ κόσμος τοῦ Παλαμᾶ, ὁ ἴδιος ὁ Παλαμᾶς, ἐνοιωθε πὼς μέσα σὲ
τούτην τὴν ταραχὴ καὶ τὴ σύγχυση, ἂν ἤθελε νὰ ἐπιζῆση, θᾶπρεπε ἦ
νὰ προσαρμολοῖ ἢ νὰ πολεμήσῃ».

(Αἰμ. Χουρμούζιου: «Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ ἐποχὴ του»)

«Αν παραδεχτούμε ότι έγραψε ο ίδιος ο Ηράκλειτος, αναγκαστικά παραδεχόμαστε και ότι ταχτοποίησε, έστω και εκ των υστέρων, τ' αποφθέγματα του με κάποια καθορισμένη σειρά. Η σειρά αυτή, αν τήν ξέραμε, θα μαρτυρούσε ένα σχετικό είρμό, που θα ήταν πρώτα απ' όλα σεβαστός σαν ιστορικό γεγονός, αλλά και πολύ χρήσιμος για τήν έρμηνεία των σκοτεινών άποψασμάτων».

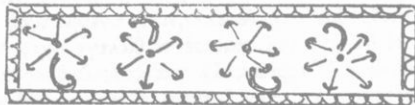
(Ε. Ίωαννίδη: «Ηράκλειτος. Γλώσσα και σκέψη»)

Β'. Να βρῆτε στο κείμενο που ακολουθεί τις γνωστές δευτερεύουσες προτάσεις.

«Φάνηκε ακόμη καθαρά από τις συζητήσεις του Συνεδρίου πώς η άληθινή μετάφραση, εκείνη που θα οδηγήση στην έρμηνεία, μόνο σε ζωντανή γλώσσα μπορεί να γίνει: ή καινούργια μορφή του κειμένου πρέπει να μιλήση στην ψυχή του νέου, πρέπει να του δώση τή διάθεση να προχωρήση πέρα από τή μορφή, για να φτάση στο βαθύ νόημα, να αρχίση τó διάλογο με τόν ποιητή ή άλήθεια μόνο με άληθινή γλώσσα εκφράζεται. Αν ή σχολική πράξη δημιουργή δυσκολίες προς τήν κατεύθυνση αυτή, πρέπει με κάθε τρόπο να τις έξουδετερώσουμε και να οδηγούμε τούς μαθητές μας να μεταφράζουν άνετα, σε μιά στρωτή δημοτική, έτσι ώστε τó νεοελληνικό κείμενο να έχη όλες τις άρετές του έντεχνου γραπτού λόγου».

(Αλέξη Δημαρά: «Σκέψεις από ένα Συνέδριο»)

Γ'. Να σχηματίσετε φράσεις με όλα τά είδη των υποθετικών λόγων.

ΜΑΘΗΜΑ 36ο

7. ΠΑΡΑΧΩΡΗΤΙΚΕΣ Η ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Παραδείγματα:

1. Κάνει πολύ ζέστη, αν και είναι ακόμα Ἀπρίλης.
2. Ἐγὼ ἤρθα, κι ἄς μὴ μὲ εἰδοποιήσες.
3. Καὶ νὰ σὲ εἶχα εἰδοποιήσει, δὲ θὰ μπορούσες νὰ κάνης τίποτα.
4. Καὶ νὰ ἐρέχη, ἐγὼ θὰ ἔρθω.
5. Μολονότι θυμῶναι ἡ μητέρα μου, ἐγὼ πηγαίνω συχνά στὸν κινηματογράφο.

Κανόνες:

1. Παραχωρητικὲς ἢ ἐναντιωματικὲς λέγονται οἱ δευτερεύουσες προτάσεις ποὺ φανερώνουν μιὰν ἀντίθεση πρὸς τὸ περιεχόμενο τῆς κύριας πρότασης.

2. Εἰσάγονται μὲ τοὺς ἀντιθετικοὺς συνδέσμους: ἐνῶ, ἀν καί, μολονότι καὶ μὲ τῖς ἀντιθετικὲς ἐκφράσεις: καὶ πού, καὶ ἄς, καὶ νά, πού νά.

3. Παρουσιάζουν τὴν ἀντίθεση ἂν κάτι τὸ πραγματικὸ (παρδ. 1, 2), τὸ μὴ πραγματικὸ (παρδ. 3), τὸ πρόσδοχόμενο (παρδ. 4) καὶ τὸ ἀόριστα ἐπαναλαμβανόμενο (παρδ. 5). Γι' αὐτὸ μαζὶ μὲ τὴν κύρια πρότασή τους ἐκφέρονται ὅμοια μὲ τοὺς ὑποθετικοὺς λόγους.

Σημείωση:

Ἄπο τοὺς ἀντιθετικοὺς συνδέσμους μόνο αὐτοὶ ποὺ ἀναφέραμε στὸν κανόνα 2 εἰσάγουν δευτερεύουσες παραχωρητικὲς προτάσεις, οἱ ἄλλοι χρησιμεύουν στὴν παραταχτικὴ σύνταξη. Βλέπε καὶ σχετικὸ κεφάλαιο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νά βρῆτε στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν τίς παραχωρητικές προτάσεις καί νά τίς ἀναγνωρίσετε.

«Ἐμένα δὲ μοῦ λείπει τίποτ' ἀπ' αὐτά, ἀποκρίθηκε ὁ Σάντσος. Εἶναι ἀλήθεια πῶς δὲν ἔχω ἄλογο ἔμως ἔχω ἓνα γαϊδουράκι πού ἀξίζει διπλά ἀπὸ τὸ ἄλογο τοῦ ἀφεντικοῦ μου. Κακὸ Πάσχα νὰ μοῦ δώσει ὁ Θεὸς καί μάλιστα τὸ πρῶτο πού εἶναι νὰ ῥθει, ἂν δεχόμουν νὰ ἀλλάξω τὸ ζῶο μου μὲ τὸ δικό του, κιὰν ἤθελε ἀκόμα νὰ μοῦ δώσει μαζί μ' αὐτὸ καί ἕχτῶ κιὰ κριθάρι».

(Μιχ. Θερβάνες: «Δὸν Κιχώτης», Μετ. Κ. Καρθαίου)

«Ἀλλὰ καί ἂν ἀκόμα ὁ Χόλμες δὲν πρόσεξε τὴν καταπληκτικὴ αὐτὴ διορατικότητά τοῦ Ἴπποκράτους, πού ὀνόμασε «Δαιμόνια» τὰ τότε ἀόρατα γι' αὐτὸν μικρόβια, πάντως ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας γιατροὺς καί τὴν πνευματικὴ ἰδιοσυγκρασία του ὁδηγήθηκε στὴ διαισθητικὴ παρατηρητικότητά πού κατέληξε στὰ 1843».

(Ν. Λούρου: «Ἐνας μεγάλος Ἀμερικανὸς γιατρός»)

«Ὁ Παλαμᾶς, καθὼς βλέπουμε, μιλεῖ καθαρά. Γι' αὐτὸν δὲν ὑπάρχει ὄτι δὲν ἀγαπᾷ. Καί τὸ τί δὲν ἀγαπᾷ, μᾶς ἀφίνει ἐπίσης νὰ τὸ μαντέψουμε. Ἄλλωστε, κι ἂν τυχὸν μᾶς ἔμεναν ἀμφιβολίες, μᾶς τίς διαλύει μὲ τίς ἐξηγήσεις πού ἀκολουθοῦν καί πού τίς θεωρῶ ἐπίσης χρήσιμες».

(Αἰμ. Χουρμούζιου: «Ὁ Παλαμᾶς καί ἡ ἐποχὴ του»)

«Δὲ θέλω τοῦ γιालοῦ τὸ λαμπροφέγγισμα,
πού δεῖχνεται ἄστρο μὲ τοῦ ἡλιοῦ τὴ χάρι
θέλω νὰ δίνω φῶς ἀπὸ τὴ φλόγα μου
κι ἂς εἶμαι κι ἓνα ταπεινὸ λιχνάρι».

(Γ. Δροσίνη: «Ὁ κισσὸς»)

- Ἐνῶ καλὰ σ' ὀρμήνεψα, στραβά τὸ δρόμο πήρες.
- Ἄν καί δὲ λείπουν οἱ χαρές, εἶναι πολλὲς οἱ λύπες.
- Καί μολονότι δὲν τὸ λές, στὰ μάτια σου τὸ βλέπω.
- Ὁ Ἀπρίλης κι ἂν χιονίση, καλοκαίρι θὰ μυρίση.

(Παροιμίες καί παροιμακοὶ στίχοι)

Β'. Νά βρῆτε στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν τίς γνωστὲς δευτερεύουσες προτάσεις:

«Ὁ Οὐράνης ξέρει νὰ δίνει τέλεια τὴν ἀναπαράσταση μιᾶς εἰκόνας, ἔστω κι ἂν ὑπῆρξε φανταστικὴ τούτη. Ξέρει νὰ στήνῃ ποιητικὰ ἀκόμα μιά δλόκληρη περιπέτεια, μιὰ ἱστορία κοινὴ. Ἰδιαιτέρα στὶς θαλασσινὲς του περιγραφὰς ἀποχτᾷ ἓναν ἐξαιρετο τόνο. Κάθε γραμμὴ, κάθε λέξη μᾶς γοητεύει τόσο, πού νὰ κατοχυρωθεῖ δλάκερο τὸ τραγούδι στὰ ἐκλεχτὰ τῆς νεοελληνικῆς μᾶς παράδοσης».

(Χ. Κουλούρη: «Ἀλησιμόνητοι καί λησιμονημένοι»)

«Μὰ κι ἂν αὐτὸ δὲ γίνεи τῶρα, κι ἂν ἄλλη μοίρα σκληρὴ μᾶς κρύβει τὸ αὖριο, κι ἂν ἀκόμη πολλές γενιές ἀνθρώποι πρέπει νὰ ποτίσουνε μὲ τὸ αἷμα τους καὶ μὲ τὸν ἰδρώτα τους τὴ γῆ, ὡς που ν' ἀνθίσει τὸ πανέμορφο καὶ ὄνειρευτὸ λουλούδι ἐνὸς εἰρηνικοῦ πανανθρώπινου πολιτισμοῦ, ὃ ἐλληνικὸς λαὸς ἔχει συνεισφέρει μὲ τὴν ἱστορικὴ του παρουσία πάνω στὴ γῆ τέτοια στοιχεῖα ἀκατάλυτα ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, ποὺ καλλιεργώντας τα, ζωντανεύοντάς τα νὰ βρίσκει μὲ τὴν ἐξαιρετικὴ αὐτὴ τωρινὴ ὑπηρεσία καὶ μοναδικὴ συμβολὴ του στὸν πολιτισμὸ τῆ δικαίωση γιὰ τὴν ὑπαρξή του».

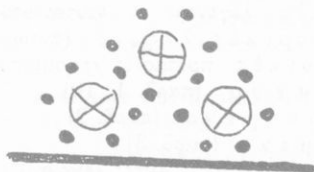
(Δ. Ἀλεξάνδρου: Εἰσαγωγή στὸ «Σοφιστὴ» τοῦ Πλάτωνα)

«Στάχτη ἔγινε τὸ Λίμπρο Ντ' Ὀρο. Ὁχι ὅμως καὶ ἡ Κερκυραϊκὴ εὐγένεια.

* Ἄν ἐξαφανίζονται ὅμως οἱ τίτλοι καταγωγῆς, διατηρεῖται ἡ εὐγένεια στὴν ἄλλη τῆς μορφῆ, σ' αὐτὴν ποὺ ἔχει καὶ πραγματικὴ ἔννοια. Διατηρεῖται σὰν ἐκδήλωση καλῆς συμπεριφορᾶς.

* Ἀδιάφορο ἴσως νὰ σᾶς ἀφήνει ἡ μορφὴ αὐτὴ τῆς εὐγένειας. Ὑπόθεση ἐντελῶς ἐξωτερικὴ. Μιὰ λεπτομέρεια χωρὶς πραγματικὴ σημασία. Θὰ τὴ βρίσκετε ἀκόμη καὶ σὲ δυσαρμονία μὲ τὸν τόνο τῆς ἐποχῆς, ὅπου ἡ θαναυσότητα ἔχει τὸν κύριο λόγο. Ἡ λεπτομέρεια ὅμως αὐτὴ, ποὺ τόσο περιφρονήσαμε, εἶναι ἐκείνη ποὺ ἀπαλύνει τὶς τραχύτητες, ραίνει μὲ ἀπαλότητα τὴν ἀτμόσφαιρα, φέρνει τὸ χᾶδι τῆς ζωῆς καὶ σᾶς κάνει, ἐνῶ βρίσκεστε σὲ μιὰ περιοχὴ μὲ φλογερὸ τὸν πατριωτισμὸ καὶ ἐλληνικώτατη τὴν ψυχὴ, νὰ νιώθετε πὼς ξεπεράσατε τὴ μεθόριο καὶ ἀναπνέετε ἀέρα «Εὐρώπης».

(II. Παλαιολόγου: «Ἀγάπη μου Κέρκυρα»)

ΜΑΘΗΜΑ 37ο

8. ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Παραδείγματα:

1. "Όσοι τέλειωσαν νά φύγουν.
2. Αυτός είναι ό,τι νά πής.
3. Άγαπῶ ἔσους λένε τήν ἀλήθεια.
4. Άγαπῶ αὐτούς πού λένε τήν ἀλήθεια.
5. Τά πάντα, ὅπου νά κύτταζες, ἦταν καταπράσινα.
6. Σέ ὅσους τὸ εἶπα δὲν τὸ πίστεψαν.
7. Μὲ εὐχαρίστησε, πού νά ἔδειξα τὸ δρόμο.
8. Θέλω ἕναν καλὸ μαραγκό, πού νά (γιά νά) μοῦ φτιάση καλές τις πόρτες τοῦ σπιτιοῦ μου.
9. Φώναζες τόσο δυνατά, πού (ὥστε) σέ ἄκουσα ἀπὸ μακριά.
10. "Όποιος ἔρθη μαζί μου θά περάση καλά.
11. "Όσο καί ἂν ἐπιμένης, δὲν μὲ πείθεις.

Κανόνες:

1. Ἐναφορικὲς λέγονται οἱ δευτερεύουσες προτάσεις πού εἰσάγονται μὲ ἀναφορικὲς λέξεις (ἀντωνυμίες, ἐπιρρήματα).
2. Οἱ ἀναφορικὲς προτάσεις χρησιμοποιοῦνται σάν:
 - α' Ὑποκείμενο (παρδ. 1, 10).
 - β' Κατηγορούμενο (παρδ. 2).
 - γ' Ἀντικείμενο (παρδ. 3).
 - δ' Προσδιορισμός. Αὐτὲς λέγονται προσδιοριστικὲς καὶ εἶναι οἱ πρὸ συνηθισμένες (παρδ. 4, 5, 6).
3. Οἱ ἀναφορικὲς προτάσεις πολλὲς φορές παίρνουν τὴ θέση ἄλλων δευτερευουσῶν προτάσεων. Ἔτσι ἔχουμε προτάσεις:
 - α' Ἐναφορικὲς Αἰτιολογικὲς (παρδ. 7).
 - β' Ἐναφορικὲς Τελικὲς (παρδ. 8).

γ' Αναφορικές Αποτελεσματικές (παρδ. 9).

δ' Αναφορικές Υποθετικές (παρδ. 10) και

ε' Αναφορικές Παραχωρητικές (παρδ. 11).

4. Οι αναφορικές προτάσεις εκφέρονται με τις ἐγκλίσεις τῶν δευτερευουσῶν προτάσεων (ὀριστική, ὑποταχτική), ἀνάλογα μὲ τὴ χρήση καὶ τὴ σημασία τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νὰ θρῆτε στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν τίς ἀναφορικές προτάσεις καὶ νὰ τίς ἀναγνωρίσετε:

«Βοήθησέ με, λέγει τὸ ἐρημοκλήσι εἰς τὸν Χρόνον· πύκνωσέ μου τίς μυρτιές, πού μὲ ἀγκαλιάζουν, θέριπέ μου τὴ θελανιδιά, πού μοῦ κρατεῖ συντροφιά, τὸν πεύκο, πού μουρμουρίζει τὸ τροπάρι μου, τὸν πλάτανο, πού μὲ δροσίζει. Προφύλαξέ μου ἀπὸ τὸν κεραυνὸ τὸ ψηλὸ κυπαρίσσι, πού μέσα στὰ πυκνόκλαδά του κρύβεται τὸ στοιχείο μου — στὸ κυπαρίσσι αὐτὸ εἶναι κρεμασμένο καὶ τὸ σήμαντρό μου... Ἔτσι θὰ ἔλθῃ κανένας διαδάτης νὰ ξεκουραστῇ καὶ ἴσως νὰ μπῆ καὶ μέσα νὰ προσκυνήσῃ. Ἐκεῖνο ὅμως, πού περισσότερο σὲ παρακαλῶ, χρόνε, εἶναι νὰ χρυσώσης τοὺς τοίχους μου μὲ τὸ χνοῦδι σου, νὰ παλιώσης καὶ τίς εἰκόνες μου· ἔτσι θὰ ῥθῆ καὶ καμιά καλλιτεχνικὴ ψυχὴ, ἀπ' αὐτὲς πού γνωρίζουν νὰ προσεῦχονται».

(Δ. Καμπούρογλου: «Θρύφαλα»)

— "Ὅποιος ἀγοράζει τὰ περιττὰ πουλεῖ τὰ ἀναγκαῖα.

— "Ὅποιος πεινᾷ στὸν ὕπνο του πολλὰ καρβέλια βλέπει.

— "Ὅποιος φυλάει τὰ ρούχα του ἔχει τὰ μισά.

— "Ὅσα σοῦ λένε ἄκουε κι ὅσα σοῦ εἰπῶναι κάνε.

— "Ὅσα δὲ φτάνει ἢ ἀλεποῦ τὰ κάνε κρεμαστάρια.

— "Ὅποιος ἔχει πολὺ πιπέρι βάζει καὶ στὰ λάχανα.

— "Ὅποιος σκάπτει τὸ λάκο τοῦ ἄλλου πέφτει ὁ ἴδιος μέσα.

— "Ὅπου λαλοῦν πολλοὶ πατεινοί, ἄργεῖ νὰ ξημερώσῃ.

— "Ὅσα σκεπάζει ὁ οὐρανός, τόσα σκεπάζει ἡ μάνα.

— "Ὅπου ἀκοῦς πολλὰ κεράσια, βάστα καὶ μικρὸ καλάθι.

(Παροιμίες)

Β'. Νὰ θρῆτε στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν τίς γνωστὲς δευτερεύουσες προτάσεις καὶ νὰ τίς ἀναγνωρίσετε.

«Ἡ πρώτη αἰτία τῆς διοικητικῆς ἀτονίας εἶναι ἡ ἐπίμονη πλάνη μας ὅτι, ἂν κάνουμε καὶ μόλις κάνουμε ἓνα ἢ περισσότερα νομοθετήματα πάνω σ' αὐτὰ πού θεωροῦμε τὰ κλασσικὰ θέματα τῆς διοικήσεως, πραγματοποιήσαμε κιόλας τὴν εὐεργετικὴ μεταρρύθμισί της ὀριστικὰ καὶ ἀμετάκλητα, καὶ μποροῦμε νὰ κοιμούμαστε ἡσυχᾶ».

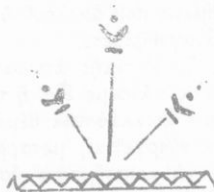
(Φ. Βεγλερῆ: «Ἡ Ἑθνικὴ ἀνάγκη τῆς Διοικητικῆς Μεταρρυθμίσεως»)

«Όταν στην Ἀθήνα οἱ ἀριστοκρατικοὶ μὲ τις λόγχεις τοῦ ἐχθροῦ ἀρπαξαν τὴν ἐξουσία, πῆγαν νὰ σθῆσουν τὴν ἀπὸ χρόνια πυκνωμένη, λύσσα τους μὲ τὰ πιὸ σιχαμερὰ ἐγκλήματα. Μὲ τὴν πρόφαση πῶς διαπραγματεύονταν τὴν εἰρήνην μὲ τὸ Λύσανδρο, ἀργοπόρησαν σκόπιμα, γιὰ νὰ λείψουν τὰ τρόφιμα ἀπὸ τὴν πόλιν, ὥστε νὰ παραδοθεῖ χεροπόδαρα δεμένος ὁ λαός. Μὲ χαρὲς καὶ πανηγύρια γκρέμισαν τὰ μακρὰ τείχη, τὸ θῶρακα τῆς δημοκρατίας, πού γι αὐτὸ ἦταν μισητὰ στοὺς ἀριστοκρατικούς καὶ στὴ Σπάρτη».

(X. Θεοδωρίδης: «Ἐπίκουρος»)

«Φοβοῦμαι πῶς πολλὰς φορὰς ἀστοχοῦμε, γιὰτὶ ἀτικροῦζουμε τὸ κάθε κείμενο μεμονωμένο, καί, μὴν ἔχοντας νὰ ποῦμε τίποτα, καταφεύγουμε στὰ κοσμητικὰ ἐπίθετα, τίς μεταφορὲς καὶ τίς παρομοιώσεις, πού εἶναι τίς περισσότερες φορὰς προϊόντα ἀμηχανίας. Στὴν ἴδια ἀμηχανία θὰ βρισκόμουν, ὁμολογῶ, κι ἂν ἔπρεπε νὰ ξεναγήσω μέσα σ' ἓνα μουσεῖο χωρὶς νὰ ξέρω ἢ ἔγω ἢ οἱ ἀκροατές μου τίποτα ἀπὸ ἀρχαιολογία ἢ ἱστορία τῆς τέχνης. Θὰ στεκόμουν μὲ ἀμηχανία μπροστὰ στὸ κάθε ἀγαλμα ἢ τὸν κάθε ζωγραφικὸ πίνακα καὶ τὸ πολὺ-πολὺ νὰ ἔβρισκα πόσο «φυσικὰ» ἢ «ζωντανὰ» ἔχει ἀποδώσει τίς λεπτομέρειες ὁ καλλιτέχνης ἢ πόση «ἐκφραση» ἔχει τὸ τάδε πρόσωπο καὶ ἄλλα τέτοια προϊόντα ἀμηχανίας κι αὐτά. Ἄν ὅμως ἤξερα νὰ τοὺς δείξω τίς διαφορὰς πού ἔχει ἓνας κοῦρος γύρω στὸ 600 κι ἓνας ἄλλος γύρω στὸ 500 π.Χ., ἂν μπορούσα ἀκόμα νὰ θυμίσω στοὺς ἀκροατές μου τί σημαίνει γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Ἑλλάδας (καὶ γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ κόσμου) τὸ 600 καὶ τὸ 500 π.Χ., ἂν πάλι τοὺς καθιστοῦσα προσεκτικούς στὶς διαφορὰς πού ἔχει ὁ πίνακας αὐτὸς τοῦ Ἰταλοῦ ζωγράφου ἀπὸ τὸν ἄλλον τοῦ Φλαμανδοῦ ἢ τοῦ Γερμανοῦ, ἂν εἶχα κάτι νὰ τοὺς πῶ γιὰ τὸ ρομαντισμὸ ἢ τὸν ἱμπρεσιονισμὸ, τότε δὲ θὰ εἶχα καμιὰ ἀμηχανία καὶ — τὸ σπουδαιότερο — θὰ ἔκανα τοὺς ἀκροατές μου νὰ κατανοήσουν περισσότερο καὶ ν' ἀπολαύσουν τὸ κάθε ἔργο τέχνης. Θὰ εἶχα ξεπεράσει τὸ προεπιστημονικὸ στάδιο τῆς ἀμηχανίας καὶ τοῦ αὐτοσχεδιασμοῦ καὶ θὰ κινούμουν σὲ μιὰ περιοχὴ ἐπιστημονικὴ καὶ γόνιμη».

(Α. Πολίτης: Εἰσαγωγή στὸ Β' Παιδαγωγικὸ Συνέδριό Θεσσαλονίκης)

ΜΑΘΗΜΑ 38ο

9. ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Παραδείγματα:

1. Όταν πέρασες από το σπίτι μου, εγώ Ξλειπα.
2. Μόλις (θά) με φώναζαν, θά κατέβαινα.
3. Θά Ξρθω, πρίν βραδυάση.
4. Όποτε σέ δώ, θυμάμαι τὰ παιδικά μας χρόνια.

Κανόνες:

1. Χρονικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που φανερώνουν πότε γίνεται ή πράξη της κύριας πρότασης. Έτσι, ή χρονική σχέση ανάμεσα σ' αυτές τις δυο δηλώνει το σύγχρονο (παρδ. 1), το προτερόχρονο (παρδ. 2) ή το ύστερόχρονο (παρδ. 3).

2. Εισάγονται με τους χρονικούς συνδέσμους όταν, σάν, ένω, καθώς, αφού, αφούτου, πρίν, μόλις, προτού, ώσπου, ώσότου, όσο πού, εποτε, άμα και με λέξεις που έχουν χρονική σημασία, όπως: κάθε πού, κοντά να κ.λ.π.

3. Παρουσιάζουν ή χρονική σχέση σάν κάτι πραγματικό (παρδ. 1), μη πραγματικό (παρδ. 2), προσδοκώμενο (παρδ. 3) ή άόριστα επαναλαμβανόμενο. Γι' αυτό μαζί με την κύρια πρότασή τους εκφέρονται και αυτές ίδμοια με τους υποθετικούς λόγους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Να βρῆτε στα κείμενα που ακολουθούν τις χρονικές προτάσεις και να τις αναγνωρίσετε. Αναγνωρίσετε και τους άλλους συνταχτικούς δρους που Ξέρετε.

«Κι ἐνῶ ἀπάνωθε περνοδιαθαίν' ὁ κόσμος, ἄμαξες, πεζοί, ἐντόπιοι, ταξιδιωτές, ἡ ζωὴ τῆς πόλεως, κι ἐνῶ μπροστά περνοῦν καίκια καὶ βαπόρια, βάρκες καὶ καράβια, ἡ ζωὴ τῆς θάλασσας, εἴτε ἡ μέρα ἀπλώνει τὸ καθάριο φῶς, εἴτε ἡ νύχτα ρίχνει τὸ βαθὺ σκοτάδι, εἴτε θρονάει ἡ μπόρα, εἴτε ἡ γαλήνη ἀνασαίνει, δλομόναχη καὶ ἤσυχη, ἀσυντρόφευτη καὶ ἔρημη, ἀπροστάτευτη καὶ ἀόρατη, χαμένη μέσα στὰ παλιὰ βενετσιάνικα μουράγια, χάμω στὴ θάλασσα, ἕνα μέτρο ἀπὸ πᾶν' ἀπ' τὸ νερό, στὸ βάθος τῆς μικρῆς κρυφώνας της, ἀπὸ πᾶν' ἀπ' τὸ μικρὸ της τὸ βολτάκι ἀπὸ μέσ' ἀπ' τὰ μικρὰ της κάγκελα, μὲ τὸ θεῖο παιδί της στὴν ἀγκάλη, ἡ Παναγία ἢ Μεγαλομάτα κυττάζει ἀδιάκοπα, μὲ τὰ μεγάλα της γλυκὰ μάτια τὸ λευκὸν κύμα...».

(Μιχ. Μητσάκη: «Ἡ Παναγία ἢ Μεγαλομάτα»)

«Ὁ Διάκος σὰν τ' ἀγροίκησε, πολὺ τοῦ κακοφάνη».

(Δημοτικὸ: «Ὁ Διάκος»)

«Ὅταν μαθαίνουμε νὰ χαϊρόμαστε, ξεμαθαίνουμε εὐκολότερα νὰ κάνουμε κακὸ στοὺς ἄλλους».

(Νίτσε. Ἀπὸ τὴ συλλογὴ Δημ. Οἰκονομιδῆ)

— «Ὅταν κοιμᾶται ὁ γιόγκας μου, φωμὶ δὲ μᾶς γυρεύει.

(Παροιμία)

— «Σὰ θὰ γυρίσης στὸ χωριό, θὰ βασιλεύῃ ὁ ἥλιος».

(Σκόρπιοι στίχοι)

«Ἡ μητέρα τοῦ Σολωμοῦ ζοῦσε ἀκόμα, δταν ὁ ποιητὴς ἔγραψε τὴ Ντόνα Βελάτα, γιὰ κείνον ὅμως ἦταν πραγματικὰ νεκρή. Τὴν ἐποχὴ τῆς δίκης, δταν εἶχε πάρει τὸ μέρος τοῦ μικροῦ της γιου, κινδύνεψε ὁ ποιητὴς νὰ χάσει ὅλη τὴν περιουσία του, ἐκεῖνο ὅμως ποὺ τοῦ στοίχισε πλεὸν πολὺ ἦταν πῶς ἔχασε τὴ μητέρα του' κι ἦταν ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε στὸν κόσμο τοῦτο».

(Μαργαρίτας Δαλμάτη: «Σολωμοῦ Ντόνα Βελάτα»)

Β'. Νὰ βρῆτε στὰ κείμενα ποὺ ἀκολουθοῦν τὶς γνωστὲς δευτερεύουσες προτάσεις καὶ νὰ τὶς ἀναγνωρίσετε.

«Καὶ μιὰ βραδυὰ ἡ νεράιδα, ἀφοῦ ἐτοίμασε τὸ καράβι της, λέγει: στὸ φεγγάρι: «Ἔλα νὰ ἰδοῦμε σήμερα ποιὸς θὰ γίνῃ ὁ ἀφέντης τῆς θάλασσας!». Τὸ φεγγάρι τραβοῦσε ἤσυχα τὸ δρόμο του, καὶ ἡ νεράιδα πάσχιζε νὰ τὸ φθάσῃ. Τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες πάλευε, ὅσο ποὺ εἶδε τ' ἄσπρα της πανιά νὰ γίνουν κουρέλια. Ἀπὸ τὸ θυμὸ καὶ τὴ ντροπὴ τῆς ἄρχισε νὰ βρίζη καὶ νὰ καταριέται τὴ μάνα της. Τότε σηκώνεται μεγάλη θαλασσοταραχὴ, κι ἕνα ἀστροπελέκι ἐπέτρωσε τὸ καράβι. Ἄν τύχη καὶ τυγῶση κανεὶς ἐκεῖ καὶ δάλη τ' αὐτὶ του σὲ μιὰ τρύπα, ποὺ εἶναι στὴ μέση στὸ Πετροκάραβο, ἀκούει κάτι σὰν φωνές, σὰ μοιρολόγια· ἐκεῖ λὲν πῶς ἦταν ἡ κάμαρα τῆς νεράιδας».

(Ν. Πολίτη: — Παραδόσεις — «Τὸ Πετροκάραβο»)

«Όταν θγαίνω τὸ βράδι στὸ ξάγναντο τοῦτο,
νὰ προσμένω τ' ἀδέρφια μου ν' ἄρθουν πού φύγαν,
τῶν θημάτων σου ἀκούω τὸ περπάτημα
στὸ ρυθμὸ τῶν δικῶν μου θημάτων.

«Όταν μέσα στὴ νύχτα τ' ἀδέρφια μου κρᾶζω,
πού τὰ ξέρω πὼς πιά δὲν μποροῦν νὰ μ' ἀκούσουν,
στὴν καρδιά μου ἡ πικρὴ παρηγόρια μοῦ μένει,
πὼς τουλάχιστο ἐσύ νὰ μ' ἀκούσεις μπορεῖς.
Εἶσαι ἢ σκέπη πού στεγάζει τὸ σπίτι,
εἶσαι ἢ φωτιά πού πηδάει μέσ στὸ τζάκι,
ὁ λύχνος πού τρώει τὸ σκοτάδι».

(Γ. Βαφόπουλου: «Ἐλεγεία τῶν ἀδελφῶν»)

«Τὸ δειλινὸ — τὴν ὥρα αὐτὴ θυμοῦνται — πλάϊ στὴ γλάστρα,
σὰ θὰ κεντᾶς μονάχη σου στ' ἅγιο παράθυρό σου,
σὰ θὰ κεντᾶς τὰ λούλουδα, τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα,
νᾶμαι τὸ καλοθύμητο στοχαστικὸ ὄνειρό σου.

«Ἄν μὲ θυμᾶσαι, θᾶρχομαι σὰ μιὰ σκιά — ποιὸς ξέρει;
ξενιτεμένος ἢ νεκρὸς θᾶρχομ' ἐκεῖ πού θᾶσαι,
σὰ βλέπεις φύλλα, σύννεφα, πουλιῶν φτερά στὸ ἀγέρι,
σὰ βλέπεις καρδιῶν πανιά, στοιχειά.... νὰ μὲ θυμᾶσαι».

(Λ. Πορφύρα: «Τὸ δειλινὸ»)

ΜΑΘΗΜΑ 39ο

ΠΛΑΓΙΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

(7η πλάγιες ἐρωτήσεις)

Παραδείγματα:

1. Ἡ μητέρα σου με ρώτησε ποῦ πήγες.
2. Ἄπορῶ πῶς τὰ κατάφερε.
3. Δὲν εἶμαι βέβαιος ἂν με ἄκουσες.
4. Συλλογίζομαι τί νὰ κάνω, ποῦ νὰ σταθῶ.
5. Λογαριάζω πόσο θὰ στοιχίση αὐτὸ τὸ ταξίδι.
6. Σκεφτότανε ἂν θὰ ἔπρεπε νὰ μοῦ τὸ πῆ.

Κανόνες:

1. Πλάγιες ἐρωτηματικὲς προτάσεις λέγονται οἱ δευτερεύουσες προτάσεις ποῦ περιέχουν μιὰν ἐρώτηση ποῦ δὲν τὴ λέμε ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ σὰ συμπλήρωμα (ἀντικείμενο) ἐνὸς ρήματος.

2. Οἱ πλάγιες ἐρωτήσεις:

Α'. Εἰσάγονται με ἐρωτηματικὲς λέξεις (ἀντωνυμίες, ἐπιρρήματα, μόρια). (παρδ. 1—6)

Β'. Ἐξαρτῶνται ἀπὸ ρήματα ποῦ ἔχουν τὴ σημασία τῶν: ἐρωτῶ, ἀπορῶ, ἀμφιβάλλω, λέω, δείχνω, θυμοῦμαι, σκέφτομαι, συλλογίζομαι, λογαριάζω, βλέπω, ἀκούω, φροντίζω κ.λ.π. (παρδ. 1, 2, 4, 5, 6) καὶ ρηματικὲς φράσεις ποῦ ἔχουν παρόμοια με αὐτὰ σημασία (παρδ. 3).

Γ'. Ἐκφέρονται με ὅλες τὶς ἐγκλίσεις πλὴν τῆς προστακτικῆς, ἀνάλογα με τὴ σημασία τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α'. Νὰ βρῆτε στὰ κείμενα ποῦ ἀκολουθοῦν τὶς πλάγιες ἐρωτήσεις καὶ νὰ τὶς ἀναγνωρίσετε.

«Χωμένη μέσα στα παλιά Βενετσάνικα μουράγια ή Παναγία ή Μεγαλομάτα βλέπει προς τ' αντικρυόν νησί. Τέλεια γυναίκα, ως τή μέση, μέ τὸ θείο παιδί της στὴν ἀγκάλη, γραμμένη ἐπάνω στὸν τοῖχο, ποῖός ξέρει ἀπὸ ποῖο εὐσεβὲς χέρι, ποῖόν μακρὸν αἰῶνα, κάθεται ἀποκάτ' ἀπ' τὸ μικροσκοπικὸ της τὸ βολτάκι, ἀπομέσ' ἀπ' τὰ μικροσκοπικά της καγκελάκια, ὀλομόναχη καὶ ἤσυχη, ἀσυντρόφευτη καὶ ἔρημη».

(Μητσάκη: «Ἡ Παναγία ἢ Μεγαλομάτα»)

«Μὲ πολὺ δυσκολία κατόρθωσε νὰ βρεῖ ἓνα διαβατικὸ, γιὰ νὰ τὸν ρωτήσῃ ποῦ πέφτει τὸ Πρωτάτο, ἢ ἔδρα νὰ ποῦμε τῆς διοίκησης τοῦ Ὄρους».

* Στὴν κορφὴ τὸν περιέμενε ὁ καλόγερος, ποῦ ὁ πρῶτος τὸν εἶχε πεῖ ἀρχοντάρη, ἓνα εἶδος νὰ ποῦμε προϊστάμενος τῆς ἐθιμοτυπίας. Τὸν ρώτησε τ' ὄνομά του, τὴν πατρίδα του καθὼς καὶ τί εἶδους συστάσεις ἔχει καί, ἀφοῦ τοῦδειξε ἓνα χαμηλὸ σοφὰ νὰ καθίσει, χάθηκε ἀθρόβα, γιὰ νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς γέροντες».

(Τ. Βουρνᾶ: «Ὁ πολίτης Ρήγας Βελεστινλῆς»)

Β'. Νὰ βρῆτε στὰ κείμενα ποῦ ἀκολουθοῦν ὅλες τίς δευτερεύουσες προτάσεις καὶ νὰ τίς ἀναγνωρίσετε.

«Ὅταν οἱ δικαστὲς ρώτησαν τὸ Σωκράτη τί ποινὴ προτείνει νὰ τοῦ ἐπιβάλλουν, εἶπε ὅτι δὲν δέχεται ὡς δίκαιη τὴν κρίση τους· ὅτι τὸ μόνο, ποῦ ταιριάζει στὰ ἔργα του, εἶναι νὰ τοῦ δώσουν τιμητικὴ σίτιση στὸ πρυτανεῖο. Τὸ εἶπε, γιατί ἔπρεπε νὰ πεῖ τὴν ἀλήθεια· ὄχι γιατί ἤθελε νὰ πεθάνει. Δὲν τὸν ὄθοῦσε καμιὰ ἐπιθυμία νὰ γίνεῖ ἥρωας.....

.....
Αὐτὸς ποῦ ἤξερε πὼς τοῦ λείπει κάθε εἰδικὴ σοφία, ἤξερε πὼς κατέχει τὴν σοφία τῆς ἀρετῆς. Ἡξερε κάθε φορὰ ποῖὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἀρθὴ πράξη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θάνατός του εἶναι τόσο λιτός καὶ ἀπλός».

(Κ. Τσάτσου: «Ἡ κοινωνικὴ φιλοσοφία τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων»)

«Ὁ Βλαντίκας ὁμως, δεκάρα δὲν ἔδινε γιὰ ὄλου τοῦ κόσμου τὰ σκυλιά. Ὅπως ὄλοι οἱ ταιγγάνοι, μόλις ἐκοντοζύγωνε σὲ χωριό, ἔκοβε μιὰ μεγάλη κλάρα ἀπὸ λιγαριά καὶ τὴν ἔσερνε ἔξω τοῦ χωριοῦ. Τὴν ἐδαγκοῦσαν λυσασμένα τὰ σκυλιά κι ἀλυχτοῦσαν μανιασμένα, μὰ δὲν ἀποκοτούσαν ν' ἀγγίζουσε τὸ Βλαντίκα. Κι αὐτὸς ἔμπαινε στὰ χωριά σέρνοντας πάντα πέντ' ἔξη σκυλιά μὲ τὴν κλάρα του, ὅσο ποῦ βαριότανε τὰ ζωντανὰ καὶ τὸν ἀφήνανε. Τὰ παιδιὰ τὸν ἐπαραμονεύανε ἀπὸ τίς γωνιὲς τῶν καλυβιῶν μὲ κανένα σβῶλο ἀπὸ χῶμα στὸ χέρι — πέτρες ποῦ νὰ θρεθοῦνε σ' αὐτὴ τὴ χώρα τὴν καρπερὴ — μὰ δὲν τολμοῦσαν στὸ τέλος νὰ τοῦ τὸν πετάξουνε. Τὰ ἐτρόμαζε ἢ ματιά του, ποῦ πετοῦσε παράξενες ἀστραπές. Ἦτανε ὁ Βλαντίκας σβέλτος σὰ φίδι καὶ ψηλός, καὶ τὰ κορίτσια τὰ χριστιανικά τὸν βρῖσκανε λεβέντη, κι ἄς ἦτανε καὶ ταιγ-

γάνος. Γύριζε πάντα ολομόναχος. Γύφτος δὲν ἦτανε, ὅσο ξέρανε τὰ χωριά. Τίποτα δὲν ἐφευτοπουλοῦσε, ὅπως ἄλλοι τσιγγάνοι. Βιολί δὲν ἐκρατοῦσε ποτέ. Τί ἤθελε πού περνοῦσε μέσ' ἀπὸ τὰ χωριά, κανέναν δὲν ἤξερε».

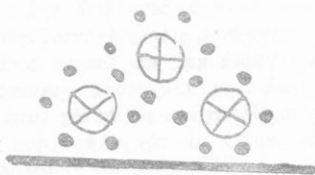
(Ν. Καρβούνη: «Ἡ διαθήκη τοῦ Τσιγγάνου»)

«Ὅλος ὁ μόχθος μας εἶναι νὰ μάθουμε τὰ παιδιά πῶς λέγονται «καλύτερον» οἱ λέξεις πού ἔφεραν ἀπὸ τὸ σπίτι τους. Τὸ πηγάδι, τὸ ψάρι, τὸ σπίτι εἶναι χυδαῖες, καὶ δώδεκα χρόνια σχολεῖο χρησιμοποιοῦνται ὄχι γιὰ νὰ μάθει τὸ παιδί τί εἶναι πηγάδι, πῶς ἀνοίγεται ἓνα πηγάδι, πότε πίνεται τὸ νερό του, πῶς ἀπολυμαίνεται· οὔτε τί καὶ τί ψάρια ἔχουν τ' ἀκρογιάλια μας, πῶς ψαρεύονται καὶ πότε. Οὔτε τί εἶναι τὸ σπίτι, τί σημασία ἔχει γιὰ τὴ ζωὴ μας τὸ πατρικὸ σπίτι καὶ τὸ χῶμα πού τὸ τριγυρίζει. "Ὅχι· ὅλα αὐτὰ δὲν προφταίνουμε νὰ τὰ διδάξουμε. Μᾶς φτάνει νὰ μάθουμε τὰ παιδιά μας ὅτι αὐτὰ «καλύτερον» λέγονται, φρέαρ, ἰχθύς, οἶκος, καὶ στὸ μεταξύ τὰ παιδιά χάνουν τὸ πηγαῖο γλωσσικὸ τους αἶσθημα».

(Κ. Παπᾶ: «Σ' ἓνα γυμνάσιο θηλέων»)

Γ'. Νὰ συμπληρώσετε τὰ κενὰ στὶς παρακάτω φράσεις μὲ πλάγιες ἐρωτήσεις.

1. Ἡ μητέρα δὲ μὲ ρώτησε
2. Σήμερα στὸ σχολεῖο μάθαμε
3. Μ' αὐτὰ πού ἄκουσα ἀπορῶ
4. Δὲ μοῦ ἔδειξες
5. Φρόντισε

ΜΑΘΗΜΑ 406

ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

Παραδείγματα:

1. Ὁ καθηγητὴς μοῦ εἶπε: «Κάθισε φρόνιμα». Ὁ καθηγητὴς μοῦ εἶπε νὰ καθί|ρω φρόνιμα.
2. Φοβερός σεισμός ἔγινε στὴν Πελοπόννησο. Διὰ δάσα πὼς στὴν Πελοπόννησο ἔγινε φοβερός σεισμός.
3. Μοῦ παράγγειλε: «Ἄν ἔρθης νωρίς, θὰ πάμε στὸ θέατρο». Μοῦ παράγγειλε πὼς, ἂν πάω νωρίς, θὰ πάμε στὸ θέατρο.
4. Τί θέλεις; Μὲ ρώτησε τί θέλω.

Κανόνες:

1. Ἐναν προφορικὸ λόγο ἢ τὸν ἀκοῦμε μόνοι μας ἀπὸ αὐτὸν ποὺ τὸν λέει καὶ τότε λέγεται εὐθύς λόγος ἢ μᾶς τὸν μεταφέρει κάποιος καὶ τότε λέγεται πλάγιος λόγος.

2. Ἡ μεταφορὰ τῶν λόγων κάποιου σὲ τρίτο γίνεται μὲ δυὸ τρόπους:

Α'. Μὲ ἀνεξάρτητο λόγο καὶ μὲ τίς ἴδιες λέξεις ποὺ τίς θάζομε μετὰ ἀπὸ δυὸ τελείες καὶ μέσα σὲ εἰσαγωγικά (παρδ. 1, 3).

Β'. Μὲ ἐξαρτημένο λόγο καὶ μὲ σχετικές ἀλλαγές στὸ πρόσωπο καὶ τὸν τύπο τοῦ ρήματος, ἂν τὸ ἀπαιτῆ ἢ κύρια πρόταση (παρδ. 1 - 4).

3. Στὴ μετατροπῆ τοῦ λόγου ἀπὸ εὐθὺ σὲ πλάγιο, οἱ προτάσεις κρίσης γίνονται εἰδικές (παρδ. 2), οἱ προτάσεις ἐπιθυμίας τελικές (παρδ. 1), οἱ εὐθείες ἐρωτήσεις πλάγιες (παρδ. 4) καὶ ὅλες οἱ δευτερεύουσες παραμένουν ἴδιες ὡς πρὸς τὸ εἶδος τους (παρδ. 3).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Οἱ συγγραφεῖς, ὅταν θέλουν νὰ κάνουν πιδὺ ζωηρὴ τὴ διήγησή τους, χρησιμοποιοῦν διάλογο καὶ ἔτσι κρατοῦν τὸν εὐθὺ λόγο.

ΑΣΚΗΣΗ

Α'. Να βρῆτε στο κείμενο πού ακολουθεῖ τίς προτάσεις πού εἶναι σέ πλάγιο λόγο καί νά τίς μετατρέψετε σέ εὐθύ καί ἀντίθετα:

«Δέν ξέρω ὅμως τί εἶχε καί δέν ἄρεσε τῆς κόρημας καθόλου. Ὅταν τήν ρωτήσαμε, μᾶς ἀποκρίθηκε, πὼς δέν τῆς ἐφάνηκαν τὰ μούτρα του καλοῦ ἀνθρώπου καί πὼς ἔχει τὸ ἕνα μάτι πράσινο καί τὸ ἄλλο μαδί. Αὐτὰ μ' ἔκαναν νὰ θυμώσω. Τῆς εἶπα μὲ χονδρὴ φωνή πὼς ἔνα κορίτσι: πού δέν ἔχουν οἱ γονιοὶ του νὰ τὸ χορτάσουν ψωμί, δέν πρέπει νὰ κάμει τὴ χαδούσα καί νὰ φιλολογᾷ γιὰ τὸ χρῶμα τῶν ματιῶ. Ἐχαμήλωνεν ἡ καυμένη τὰ δικὰ της καί ἄρχισε νὰ κλαίει καί νὰ μᾶς λέει ὅτι θὰ κάμει τὸ θέλημά μας».

(Ἐμμ. Ροῖδη: «Τὸ παράπονο τοῦ νεκροθάπτου»)

«Ἐγὼ δέν ἔλειψα νὰ κάμω μιὰ προσταγὴ καί ἐπάτησα τὴ βούλα μου: «Ὅποιο χωριὸ δέν ἤθελε νὰ ἀκολουθήσει τὴ φωνὴ τῆς πατρίδος τσεκούρι καί φωτιά». Μανθάνοντας ὅτι βγήκα εἰς τὸ Δερβένι, οἱ ἑβδομήντα καθαλλαραῖοι εὐθὺς ἀναχώρησαν διὰ τὴν Τριπολιτσά. Ἐγὼ ἐπήγα σὲ ἕνα χωριὸ Τετέμπεη, ἀνάμεσα Λιοντάρι καί Καρύταινα. Οἱ Μανιάτες μοῦ εἶπαν: «Νὰ πάμε εἰς τὸ Λιοντάρι». Τούς εἶπα: «Νὰ πάρουμε χαλκώματα;»

(Γ. Τερτσέτη: «Κολοκοτρώνη ἀπομνημονεύματα»)

Β'. Να διηγηθῆτε τὸ παρακάτω κείμενο χωρὶς νὰ μεταχεισθῆτε εὐθὺ λόγο.

«Τ' ἀεροπλάνο ἀκούγεται ὄλο καί πιὸ μακριά, ἔως ὅτου ἔσθησε τέλεια ὁ θόρυβος καί γίνηκε πάλι ἡσυχία.

Τὸ παιδί ἤρθε κι ἔκατσε στὴν προδιά, δίπλα στὴ φωτιά. Ἄναστέναξε:

— Μὲ εἶδε πάλι, εἶπε. Μοῦ ἔγνεψε μὲ τὸ γαντοφορεμένο χέρι του μέσ' ἀπ' τὸ τζάμι. Σὰν πάω στρατιώτης, σὲ τρία χρόνια, θὰ πάω στὴν ἀεροπορία.

— Ὅχι, παιδί μου... Πετᾶνε τόσο ψηλὰ τ' ἀεροπλάνα.... Καί δομ-
βαρδίζου τὸν κοσμάκη...

— Καλέ μου γέρο Βαρλαάμ, κι οἱ στρατιῶτες σκοτώνουν.... Ἄν
εἶναι νὰ γίνει πόλεμος....

— Ὅχι! Σῶπα! Δὲ θὰ γίνῃ! Δέν πρέπει νὰ γίνει!.... Ταράζετα:
ὁ γέρο Βαρλαάμ.

Ὁ Ἰγνάτιος πιὸ φύχραιμα:

— Ἐσένα θ' ἀκούσουν, ἀδερφέ μου Βαρλαάμ.... ».

(Ἰουλίαν Ἰατρίδη: «Μετέωρα»)

Γ'. Να βρῆτε τίς προτάσεις μὲ πλάγιο καί εὐθύ λόγο.

«Σάφνου κι ἐνῶ διάβαζα, ὡσάν νά γέμισε ὀλόκληρο τὸ σπίτι ἀπὸ τὴν παρουσία τῆς κυρίας Παλαμᾶ, αἰστάνθηκα ἕναν κόμπο νά μοῦ σφίγ-
γει τὸ λαιμό. Μοῦ ἦταν ἀδύνατο, ἐντελῶς ἀδύνατο νά προχωρήσω καί
στὸ διάβασμα. Ἐσυγκρατήθηκα ὅσο μπορούσα, γιὰ νά μὴ με καταλάβει
ὁ Ποιητῆς. Σανάσκυφα καὶ τοῦπα:

— «Ἄς μὴ διαβάσουμε ἄλλο ἀπόψε. Νὰ ξεκουραστήτε τώρα λίγο.
Θὰ διαβάσουμε αὔριο πάλι...». Ἐγειρα τότε καὶ τοῦ φίλησα τὸ χέρι.
Αὐτὸς ἐπῆρε τὸ κεφάλι μου, με φίλησε, ἔπειτα σήκωσε ἀξαφνα τὸ χέρι
καὶ τ' ἀκούμπησε με δύναμη κι ὦρα πολλή στὸ μέτωπό μου σὰ νά μ' ἐυ-
λογοῦσε. Ὅταν σηκώθηκα ἀπὸ πλάϊ του, τὸν ἐρώτησα μηχανικὰ σχε-
δόν.— Τὸ θέλετε τὸ φῶς;

Καὶ τότε — τὸ ἐπαναλαμβάνω αὐτὸ μονάχα, γιὰτι αὐτὰ ἦταν τὰ
στερνὰ λόγια πού ἄκουσα ἀπ' τὸ στόμα τοῦ Ποιητῆ — εἶπε με ξάστερη
καὶ δυνατὴ φωνή: — Τὸ φῶς; Ποιό φῶς; Ἐσὺ εἶσαι τὸ φῶς!

Τότε ἡ κόρη τοῦ Ποιητῆ, ἡ γυναίκα μου κι ἐγώ, ἐβγήκαμε ἀπὸ τὸ
δωμάτιο. Τὴν ἄλλη μέρα, ὅταν ἐπῆγα βράδι, ὁ Ποιητῆς κοιμόταν. «Τὴ
νύχτα, μοῦπε ἡ κόρη τοῦ Ποιητῆ, ὁ πατέρας μου ξύπνησε ἔχοντας στὸ
στόμα ἕνα ἀναστάσιμο τροπάρι, κι ἔπειτα ὄλο σέ ζητοῦσε: Ποῦ εἶναι ὁ
Ἄγγελος; Ποῦ εἶναι ὁ Ἄγγελος;».

(Ἄγγ. Σικελιανοῦ: «Τὰ στερνὰ τοῦ Παλαμᾶ»)

Δ'. Νὰ διηγηθῆτε τὸ ποιητικὸ κείμενο πού ἀκολουθεῖ σέ πεζὸ λόγο
χωρὶς νά μεταχειρισθῆτε εὐθὺ λόγο.

«Σηκώνει τὸ κεφάλι του καὶ λέει στὴν ἀδερφή του:

— Ἄστους νά μποῦνε νά με ἴδουν κι ἔχω καλὰ μαντάτα.

Τί τώρα δὲ εἶχ' ἀντάμωση με τὸν Καραϊσκάκη,

κι ὁ Μακρυγιάννης ἔστεκε σιμὰ κι ἀφουκραζόταν:

«Γιάννη, ἐτοιμάσου νάρχεσαι νά στήσουμε ταμπούρι

στὸν κάτω κόσμο μυστικό, καὶ θέμε τ' ἄρματα σου.

Καὶ θέλουμε τὴ γνώμη σου, καὶ θάχεις τὴ δική μας.

Τί τώρα κρίνεται ἡ ζωὴ βαριά τῆς Ρωμιούνης,

καὶ πρωτοσυμβουλάτορα σέ κρᾶζουμε κοντά μας!».

(Ἄγγ. Σικελιανοῦ: «Βλαχογιάννης»)

ΜΑΘΗΜΑ 41ο

Η ΣΤΙΞΗ

Τὰ σημεῖα τῆς στίξης εἶναι: τελεία, ἐπάνω τελεία, κόμμα, ἐρωτηματικό, θαυμαστικό, διπλή τελεία, παρένθεση, ἀποσιωπητικά, παύλα, διπλή παύλα, εἰσαγωγικά.

1. Ἡ τ ε λ ε ί α

Παραδείγματα:

1. Χθὲς πήγαμε στὸν κήπο. Τὰ λουλούδια ἦταν ὄλα ἀνθισμένα. Περάσαμε ἓνα ἡμῶρο ἀπόγευμα.
2. Ὁ κ. Γυμνασιάρχης εἶναι στὸ γραφεῖο του.
3. Ἔχω στὴ βιβλιοθήκη μου 3.163 βιβλία. Τὸ 1821 ἔγινε ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση.

Κανόνες:

- Ἡ τελεία μπαίνει:
- Α'. Στὸ τέλος περιόδου (παρδ. 1 - 3).
 - Β'. Σὲ συντομογραφίες (παρδ. 2).
 - Γ'. Σὲ πολυψήφιους ἀριθμούς, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται γιὰ χρονολογία (παρδ. 3).
 - Δ'. Σὲ ἀριθμήσεις μὲ ἀριθμούς ἢ γράμματα (παρδ. ἢ ἀρίθμηση στὰ παραδείγματα καὶ στὸν κανόνα τοῦ μαθήματός μας).

2. Ἐ π ά ν ω τ ε λ ε ί α

Παραδείγματα:

1. «Ἡ φύση δὲν εἶναι ποτὲ πιὸ ὠραία παρὰ τὸ δειλινό· τὸ πρῶτ εἶναι ὄλα τὰ χρώματα δυσαρμονικά, χτυπητά, σπαραχτικά δυσ-

άρεστα· τὸ μεσημέρι τὸ θαυμάζω, ἀλλὰ δὲν τὸ αἰσθάνομαι· ἀγα-
πῶ τὸ βράδι, κι ἴσως περισσότερο τὴ νύχτα».

(Ἄλκη Θρύλου: — Δέκατη τρίτη ὥρα — «Διάλογος»)

2. Παρηγοριά ἔχ' ὁ θάνατος κι ἐλεημοσύν' ὁ Χάρος·
ὁ ζωντανὸς ὁ χωρισμὸς παρηγοριά δὲν ἔχει·
χωρίζ' ἢ μάννα τὸ παιδί και τὸ παιδί τὴ μάννα.
(Δημ.: «Ὁ Χωρισμὸς»)
3. Δὲ σ' τὸ εἶπα, Δῆμο, μιὰ φορά, δὲ σ' τὸ εἶπα τρεῖς και πέντε·
«Χαμήλωσε τὸ πόδι σου· σκέπασε τὰ τσαπράζια·
νὰ μὴν τὰ δῆ ἢ Ἀρβανιτιά, ρίχνουν και σὲ σκοτώνουν».
(Δημ.: «Τὸ ὄνειρο τοῦ Δήμου»)

Κανόνες:

Ἡ ἐπάνω τελεία μπαίνει μέσα στὴν περίοδο, ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἢ πε-
ρισσότερες προτάσεις, γιὰ νὰ κἀνὴ μιὰ διακοπὴ μεγαλύτερη παρά τὸ
κόμμα (παρδ. 1). Πολλὲς φορές τὰ μέρη ποὺ χωρίζει εἶναι ἀντίθετα με-
ταξύ τους ἢ τὸ δεύτερο ἐπεξηγεῖ τὸ πρῶτο (παρδ. 2).

Σημείωση:

Ἡ ἐπάνω τελεία χρησιμοποιεῖται και στὴ θέση τῆς διπλῆς τελείας, ὅταν
ἀκολουθοῦν εἰσαγωγικά (παρδ. 3).

3. Τὸ κόμμα

Γιὰ τὴ χρῆση τοῦ μιλήσαμε στὰ μαθήματα: 2ο (σ. 12), 3ο (σ. 16),
και 26ο (σ. 104).

4. Τὸ ἔρωτηματικὸ

Παραδείγματα:

1. «Ποιὸς μὲ φέρνει μὲ μιὰς εἰς τὴν εὐλογημένη σου γῆ, ὦ Ἑλλά-
δα, ὦ μητέρα τόσης δόξας και ὠραιότητος και δυστυχίας;»
(Ἰ. Τυπάλδου: «Νησιά, βουνά, λαὸς τῆς Ἑλλάδας»)
2. «Γένεσαι Τούρκος, Διάκο μου, τὴν πίστη σου ν' ἀλλάξης,
νὰ προσκυνᾷς εἰς τὸ τζαμί, τὴν ἐκκλησιά ν' ἀφήσης;»
(Δημ.: «Θάνατος τοῦ Διάκου»)
3. «Λεβέντη, πόθεν ἔρχεσαι; Λεβέντη ποῦ πηγαίνεις;
Ἄπὸ τὰ πράτα ἔρχομαι, στὸ σπίτι μου πηγαίνω».
(Δημ.: «Ὁ βοσκὸς και ὁ Χάρος»)
4. Ποῦ πᾶς; ρώτησε ἢ μητέρα.

Κανόνες:

Τò ἐρωτηματικό μπαίνει στό τέλος μιᾶς εὐθείας ἐρώτησης (παρδ. 1-4).

Όταν ἀπό τήν εὐθεία ἐρώτηση ἐξαρτῶνται μιᾶ ἢ πολλές δευτερεύουσες, τò ἐρωτηματικό μπαίνει στό τέλος τῆς περιόδου (παρδ. 2).

Ύστερα ἀπό τò ἐρωτηματικό ἀρχίζομε μέ κεφαλαίο (παρδ. 3), ἐκτός ἐάν ἀκολουθῆ ἡ φράση πού ἔπρεπε νά προηγηθεῖται (παρδ. 4).

5. Τὸ θαυμαστικό

Παραδείγματα:

1. ὦ, τί θαυμάσιος καιρός! ὦ! τί θαυμάσιος καιρός!
2. Πόσος κόσμος ἦταν μαζεμένος! Δέν τόν χωροῦσε ἡ πλατεία.
3. Θεέ μου! φώναξε ἡ γιαγιά.

Κανόνες:

Τò θαυμαστικό μπαίνει ὕστερα ἀπό τὰ ἐπιφωνήματα, λέξεις καί φράσεις πού ἐκφράζουν κάποιο δυνατò συναίσθημα (παρδ. 1-3). Ὑστερα ἀπό τò θαυμαστικό ἀρχίζομε μέ κεφαλαίο (παρδ. 2), ἐκτός ἐάν ἀκολουθῆ φράση πού ἔπρεπε νά προηγηθεῖται (παρδ. 3).

Όταν ἡ φράση ἀρχίζει μέ ἐπιφώνημα, βάζομε ὕστερα ἀπ' αὐτò θαυμαστικό ἢ κόμμα. Στῆ δεύτερη περίπτωση τò θαυμαστικό μπαίνει στό τέλος τῆς φράσης. (Παρδ. 1).

Σημείωση:

Τò θαυμαστικό καί τò ἐρωτηματικό καμιᾶ φορὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε μόνα τους μέσα σέ παρένθεση, γιά νά ἐκφράσομε εἰρωνεία. Π.χ. Αὐτὸς ἔχει πολ-λά (;) βιβλία. Ὁ Πέτρος εἶναι σπουδαῖος(!) κυνηγός.

6. Διπλή τελεία

Παραδείγματα:

1. Ἀγαπῶ πολὺ τῆ θαλασσινῆ ζωῆ: τὸ φάρεμα, τὸ κολύμπι, τὸ κουπί.
2. Ὁ δάσκαλος εἶπε: «Νά πάτε γρήγορα στὰ σπίτια σας».

Κανόνες:

Ἡ διπλὴ τελεία μπαίνει μπροστὰ ἀπὸ ἀρίθμηση ἢ ἐπεξήγηση καί

μπροστά από φράσεις που κλείνουμε μέσα σε εισαγωγικά (παρδ. 1-2).

7. Π α ρ έ ν θ ε σ η

Παραδείγματα:

1. Τοῦ εἶπα (καὶ νομίζω πῶς ἔπρεπε νὰ τοῦ τὸ πῶ) πῶς ἡ μητέρα του ἦταν ἄρρωστη.
2. Ὅταν κηρύχτηκε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση (1821), ὁ σουλτάνος ἄρχισε τὶς σφαγές.

Κανόνες:

Βάζουμε μέσα σε παρένθεση λέξεις, φράσεις καὶ ἀριθμούς που συμπληρώνουν ἢ ἐπεξηγοῦν κάποιο νόημα καὶ που θὰ μπορούσαν καὶ νὰ παραληφθοῦν.

Σε παρένθεση κλείνουμε καὶ τὶς παραπομπές (παρδ. 1-2 καὶ παραπομπές τοῦ βιβλίου).

8. Τ ἄ ἄ π ο σ ι ω π η τ ι κ ἄ

Παραδείγματα:

1. «Θωδούλα, ἂν μείνης ὄρφανή... μὴν κλαῖς... ἐσύ, παιδί μου, ἐδύσαξες ἀπὸ μικρὴ παρόμοιες ἱστορίες...»
(Βαλαωρίτη: «Φωτεινός»)
2. Καὶ τί δὲ θάκανα!... Φτάνει νὰ μὲ ἄφηνες.

Κανόνες:

Τὰ ἀποσιωπητικά τὰ βάζουμε, ὅταν θέλουμε ν' ἀποσιωπήσουμε κάτι γιὰ ὁποιοδήποτε λόγο (παρδ. 1). Ἀποσιωπητικά μπορούμε νὰ θάλουμε καὶ μετὰ ἀπὸ θαυμαστικὸ ἢ ἐρωτηματικὸ (παρδ. 2).

9. Π α ὄ λ α

Παραδείγματα:

1. — Τί ἔπαθες, τέκνο; ρώτησε ὁ Παπασίδερος.
— Μὲ κυνηγοῦν οἱ Τούρκοι νὰ μὲ κρεμάσουν.
— Τί κακὸ ἔκανες, τέκνο, καὶ θέλουν νὰ σὲ κρεμάσουν οἱ Ἄγαρινοί;

— Είμαι κατάσκοπος τῆς Ἑλλάδας.

— Ἡ Παναγία νὰ προστατεύει τὸ γένος, εἶπε ὁ Παπασίδηρος.
(Γ. Θεοτοκά: «Ἀργῶ»)

2. Κι ὅταν ξαναπῆγε, τοῦ εἶπαν
κλαίγοντας οἱ δυὸ ψυχές:
— «Δυὸ κορμιά ξερά μᾶς μείναν,
κάμε τα κι αὐτὰ ὅ,τι θές».

* Χάθηκε ὕστερα κι ὁ γέρος,
— μὰ δὲν ξέρω πῶς και ποῦ —
κι ἂν ὁ θάνατος τὸν πῆρε,
κι ἂν ὑψώθη ἄλλου.
(Κ. Παλαμᾶ: «Δωδεκάλογος τοῦ γύφτου»)

Κανόνες:

- Ἡ ἀπλὴ παύλα μπαίνει στὸ διάλογο, ὅπου ἀλλάζει πρόσωπο (παρδ.
1). Ἐπίσης μπαίνει μπροστὰ ἀπὸ τὰ λόγια κάποιου ποῦ τὰ ἔχομε κλεί-
σει μέσα σὲ εἰσαγωγικά (παρδ. 2).
Ἡ ὀρθογραφία μπαίνει στὴ θέση τῆς παρένθεσης (παρδ. 2).

10. Εἰσαγωγικά

Παραδείγματα:

1. Ὁ διευθυντὴς εἶπε στοὺς ὑπαλλήλους τοῦ γραφείου του: «Νὰ εἶστε τίμιοι καὶ ἐργατικοί».
2. Ἐκεῖ ἦταν καὶ τὸ «κονάκι» τοῦ παπποῦ.
3. Εἶδα στὸ Θέατρο τὸν «Πειρασμὸ» τοῦ Σερόπουλου.
4. Ὁ Σωκράτης δίδασκε τό: «Γνώθι σ' αὐτόν».

Κανόνες:

Μέσα σὲ εἰσαγωγικά κλείνομε τὰ λόγια κάποιου ὅπως ἀκριβῶς τὰ εἶπε (παρδ. 1), λέξεις, ποῦ δὲν ἀνήκουν στὴ συνηθισμένη γλώσσα (παρδ. 2), ρητὰ καὶ παροιμίες (παρδ. 4), τίτλους καὶ ἐπιγραφές (παρδ. 3).

ΑΣΚΗΣΗ

Νὰ δικαιολογήσετε τὰ σημεῖα στίξης τοῦ κειμένου ποῦ ἀκολουθεῖ.
Κι ἄρχισε νὰ τὰ χτενίζει, νὰ τὰ χτενίζει τὰ σγουρὰ μαλλιά, τὰ φουρτωμέγα κι ὀλόμακρα, ποῦ εἶχαν ρουφήξει, θαροῦσες, ἕλη τὴ φρε-

σκάδα και τή δύναμη τοῦ κορμιού, γι' αὐτό φούντωναν ἔτσι και μάκραιν-
ναν. Κι ἔστριβε τὸ μουστάκι του σὰ νὰ ἦταν ἕτοιμος γιὰ δεύτερ' ἀραβω-
νήσια. Κι ὅταν ἀπόκαμε πιά, σὰ νὰ τοῦ φώτισεν ἄξαφνα φῶς τὸ νοῦ
του, ἔτσι καθὼς ἦταν ἀκουμπιστός, εἶπε στή μάννα του: «Τώρα, δυστυ-
χησμένη μάννα, τόσον καιρὸ ἔκανα κουράγιο, ἔλεγα πὼς δὲν θὰ πεθάνω...
Μιά χάρη τώρα σοῦ ζητάω. Κλάψε με νὰ σ' ἀκούσω». — «Μπᾶ! παιδί
μου, τί λόγια εἶν' αὐτά; Νὰ σὲ κλάψω; Ἰσαμ' αὐτοῦ ἦρθες;» τραύλισεν
ἀλαλιασμένη ἡ μάννα. — «Ἄχ! και πάλι ἄχ! Κλάψε, μάννα, κλάψε!
Τὰ νιάτα χῶμα γίνονται κι ἡ λεβεντιά χορτάρι, και τὸ σαῖνικο κορμί
χῶμα και τὸ πατοῦνε! Ὅπου πᾶς και σταθεῖς, μάννα, νὰ τὸ λές».

Σώπασε λιγάκι, κι ἔξαφνα ἀνατινάχτηκε ἀπελπισμένα και φώναξε:
«Δὲ θέλω νὰ πεθάνω μοναχικά· κόσμο θέλω. Ἄνοιξε, μάννα, τὴν πόρτα
νὰ μπῆ κόσμος μέσα».

Θὰ κόντευε τὸ μεσημέρι. Γύριζαν οἱ θαλασσοχωρίτες ἀπ' τὴν ἐκκλη-
σιά. Ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, κρατοῦσαν ἄνθη στὸ χέρι, τᾶνθη τοῦ
ἐπιταφίου. Ὅταν ἄξαφνα φτάνει στ' αὐτιά τῶν ἀνθρώπων, ὄλων ἐκεί-
νων ποὺ ἔβγαιναν ἀπ' τὸν Ἄη Νικόλα, κι ὄλων ἐκείνων ποὺ περνοῦσαν
ἀπὸ κεῖ — κι ἦταν ἀδιάκοπο τὸ διάβα κατὰ τὴν ὄρα ἐκείνη —, φτάνει ἕνας
ἦχος ἀργός, βραχνός, λυπητερός ποὺ σήκωνε τίς τρίχες και σὲ σπάρ-
ξεν, ἦχος ἐγαλμένος σὰν ἀπὸ ζωντόβολο, σὰν ἀπὸ ἀνθρωπὸν ἦχος ποὺ
κατέβαινε και ὑψώνονταν, και πνίγονταν, και χύνονταν και δέρονταν
ἦχος ποὺ ἦταν και μίλημα, και οὔρλιασμα, και θρήνος, και παράπονο,
και κλάψιμο, και γέλιο, και βρισιά, και τραγοῦδι· τραγοῦδι τρομαγμένης,
ξετρελαμένης, ἀπελπισμένης ψυχῆς.

(Κ. Παλαμᾶ: «Θάνατος παλληκαριοῦ»)

ΜΑΘΗΜΑ 42ο

ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ

1. Λέξεις με όρισμένη θέση

Παραδείγματα:

1. Ἡ θάλασσα εἶναι ἤρεμη.
2. Ἐφυγα ἀπὸ τὸ σπίτι στὶς ἑπτὰ τὸ πρωτῆ.
3. Ὅπου πᾶς κι ὅπου σταθῆς, θυμᾶσαι τὸ χωριό σου.
4. Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν μᾶς εἶδαν, ἔτρεξαν κοντὰ μᾶς.
5. Μὴ φύγης· δὲ θὰ γυρίσης ποτέ.
6. Μοῦ εἶπαν πὼς ἔφυγε· τὸν εἶδες;
7. Πιές μου τὴν ἀλήθεια.—Βλέποντάς σε, σηκώθηκα.
8. Μοῦ τὸ εἶπαν.— Πιές μου το.

Κανόνες:

1. Τὰ ἄρθρα, οἱ προθέσεις, οἱ ἀναφορικές λέξεις, οἱ σύνδεσμοι, τὰ ἀρνητικά μόρια καὶ οἱ ἐγκλιτικοὶ τύποι τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν καὶ τῆς ἐπαναληπτικῆς ἀντωνυμίας μπαίνουν πάντα μπροστὰ ἀπὸ τὶς λέξεις ἢ τὶς φράσεις στὶς ὁποῖες συνταχτικὰ ἀνήκουν (παραδ. 1-6).
2. Οἱ ἐγκλιτικοὶ τύποι τῶν ἀντωνυμιῶν μπαίνουν μετὰ τὸ ρῆμα, ὅταν αὐτὸ εἶναι σὲ ἐγκλίση προσταχτικῆ ἢ σὲ μετοχή (παραδ. 7).
3. Ὅταν ἔχουμε δύο ἐγκλιτικούς ἀντωνυμικούς τύπους, προηγεῖται αὐτὸς ποὺ εἶναι σὲ πτώση γενικῆ (παραδ. 8).

2. Θέση τῶν ὀρων στὴν πρόταση Α' Κανονικὴ σειρά

Παραδείγματα:

1. Ὁ ἀνοιξιάντικος οὐρανὸς εἶναι πολὺ καθαρὸς.
2. Ὁ δάσκαλος γράφει καθαρὰ τὴν ἀσκήση στὸν πίνακα.
3. Νὰ περάσουν ὅλοι μέσα.

4. Ἦρθε ὁ Γιάννης χτές βράδυ;
5. Ποιός τρέχει τόσο γρήγορα;
6. Ποιός ἄνθρωπος δὲ θέλει τὸ καλὸ του;
7. Ὁ δάσκαλος διδάσκει τοὺς μαθητὲς γραμματικῆ.
8. Ἔστειλα τῆς μητέρας μου χρήματα.

Κανόνες:

1. Στὶς προτάσεις κρίσης ἢ κανονικὴ σειρὰ τῶν ὄρων εἶναι: ὑποκείμενο, ρῆμα, κατηγορούμενο ἢ ἀντικείμενο, ἂν τὸ ρῆμα εἶναι μεταβατικό (παραδ. 1, 2, 7, 8).

2. Ὄταν ἡ πρόταση εἶναι συμπληρωμένη, ὅλοι οἱ προσδιορισμοὶ μπαίνουν πλὴν στοὺς ὄρους πού προσδιορίζουν, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἐπιρρηματικούς, πού μπαίνουν στὸ τέλος τῆς πρότασης (παραδ. 1 - 6).

3. Στὶς προτάσεις ἐπιθυμίας καὶ τὶς ἐρωτηματικὲς ἢ σειρὰ τῶν ὄρων εἶναι: ρῆμα, ὑποκείμενο καὶ λοιποὶ ὄροι. Ἐὰν ἡ ἐρωτηματικὴ πρόταση εἰσάγεται μὲ κάποια ἐρωτηματικὴ λέξη, αὐτή, φυσικά, μπαίνει μπροστὰ ἀπὸ τὸ ρῆμα (παραδ. 3 - 6).

4. Σὲ περίπτωσι πού τὸ ρῆμα εἶναι δίπτωτο, προηγεῖται τὸ ἔμμεσο καὶ ἀκολουθεῖ τὸ ἄμεσο ἀντικείμενο (παραδ. 7, 8).

B'. Σειρὰ τῶν ὄρων σὲ ἔμφαση

Παραδείγματα:

1. Κάτασπρος ἔγινε ὁ Χρῆστος ἀπ' τὸ φόβο του.
2. Ἀπ' τὸ φόβο του ὁ Χρῆστος ἔγινε κάτασπρος.
3. Τὰ μαθήματά του ὁ Κώστας τὰ μελετᾷ κάθε βράδυ.
4. Κάθε βράδυ ὁ Κώστας μελετᾷ τὰ μαθήματά του.
5. Ὅλοι οἱ μαθητὲς νὰ φύγουν.
6. Ὁ Δημήτρης νὰ φύγῃ καὶ νὰ μείνῃ ὁ Γιάννης.
7. Ποιός τόσο διασπαστικὰ περνᾷ;
8. Ὁ Χρῆστος ἔφυγε;
9. Τοῦ πατέρα δὲ διάβασα τὸ γράμμα σου.

Κανόνες:

Ἡ κανονικὴ σειρὰ τῶν ὄρων ἀλλάζει, ὅταν θέλουμε νὰ τονίσουμε (νὰ δώσουμε ἔμφαση) ἕναν ἀπ' αὐτούς. Τότε τὸν ὄρο αὐτὸ τὸν βάζουμε στὴν ἀρχὴ τῆς πρότασης (παραδ. 1 - 9).

3. Θέση τῶν προτάσεων στήν περίοδο

Παραδείγματα:

1. Ἐμαθα πὼς πῆρες ἄριστα.— Πὼς πῆρες ἄριστα τὸ ἔμαθα.
2. Πούλησε τὸ χτήμα του, γιὰ νὰ σπουδάσῃ τὰ παιδιά του.— Γιὰ νὰ σπουδάσῃ τὰ παιδιά του, πούλησε τὸ χτήμα του.
3. Ἡ μητέρα ρώτησε ποιὸς ἔσπασε τὸ βάζο.— Ποιὸς ἔσπασε τὸ βάζο, ρώτησε ἡ μητέρα.
4. Φοβᾶμαι μήπως δὲν ἔρθουν.— Μήπως δὲν ἔρθουν, πολὺ τὸ φοβᾶμαι.
5. Ἐκανε τόση ζέστη, πού δὲν μπόρεσα νὰ κοιμηθῶ.
6. Ἄν δὲ βρέξῃ, οἱ γεωργοὶ δὲ σπέρνουν.— Οἱ γεωργοὶ δὲ σπέρνουν, ἂν δὲ βρέξῃ.
7. Πῆρα καινούργιο τετράδιο, ἐπειδὴ τέλειωσε τὸ παλιό.— Ἐπειδὴ τέλειωσε τὸ παλιὸ τετράδιο, πῆρα καινούργιο.
8. Θὰ πᾶμε ἐξοχή, ὅταν τελειώσουν τὰ μαθήματα.— Ὅταν τελειώσουν τὰ μαθήματα, θὰ πᾶμε ἐξοχή.
9. Ἄν καὶ τὸ ἤξερες, δὲ μοῦ τὸ εἶπες.— Δὲ μοῦ τὸ εἶπες, ἂν καὶ τὸ ἤξερες.
10. Ὅποιος ἐργάζεται: ἀμείβεται.
11. Φώναξε ὅποιον ὄρῃς.
12. Ὁ ἄνθρωπος πού εἶδες εἶναι ξένος.
13. Αὐτὸς εἶναι ε.τι νὰ πῆς.
14. Ὁ Ὑμηττός, πού εἶναι ὅσον τῆς Ἀττικῆς, δὲν ἔχει πολλὰ δέντρα.

Κανόνες:

Οἱ δευτερεύουσες προτάσεις μέσα στήν περίοδο ἔχουν τὴν ἑξῆς θέση:

1. Ἀκολουθοῦν τὴν κύρια πρόταση οἱ εἰδικές, τελικές, πλάγιες ἐρωτηματικές καὶ δισταχτικές, ἐκτὸς ἐὰν θέλουμε νὰ τονίσουμε τὸ περιεχόμενό τους, ὅποτε γιὰ ἐμφαση τίς βάζομε πρὶν ἀπὸ τὴν κύρια (παρδ. 1-4).
2. Ἀκολουθοῦν πάντοτε τὴν κύρια πρόταση οἱ ἀποτελεσματικές (παρδ. 5).
3. Μπαίουν πρὶν ἢ μετὰ ἀπὸ τὴν κύρια, ἀδιάφορα, οἱ ὑποθετικές, αἰτιολογικές, χρονικές καὶ παραχωρητικές (παρδ. 6-9).
4. Οἱ ἀναφορικές παίρνουν τὴ θέση τοῦ ἔρου πού κάθε φορά ἀντιπροσωπεύουν μέσα στὸ λόγο (παρδ. 10-14).

ΑΣΚΗΣΗ

Στὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ γὰ βρῆτε καὶ γὰ δικαιολογήσετε τὴ θέση τῶν ὄρων στὶς προτάσεις καὶ τῶν προτάσεων στὶς περιόδους.

«Ἐξὸν ἀπὸ λίβα καφετέρω, ἄνεμος δὲ φύσηξε γιὰ μέρες καὶ ἑβδομάδες τώρα. Ἡ θάλασσα ξαπλώνεται, ἀπὸ τ' Ἀνάπλι καὶ τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς ὡς πέρα στὸ ἔμπα τοῦ κόρφου, ἄψυχη καὶ ἀκύμαντη, σταχτοπράσινη τὴ μέρα, μαῦρο κατράμι τὴ νύχτα. Τὰ σπετσιώτικα κάρδια, ποὺ ἴσαν ἀραγμένα στοὺς Μύλους, εἶχαν τὴν ἀσυμμετρία τῆς μπουνάτσας, τὸ ἴνα μὲ τὴν πλῶρη κατὰ τὸ Μπούρτζι, τ' ἄλλο κατὰ τὴν Τσακωνιά. Καὶ τὴν καίλα τοῦ Θεοῦ τὴν αὐγάτιζαν τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. Μέρης τώρα ὁ κάμπος τοῦ Ἄργου φλογιζόταν στὶς πυρκαγιές. Καίγονταν τὰ σπίτια τῶν χωρικῶν, οἱ ἀποθῆκες μὲ τὸ γέννημα, οἱ θυμωιῆς τοῦ σιταριοῦ, οἱ στοιβες τοῦ σανοῦ καὶ αὐτὲς ἀκόμα οἱ ξεροκαλαμιές τῶν θερισμένων χωραφιῶν ξαπλώνονταν μαῦρες καψάλες στὴν κίτρινη ἔκταση. Οἱ σπαρμένες φλόγες φώτιζαν τὴν ἀφέγγαρη νύχτα καὶ τὴ μέρα κολόνες μαύρου πηχτοῦ καπνοῦ ψήλωναν ὡς τὸ θαμπὸ ἀπὸ τὴ θέρμη οὐρανό, κατακόρυφες καὶ ἀργοσάλευτες μὲς στὴν ἀπανεμιά, σκορπώντας παντοῦ δλόγγυρα τὴν ἀψιά ὁσμὴ τῆς καίλας, ποὺ ἐρέθιζε τοὺς βρόγχους δυσάρεστα. Κι ἦταν τόση ἡ ξεραιλα, ποὺ τὰ νερά χαθήκανε ἀνδρες ἀπόμειναν οἱ ρεματιῆς τῶν βουνῶν, στέρεψαν οἱ νεροσυρμῆς, καὶ μόνον οὐρκοκ ἀπόμεινε στῶν πηγαδιῶν τὸ βάθος. Οἱ Ἕλληνες ποὺ κρατοῦσαν τὰ δλοτρίγυρα βουνά, ἀπὸ τοὺς Μύλους ὡς τὰ Δερβένια, τίς Κλεωγῆς καὶ ἀκόμα παραπέρα, πολὺ τυραννιόνταν ἀπὸ τὸ λείψιμο τοῦ νεροῦ, ἀν καὶ στὰ ψηλώματα πάντα κάτι ἀπομένει ἀπὸ τὸ δάκρυ τῆς βρουσούλας, τῆς ἀνάβρας, τῆς νεροσυρμῆς. Εἶχαν στὰ χέρια τους καὶ τὸ Κεφαλάρι, στὸ δρόμο ἀνάμεσα Ἄργος καὶ Μύλοι, ποὺ τὸ νερὸ του δὲ στερεῦει ποτέ. Μὰ τὸ ἀσκέρι τοῦ Δράμαλη, τὸ μπλοκαρισμένο μὲς στὸ φλογισμένο ἀπ' τὸν ἥλιο καὶ τίς φωτιῆς κάμπος, δὲν εἶχε ἄλλο νερὸ γὰ πιτὴ ἐξὸν ἀπὸ τὸ οὐρκο τῶν στερεμένων πηγαδιῶν, τὸ μολεμένο ἀπὸ τὰ χαλκῶματα ποὺ ῥιζαν οἱ Ἕλληνες προτοῦ φύγουν καὶ πάρουν τὰ βουνά. Μ' ἓνα λόγο οἱ Τούρκοι πέθαιναν στὴ δίψα...

—Γιὰ ποῦ, ὦρα καλή, Δέσποτα; ρώτησε ὁ Ἀσημάκης.

—Γιὰ τὴν Τριπολιτσά, ἀποκρίθηκε ὁ Δεσπότης. Καὶ κοιτώντας τριγύρω του ρώτησε:

—Ποιὸς καπετάνιος εἶν' ἐδῶ;

—Ὁ καπετὰν Δημητράκης, ὁ Πλαπούτας.

Ὁ Δεσπότης ἔδειξε σὰ γὰ στενοχωρήθηκε.

—Ὁ καπετὰν Δημητράκης, εἶπε ἄθυμα. Τοῦ λὲς χαιρετίσματα ἀπὸ τὸν Καστροπύργου καὶ Βατίτζης Δωρόθεο. Καὶ γὰ μὲ συμπαθῆ, γιὰτ' εἶμαι διαστικὸς. Ἐπείγουσες ὑποθέσεις μὲ καλοῦν στὴν Τριπολιτσά».

(Μ. Καραγάτσης)

ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Παραδείγματα:

1. Κόσμος ἔμπαιναν κι' ἔδβαιναν.
2. Ἡ μάνα πάντρεψε κι' ἀνάστησε τρεῖς κόρες.
3. Ὁ γλυκὸς ἦχος τῆς καμπάνας ξύπνησε τοὺς χωρικοὺς.

Κανόνες:

Πολλὲς φορές στὸ γραφτὸ καὶ προφορικὸ λόγο δὲν ἀκολουθοῦμε πιστὰ τοὺς γραμματικούς καὶ συνταχτικούς κανόνες γιὰ λόγους ψυχολογικούς· ἔτσι δημιουργοῦνται τὰ λεγόμενα σχήματα λόγου. Αὐτὰ εἶναι:

1. Τὰ γραμματικὰ σχήματα. Αὐτὰ εἶναι ἐκφράσεις ποὺ δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς κανόνες τοὺς σχετικούς μὲ τὴ συμφωνία τῶν ὄρων (παρδ. 1).

2. Τὰ σχετικὰ σχήματα. Αὐτὰ δημιουργοῦνται ἀπὸ κάποια ιδιόρρυθμη τοποθέτηση λέξεων καὶ φράσεων στὸ λόγο ἢ ἀπὸ τὴν πληρότητα αὐτοῦ—δηλ. ἔλλειψη ἢ προσθήκη λέξεων—(παρδ. 2).

3. Οἱ λεκτικοὶ τρόποι. Σ' αὐτοὺς λέξεις ἢ φράσεις δὲ χρησιμοποιοῦνται μὲ τὴν πρώτη καὶ κύρια σημασία τους (παρδ. 3).

Α'. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ

Παραδείγματα:

1. Ἡ συντροφιά πρῶι πρῶι ξεκίνησαν (ἀντὶ ξεκίνησε).
2. Ὁ βοσκὸς μὲ τὴ βοσκοπούλα τραγουδοῦσαν (ἀντὶ τραγουδοῦσε).
3. Ὁ Γιάννης, ὅταν ἄκουσε τ' ἀποτελέσματα, τὸν λύπησαν (ἀντὶ λυπήθηκε).
4. Τὸ στυλό μου τὸ ἔβηκα στὴ μέση στὴν αὐλή (ἀντὶ τῆς αὐλῆς).
5. Οἱ μαθητὲς (ἀντὶ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς μαθητὲς) ζήτησαν ὁ καθένας τὸν ἑλεγχό του.

6. Τὸ καλοκαίρι ἔπαιξα, κολύμπησα, ψάρεψα· αὐτὴ (ἀντὶ αὐτὰ) ἦταν ἡ ἀπασχόλησή μου.
7. Αὐτὴ τὴν ἐκκλησιά (ἀντὶ αὐτὴ ἡ ἐκκλησιά), ποὺ βλέπεις, κάποτε ἦταν ἀρχαῖος ναός.
8. Τὰ Χανιά, ἡ πρωτεύουσα τῆς Κρήτης, θρίσκεται (ἀντὶ θρίσκονται) στὰ δυτικὰ τοῦ νησιοῦ.
9. Θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔβλεπα (ἀντὶ νὰ δῶ) τὸ χωριό σας.
10. Δὲ φανταζόμουνα τὸν Κώστα (ἀντὶ ὁ Κώστας) νὰ γίνῃ τόσο σπουδαῖος.
11. Ποιὸς εἶδε τοὺς ἐργάτες πῶς γκρέμιζαν τὸ σπίτι (ἀντὶ πῶς γκρέμιζαν οἱ ἐργάτες τὸ σπίτι).

Κανόνες:

Τὰ γραμματικὰ σχήματα εἶναι:

1. Τὸ σχῆμα κατὰ τὸ νοούμενο. Τέτοιο σχῆμα ἔχομε, ὅταν ἓνας ὅρος μέσα στὴν πρόταση δὲ συμφωνῇ συνταχτικὰ μ' αὐτὸν στὸν ὁποῖον ἀναφέρεται· ἀλλὰ μὲ τὸ γραμματικὸ τύπο τοῦ νοήματός του (παρδ. 1).

2. Σύμφουση. Τέτοιο σχῆμα ἔχομε, ὅταν μέσα σὲ μιὰ πρόταση ἀνακατεῦνουμε δυὸ διαφορετικὲς στὴ σύνταξη ἐκφράσεις (παρδ. 2).

3. Ἀνακόλουθο. Τέτοιο σχῆμα ἔχομε, ὅταν σὲ μιὰ μεγάλη φράση δὲν ἔχομε ἀκολουθία, δηλ. κανονικὴ συνταχτικὴ συνέχεια. Ἄλλιῶς ἀρχίζει ὁ λόγος (δηλ. μὲ ἄλλη πτώση ἢ ἀριθμὸ) καὶ ἀλλιῶς τελειώνει (παρδ. 3).

4. Τὸ σχῆμα καθ' ὅλον καὶ μέρος. Τέτοιο σχῆμα ἔχομε, ὅταν στὴ θέση μιᾶς γενικῆς διαιρετικῆς ἢ ἐνὸς ἐμπρόθετου προσδιορισμοῦ (ἀπὸ + αἰτιατικῆ) ἔχομε ὁμοίωτο παραθετικὸ προσδιορισμὸ (παρδ. 4, 5).

5. Ἐλεξη. Τέτοιο σχῆμα ἔχομε, ὅταν ἓνας ὅρος μιᾶς πρότασης ἔλκεται συνταχτικὰ ἀπὸ ἓναν ἄλλο ὅρο τῆς πρότασης ποὺ ἀνήκει ἢ κάποιας ἄλλης σχετικῆς (παρδ. 6-11).

Β'. ΣΧΕΤΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

I. Αὐτὰ ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ κάποια ἰδιόρρυθμη τοποθέτηση λέξεων ἢ φράσεων στὸ λόγο.

Παραδείγματα:

1. 'Απ' τὸ ποτήρι ἔπιναν τὸ κρυσταλλένιο κάθε μέρα τὸ κρασί τους.
2. 'Ο Γιάννης, ἂν καὶ εἶχε διαβάσει, ἐπειδὴ φοβήθηκε, δὲ μπόρεσε νὰ πῆ τὸ μάθημα.
3. Σπούδασε κι ἀνάστησε τὰ παιδιά της μὲ πολλοὺς κόπους.
4. Βουνὰ καὶ κάμπους περπατεῖ, κάμπους βουνὰ διαβαίνει.
5. Γερνάει τὸ σῶμα, μὰ ἡ ψυχὴ ποτέ της δὲ γερνάει.
6. Φῶς τὴ φωτίζει φωτερό ἀπ' τὴ φωτιά πού φέγγει.
7. Χρυσὴ χαρὰ τοῦ χάρισε, λύπη πολλὴ τοῦ πήρε.
8. «Ποῦ νὰ σέ κρύψω, γιόκα μου, νὰ μὴ σέ φτάνουν οἱ κακοί;
Σὲ ποῖό νησί τοῦ 'Ωκεανοῦ, σὲ ποιά κορφὴν ἐρηνικὴ;»
(Κ. Βάρναλης)
9. "Όταν τελειώσουν τὰ μαθήματα, ζεστάνη ὁ καιρὸς, πάρη ὁ πατέρας τὴν ἄδεια καὶ ἔρθη ἡ θεία μας, θὰ σύγουμε γιὰ τὴν ἐξοχὴ.
10. Ριθλία, τετράδια, μολύβια βρίσκονται πάνω στὸ γραφεῖο μου.
11. 'Η μητέρα τὸ ποῖο πρόλαβε καὶ νὰ μαγειρέψῃ καὶ νὰ σκουπίσῃ καὶ νὰ βγῆ γιὰ ψώνια.
12. Καὶ ὁ Κώστας καὶ ὁ Γιάννης καὶ ἡ Μαρία ἀρίστευσαν.

Κανόνες:

Τὰ σχετικὰ σγῆματα πού δημιουργοῦνται ἀπὸ κάποια ἰδιόρρυθμη τοποθέτηση λέξεων ἢ φράσεων στὸ λόγο εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Ὑπερβατό: Τέτοιο σγῆμα ἔχομε, ὅταν ἓνας ὁρος μᾶς πρότασης χωρίζεται ἀπὸ ἑκεῖνο μὲ τὸν ὁποῖο συνδέεται λογικὰ καὶ συντακτικὰ μὲ τὴν παρεμβολὴ λέξεων ἢ φράσεων (παρδ. 1-2).

2. Πρωθύστερο: Τέτοιο σγῆμα ἔχομε, ὅταν μιὰ πρόξη, πού γίνεταί νοονικά ἀργότερα ἀπὸ μιὰ ἄλλη, τὴ λέμε πρὶν ἀπ' αὐτὴ (παρδ. 3).

3. Χιαστό: Τέτοιο σγῆμα ἔχομε, ὅταν δυὸ ζεύγη λέξεων, ἢ διούτων ἄνων μιᾶς φράσης εἶναι ἔτσι τοποθετημένες πού, ἂν τοποθετηθοῦν σὲ διὰ στίχους, νὰ σνηματίζου τὸ πιδὸ κάτω σχῆμα.

Βουνὰ καὶ κάμπους περπατεῖ

Κάμπους βουνὰ διαβαίνει.

4. Κύκλος: Τέτοιο σγῆμα ἔχομε, ὅταν μιὰ φράση ἀρχίζῃ καὶ τελειώνῃ μὲ τὴν ἴδια λέξη (παρδ. 5).

5. Παρονομασία: Τέτοιο σχήμα έχουμε, όταν σε μία φράση παραθέτουμε λέξεις όμοιες και συνήθως συγγενείς ετυμολογικά (παρδ. 6).

6. Παρήχηση: Τέτοιο σχήμα έχουμε, όταν σε μία φράση παραθέτουμε όμοιες λέξεις (παρδ. 7).

7. Όμοιοκατάλητο: Τέτοιο σχήμα έχουμε, όταν δυο συνεχείς φράσεις τελειώνουν σε λέξεις με την ίδια άκουστικά κατάληξη (παρδ. 8).

8. Άσύνδετο: Τέτοιο σχήμα έχουμε, όταν παραθέτουμε όμοιους ξρους ή προτάσεις θάζοντας ανάμεσά τους κόμματα (παρδ. 9, 10).

9. Πολυσύνδετο: Τέτοιο σχήμα έχουμε, όταν όμοιους ξρους ή προτάσεις παραθέτουμε στο λόγο συνδέοντάς τα με συμπλεχτικούς συνδέσμους (παρδ. 11, 12).

II. Σχήματα που δημιουργούνται από την πληρότητα του λόγου

α'. Από την παράλειψη λέξεων ή φράσεων

Παραδείγματα:

1. Ο Γιώργος είναι έπιμελής, ο Γιάννης δέν είναι (έπιμελής).
2. Έγραψα την τιμωρία του Γιάννη, γιατί με παρακάλεσε (να τή γράψω).
3. Συνάντησα τδ Δημήτρη και κανέναν άλλο (δδ συνάντησα).
4. Άκούω φωνές και (δλέπω) δάκρυα πολλά.
5. Για τήν Κατερίνα μπορώ να σου πώ...

Κανόνας:

Όταν παραλείπωνται λέξεις ή φράσεις απαραίτητες μέσα στο λόγο, έχουμε τδ σχήμα που λέγεται βραχυλογία. Σ' αυτό περιλαμβάνονται τά έξής σχήματα:

1. Τδ σχήμα από κοινοϋ: Τέτοιο σχήμα έχουμε, όταν μια λέξη ή φράση, που παραλείπεται, έννοείται άμετάβλητη (παρδ. 1).

2. Τὸ σχῆμα ἐξ ἀναλόγου: Τέτοιο σχῆμα ἔχομε, ὅταν μιὰ λέξη ἢ φράση, πού παραλείπεται, ἐννοεῖται ἀλλαγμένη (παρδ. 2).

3. Τὸ σχῆμα ἐξ ἀντιθέτου: Τέτοιο σχῆμα ἔχομε, ὅταν μιὰ λέξη ἢ φράση, πού παραλείπεται, ἔχη τὴν ἀντίθετη ἐννοια αὐτῆς πού ὑπάρχει (παρδ. 3).

4. Τὸ ζεῦγμα: Τέτοιο σχῆμα ἔχομε, ὅταν σ' ἓνα ῥῆμα θάζουμε δύο ἀντικείμενα ἢ προσδιορισμούς, ἐνῶ μόνο τὸ ἓνα ἀπ' αὐτὰ (ἢ αὐτοῦς) λογικά τοῦ ἀνήκει. Τὸ ἄλλο ἀνήκει σὲ κάποιο ῥῆμα πού παραλείπεται (παρδ. 4).

5. Ἀποσιώπηση: Τέτοιο σῆμα ἔχομε, ὅταν σταματοῦμε τὸ λόγο μας χωρὶς νὰ τὸν τελειώνουμε θάζοντας ἀποσιωπητικά (παρδ. 5).

β'. Ἀπὸ τὴν προσθήκη λέξεων ἢ φράσεων

Παραδείγματα:

1. Τὸ σπῆτι μας δὲν εἶναι μεγάλο. εἶναι μικρό.
2. Ὁ ἔθνικός μας ποιητῆς (ἀντὶ ὁ Σολωμός) γεννήθηκε στὴ Ζάκυνθο.
3. Οἱ πᾶνες ἀναζητοῦν τοὺς γιούς καὶ τοὺς λεβέντες τους (ἀντὶ τοὺς λεβέντες γιούς τους).
4. «Πῆραν τὴν Πόλη, πῆράν την, πῆραν τὴ Σαλονίκη».
(Δημοτικὸ)
5. «Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει γῆ, σημαίνουν τὰ πουράνια».
(Λημοτικὸ)
6. «Τ' εἶν' ὁ ἀνὸς πού γίνεται καὶ ταραγὴ μεγάλη;
Μῆνα βουβάλια σφάζονται, μῆνα θεριά μαλώνουν;
Κι οὐδὲ βουβάλια σφάζονται κι οὐδὲ θεριά μαλώνουν.
Ὁ Μπουκουβάλας πολεμᾷ μὲ χίλιους πενταχόσιους».
(Δημοτικὸ)
7. «Μᾶς πῆρε ἡ μέρα κι αὐγὴ, μᾶς πῆρε μεσημέρι,
καὶ πού νὰ λημεριάσωμε, νὰ κάμωμε λημέρι:
Πέρα σὲ κείνο τὸ βουνὸ καὶ στὴν ψηλὴ ραχοῦλα».
(Δημοτικὸ)
8. Ἡ ἴνα ἀπ' τὸν καημὸ της κλαίει, γτυπιέται, δδύρεται.
9. Ἡ θάλασσα, ὦ τί θαῦμα, ξαφνικά γαλήνεψε.

Κανόνας:

Ὅταν στὸ λόγο θάζουμε λέξεις καὶ φράσεις, πού εἶναι μὲν περι-

τές, τονίζουν όμως τὸ νόημά του, ἔχομε τὸ σχῆμα πού λέγεται *πλεονασμός*. Σ' αὐτὸ τὸ σχῆμα διακρίνομε τὰ ἐξῆς εἶδη:

1. Τὸ σχῆμα ἐκ παραλλήλου: Τέτοιο σχῆμα ἔχομε, ὅταν μιὰ ἔννοια τῆ λέμε καταφατικά καὶ ἀρνητικά (παρδ. 1).
2. Περὶ φραση: Τέτοιο σχῆμα ἔχομε, ὅταν μιὰ ἔννοια, ἐνῶ μποροῦμε νὰ τὴν πούμε μὲ μιὰ λέξη, τῆ λέμε μὲ περισσότερες (παρδ. 2).
3. Τὸ σχῆμα ἐνδιὰ δυοῖν: Τέτοιο σχῆμα ἔχομε, ὅταν μιὰ ἔννοια ἐκφέρεται μὲ δυὸ λέξεις πού συνδέονται μὲ τὸ σύνδεσμο καί, ἐνῶ ἢ μιὰ εἶναι προσδιορισμὸς τῆς ἄλλης (παρδ. 3).
4. Ἐπανάληψη: Τέτοιο σχῆμα ἔχομε, ὅταν μέσα στὸ λόγο ἐπαναλαμβάνονται λέξεις ἢ καὶ δλόκληρες φράσεις (παρδ. 4, 5).
5. Τὸ σχῆμα ἐρωταποκρίσεων: Τέτοιο σχῆμα, συνηθισμένο στὰ δημοτικά μας τραγούδια, ἔχομε, ὅταν ἐνισχύομε ἓνα νόημα μὲ ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις πού πολλές φορές ἀνάμεσά τους ἔχουν σχέση ἀρνητική καὶ καταφατική (παρδ. 6, 7).
7. Κλιμακωτό: Τέτοιο σχῆμα ἔχομε, ὅταν ἐπαναλαμβάνομε τὴν ἴδια ἔννοια μὲ πολλές συγγενεῖς λέξεις ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν πιὸ ἀδύνατη καὶ τελειώνοντας στὴν πιὸ δυνατὴ (παρδ. 8).
8. Ἀναφώνηση: Τέτοιο σχῆμα ἔχομε, ὅταν στὸ λόγο ὑπάρχει ἔννοια σὲ πτώση κλητική ἢ ἐπιφώνηματική φράση (παρδ. 9).

Γ'. ΛΕΚΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ

Ὅταν στὸ λόγο λέξεις ἢ φράσεις δὲ χρησιμοποιοῦνται μὲ τὴν ἀρχική καὶ κύρια σημασία τους ἀλλὰ μὲ διαφορετική, δημιουργοῦνται τὰ πιὸ κάτω σχήματα, πού λέγονται *λεκτικοὶ τρόποι*.

1. Παραμοίωση

Παραδείγματα:

1. Ἡ θάλασσα ἦταν ἡσυχὴ σὰν καθρέφτης ἢ σὰν τὸν καθρέφτη.
2. «Ἐφούσκωνε τ' αἲρι
λευκότατα πανιά,
ὡσὰν τὸ περιστέρι
πού ἀπλώνει τὰ φτερά». (Δ. Σολωμοῦ: «Ἡ Ξανθοῦλα»)

3. Ὡσάν τήν πέτρα τ' ἄστραπῆς, πού ὀμπρός στά νέφη ἀξάφτει
 κι ἀπόκεις ἔρχεται στή γῆς, πύργους, χαράκια βλάφτει,
 και μέ βροντή ἀπ' τὰ νέφαλα και μέ φωτιά κινήση,
 κάμη τὰ δέντρα κάρθουνα τὰ μάρμαρα τρυπήση
 ἔτσι και κείνα τὰ σπαθιά θράζουσι κεντοῦν περίσσα,
 βροντοῦν κι ἀστράφτουσι και τρυποῦν κι ἀστροπελέκιν ἦσα».
 (Β. Κορνάρου: «Ἐρωτόκριτος»)
4. Ὁ Γιάννης γύρισε γρήγορα λές κι ἦταν ἀστραπή.
5. «Ἦταν ἤσυχος κι ἀκίνητος
 ὡς τήν ὕστερη τήν ὥρα,
 καθὼς φαίνεται και τώρα
 πού τόν ἄφησε ἡ ψυχῆ».
- (Δ. Σολωμός)

Π α ρ ο μ ο ῖ ω σ η ἔχομε, δταν, γιά νά τονίσουμε μιὰ ἰδιότητα ἐνός προσώπου ἢ πράγματος γιά τὸ ἑποῖο μιλοῦμε, τὸ παρομοιάζουμε μέ κάτι ἄλλο πολὺ γνωστὸ πού τὴν ἰδιότητα αὐτὴ τὴν ἔχει πολὺ χτυπητὴ. Παρομοίωση κάνομε κι ἀνάμεσα σὲ καταστάσεις και ἐνέργειες. Στὴν παρομοίωση διακρίνομε δυὸ ὄρους, τὸν πρῶτο (τὸ συγκρινόμενο) και τὸ δεύτερο (πρὸς τὸν ὁποῖο γίνεται ἡ σύγκριση) πού μεταξὺ τους ἐνώνονται μέ τίς ὁμοιοματικὲς λέξεις σάν, ὡς, καθὼς, ὅπως, λές κ.λ.π. Ὅταν τὰ συγκρινόμενα εἶναι ὀνόματα, ὁ δεύτερος ὄρος μπαίνει στὴν ὀνομαστική μέ ἄρθρο ἢ χωρὶς αὐτὸ ἢ στὴν αἰτιατική μέ ἄρθρο (παρδ. 1). Ὅταν ἡ παρομοίωση εἶναι μεγάλη σὲ ἔκταση, τότε προηγεῖται ὁ δεύτερος ὄρος μέ τὴν ὁμοιοματικὴ λέξη και ἀκολουθεῖ ὁ πρῶτος μέ τὴ λέξη ἔτσι (παρδ. 3).

2. Μ ε τ α φ ο ρ ἄ

Παραδείγματα:

1. Ὁ Νίκος μέ τ' ἀτσάλνια μπράτσα του σήκωσε τὸν πληγωμένο.
2. Καθρέφτης ἢ θάλασσα ἔλαμπε κάτω ἀπ' τ' ἀσημένιο φῶς τοῦ φεγγαριοῦ.
3. Ὁ Πέτρος μέ βαριά καρδιά ἀποχαιρέτησε τὴ συντροφιά.
4. «Και ἀπὸ κεί κινημένο ἀργοφυσούσε
 τόσο γλυκὸ στὸ πρόσωπο τ' ἀέρι,
 πού λές και λέει μέσ' στῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα
 γλυκειὰ ἢ ζωὴ και ὁ θάνατος μαυρίλα». (Δ. Σολωμοῦ: «Λάμπρος»)

5. «Κατὰ τὰ μεσάνυχτα βγήκε τὸ φεγγάρι
γερό, λειψό, θουτηγμένο στὸ αἷμα».

(Μ. Καραγάτσης)

6. «Κρυφὴ ὄργη σιγοφούντωνε γιὰ τοὺς μπέηδες καὶ τοὺς Ἀρβανίτες,
ποὺ εἶχαν συγκεντρώσει τὰ τρόφιμα στὰ χέρια τους καὶ τὰ ἄναν
μαύρη ἀγορὰ θησαυρίζοντας».

(Μ. Καραγάτσης)

Ἐκνόνας:

Μεταφορὰ ἔχομε, ὅταν, γιὰ νὰ κάνουμε κάτι γιὰ τὸ ὁποῖο μιλοῦμε
πιὸ ἐκφραστικὸ, ζωντανὸ καὶ ὠραῖο, χρησιμοποιοῦμε λέξεις ὄχι μὲ τὴν
πρῶτη καὶ κύρια σημασία τους. Ἡ μεταφορὰ μοιάζει μὲ τὴν παρομοίω-
ση. Ὅπως δηλαδὴ στὴν παρομοίωση, ἔτσι καὶ στὴ μεταφορὰ γίνεται
κάποια σύγκριση· στὴ μεταφορὰ ὅμως λείπει ἡ δμοιωματικὴ λέξη. Στὴν
παρομοίωση ἀκόμη ὁ δεῦτερος ὅρος κρατᾷ τὴν κύρια σημασία του, ἐνῶ
στὴ μεταφορὰ κρατᾷ μόνο μιὰ χτυπητὴ του ιδιότητα, αὐτὴ ποὺ τὸν κάνει
νὰ μοιάζῃ μὲ τὸν πρῶτο. Ἡ μεταφορὰ λοιπὸν εἶναι μιὰ συντομεμένη
παρομοίωση ποὺ κάνει πιὸ ἔντονη τὴ σύγκριση.

3. Προσωποποίηση

Παραδείγματα:

1. Τὰ βουνὰ τῆς Ρούμελης θρήνησαν τὸ θάνατο τοῦ Καραϊσκάκη.
2. Τ' ἀηδόνι καλημέρισε χαρούμενα τὴν αὐγὴ.
3. «Τρία πουλάκια κάθονταν στὴ ράχη στὸ λημέρι:
Ἐνα τηράει τὸν Ἄρμυρόν, κι ἄλλο κατὰ τὸν Βάλτον
Τὸ τρίτο, τὸ καλλίτερον, μοιρολογεῖ καὶ λέγει:
Κυρίε μου, τί ἐγένηκεν ὁ Χρῆστος ὁ Μηλιώνης;»
(Δημοτικὸ)
4. «Ὁ Ὀλυμπος κι ὁ Κίσαθος, τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν·
Γυρίζει τότε ὁ Ὀλυμπος καὶ λέει τοῦ Κισσάθου·
Μὴ μὲ μαλώνης Κίσαθε, κονιαροπατημένε!
Ἐγὼ εἶμ' ὁ γέρος Ὀλυμπος στὸν κόσμον ξακουσμένος».
(Δημοτικὸ)

Ἐκνόνας:

Προσωποποίηση ἔχομε, ὅταν δίνουμε σὲ ζῶα ἢ πράγματα ἀνθρώ-
πινες ιδιότητες.

4. Ἀλληγορία

1. Ὄταν λείπη ὁ γάτος, χορεύουν τὰ ποντίκια.
2. Τὸ πονηρὸ πουλὶ ἀπὸ τῆ μύτη πιάνεται.
3. Ἄδειανὸ τσουβάλι, ὄρθῳ δὲ στέκεται.
4. Τὸ ἦσυχον νερὸ τρυπάει τὴν πέτρα.
5. Ὅποιοι κἀγχε στὸ κουρκούτι, φυσάει καὶ τὸ γαιούρτι.

Κανόνες:

Ἀλληγορία ἔχομε, ὅταν, γιὰ νὰ ποῦμε μιὰν ἀλήθεια, χρησιμοποιοῦμε λόγια μὲ ἄλλο νόημα ἀπὸ ἐκεῖνο πού τὰ λέμε, δηλαδή ἄλλο λέμε καὶ ἄλλο ἐννοοῦμε. Οἱ πιὸ συνηθισμένες ἀλληγορίες εἶναι οἱ ἱστορίες μὲ πρωταγωνιστὲς ζῶα πού τοὺς δίνομε ἀνθρώπινες ιδιότητες. Ἐπίσης οἱ περισσότερες παροιμίες ἔχουν ἀλληγορικὴ σημασία.

5. Τὸ σχῆμα κατ' ἔξοχὴν

Παραδείγματα:

1. Ἡ Ἀκρόπολις τὸ καλοκαίρι φωτίζεται κάθε ἑράδῳ.
2. Οἱ Ζακυθῖνοι γιορτάζουν τὸν Ἅγιό τους (Ἅγιον Διονύσιον) δυὸ φορές τὸ χρόνο.
3. Οἱ Κερκυραῖοι ὅταν θέλουν νὰ ὀρκιστοῦν λέγε: «Μὰ τὸν Ἅγιον (Σπυρίδωνα)».
4. «Παπάδες πάρτε τὰ ἱερὰ καὶ σεῖς κεριὰ σβυστήτε, γιὰτὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ἢ Πόλις νὰ τουρκέψη».
(Δημοτικὸ)

Κανόνες:

Σχῆμα κατ' ἔξοχὴν ἔχομε, ὅταν μιὰ λέξη χρησιμοποιεῖται γιὰ ἓνα μόνο πρόσωπο ἢ πράγμα, ἐνῶ ἡ ἐννοιά του ἐκφράζει ὅλα τὰ ὁμοειδῆ. Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἡ λέξη γράφεται μὲ κεφαλαῖο.

6. Ὑπερβολή

Παραδείγματα:

1. Ἄν δὲν ἔρθῃς, θὰ πεθάνω ἀπὸ τὸ κακό μου.
2. «Νύχτα σελλώνει τ' ἄλογον, νύχτα τὸ καλιγώνει».

Βάν' ἀσημένια πέταλα, καρφιά μαλαματένια,
Καί χαλινάρι εὐμορφον, δλον μαργαριτάρια».

(Δημοτικό)

3. «Καί πῆγαν καί τόν ἠῦρανε στόν κάμπο ξαπλωμένο.
Βογγάει τρέμουν τὰ βουνά, βογγάει τρέμουν κάμποι».

(Δημοτικό)

4. «Καί πῆγαν καί παλέψανε στὰ μαρμαρένια ἀλώνια·
Κι' ἔθε χτυπάει ὁ Διγενῆς τὸ αἷμα αὐλάκι κάνει·
Κι' ἔθε χτυπάει ὁ Χάροντας τὸ αἷμα τράφο κάνει·

(Δημοτικό)

Ἐκανόνας:

Υπερβολή ἔχομε, όταν υπερβάλουμε τὴν πραγματικότητα.

7. Λιτότητα

1. Τὸ σπίτι τοῦ Γιάννη δὲν εἶναι μικρό.
2. Σοῦ ἀρέσει ἡ Μαρία; Δὲν εἶναι ἀσχημη.
3. Τὸ σημερινὸ μάθημα τῆς ἱστορίας δὲν ἦταν εὐκολο.
4. Ἔχω νὰ γράψω ὄχι καὶ λίγα.
5. Δὲν εἶναι κρύα ἡ θάλασσα· μπορεῖς νὰ κολυμπήσης.

Ἐκανόνας:

Λιτότητα ἔχομε, όταν, ἀντὶ νὰ ποῦμε κάτι καταφατικά, τὸ λέμε ἀρνητικά μὲ τὴν ἀντίθετη λέξη.

8. Εἰρωνεία

Ἠαραδείγματα:

1. Ὁ Γιάννης εἶναι καλὸ (!) παιδάκι.
2. Ὡραῖος καιρὸς! Ἄνθρωπος δὲν ξεμύτισε.
3. Ἔσπασες τὸ θάξο; Μπράβο, ὠραία τὰ κατάφερες!
4. Ὁ Νίκος ἔμεινε στὴν ἴδια τάξη. Ἡ ὄρεξή του γιὰ γράμματα δὲν ἔχει ὀρια!
5. Εἶναι γρήγορος (!) σὰν τὴν κατώπετρα τοῦ μύλου.

Ἐκανόνας:

Εἰρωνεία ἔχομε, όταν χρησιμοποιοῦμε λέξεις ἢ φράσεις μὲ ἀν-

τίθετη έννοια από εκείνη που εκφράζουν. Συχνά μετά την ειρωνική λέξη ή φράση βάζουμε θαυμαστικό. Αυτό το θαυμαστικό, όταν είναι μετά από την ειρωνική λέξη, το κλείνουμε σε κάρénθεση.

9. Εὐφημισμός

Παραδείγματα:

1. Στην πατρίδα μου τὸ χαλασμένο κρασί τὸ κάνουν γλυκάδι.
2. Ὁ Εὐξείνιος Πόντος ἔχει συχνὰ τρικυμίες.
3. Τὸ Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδας λεγόταν καὶ Ἀκρωτήριο τῶν Τρικυμιῶν.

Κανόνας:

Εὐφημισμὸ ἔχομε, όταν ἀπὸ φόβο, πού προέρχεται ἀπὸ πρόληψη ἢ δεισιδαιμονία, δὲν ἀποδίδουμε σὲ πρόσωπα ἢ πράγματα λέξεις μὲ κακὴ σημασία ἀλλὰ τίς ἀντίθετες.

10. Συνεχοχῆ

Παραδείγματα:

1. Ὁ Ἕλληνας (ἀντὶ οἱ Ἕλληνες) ἔχει πολὺ φιλότιμο.
2. «Ὅταν τὰ φάρια πεταχτοῦν καὶ βγοῦν καὶ ζωντανέψουν, τότες κι ὁ Τοῦρκος θὲ νὰ μπῆ κι ἡ Πόλη θὰ τουρκέψη».
(Δημοτικὸ).
3. Ἡ πόλη ἐρήμωσε· δὲν ἔμεινε ψυχὴ (ἀντὶ ἄνθρωπος).
4. Ἡ ἀλεπού ἔπεσε στὸ κοτέτσι· δὲν ἔμεινε φτερό (ἀντὶ κότα).
5. Αὐτὸς εἶναι ἐπικίνδυνος· κρατᾶει σιδηρικὸ (ἀντὶ ὄπλο).
6. Ὁ καπετάνιος γέρασε· δὲν τὸν σηκώνει πιά τὸ ἀλυμρὸ νερὸ (ἀντὶ ἡ θάλασσα).
7. Αὐτὴ γέρασε γρήγορα· τὴν ἔφαγε ἡ σκάφη (ἀντὶ τὸ πλύσιμο).
8. Ὁ Γιῶργος ἔχει πάθος μὲ τὰ γράμματα (ἀντὶ μὲ τὴ μελέτη).
9. Τὸ χωριὸ ἦταν μικρὸ· εἴκοσι τουφέκια (ἀντὶ πολεμιστὲς) ἔλα ἔλα.
10. Τὸν παπποῦ (ἀντὶ τὴ φωτογραφία τοῦ παπποῦ) τὸν ἔχομε στὸ σάλονι.

Κανόνας:

Συνεχοχῆ ἔχομε, όταν στὸ λόγο χρησιμοποιοῦμε τὸ ἓνα ἀντὶ

για τα πολλά όμοιοιδή (παρδ. 1, 2), τὸ μέρος ἀντὶ τοῦ ὄλου (παρδ. 3, 4), τὴν ὕλη ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι κατασκευασμένο κάτι ἀντὶ γιὰ τὸ ἴδιο (παρδ. 5, 6), τὸ ὄργανο ἀντὶ γιὰ τὴν ἐνέργεια (παρδ. 7, 8) ἢ τὸ πρόσωπο πού τὸ χρησιμοποιεῖ (παρδ. 9) καὶ τὸ πρόσωπο πού εἰκονίζεται σὲ μιὰ εἰκόνα ἀντὶ γιὰ τὴν ἴδια (παρδ. 10).

11. Μετωνυμία

Παραδείγματα:

1. Αὐτὸν τὸν ἔσωσε ὁ Φλέμιγκ (ἀντὶ ἡ πενικιλίη).
2. Τὸ καλοκαίρι διάβαζα Σεφέρη (ἀντὶ τὰ ποιήματα τοῦ Σεφέρη).
3. Αὐτὸς εἶναι γερὸ πηρούνη: κατεβάζει πολλὰ πιάτα (μὲ ζαγητὸ) στὴν καθισιά.
4. Ὁ Μιχάλης ἔχει πολλές ἐλιές (ἀντὶ χωράφια μὲ ἐλιές).
5. Ἡ Μαρία ἦταν τὸ καμάρι τοῦ χωριοῦ (ἀντὶ τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ).

Κανόνες:

Μετωνυμία ἔχομε, ὅταν χρησιμοποιοῦμε τὸ ὄνομα ἐνὸς ἐφευρέτη ἀντὶ γιὰ τὸ ἔργο του (παρδ. 1), τὸ ὄνομα ἐνὸς συγγραφέα ἀντὶ γιὰ τὸ ἔργο του (παρδ. 2), αὐτὸ πού περιέχει κάτι ἀντὶ γιὰ τὴ λέξη πού φανερώνει τὸ περιεχόμενό του καὶ ἀντίστροφα (παρδ. 3, 4, 5).

12. Ὁξύμωρο

Παραδείγματα:

1. Ἡ Μαρία ἀπὸ τὸν τρόμο τῆς ἔφτασε πεθαμένη ζωντανή.
2. «Οἱ ἐλεύθεροι πολιορκημένοι» τοῦ Σολωμοῦ εἶναι τὸ καλύτερο ἔργο του.
3. Διάβασα τὰ «Φωτερὰ σκοτάδια» τοῦ Δροσίνη.
4. Ὁ Κωστάκης εἶναι μικρὸς γίγαντας.

Κανόνες:

Ὁξύμωρο σχῆμα ἔχομε, ὅταν σ' ἓνα πρόσωπο ἢ πράγμα ἀποδίδουμε ταυτόχρονα δυὸ ιδιότητες ἐντελῶς ἀντίθετες μεταξύ τους.

ΑΣΚΗΣΗ

Νὰ βρῆτε στὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν ὄλα τὰ σχήματα λόγου:

«Λαλοῦν οἱ κοῦκοι στὰ βουνά κ' ἢ πέρδικες στὰ πλάγια,
Λαλεῖ κ' ἕνα μικρὸ πουλὶ στοῦ Δήμου τὸ κεφάλι·
Δὲν ἐλαλοῦσε σὰν πουλί, οὐδὲ σὰν χελιδόνι,
Μὲν ἐλαλοῦσε κ' ἔλεγεν ἀνθρώπινην λαλίτσαν:
Δῆμο μου, τ' εἶσαι κίτρινος καὶ τ' εἶσ' ἀραχνιασμένος;
Πουλάκι, κ' ἂν μ' ἐρώτησες, νὰ σοῦ τ' ὁμολογήσω.
Ἐγυρα ν' ἀποκοιμηθῶ, ὕπνον νὰ πάρ' ὀλίγον.
Καὶ εἶδα εἰς τὸν ὕπνον μου, στὸν ὕπνο πού κοιμούμουν,
Εἶδα τὸν οὐρανὸν θολὸν καὶ τ' ἄστρα ματωμένα,
Τὸ δαμασκί σπαθάκι μου θαμμένο μὲς τὸ αἷμα».

(Δημοτικὸ: «Τὸ ὄνειρο τοῦ Δήμου»)

«Τ' ἔχουν τῆς Γούρας τὰ βουνά καὶ στέκουν μαραμένα;
Μῆνα χαλάζι τὰ χτυπᾷ; μῆνα θαρὺς χειμῶνας;
Κι οὐδὲ χαλάζι τὰ χτυπᾷ, κι οὐδὲ θαρὺς χειμῶνας.
Ὁ Κοντογιάννης πολεμᾷ, χειμῶνα, καλοκαίρι».

(Δημοτικὸ)

«Νὰ ἤμουν πουλὶ νὰ πέταγα, νὰ πήγαινα τοῦ φήλου,
Ν' ἀγνάντευα πρὸς τὴν Φραγκιάν, τὴν ἔρημην Ἰθάκην
Νὰ ἄκουγα φῆν Λούκαιναν, τοῦ Λούκα τὴν γυναῖκα,
Πῶς κλαίει, πῶς μοιριολογᾷ, πῶς μαῦρα δάκρυα χύνει.
Σὰν περδικούλα θλίβεται, ὡς ἀν παπὶ μαδιέται,
Σὰν τῶν κοράκιων τὰ φτερὰ ἔχει τὴν φορεσιάν της.
Στὰ παραθύρια κάθεται, στὰ πέλαγ' ἀγναντεύει
Κι ὅσα καρᾶδια κι ἂν περνοῦν, ὅλα τὰ ἐρωτάει:
—Βαρκοῦλες, καρᾶκία μου, χρυσά μου περγαντίνα,
Αὐτοῦ πού πάτε κι ἔρχεστε στὸν ἔρημον τὸν βάλλον,
Μὴν εἶδατε τὸν ἄνδρα μου, τὸν Λούκαν Καλιακούδα
—Ἐμεῖς ψὲς τὸν ἀφήσαμε πέρα στὸ Γαβρολίμι.
Εἶχαν ἄρνιὰ καὶ ἔψαιναν, κριάρια σουθλισμένα.
Εἶχαν καὶ πέντε μπέηδες τίς σουθλες νὰ γυρίζουν».

(Δημοτικὸ: «Τοῦ Καλιακούδα»)

«Βαστᾷτ', ὁ Γιώργης φώναζε, μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.
Τὸν τόπο πιάστε δυνατὰ, πιάστε τὰ μετερίζια!».

(Δημοτικὸ)

«Ἦστραφεν ἡ Ἀνατολὴ κ' ἐβρόντηξεν ἡ Δύση,
ἔντε τὰ χεῖλη ντοῦ ἄνοιξε γιὰ ν' ἀποχαιρετήση,
καὶ τὸ παλάτι σείστηκε ἄ τὸν πόνο πού ἐγροῖκα,
ἔντε τὰ χέρια πιάσασι κι ἀποχαιρετιστήκα.

.....
Πούρι ἤβιαζέν τους ὁ καιρὸς, καὶ σίμωνεν ἡ μέρα,
κι ὁ γαῖς τ' ἄλλου ντως σπλαχνικά ἐσφίξασι τὴ χέρα»

κι ἓνα μεγάλο θάμασμα στὸ παραθύρι ἐγίνη,
αἱ πέτρες καὶ τὰ σίδηρα κλαῖσι τὴν ὥρα κείνη,
καὶ πέφταν οἱ σταλαματιῆς τῇ πέτρας, τοῦ σιδήρου,
κ' ἡ Ἄρετούσα τς ἠῦρεν 'κεῖ. κ' ἦσαν αἷμα ταχυτέρου,
ἐμίσησεψ' ὁ Ρωτόκριτος, καὶ θιάζει τον ἡ ὥρα,
μ' ἓναν πρικὺ ἀναστεναγμὸ πού σείστηκεν ἡ χώρα».

(Β. Κορνάρου: «Ἐρωτόκριτος»)

Τώρα κοίτεται πάνω στὴν τσουρουφλισμένη χλαίνη,
μ' ἓνα σταματημένο ἀγέρα στὰ ἦσυχια μαλλιὰ,
μ' ἓνα κλαδάκι λησμονιάς στ' ἀριστερό του ἀφτί·
μοιάζει μπαξές πού τοῦφυγαν ἄξαφνα τὰ πουλιά,
μοιάζει τραγοῦδι πού τὸ φίμωσαν μέσα στὴ σκοτεινιά,
μοιάζει ρολόι ἀγγέλου πού ἐσταμάτησε
μόλις εἶπανε «γεια παιδιά!» τὰ ματοτσίνορα
κι ἡ ἀπορία μαρμάρωσε...

Κοίτεται πάνω στὴν τσουρουφλισμένη χλαίνη...

Αἰῶνες μαῦροι γύρω του
ἀλυχτοῦν μὲ σκελετοὺς σκυλιῶν τὴ φοβερὴ σιωπῇ
κ' οἱ ὥρες πού ξανάγιναν πέτρινες περιστέρες
ἀκοῦν μὲ προσοχῇ.

Ὅμως τὸ γέλιο κάηκε, ὅμως ἡ γῆ κουφάθηκε,
ὅμως κανεὶς δὲν ἄκουσε τὴν πιὸ στερνὴ κραυγῇ
ὅλος ὁ κόσμος ἄδειασε μὲ τὴ στερνὴ κραυγῇ.

Κάτω ἀπὸ πέντε κέδρα,

χωρὶς ἄλλα κεριά,

κοίτεται στὴν τσουρουφλισμένη χλαίνη...

(Ὁδυσ. Ἐλύτη: «Ἄσμα ἥρωικὸ καὶ πένθιμο γιὰ
τὸν χαμμένο ἀνθυπολοχαγὸ τῆς Ἀλβανίας»)

«Κατεδαίνουνε καὶ ἀνάφτει
τοῦ πολέμου ἀναλαμπή
τὸ τουφέκι ἀνάθει, ἀστράφτει
λάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.

Ἄκούω κούφια τὰ τουφέκια,
ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν
ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν».

(Δ. Σολωμοῦ: «Ἕγνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν»)

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΑΜΕ

(Οι άριθμοί παραπέμπουν στις σελίδες)

Α

- Άθνας Γ. 58, 64.
Άθανασιάδης Νόβας Θεμ. 119, 120.
Άκρίτας Λ. 82.
Άλεξάνδρου Δ. 61, 131.
Άλκης Θρύλος 55, 75.
Άργυράκης Μιν. 103.

Β

- Βαλαωρίτης Άρ. 49, 70, 71, 74,
75, 126.
Βάρναλης Κ. 28, 104.
Βασιλικός Β. 82.
Βαφόπουλος Γ. 137.
Βεγλερής Φαίδ. 133.
Βενέζης Άλ. 31, 33.
Βλαχογιάννης Γ. 21, 54, 60, 110,
112.
Βλάχος Άγγ. 116, 120, 122.
Βουρνάς Τάσ. 139.
Βουτυράς Δημ. 95.
Βρεττάκος Νικηφ. 40, 42.

Γ

- Γεωργούλης Κ. 103.
Γιαννόπουλος Γιαν. 116.
Γρηγόρης Γερ. 82.
Γρυπάρης Ά. 74, 98, 110.

Δ

- Δαλμάτη Μαργ. 136.
Δημαράς Άλ. 128.
Δημητρακόπουλος Πολ. 111.

- Δραγούμης Άων 103, 109.
Δροσίνης Γ. 47, 58, 64, 130.

Ε

- Έλύτης Όδ. 104.
Έφταλιώτης Άργ. 37, 44, 49,
112.

Θ

- Θεοδωρακόπουλος Ά. 127.
Θεοδωρίδης Χ. 134.
Θεοτοκάς Γ. 110, 122.

Ι

- Άτρίδου Άουλ. 142.
Άωαννίδη Έλ. 128.

Κ

- Καβάφης Κ. 21, 25, 26, 33, 42, 49
Καζαντζάκης Ν. 21, 33, 40.
Καιροφύλλας Κ. 119.
Κακριδής Ά. 113.
Καμπούρογλου Δ. 26, 58, 133.
Κανελλόπουλος Π. 127.
Καρβούνης Ν. 140.
Καρθαίος Κ. 130.
Καρκαβίτσας Ά. 21, 24, 31, 33,
35, 79, 80, 84
Καστανάκης Θρ. 87.
Κονδυλάκης Ά. 112.
Κοσμάς Κ. 110, 112.
Κουλούρης Χρ. 130.
Κρυστάλλης Κ. 27, 30, 54, 84.

Α

Λαμπριδίη Ἑλλη 109.
 Λιανός Ἀπ. 127.
 Λουντέμης Μεν. 44.
 Λούρος Ν. 130.

Μ

Μαβίλης Λ. 21, 26, 127.
 Μαλακάσης Μιλτ. 98.
 Μελάς Σπ. 27, 43.
 Μητσάκης Μιχ. 136, 139.
 Μυριθήλης Στρ. 11, 24, 35, 41, 49.

Ν

Νάκου Λιλίκα 103, 106.
 Νιρβάνας Π. 64.

Ξ

Ξενόπουλος Γρ. 25, 51, 54, 112.

Ο

Οικονομίδης Δ. 126, 136.
 Ούράνης Κ. 98, 104, 110.

Π

Παλαιολόγου Π. 131.
 Παλαμάς Κ. 25, 26, 31, 61, 71,
 85, 149.
 Παναγιωτόπουλος Ι. Μ. 40, 41, 67,
 79, 82, 84, 88.
 Παπά Κ. 140.
 Παπακωνσταντίνου Δ. 115.
 Παπανούτσος Ε. 109.
 Παπαντωνίου Ζ. 27, 79.
 Πασαγιάννης Κ. 67, 115.
 Πετιμεζάς—Λαύρας 24.
 Πολέμης Ί. 61.
 Πολίτης Ν. 136.
 Πολίτης Λ. 134.
 Πολυλάς Ίακ. 115.
 Πορφύρας Λάμπρος 137.
 Πρεβελάκης Παντ. 58.

Ρ

Ρήγας Βελεστινίλης 40.
 Ρίτσος Γ. 67.
 Ροϊδης Έμμ. 142.

Σ

Σεφέρης Γ. 47, 71, 80, 95, 98.
 Σικελιανός Ἀγγ. 25, 27, 75, 143.
 Σκίπης Σωτ. 96.
 Σολωμός Δ. 25, 26, 44, 49, 75.
 Σουρής Γ. 54.
 Σπεράντζας Στ. 54.
 Σταυροπούλου Ἀλίκη 116.

Τ

Τατάκης Β. 99.
 Τερζάκης Ἀγγ. 33, 47, 70, 79,
 106.
 Τερτσέτης Γ. 142.
 Τραυλαντώνης Ἀντ. 55.
 Τσάτσος Κ. 139.
 Τσιάκος Τάκης 70.
 Τσιρόπουλος Κ. 107.

Φ

Φωτιάδης Δ. 44, 123.

Χ

Χατζόπουλος Κ. 95.
 Χουρμούζιος Αίμ. 127, 130.
 Χρηστοδασίλης Χρ. 17, 21, 30, 31,
 33.

Ψ

Ψαθᾶς Δ. 88.
 Ψυχάρης Γ. 107.
 ΔΗΜΟΤΙΚΑ: 21, 25, 26, 33, 42,
 49, 54, 58, 70, 79, 119, 126, 136.
 ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ: 25, 49, 58, 61, 70,
 99, 126, 130, 133, 136.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	ΣΕΛΙΣ
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5— 6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7— 8
ΜΑΘΗΜΑ 1ο	
ΑΠΛΗ ΠΡΟΤΑΣΗ	9— 11
Α'. Είδη προτάσεων κατά περιεχόμενο	9
Β'. Είδη προτάσεων κατά τη μορφή	10
Γ'. Είδη προτάσεων ανάλογα με τη θέση τους στο λόγο	10
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	11
ΜΑΘΗΜΑ 2ο	
1. ΣΥΝΤΑΞΗ ΠΑΡΑΤΑΧΤΙΚΗ	12
2. ΤΟ ΚΟΜΜΑ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΤΑΧΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ	12— 13
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	13— 14
ΜΑΘΗΜΑ 3ο	
1. ΣΥΝΤΑΞΗ ΥΠΟΤΑΧΤΙΚΗ	15— 16
2. ΤΟ ΚΟΜΜΑ ΣΤΗΝ ΥΠΟΤΑΧΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ	16— 17
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	17
ΜΑΘΗΜΑ 4ο	
Η ΑΠΛΗ ΠΡΟΤΑΣΗ	18— 21
Κύριοι ὄροι	18
Κατηγορημα	18
ὑποκείμενο	19
Συνδετικό	19
Κατηγορούμενο	20
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	20— 21
ΜΑΘΗΜΑ 5ο	
ΕΛΛΙΠΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗ — ΣΥΝΘΕΤΗ ΠΡΟΤΑΣΗ	22— 27
1. Ἑλλιπῆς πρότασις	22— 24

	ΣΕΛΙΣ
Α'. Πότε παραλείπεται τὸ ὑποκείμενο	22— 23
Β'. Πότε παραλείπεται τὸ ρῆμα	23— 24
Γ'. Πότε παραλείπεται τὸ κατηγορούμενο	24
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	24— 25
2. Σύνθετη πρόταση	26
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	26— 27
ΜΑΘΗΜΑ 6ο	
ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΟΡΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΗ	28— 31
1. Πῶς συμφωνεῖ τὸ ρῆμα μὲ τὸ ὑποκείμενο	28— 29
2. Πῶς συμφωνεῖ τὸ κατηγορούμενο μὲ τὸ ὑποκείμενο	29— 30
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	30— 31
ΜΑΘΗΜΑ 7ο	
ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑΤΙΚΗ	32— 33
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	32— 33
ΜΑΘΗΜΑ 8ο	
ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΕΝΗ ΠΡΟΤΑΣΗ	34— 35
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	35
ΜΑΘΗΜΑ 9ο	
ΤΟ ΡΗΜΑ	36— 37
1. Διάθεση	36
2. Ρήματα μεταβατικά καὶ ρήματα ἀμετάβατα	36— 37
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	37
ΜΑΘΗΜΑ 10ο	
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ	38— 40
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	39— 40
ΜΑΘΗΜΑ 11ο	
ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ	41— 42
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	41— 42
ΜΑΘΗΜΑ 12ο	
ΜΕΣΑ ΡΗΜΑΤΑ	43— 44
ΑΣΚΗΣΗ	43— 44
ΜΑΘΗΜΑ 13ο	
ΠΑΘΗΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ	45— 47
Σύνταξη παθητική	45
1. Τὸ ποιητικὸ αἴτιο	45
2. Πῶς μετατρέπομε τὴν ἐνεργητικὴν σύνταξιν εἰς παθητικὴν καὶ ἀντίστροφα	45— 46
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	46— 47

	ΜΑΘΗΜΑ 14ο	
ΑΠΡΟΣΩΠΑ ΡΗΜΑΤΑ		48— 49
ΑΣΚΗΣΕΙΣ		48— 49
	ΜΑΘΗΜΑ 15ο	
ΡΗΜΑ		50— 51
1. Φωνή		50
2. Έγκλίσεις		50— 51
ΑΣΚΗΣΕΙΣ		51
	ΜΑΘΗΜΑ 16ο	
Α'. ΟΡΙΣΤΙΚΗ		52— 55
Οί χρόνοι στην Όριστική		52— 53
ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΡΟΝΩΝ		53
ΑΣΚΗΣΕΙΣ		54— 55
	ΜΑΘΗΜΑ 17ο	
ΧΡΟΝΟΙ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΗΤΙΚΟΙ		56— 58
Α'. Ένεστώτας		56— 57
Β'. Παρατατικός		57
Γ'. Έξακολουθητικός μέλλοντας		57
ΑΣΚΗΣΕΙΣ		58
	ΜΑΘΗΜΑ 18ο	
ΧΡΟΝΟΙ ΣΤΙΓΜΙΑΙΟΙ		59— 61
1. Άόριστος		59— 60
2. Στιγμιαίος μέλλοντας		60
ΑΣΚΗΣΕΙΣ		60— 61
	ΜΑΘΗΜΑ 19ο	
ΧΡΟΝΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΜΕΝΟΙ		62— 64
1. Παρακείμενος		62— 63
2. Ύπερσυντέλικος		63
3. Συντελεσμένος μέλλοντας		63
ΑΣΚΗΣΕΙΣ		63— 64
	ΜΑΘΗΜΑ 20ο	
Β'. ΥΠΟΤΑΧΤΙΚΗ		65— 67
Οί χρόνοι στην ύποταχτική		66
ΑΣΚΗΣΗ		66— 67
	ΜΑΘΗΜΑ 21ο	
Γ'. ΠΡΟΣΤΑΧΤΙΚΗ		68— 71
Χρόνοι στην Προσταχτική		69
ΑΣΚΗΣΗ		69— 71

	ΣΕΛΙΣ
ΜΑΘΗΜΑ 22ο	
ΑΠΡΟΣΩΠΕΣ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ	72— 75
Α'. 'Απαρέμφατο	72
Β'. Μετοχή	72— 73
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	74— 75
ΜΑΘΗΜΑ 23ο	
ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	76— 82
'Όνοματικοί προσδιορισμοί	76
'Όμοιόπτωτοι προσδιορισμοί	77
1. Παράθεση	77
2. 'Επεξήγηση	77— 78
3. Διάφοροι άλλοι προσδιορισμοί	78
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	79— 80
4. 'Επιθετικοί προσδιορισμοί	80— 81
5. Κατηγορηματικοί προσδιορισμοί	81
ΑΣΚΗΣΗ	81— 82
ΜΑΘΗΜΑ 24ο	
ΕΤΕΡΟΠΤΩΤΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	83— 85
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	84— 85
ΜΑΘΗΜΑ 25ο	
ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	86— 88
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	87— 88
ΜΑΘΗΜΑ 26ο	
ΕΜΠΡΟΘΕΤΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	89— 96
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	95— 96
ΜΑΘΗΜΑ 27ο	
Η ΣΥΓΚΡΙΣΗ	97— 99
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	98— 99
ΜΑΘΗΜΑ 28ο	
ΟΙ ΠΤΩΣΕΙΣ	100—104
Α'. 'Όνομαστική	100
Β'. Γενική	100—101
Γ'. Αίτιατική	101—102
Δ'. Κλητική	102
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	102—104
ΜΑΘΗΜΑ 29ο	
ΤΟ ΚΟΜΜΑ ΣΤΗ ΣΥΝΘΕΤΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΕ- ΝΗ ΠΡΟΤΑΣΗ	105—107
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	106—107

	ΜΑΘΗΜΑ 30ο	
	ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	
1.	ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ	108—110 109—110
	ΜΑΘΗΜΑ 31ο	
2.	ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ	111—113 111—113
	ΜΑΘΗΜΑ 32ο	
3.	ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ	114—117 115—117
	ΜΑΘΗΜΑ 33ο	
4.	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ	118—120 119—120
	ΜΑΘΗΜΑ 34ο	
5.	ΔΙΣΤΑΧΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ	121—123 121—123
	ΜΑΘΗΜΑ 35ο	
6.	ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ	124—128 126—128
	ΜΑΘΗΜΑ 36ο	
7.	ΠΑΡΑΧΩΡΗΤΙΚΕΣ Ή ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟ- ΤΑΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ	129—131 130—131
	ΜΑΘΗΜΑ 37ο	
8.	ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ	132—134 133—134
	ΜΑΘΗΜΑ 38ο	
9.	ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ	135—137 135—137
	ΜΑΘΗΜΑ 39ο	
10.	ΠΛΑΓΙΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ	138—140 138—140
	ΜΑΘΗΜΑ 40ο	
11.	ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ	141—143 142—143
	ΜΑΘΗΜΑ 41ο	
12.	Η ΣΤΙΞΗ	144—149
	ΜΑΘΗΜΑ 42ο	
13.	ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ	150—167
14.	ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	168—169
15.	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	170—176

«ΒΟΗΘΗΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΕΣΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ»

Διευθυντής: ΑΛΕΚΟΣ Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ἡ «ΒΒΜΠ» ἀποβλέπει στὴν ἀρτιότερη καὶ μεθοδικότερη διδασκαλία τῶν φιλολογικῶν μαθημάτων.

Ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς «ΒΒΜΠ», ἄλλα προορίζονται γιὰ τὸ μαθητὴ, ἄλλα γιὰ τὸ φιλόλογο-δάσκαλο καὶ ἄλλα καὶ γιὰ τοὺς δυό. Θὰ μποροῦν ὅμως νὰ σταθοῦν χρήσιμα καὶ στὸ φοιτητὴ καὶ σὲ κάθε καλλιεργημένο ἄνθρωπο.

Οἱ ἐκδόσεις τῆς «ΒΒΜΠ» θὰ εἶναι προσιτὲς στὴν τιμὴ καὶ θὰ περιλαμβάνουν τὶς ἀκόλουθες τέσσερις σειρές:

Α' Σειρά:

Ἡ διδασκαλία τῶν Νέων Ἑλληνικῶν. Θὰ περιλάβῃ νεοελληνικὰ λογοτεχνικὰ κείμενα μὲ ὑποδειγματικὴ ἐρμηνεία, καθὼς καὶ ἄλλα βοηθητικὰ τοῦ μαθήματος.

Β' Σειρά:

Ἡ διδασκαλία τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν. Θὰ περιλάβῃ βιβλία ποὺ θὰ βοηθήσουν στὴν ἀρτιότερη συγκρότηση τῶν δέξιμων.

Γ' Σειρά:

Οἱ

ἀριθ. 73)28)1952 πράξη τοῦ Ἐκπαιδ. Συμβουλίου τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας).

2. Πρακτικὸς ὁδηγὸς ὀρθογραφίας, στίξεως καὶ συντάξεως. Ἰ. Παπαγεωργίου — Ν. Ἀσωνίτη. Α' ἔκδ. 1954, σ. 8+144, Β' ἔκδ. 1958, σ. 4+140, Γ' ἔκδ. 1963, σ. 4+140.
3. Ἡ διδασκαλία τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσας καὶ τὰ βοηθητικὰ τῆς βιβλίου. Ἰ. Παπαγεωργίου. 1956, σ. 16.
4. Ἀναλύσεις νεοελληνικῶν λογοτεχνημάτων καὶ στοιχεῖα ἱστορίας τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Γ. Μοραΐτη, Γ. Βανδώρου, Ἰ. Βλάχου. 1965, σ. 126.
5. Ἡ Νεοελληνικὴ Σύνταξη σὲ ἀπλὰ μαθήματα. Ζ. Κωτούλα, Σ. Κοκολάκη. 1965, σ. 158.
6. Ἡ ἑλληνικὴ στίξις. Ἰ. Παπαγεωργίου (ἐτοιμάζεται).

Βιβλία Β'. σειράς:

1. Εἰσαγωγή στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ τραγωδία. Πέτρου Σπανδωνίδη. Β' ἔκδ. βελτιωμένη, 1964, σ. 167.
2. Θεματογραφία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Δ. Καρβέλη — Γ. Μοραΐτη. 1965, σ. 320.

Βιβλία Γ'. σειράς:

1. Πλάτωνα Συμπόσιο ἢ γιὰ τὸν ἔρωτα, εἰσαγωγή, λογοτεχνικὴ μετάφραση, σημειώσεις. Ἰ. Παπαγεωργίου. Α' ἔκδ. 1954, σ. 56+84, Β' ἔκδ. 1955, σ. 74+86, Γ' ἔκδ. 1963, σ. 74+86.

Βιβλ.

οιμά-

λ.

024000025250

Δαμασκηνός
[Handwritten signature]

[Large handwritten signature]

[Handwritten signature]

**ΒΟΗΘΗΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΕΣΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΑΡ. 5**